

UZAKTAN ÖĞRETİMDE CANLI DERS UYGULAMA İLKELERİ VE ÖRNEKLERİ

Editörler

Prof. Dr. Selçuk KARAMAN

Doç. Dr. Engin KURŞUN

Erzurum 2020

Eser Adı

Uzaktan Öğretimde Canlı Ders Uygulama İlkeleri ve Örnekleri

Editörler

Prof. Dr. Selçuk KARAMAN

Doç. Dr. Engin KURŞUN

Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1245

ISBN: 978-625-7086-01-1

Erişim Adresi: <https://ekitap.atauni.edu.tr>

Atatürk Üniversitesi Yayınevi Koordinatörlüğü

Sertifika No: 42021

Prof. Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi Okuma Salonları Binası Zemin Kat

Kampüs-Yakutiye/ ERZURUM

atayayinevi@atauni.edu.tr

0442 231 62 80

Mayıs 2020, Erzurum

© *Copyright* Atatürk Üniversitesi Yayınevi

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.

ÖNSÖZ

Önceleri asenkron etkinliklerin yoğun olduğu uzaktan eğitim, iletişim hızındaki ve donanım erişim imkanlarındaki artış ve öğretmen ve öğrencilerin günlük hayatlarında video konferansın yaygınlaşmasıyla canlı ders uygulamaları öne çıkmıştır. Anlık iletişimin doğal iletişime yakınlığı, öğrenci öğretmen etkileşiminin yoğunluğu ve uzaklık algısı üzerindeki olumlu etkileri bu uygulamaların uzaktan öğretim ile ilgili mevzuatta zorunlu bileşen olarak yer verilmesine kadar getirmiştir.

Canlı dersler teknik bir ortamda ses ve görüntü iletişimine dayalı bir ders işleme şeklinde algılansa da doğası itibarıyla asıl farklılık teknik değildir. Öğrencilerin gözünden sınıfın ne hissettiğini anlamadan, derin düşüncelere dalmış bir öğrenciyi biraz sert ama şefkat dolu göz hareketleriyle uyarmadan, daha derse başlarken sınıf içindeki sinerjiyi başlatan karşılıklı gülümsemeyi yaşamadan, herkesin aynı yere bakması için tebeşirle vuracak bir tahta olmadan aynı verimde bir ders işlemek için sınıf içerisinde artık otomatikleşmiş öğretim reflekslerinin canlı dersteki teknopedagojik karşılıklarına da bakmak gerekir.

Özellikle COVID-19 salgınıyla birlikte canlı derslerin kullanımının inanılmaz derecede arttığı bu günlerde, bu sistemlerle ilk kez karşılaşan öğrencilerin hem teknik hem de pedagojik olarak kendi çözümlerini üretme gayretleri takdire şayandır. Ancak bu konuda gerek yükseköğretim, gerekse ortaöğretim düzeyinde canlı derslerin işlenişine ilişkin sorular, destek talepleri ve yapılan paylaşımlar canlı ders uygulamaları için bütüncül bir destek materyali ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Öte yandan sağlık, güvenlik, ekonomi gibi hemen her alanda pandemi sürecinin en iyi şekilde atlatılması için ülke olarak ciddi fedakarlıklar yapıldığına şahit olduğumuz bugünlerde bölüm yazarlarıyla birlikte biz de elimizden geleni yapmak adına canlı sınıfların daha etkili olmasına destek vermek üzere bu kitabı hazırlamalıydık. Kitabın bizde oluşan ülkeye katkıda bulunma misyonu doğrultusunda daha fazla öğreticiye hızlı bir şekilde ulaşmasını sağlamak için E- Kitap olarak yayınlama yolunu seçtik.

Uzaktan eğitim konusunda akademik deneyimlerinin yanı sıra uzaktan öğretim programlarının tasarımı ve uygulamasında önemli sorumluluklar almış olan bir ekibin deneyimi yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu kitapta teorik ayrıntıya, araçların özelliklerinin teknik detaylarına boğulmaksızın hem teknik hem de pedagojik bir yaklaşımla bir canlı dersin nasıl yürütülmesi gerektiği belli bir çerçeve içerisinde, adım adım ve somut örneklerle uygulama odaklı sunulmuştur.

Kitap içerisinde canlı ders planı oluşturma, canlı ders öncesi sistemin kontrolü, canlı ders giriş etkinlikleri, öğrenci iletişimi ilkeleri, zaman yönetimi, materyal kullanımı, canlı ders platformlarındaki araçların kullanımı, dersin özetlenmesi ve kapanışı, canlı ders değerlendirme ve canlı derslerde etik ve telif konularına yer verilmiştir. Bu başlıkların her biri ayrı bölümler şeklinde ve tanım, önem, somut ilkeler ve kontrol listesi şeklinde ortak bir yapıda tasarlanmıştır.

Günaşırı gerçekleştirilen canlı sınıf uygulamaları gündemli çevrimiçi toplantılara katılan, toplantılar arasındaki yoğun gayretleri, son güne kadar yaşadıkları canlı sınıf problemleri ve örnekleriyle kitaba eklemeler yapan, pandemi sürecinde faydalı olma motivasyonu ve özveriyle bölümleri somut uygulama örnekleriyle zenginleştiren yazarlarımıza, kitabın fikir aşamasından tamamlanmasına kadar ciddi emeği olan Sinem KARABEY'e, kitabın yayınlanma sürecinde destek olan yayınevi müdürlüğüne ve katkısı olan herkese teşekkür ediyoruz. Ayrıca kitaptaki yaklaşım ve deneyimlerin asıl kaynağı olan açık ve uzaktan öğrenme uygulamalarında birlikte çalıştığımız büyük çoğunluğu yazar olarak katkıda bulunan arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Öneri ve yorumlarınızı lütfen skaraman@atauni.edu.tr veya ekursun@atauni.edu.tr adresine iletiniz.

BÖLÜMLER VE YAZARLAR

Editörler: Prof. Dr. Selçuk KARAMAN

Doç. Dr. Engin KURŞUN

1. Bölüm: Canlı Derslerin Genel Özellikleri ve İşleyişi

Prof. Dr. Selçuk KARAMAN, Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Sinem KARABEY, Atatürk Üniversitesi

2. Bölüm: Canlı Ders Giriş Etkinlikleri

Dr. Öğr. Üyesi Halil KAYADUMAN, Iğdır Üniversitesi

3. Bölüm: Canlı Ders Öncesi Çevresel Düzenlemeler ve Ortam Hazırlığı

Öğr. Gör. Önder YILDIRIM, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

4. Bölüm: Canlı Derslerde Teknik Kontrol

Dr. Öğr. Üyesi Durmuş ÖZDEMİR, Dumlupınar Üniversitesi

5. Bölüm: Canlı Derslerde İletişim Becerileri

Dr. Öğr. Üyesi Asiye ATA, Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melike ARSLAN, Atatürk Üniversitesi

6. Bölüm: Canlı Derslerde Nasıl İyi Bir Sunum Yaparım?

Dr. Öğr. Üyesi Elif TAŞLIBEYAZ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

7. Bölüm: Canlı Ders Araç ve Teknolojileri

Dr. Öğr. Üyesi Turgay DEMİREL, Iğdır Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇAKMAK KARAPINAR, Atatürk Üniversitesi

8. Bölüm: Canlı Ders Materyalleri

Öğr. Gör. Arif DAŞ, Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Muhammed GÜLER, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

9. Bölüm: Canlı Derslerde Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi

Dr. Öğr. Üyesi Yiğit Emrah TURGUT, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alper ASLAN, Munzur Üniversitesi

10. Bölüm: Canlı Derslerde Öğretici-Öğrenci Etkileşimi

Öğr. Gör. Münevver GÜNDÜZ, Atatürk Üniversitesi

11. Bölüm: Canlı Derslerde Geri Bildirim

Dr. Öğr. Üyesi Güler KARAMAN, Atatürk Üniversitesi

12. Bölüm: Canlı Derslerde Zaman Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Gürkan YILDIRIM, Bayburt Üniversitesi

13. Bölüm: Canlı Derslerde Kapanış

Dr. Öğr. Üyesi Serkan YILDIRIM, Atatürk Üniversitesi

14. Bölüm: Canlı Derslerde Öz Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem BAHÇEKAPILI, Karadeniz Teknik Üniversitesi

15. Bölüm: Canlı Derslerde Planlama

Öğr. Gör. Şener BALAT, Bingöl Üniversitesi

Arş. Gör. Muharrem AYDIN, Trabzon Üniversitesi

16. Bölüm: Canlı Derslerde Etik

Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ, Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Dilara Arzugül AKSOY, Bayburt Üniversitesi

Bölüm 1:

Canlı Derslerin Genel Özellikleri ve İşleyişi

Prof. Dr. Selçuk KARAMAN
Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Sinem KARABEY
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerin genel özellikleri nelerdir?
- Canlı derslerin pedagojik ve teknik boyutlarını öğretim ortamlarında nasıl kullanabilirim?
- Canlı derslerde öğretici ve öğrenen rollerini bilmek benim için neden önemlidir?
- Canlı derslerin sunmuş olduğu ayrıcalıklar ve sınırlılıklar nelerdir?

1. Giriş

Günümüzde hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlanarak bireylere gerekli niteliklerin kazandırılmaya çalışılması farklı öğrenme-öğretme ortamlarının geliştirilmesini tetiklemiştir. Gelişen bu teknolojilerin yanı sıra bireylerin yaşam koşulları ve alışkanlıklarında meydana gelen değişiklikler de eğitim-öğretim alanındaki yeni arayışları zorunlu kılmıştır. Bu noktada herkese eşit eğitim imkânı sunan, her yerde her yaşta eğitim fırsatı sağlayan, bireylerin ve toplumun eğitim ihtiyaçlarını gidermeyi hedefleyen, teknolojiyi eğitimde kullanarak bireysel öğrenmeyi destekleyen (Kaya, 2002) bir çağdaş eğitim anlayışı giderek önem kazanmaktadır.

Dijitalleşen dünyanın değişen eğitim gereksinimlerine yanıt verebilmek için çeşitli otoriteler zamandan ve mekândan bağımsız eğitim şekli olan uzaktan eğitimi, çağdaş eğitim anlayışının çözümü olarak görmektedir (Özen ve Karaman, 2001). Çıkış noktası olarak dezavantajlı grupların öğrenme ihtiyacını gidermek, çok sayıdaki öğreneni ekonomik bir şekilde eğitmek ve işgücü ihtiyacını kısa sürede karşılamak olan uzaktan eğitim, günümüzde bireysel ve sosyal öğrenme etkinlikleriyle etkili bir üst düzey öğrenme ortamı haline gelmiştir. Uzaktan eğitim uygulamalarında sosyal öğrenme etkinliklerinin güçlü bir şekilde hissedildiği senkron öğrenme ortamları yeni teknoloji destekleriyle geleneksel yüz yüze sınıf ortamlarında gerçekleştirilen faaliyetlerin tamamına yakınına çevrimiçi ortama taşımaktadır.

Günümüzde iletişim hızı, donanım ve erişim imkânlarındaki artış, değişen eğitim ihtiyaçlar, öğretmen ve öğrencilerin günlük hayatlarında video konferansın yaygınlaşması canlı ders uygulamalarını öne çıkarmıştır. Canlı ders uygulamaları ilköğretim ve yüksek öğrenimin yanı sıra kurumsal öğrenme ortamları dahil tüm sektörler tarafından da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şekil 1.1. Uzaktan Eğitim

Koronavirüs COVID-19 pandemisinin ardından, tüm dünya eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürebilmek adına canlı ders uygulamalarını kullanmaya başlamıştır. Eğitim kademesinin her birimine etki eden canlı ders uygulamaları, özellikle teknik alt yapısı yeterli olan kurumlar tarafından hızlı bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Canlı derslerin yaygın kullanımına rağmen etkili ve işlevsel kullanımına yönelik tartışmalar devam etmektedir. Bunun nedeni olarak da geleneksel eğitimin, öğretmen merkezli ve ders temelli yapıya sahip olması, canlı derslerin ise grup etkinlikleri, ikili tartışmalar, uygulamalı öğrenme etkinlikleri ve öğrenci merkezli etkinlikleri barındırması görülmektedir. Canlı ders

uygulama sürecinin etkili yürütülmesinde önemli role sahip öğreticilerin bu geçiş sürecini çok iyi planlaması, teknik ve pedagojik modelleri uygun şekilde kullanması büyük önem taşımaktadır. Çünkü asenkron öğrenme ortamlarının aksine, canlı ders uygulamaları motivasyonu ve aktif katılımı artırmak için anlık geri bildirim, doğrudan öğretmen-öğrenci etkileşimi ve ilgi çekici faaliyetlere imkan verir. Anında iletişim, grup içinde ilişki kurmanın yanı sıra topluluk hissini de destekler. Özellikle öğrenen ve öğreticilerin büyük çoğunluğunun ilk kez karşılaştığı bir öğrenme ortamı olan canlı dersler, teknik bakımdan, fiziksel bir sınıf ortamındaymış gibi bir öğrenme deneyimi sağlamasına rağmen teknopedagojik yaklaşımlar da göz önünde bulundurularak tasarlandığında etkili ve kalıcı öğretim uygulamaları gerçekleştirilecektir.

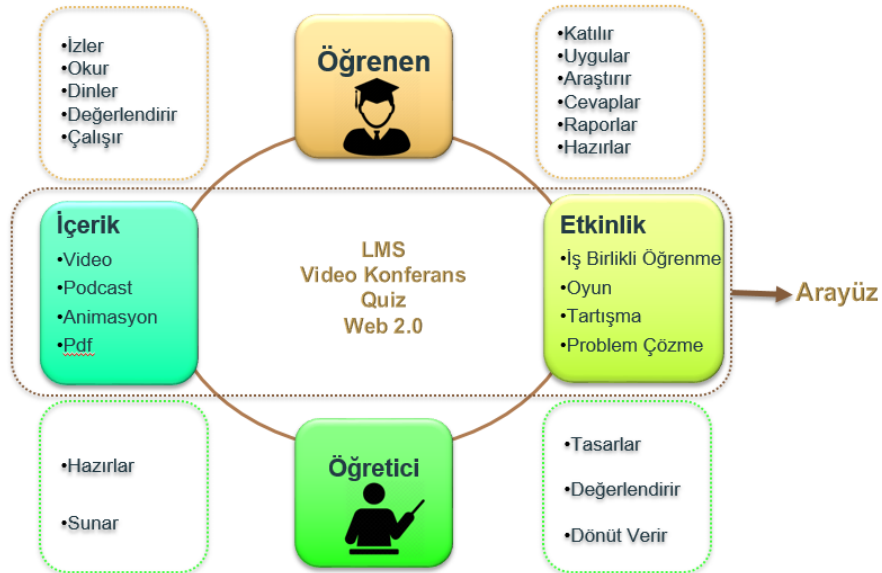
2. Uzaktan Eğitim

2.1. Uzaktan Eğitimin Genel Çerçevesi

Uzaktan eğitim, genel anlamda mekan olarak birbirlerinden uzakta bulunan bireylere teknolojik araçlarla ve uygulamalarla bilgilerin sunulduğu, zaman ve mekan esnekliğinin sağlandığı, iletişim ve etkileşime imkan sunan eğitim-öğretim sistemidir. Bilgi, iletişim ve öğretim teknolojilerinin sunduğu ortam, uygulamalar ve materyaller ile zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde öğrenenin, öğretici, içerik, diğer öğrenenler ve ortamlarla etkileşim kurduğu eğitim şeklidir.

Uzaktan eğitimin işleyiş ve yapı itibarıyla öğrenen, öğretici ve iletişim metodu olmak üzere üç alt bileşeni bulunmaktadır. Bu alt bileşenler, geleneksel eğitim bileşenlerinin öğrenme, öğretim ve iletişim yöntemlerinden bariz olarak ayrılan kritik özelliklere sahiptir. Uzaktan eğitimde öğrenenler kendi öğrenme süreçlerinden sorumlu, öğrenme süreçlerini yöneten bir role sahipken, öğreticiler süreci yöneten, yönlendiren, öğretimi planlayan ve uygulayan role sahiptir. İletişim metodu ise öğretici ve öğrenenler arasında bulunan fiziksel boşluğun kapatılmasında rol oynayan çeşitli medya desteği, diyalog ve etkileşimi sağlamaktadır (Anderson & Garrison, 1998; Moore, 1989).

Uzaktan eğitim, öğrenme ve öğretme sürecinin etkililiği açısından incelendiğinde, bu sürecin genellikle etkileşim ile temellendirildiği ve etkileşimin farklı bağlamlardan ele alındığı görülmektedir (Anderson & Garrison, 1998). Sunulan uzaktan eğitim bileşenleri, birbirleriyle ne kadar etkileşimli olursa, öğrenenlerin öğrenme sürecindeki başarı, motivasyon, kalıcılık ve olumlu tutumları o oranda artacaktır. Aynı şekilde kurulan etkileşimler sayesinde öğreticiler de öğrenenlerin öğrenme ortamlarındaki ilerleme durumlarını takip eder, geri dönütler verir ve sunulan öğretim stratejilerinin uygunluğunu değerlendirebilirler.

Şekil 1.2. Uzaktan Eğitim Bileşenleri (Anderson & Garrison, 1998; Moore, 1989)

Şekil 1.2' de verilen uzaktan eğitim bileşenleri incelendiğinde; öğrenenler, içeriklerle bireysel olarak doğrudan etkileşime girer ve bu içeriklerle izleme, okuma, dinleme, değerlendirme faaliyetleri

gerçekleştirebilirler. İçerikler, öğreticiler tarafından hazırlanan veya sunulan öğrenme kaynağı olarak öğreticilerin tercih ettiği çeşitli senkron veya asenkron ortamlar (video, animasyon podcast, pdf vb.) aracılığıyla sunulur. Öğreticiler, öğrenenlerle aralarında bulunan fiziksel mesafenin en aza indirilmesine yönelik çeşitli etkinlikler tasarlar, değerlendirir ve geri dönütler verirler. Öğrenciler de sunulan bu etkinlik uygulamalarına bireysel veya işbirlikli olarak katılma, uygulama, araştırma, cevaplama veya raporlama faaliyetlerini gerçekleştirirler.

2.2. Uzaktan Eğitim Dağıtım Modelleri

Uzaktan eğitim, teknolojinin sunduğu fırsat ve imkanlar doğrultusunda, planlanan eğitimin gereksinimlerine uygun senkron (eş zamanlı) veya asenkron (eş zamanlı olmayan) olarak gerçekleştirilir (Romiszowski, 2004).

Senkron uzaktan eğitim, öğretici ve öğrenenlerin sanal ortamda aynı anda farklı mekânlarda bir araya geldikleri, birbirleriyle sesli ve görüntülü etkileşime girebildikleri, çeşitli deneyim paylaşımında bulunabildikleri çevrimiçi öğrenme ortamlarıdır. Çeşitli yazılım araçlarıyla internet üzerinden sesli ve görüntülü iletişim, anlık mesajlaşma ve video konferans uygulamaları yapılarak gerçekleştirilir. Öğrenenlere ders materyallerinin sunulmasının yanında ayrıca canlı, bağlamsal ve etkileşimli bir öğrenme ortamı sağlar.

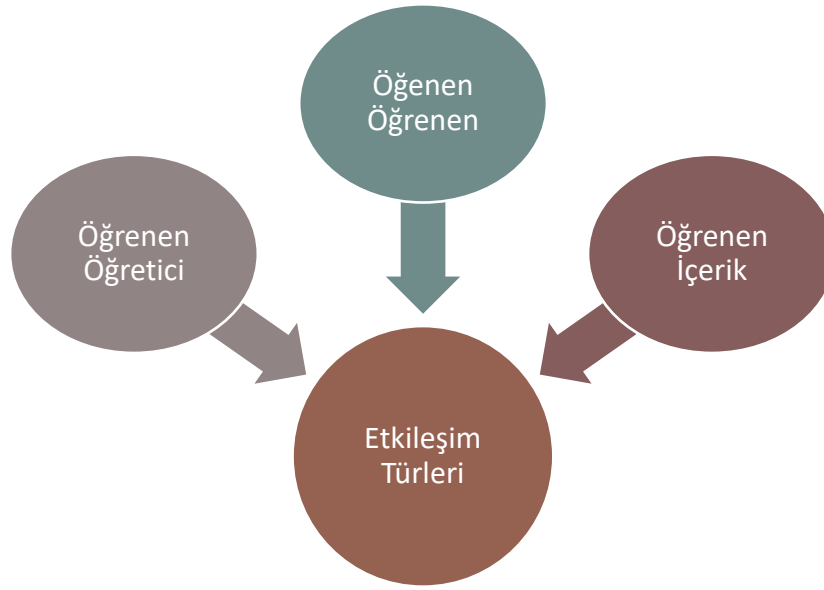
Şekil 1.3. Senkron Uzaktan Eğitim

Şekil 1.4. Asenkron Uzaktan Eğitim

Asenkron uzaktan eğitim, İçeriklerin çeşitli yazılım araçları üzerinden sunulduğu ve depolandığı, öğrenenlerin tam anlamıyla zaman ve mekandan bağımsız olarak, istedikleri yerden bu içeriklere erişebildikleri çevrimiçi öğrenme ortamlarıdır. Asenkron uzaktan eğitimde genellikle öğrenen-içerik etkileşimi ön plana çıkarken, öğrenen-öğretici etkileşimi gecikmeli olarak sağlanmaktadır. E-postalar, tartışma panoları, forum etkinlikleri asenkron uzaktan eğitim ortamlarında yaygın olarak kullanılan öğrenme faaliyetleridir.

Uzaktan eğitim uygulamalarında sunulan senkron ve asenkron eğitim modelleri kullanılan ortamlara ve planlanan eğitim gereksinimlerine göre düzenlenmektedir. Bu ortamlarda gerçekleştirilen öğrenme-öğretme süreçlerinin temelinde ise etkileşim yatmaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarında, üç tür etkileşimden söz edilmektedir. Bunlar; öğrenen-öğretici, öğrenen-öğrenen, öğrenen-içerik etkileşimleridir (Moore, 1989). Öğrenen-öğretici etkileşimi, öğrenenlerin öğretilecek konu hedeflerine ilgisini çekmek ya da sürdürmek ve öğrenciyi öğrenmeye motive etmek amacıyla oldukça tercih edilir. Öğrenen-öğrenen etkileşimi öğrenme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde son derece değerli bir kaynaktır ve öğrenenlerin öğrenme ortamlarında akranlarıyla etkileşime girdikleri etkileşim türüdür. Öğrenen-içerik etkileşimi ise, öğrenenlerin bakış açılarını ve bilişsel yapılarını değiştirmeye imkan sunan, içerikle entelektüel olarak etkileşim kurmalarını sağlayan iletişim türüdür.

Şekil 1.5. Uzaktan Eğitimde Etkileşim Türleri

Uzun yıllar geleneksel uzaktan eğitim ortamlarında öğrenen-öğretici ve öğrenen-içerik etkileşimi çeşitli teknolojilerle sağlanmış, genellikle tek taraflı ve asenkron olarak sunulduğundan etkileşim ve diyalog kavramı geri planda kalmıştır. Oysa uzaktan eğitim teknolojileri kullanılarak yürütülen derslerde öğrenme niteliğini artırmak için etkileşime yer vermek önemlidir. Uzaktan eğitim ortamlarında öğrenim gören bireyler yüksek-etkileşime izin veren öğrenme ortamlarını zevkli bulmakta ve memnuniyet duymaktadır. Bu durum öğrenme deneyiminin niteliği açısından oldukça önemlidir.

3. Canlı Dersler (Senkron Uzaktan Eğitim Ortamları)

Uzaktan eğitim ortamlarında öğrenme sürecinin etkili ve verimli olması için öğrenenlerin sosyal etkileşim ve psikolojik güven ihtiyaçlarının karşılanması, öğrenme sürecinin etkili ve verimli olması yönünden önemlidir. Bu ortamlarda sosyal etkileşimin sağlandığı en güçlü uzaktan eğitim uygulamalarından biri de canlı derslerdir. Geleneksel öğretim yöntemlerinin ötesinde, teknolojiye dayalı gerçekleştirilen canlı dersler, bireylere gerçek zamanlı ve yüz yüze eğitime yakın bir öğrenme deneyimi sağlayan senkron çevrimiçi öğrenme ortamlarıdır.

Canlı dersler, birden fazla kullanıcının birbirleriyle internet üzerinden eş zamanlı olarak toplantı organize etme, tartışma, soru-cevap etkinlikleri düzenleme, sunumlar yapma, iş birlikçi veya bireysel aktiviteler düzenleme ve geleneksel yüz yüze sınıf ortamında uygulanan diğer faaliyetlerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır.

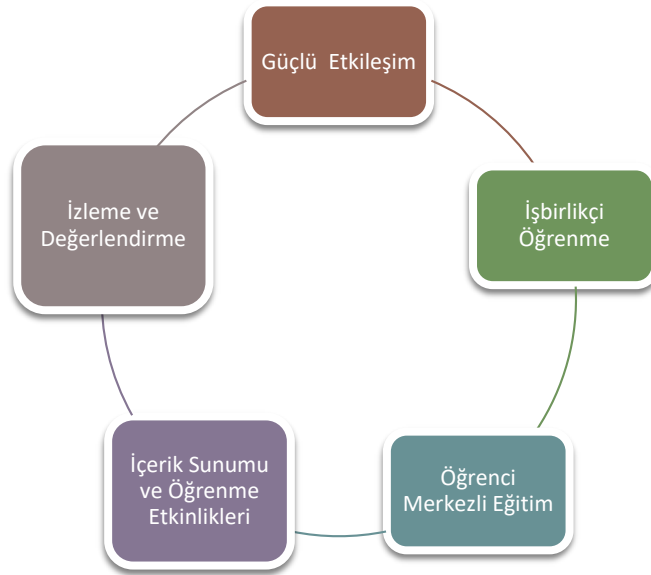
Öğrenen ve öğreticiler arasındaki etkileşimi artıran ve iletişimi kolaylaştıran senkron uzaktan eğitim uygulamaları farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bunlar; sanal sınıflar, elektronik toplantılar, eş zamanlı çevrimiçi öğrenme ortamları, video/web konferanslar, canlı dersler şeklinde çeşitli ifadeler kullanılmaktadır. Canlı ders ifadesinin hem alanyazında hem de uygulayıcılar tarafından yaygın kullanılan ifade olduğu tespit edildiğinden, biz de kitabımızda senkron uzaktan eğitim ortamlarını canlı ders olarak adlandıracğız.

3.1. Genel Özellikleri ve İşleyiş Yapısı

Öğrenen ve öğreticilerin birbirleriyle internet üzerinden eş zamanlı olarak bir araya geldikleri öğrenme ortamları olan canlı derslerin öğretimsel potansiyellerini ve teknik olanaklarını daha iyi anlayabilmemiz için ayrı ayrı tanıyıp birlikte ele almamız gerekir.

a. Öğretimsel Potansiyel:

Canlı dersler yapı itibarıyla öğrenci katılımını, etkileşimini çok sayıda araç ve etkinliği barındıran bir yapıya sahiptir. Canlı derslerde pedagojik olarak kavramlarla ilgili açıklamalar yapma, farklı kavramlar arasındaki ilişkileri açıklayarak gösterme, içeriğin görselleştirilmesi, anlık geri bildirim verme gibi geniş yelpazede etkinlikler yapılabilir. Bunun yanında öğrenenlerin yalnızca öğretimsel değil motivasyonel olarakta duygusal ve sosyal duygularını destekleyecek şekilde canlı ders etkinlikleri planlanabilir. Öğrenenlerin motivasyonel duygularını artıracak nitelikte olan ilgi çekici etkinliklere yer verme, öğrenenleri kendilerine daha yakın buldukları etkinliklere dahil etme, diyalogu güçlendirme faaliyetlerine de yer verilebilir. Bu faaliyetler canlı derslerde öğrenenlerin motivasyonlarını ve aktif katılımlarını artırarak öğrenme deneyimini nitelikli hale getirecektir. Canlı derslerin öğretimsel potansiyel özellikleri Şekil 1.6 da görülmektedir.

Şekil 1.6. Canlı Derslerin Öğretimsel Potansiyel Özellikleri

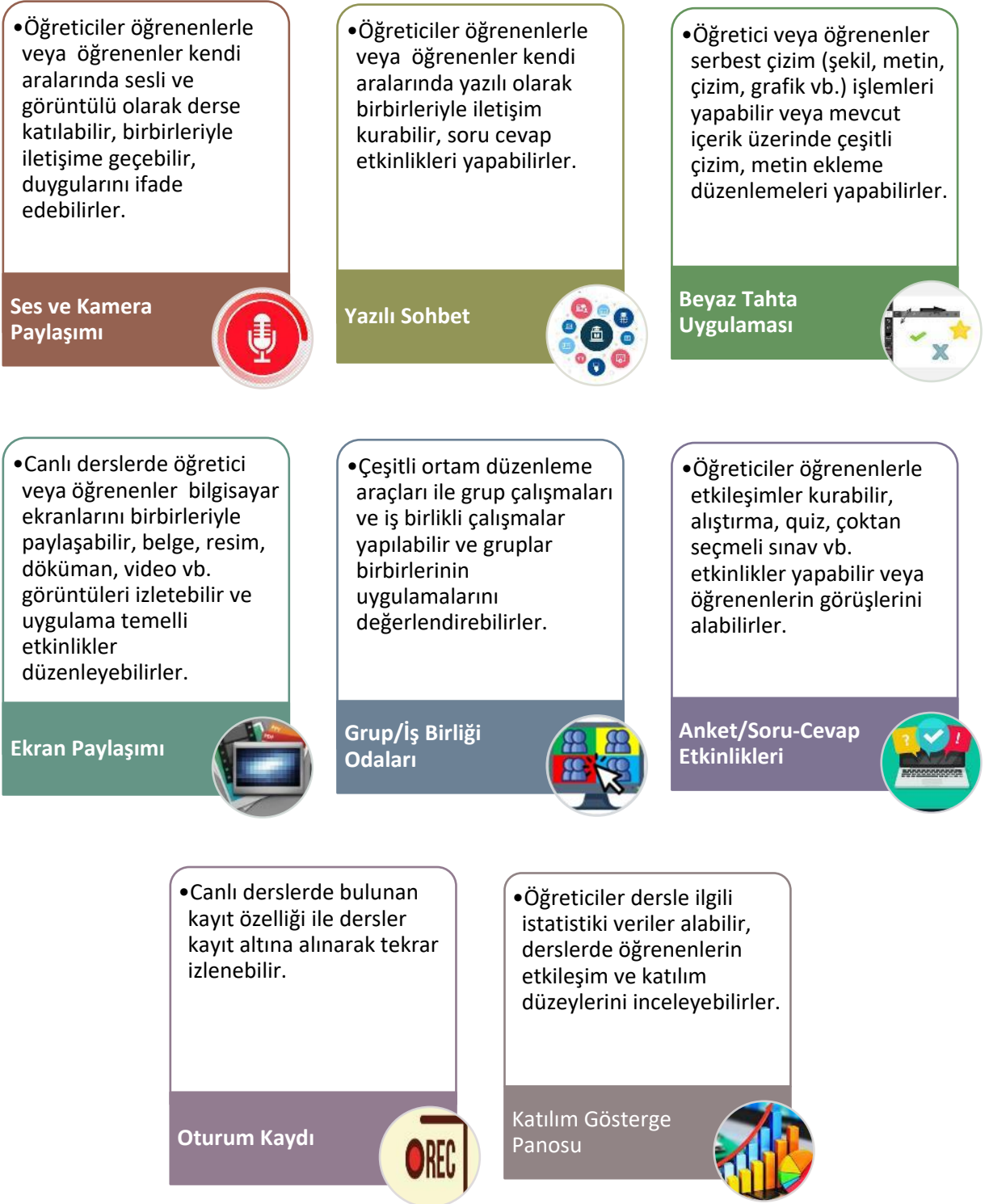
Bütün bu potansiyel özellikleri içine alan etkinlikler planlanırken öğrenenlerin bir televizyon programı izler gibi dersi dinlemesinden ziyade aktif katılımları sağlanmalıdır. Aktif katılımın sağlanması içinde öğrenenlerin derse ilgilerini çekecek çeşitli aktiviteler yapılmalı ve etkileşimler teşvik edilmelidir. Canlı ders ortamlarında öğrenenlerin ilgisini derse çekmek için; içeriğinin genellikle görsel veya işitsel medya desteğiyle zenginleştirilmesi, öğrenen yanıtlarına sık sık yer verilmesi, küçük grup çalışmaları ile işbirliği çalışmalarının organize edilmesi ve öğreticilerin öğrenenlerin öğrenme deneyimlerini devamlı izleme ve değerlendirmelerine yönelik etkinlikler düzenlenmelidir.

b. Teknik Olanaklar:

Canlı derslerde görsel ve işitsel medya desteği ile çift yönlü iletişime imkan sunan platformlar kullanılır. Bu platformlar, sesli ve görüntülü iletişimin yanı sıra öğrenme ve öğretme sürecini

desteklemek amacıyla teknolojik çözümler sunan ve öğrenen deneyimlerini geliştirmeyi amaçlayan çeşitli teknik özellikler barındırır.

Canlı ders platformlarının teknik olanakları öğretici ve öğrenenlere etkileşimi ve iletişimi sağlamak amacıyla farklı uygulamalar sunmaktadır. Canlı ders platformları; sesli/görüntülü ve yazılı katılım özellikleri, içerik ve ekran paylaşımı özelliği, beyaz tahta özelliği, anket, soru-cevap, iş birliği çalışmalarına uygun ara yüzler ve değerlendirme uygulamaları kapsamında gerçek zamanlı etkileşim ortamı oluşturarak etkili ve verimli bir öğrenme imkanı sunar. Ayrıca, canlı ders oturumlarını kaydetme ve katılamayan kişilere farklı zamanlarda bu kayıtları izleme imkanı sunmaktadır. Canlı ders platformlarının sunduğu teknik olanaklar Şekil 1.7’de özetlenmiştir.

Şekil 1.7. Canlı Ders Platformlarının Sunduğu Teknik Olanaklar

3.2. Canlı Derslerde Öğretici-Öğrenen Roller

Öğretici Rolü

Öğretici ve öğrenenlerin canlı ders ortamlarındaki rolleri geleneksel yüz yüze eğitim ortamlarından farklıdır. Bu değişiklikteki ana etmen, kullanılan teknoloji ve öğrenme kaynaklarının değişmesi, çeşitlenmesi, ihtiyaç ve beklentilerin farklılaşmasıdır. 1980’li yıllardan itibaren uzaktan eğitim ortamında öğretici rolleri şekillenmeye başlamış ve gelişen teknolojilerle birlikte öğretici rollerine yenileri eklenmiştir.

Öğretim sürecinin teknoloji desteği ile yürütüldüğü canlı derslerde öğreticilerin, teknolojiyi etkili kullanma, pedagojik bilgilerini çevrimiçi ortamlara uyarlama ve içeriği dijital ortama aktarma gibi farklı eylemleri gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Öğreticiler, pedagojik yeterlik çerçevesinde canlı ders ortamlarına yönelik öğretim yöntem ve stratejilerini tasarlar, uygun öğretim kaynakları geliştirir ve sunar, öğretim stratejilerini uygular, öğrenenler arasında katılımı kolaylaştırır ve motivasyonlarını sürdürmek için faaliyetler düzenlerler (Bawane ve Spector, 2009).

Canlı derslerin etkili ve verimli olarak yürütülebilmesi, öğreticinin teknik bilgisinin yanında öğrenci merkezli yansıtıcı ve yenilikçi tutuma sahip olmasına bağlıdır. Bu nedenle senkron uzaktan eğitim ortamlarının farklı öğrenme düzeyi ve stiline sahip öğrenenlerin ihtiyaçlarını karşılamada yüz yüze eğitim kadar etkili ve başarılı olabilmesi için öğreticilerin; teknik becerilerini nasıl geliştireceklerini, etkileşimli aktiviteler ve kurs müfredatlarını nasıl tasarlayıp uygulayacaklarını ve çevrimiçi öğrencilerin karşılaşılabileceği sorunları nasıl gidereceklerini bilmeleri gerekir (Martin ve Parker, 2014).

Kısacası, canlı derslerin etkili ve başarılı olabilmesi için öğreticilerin, uzaktan eğitim ortamlarındaki edindiği veya edinmesi gerektiği rolleri iyi bilmesi, dersin yürütülmesinde hangi niteliklerin ön plana çıkarılması gerektiğini, öğrenenlerin öğrenme tercihlerini keşfetmeyi, teknolojik araçları uygun öğretim teknikleri ile bütünleştirmeyi ve kendilerine uygun yöntemi belirlemeyi iyi bilmeleri gerekmektedir. Canlı derslerde öğretici rolleri Şekil 1.8’ de özetlenmiştir.

Pedagojik	Yönetimsel	Sosyal	Teknik
•Öğrenme Ortamı Tasarımcısı •Öğretim Uzmanı •Etkileşimi Kolaylaştırıcı •Ölçme-Değerlendirme Uzmanı	•Konferans/Oturum Yöneticisi •Organizatör ve Planlayıcı	•Sosyal Uyum Oluşturucu •Çevrimiçi Öğrenme Topluluğu Lideri	•Teknik Koordinatör •Medya Tasarımcısı •Teknoloji Entegre Edici

Şekil 1.8. Canlı Derslerde Öğretici Roller (Liu vd., 2005)

Öğrenen Roller

Uzaktan eğitimde öğrenenlerin özelliklerinin, beklentilerinin, isteklerinin ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve buna yönelik öğretimsel süreçlerin tasarlanması oldukça önemlidir. Uzaktan eğitimde

öğrenenler bulundukları yaşam standartları, ihtiyaçları, yaşları, eğitim deneyimleri, tutumları, ilgileri, bilişsel yetenekleri ve öğrenme stilleri bakımından farklılıklar gösterirler. Burada önemli olan bu farklılıkları iyi bir şekilde tespit ederek, bunlara uygun ortam, teknoloji ve yöntem sunmaktır.

Örgün öğretim ortamlarında öğreticiler öğrenenleri eğitsel süreç içerisinde iyi bir şekilde tanıyabilirken uzaktan eğitim ortamlarında bu durum pek mümkün olmamaktadır. Uzaktan eğitimde öğrenenler kendi öğrenme süreçlerinden sorumlu olduğu ve bireysel öğrenme gerçekleştirdikleri için öğrenen özellikleri çok iyi bir şekilde analiz edilerek eğitimi başarıya ulaştıracak uygun ortam, teknoloji ve yöntemlere odaklanılmalıdır.

Örgün eğitim faaliyetlerinin tamamına yakınının uzaktan eğitime güçlü bir şekilde aktarılmasını sağlayan canlı ders uygulamalarına katılan öğrenenlerin karakteristiklerinin iyi bir şekilde analiz edilmesi başarılı bir canlı ders gerçekleştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bireysel veya sosyal öğrenme deneyimi sunan canlı derslerde öğrenenler; olay ve durumları tartışabilmeli, olaylara farklı perspektiflerden bakarak kendi yorumlarını yapabilmelidir. Öğrenenlerin topluluk içindeki iş birliği faaliyetleri, aktiviteleri, etkileşimleri topluluğun işlevini yerine getirmesi adına göz önünde bulundurulması gereken önemli etkenlerdendir. Dabbagh (2007) çevrimiçi öğrenenlerin sahip olması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

- Güçlü bir akademik kişisel görüşe sahip olma
- Uzaktan eğitim teknolojilerini kullanmada etkili olma
- Kişilerarası güçlü iletişim kurma becerileri gösterme
- Etkileşim ve işbirlikçi öğrenmenin değerini anlama
- Uzaktan öğrenmeyi içsel olarak kontrol etme
- Bireysel öğrenme becerileri geliştirme
- Öğrenme topluluğunun parçası olma ihtiyacı sergileme

Ayrıca öğrenme sürecinde yer alan öğrenenlerin yüksek motivasyona sahip olmaları ve olumlu tutumları eğitim sürecinin kalitesini de etkilemektedir. Öğrenenler, öğrenme sürecinde kendini yönlendirebilmeli, öğrenme sürecini planlayabilmeli, ihtiyaç duyduğu öğrenmeleri gerçekleştirebilmelidir. Öğrenenler öğretici, yönetici ve akranlarıyla iletişim kurabilmeli ve ihtiyaç duyduğunda iletişim kanalları oluşturabilmelidir.

3.3. Canlı Derslerin Sunduğu Avantaj ve Sınırlılıklar

Canlı ders ortamları teknolojik ve pedagojik açıdan çeşitli imkanlar sunmaktadır. Bu imkanların öğretici ve öğrenenler açısından sağladığı yararlar aşağıda belirtilmiştir.

- Zaman ve mekândan bağımsızdır.
- Yaşam boyu öğrenme faaliyetlerini geliştirir.
- Eğitimde fırsat eşitliği sağlar.
- Eğitim maliyetini düşürür.
- Öğrenenleri seyahat masraflarından (yol, konaklama vb.) kurtarır.
- Kayıt altına alma özelliği ile tekrar izleme fırsatı sunar.
- Öğrenenlerin derse yazılı, sesli veya sesli-görüntülü olarak aktif bir şekilde katılımına imkan verir.
- Öğrenenlere öğrenme süreçlerini yönetme ve düzenleme imkanı verir.

Canlı ders ortamlarının sunmuş olduğu teknolojik ve öğretimsel imkânlar belirli durumlarda avantaj sağlarken bazı durumlarda da sınırlılıkları beraberinde getirir. Bu sınırlılıklar aşağıda belirtilmiştir.

- Ders esnasında görüntü ve sesli katılımın olmaması iletişimi yetersiz yapabilir.
- Canlı ders esnasında teknik sorunlar (internet kesintisi, donanımsal veya yazılımsal sorunlar, güncel tarayıcı kullanılmaması vb.) ortaya çıkabilir.
- Canlı ders platformları, öğrenenlerin öğrenme sürecine katılımlarını ve süreçte daha aktif rol alabilmelerini engelleyebilir.
- Canlı ders platformlarının kullanımı ve yönetimi öğretmenler açısından aşırı iş yükü oluşturabilir.
- Öğreticiler sorumluluklarını tam olarak yerine getiremediklerinde sistem verimli kullanılamayabilir.

Kaynaklar

- Anderson, T., and Garrison, D.R. (1998). Learning in a networked world: New roles and responsibilities. In C. Gibson (Ed.), *Distance Learners in Higher Education*. (p. 97-112). Madison, WI.: Atwood Publishing.
- Bawane, J., & Spector, J. M. (2009). Prioritization of online instructor roles: implications for competency-based teacher education programs. *Distance education*, 30(3), 383-397.
- Dabbagh, N. (2007). The online learner: Characteristics and pedagogical implications. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 7(3), 217-226.
- Finkelstein, J. (2006). *Learning in real time: Synchronous teaching and learning online*. Jossey-Bass.
- Kaya, Z. (2002). Uzaktan eğitim, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Liu, X., Bonk, C. J., Magjuka, R. J., Lee, S. H., & Su, B. (2005). Exploring four dimensions of online instructor roles: A program level case study. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 9(4), 29-48.
- Özen, Ü., & Karaman, S. (2001). Web tabanlı uzaktan eğitimde sistem tasarımı. *Akdeniz İİ BF Dergisi*, 2(81), 102.
- Martin, F., & Parker, M. A. (2014). Use of synchronous virtual classrooms: Why, who, and how. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 10(2), 192-210.
- Moore, M. G. (1989). *The Effects of Distance Learning: A Summary of the Literature: Paper for the Congress of the United States, Office of Technology Assessment*. The Office.
- Romiszowski, A. (2004). How's the e-learning baby? Factors Leading to Success or Failure of an Educational Technology Innovation, *Educational Technology*, January-February.
- Queiroz, V., & Mustaro, P. N. (2003). Roles and competencies of online teachers. *The Internet TESL Journal*, 9(7).

Bölüm 2:

Canlı Ders Giriş Etkinlikleri

Dr. Öğr. Üyesi Halil KAYADUMAN
İğdır Üniversitesi

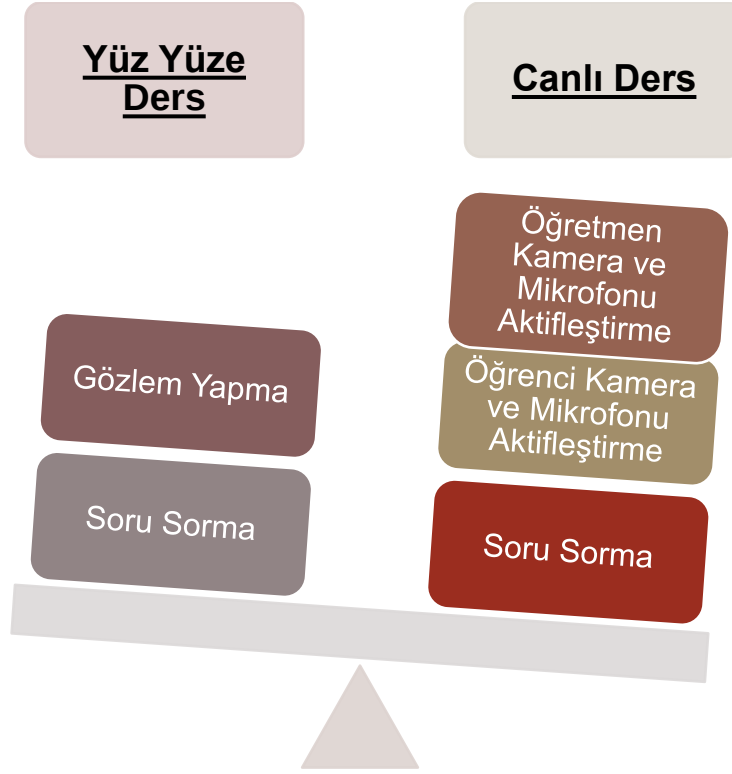

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı ders giriş etkinliklerine neden önem vermeliyim?
- Canlı ders için nasıl bir karşılama yapmalıyım?
- Canlı ders konusuna nasıl bir geçiş yapmalıyım?

1. Canlı Derslerde Giriş Etkinliklerine Genel Bir Bakış

Canlı dersler, yüz yüze derslerin sınırlılıklarından olan aynı fiziksel ortamda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırdığından dolayı günümüzde giderek popüler olmaya başlamıştır. Hatta öğretmenler ve öğrenciler, yaygın olarak kullanılan çeşitli teknolojik araçlar sayesinde, yüz yüze derslerde yapabileceği birçok etkinliği canlı derslerde de rahatlıkla yapabilir duruma gelmişlerdir. Bu durumda, canlı derslerin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için, öğretmenlerin bu süreci yüz yüze derslere nazaran daha dikkatli bir şekilde planlaması gerekmektedir.

Şekil 2.1. Yüz yüze ve Canlı Derslerde Öğretmenlerin Sınıf Genel Durumu Değerlendirmesi

Yüz yüze derslerde aynı ortamda bulunmaktan dolayı gerçekleşen doğal etkileşimler canlı derslerde gerçekleşmeyebilir. Örneğin; şekil 2.1.'de görüldüğü gibi bir öğretmen yüz yüze bir derse geldiğinde sadece kısa bir gözlem yaparak ve öğrencilere sorular sorarak, öğrencilerin mutlu olup olmadığını ya da derse motive gelip gelmediğini anlayabilir ve dersinin etkinliklerini mevcut duruma bakarak değiştirebilir. Ancak, canlı derslerde öğretmenin bu durumu anlaması için öncelikle kendi kamerası ve mikrofonunu aktifleştirecek, sonra sırayla öğrencilerin kamera ve mikrofonunu aktifleştirecek ve sonunda öğrencilere soru sorarak sınıfın durumunu değerlendirebilecektir. Ayrıca sınıfın durumunu genel olarak gözleme şansı da olamayacaktır. Bu nedenle, canlı dersler öğretmenler için daha zor olduğundan ve ekstra çaba gerektirdiğinden dolayı, öğretmenlerin canlı derse giriş etkinlikleri konusunda yapacaklarının daha önemli olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, ders etkinlikleri tasarımı konusunda alan yazında yer alan çalışmalara baktığımızda, Gagne'nin öğretim için dokuz adım modelinin en fazla kabul alan önerilerden biri olduğu belirtilebilir (Reiser & Dempsey, 2007). Gagne'nin modelinin ilk üç basamağında sırasıyla dikkat çekme, hedeflerden haberdar etme ve önceki öğrenmelerle bağlantı kurma gibi önerileri vardır. Bu öneriler pek çok bilimsel çalışmada değerlendirilmiş ve araştırmaların çoğunda dersleri değerlendirmek için temel alınmıştır (Martin, Klein

ve Sullivan, 2004; Ugras ve diğerleri, 2016;). Bu kapsamda, canlı derse giriş etkinlikleri bölümü için bu üç adım temel alınacak ve öneriler bu doğrultuda sunulacaktır.

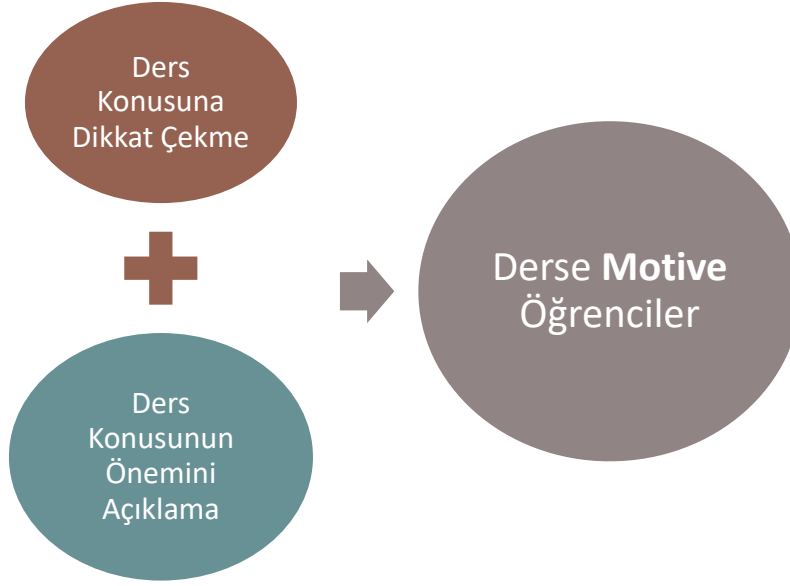
2. Canlı Ders Giriş Etkinliklerine Neden Önem Vermeliyim?

Canlı derslerde fiziksel etkileşim olmadığından dolayı, öğrenciler ders esnasında kendilerini yalnız hissedebilir, dikkatleri dağılabilir ve dersten kopabilirler. Bu nedenle, canlı derslerde giriş etkinlikleri kritik öneme sahiptir ve dersin geri kalanının etkileme potansiyeli yüksektir. Canlı ders giriş etkinliklerini karşılama ve derse geçiş olarak ayırmakta fayda vardır. Karşılama etkinlikleri ile öğrencilerle etkileşim kurarak onları derse bağlarken, derse geçiş etkinlikleri ile ders konunuza etkili bir giriş yaparak öğrencilerinizi motive edebilirsiniz.

Şekil 2. 2. Canlı Ders Karşılama Etkinliklerinin Önemi

Şekil 2.2.' de de görüldüğü gibi canlı ders karşılama etkinlikleri kapsamında, öğrencilere kendinizi tanıtmamız, öğrencilerin birbirleriyle tanışmalarına yardımcı olmanız ve çeşitli etkileşimli giriş etkinlikleri düzenlemeniz öğrenciler açısından belirsiz olan durumların ortadan kalmasına ve hem size hem de dersinize karşı olumlu bir tutum göstermelerine yardımcı olabilecektir. Derse karşı ortaya çıkan olumlu tutumlar ise öğrenme çıktılarına pozitif olarak yansıyabilecektir. Ayrıyeten, bu tanışma etkinliklerini bir canlı ders platformu, kamera ya da mikrofon yardımıyla yapacağınızdan dolayı mevcut ortaya çıkabilecek teknik aksaklıkları dersin hemen başında görebilecek ve ona göre önlemlerinizi alabileceksiniz. Böylelikle ders başlangıcında samimi bir ortam oluştururken aynı zamanda ders sırasında ortaya çıkabilecek teknik aksaklıkları da en aza indirebileceksiniz.

Şekil 2.3. Canlı Ders Konusuna Geçiş Etkinliklerinin Önemi

Şekil 2.3.' de görüldüğü gibi, canlı derste öğrencilerin derse motivasyonunu sağlama konusunda çeşitli etkinlikler yapmak da önemlidir. Aksi durumda öğrencilerin motivasyonu düşerek izole olma ya da dersten kopma gibi sorunlarla karşılaşabilirsiniz. Bu doğrultuda, karşılama etkinliklerinden sonra canlı ders konusuna geçiş ile ilgili olarak, çeşitli etkileşimli aktiviteler ile öğrencilerin ders konusuna dikkatlerini çekebilecek ve onların konunun önemine ilişkin motive edebileceksiniz (Keller, 2010; She ve diğerleri, 2019). Ayrıca, dersin öğretmenden öğrenciye bilgi aktarımı şeklinde bir ders olmadığını ve etkileşimli geçeceğine dair öğrencilere fikir verebileceksiniz. Böylelikle öğrencileri de sürece dâhil etmenizle birlikte, canlı derslerin önemli problemlerinden olan izole olma ya da dersten kopma gibi sorunları en aza indirerek etkili ve verimli bir canlı ders süreci yapabileceksiniz.

3. Canlı Ders için Nasıl Bir Karşılama Yapmalıyım?

Canlı bir derse giriş ile ilgili, genel olarak ortak yapılabileceklerin yanında ilk derse özel olarak yapılanları ayırmak sürecin daha verimli geçmesi açısından faydalı olabilecektir.

3.1. İlk Canlı Ders Karşılama Etkinlikleri

Eğer canlı dersinizi ilk defa gerçekleştiriyorsanız bu başlık altında önerilen etkinlikler ile öğrencilerinizi karşılayabilirsiniz. İlk canlı derse başladığınızda, öncelikle kendinizi tanıtabilir ve öğrencilerin tümünün sizi görmesini ve duymasını sağlayabilirsiniz. Ayrıca sizinle nasıl iletişim kuracaklarını açıklayabilirsiniz. Böylelikle öğrenciler sizi tanıyacak ve ihtiyaç duyduklarında size nasıl ulaşabileceklerini öğreneceklerdir. Kendinizi tanıtmanın ardından öğrencileri tanımak ve öğrencilerin birbirlerini tanımasını sağlamak için çeşitli tanışma etkinlikleri yapabilirsiniz. Bu kapsamda, öğrencilere kendilerini kısaca tanıtmalarını ve dersten beklentilerinin ne olduğunu anlatmalarını sağlayabilirsiniz. Böylelikle ders kapsamında yapacağınız etkinliklere ön hazırlık yaparak öğrencilerin etkileşimini desteklemiş olabileceksiniz.

Canlı ders ortamı öğrencileriniz içinde yeni olabilir. Bu nedenle Öğretim Yönetim Sistemi ve Canlı Ders Platformunun nasıl kullanılacağına dair kısa bilgiler verebilir; teknik ve diğer destek hizmetleri konusunda öğrencilerin ulaşabilecekleri iletişim bilgilerini paylaşabilirsiniz. Böylelikle öğrenciler

sisteme ve platforma alılabilecek, ilerde gerçekleştirebileceğiniz etkileşimli aktivitelere hazır olabileceklerdir.

Tanıtımdan sonra dersten beklenenler, ödevler ve etik kurallar gibi konularda öğrencilerle beraber sınıf kuralları oluşturmali ve tüm öğrencilerin bu kurallar konusunda net olmasını sağlamalısınız. Bu noktada öğrencilerin canlı ders etkinliklerine katılması konusunda kurallar oluşturabilirsiniz. Kuralları oluşturmanın yanında, dersinizin ilk aktivitesini öğrencilerin birbirlerine ısınmasını sağlayabilmek amacıyla etkileşimli bir aktivite seçebilirsiniz. Böylelikle öğrenciler hem teknik olarak birbirleri ile nasıl etkileşim kurabileceklerini öğrenecekler hem de sosyal olarak sınıf arkadaşlarına alışmaları kolaylaşacaktır.

3.2. Genel Canlı Ders Karşılama Etkinlikleri

İlk canlı dersiniz sonrası yukarıda belirtilen öneriler doğrultusunda öğrencilerin sizleri, birbirlerini, dersin kurallarını ve sistemini tanımasını sağladıktan sonra genel olarak bir canlı ders için çeşitli karşılama etkinlikleri yapabilirsiniz. Bu doğrultuda;

1. Kameranızı ve mikrofonunuzu açmalı ve öğrencilerinizin sizleri görmesini ve duymasını sağlamalısınız. Böylelikle öğrencilerin derse ait hazır bulunuşlukları artabilecektir.
2. Öğrencilere isimleri ile hitap ederek onları samimi bir şekilde karşılamalı ve dersiniz için pozitif bir atmosfer oluşturmaya çalışmalısınız. Bu doğrultuda katılımcı listesinden faydalanarak öğrencilere isimleri ile hitap edebilirsiniz.
3. Öğrencilere dersin başında kamera ya da mikrofon izni vererek konuşmalarını sağlayabilir ve öğretim yönetim sistemi, canlı ders platformu kullanımı ya da ders konusunda herhangi bir sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını sorabilirsiniz. Böylelikle öğrenciler ile kişisel bir bağ oluştururken, aynı zamanda dersin başında öğrencilerin ses ya da görüntü ayarlarında bir problem olup olmadığını kontrol etmiş olursunuz.
4. Canlı ders oturumunu başlattıktan sonra, hali hazırda oturumda bulunan öğrencilerden derse yeni bağlanan katılımcılara kişiselleştirilmiş karşılama mesajlarını (Örneğin: Merhaba Serra, derse Hoş geldin) sohbet aracı vasıtasıyla yazmasını isteyebilirsiniz. Böylelikle öğrencilerin birbirleri ile etkileşimini ders başında sağlamaya başlamış olursunuz.

Özetle, aşağıdaki tablo da bir canlı derse ait olabilecek ilk ve genel karşılama etkinliklerini görebilir ve bu doğrultuda canlı derslerinize başlayabilirsiniz.

Tablo 2.1. Canlı Ders Karşılama Etkinlikleri

Karşılama Etkinlikleri	İlk Canlı Ders	Genel Canlı Ders
Öğrencilerin sizi görmesini ve duymasını sağlayınız.		
Öğrenciler ile iletişim bilgilerinizi (e-posta, telefon, oda bilgisi vb.) paylaşınız.		
Tanışma etkinlikleri yapınız.		
Öğretim yönetim sistemi ve canlı ders platformu hakkında kısa bilgi veriniz.		
Öğrenciler ile teknik ve diğer destek iletişim bilgileri (e-posta, telefon vb.) paylaşınız.		
Öğrencilerle beraber ders kurallarını oluşturunuz.		
Etkileşimli bir aktivite ile başlayınız.		
Öğrencilere isimleri ile hitap ediniz.		
Öğrencilerin konuşmalarını sağlayınız.		
Öğrencilerin dersin başında yeni katılanlara kısa karşılama mesajları yazmalarını sağlayınız.		

4. Ders Konusuna Nasıl Bir Geçiş Yapmalıyım?

Dersin konusuna geçerken öğrencileri motive edici aktiviteler yapmalısınız. Bu kapsamda aşağıdaki önerilen yöntemlerden bir ya da birkaçını kullanarak öğrencilerin sesli ya da yazılı olarak sorulara cevap vermesini ve onların da sürece dâhil olmasını sağlayabilirsiniz. Böylelikle öğrencileri derse karşı motive edebilecek ve dikkatlerini toplayabileceksiniz. Bu doğrultuda derse geçiş yaparken konu ile alakalı;

Şaşırtıcı bir resim ya da video paylaşarak bu görseller konusunda öğrencilerin yorum yapmasını isteyebilirsiniz.

Az miktarda mizah içeren (çok olursa dikkat dağıtıcı olabilir) kısa bir hikâye ya da biyografi anlatarak öğrencilere çeşitli sorular sorabilirsiniz.

Bir anket hazırlayarak öğrencilerin konu hakkında görüşlerini alabilir ve bunun üstünden sınıfta bir tartışma ortamı oluşturabilirsiniz.

Çözülmesi zor ya da öğrencilerin geçmiş deneyimlerine aykırı olabilecek "... olursa ne olurdu?" türünden sorular sorarak öğrencilerin kısa bir beyin fırtınası yaptırabilirsiniz.

Öğrencilerden haftanın konusu ile alakalı yorumlar yapmasını isteyebilirsiniz.

Şekil 2.4. Ders Konusuna Geçiş Etkinlikleri 1

Yukarıda önerilen bu aktiviteler yardımıyla öğrencilerin derse olan dikkatlerini topladıktan sonra, motivasyonlarını artırabilmek ve sürdürebilmek adına somut bir dil kullanarak aşağıdaki aktiviteleri yapabilirsiniz.

Ders Hangi Konularla İlişkili

- Dersin genel çerçevesini gösteren bir kavram haritası göstererek, işlenecek olan ders konusunun hangi konularla ilişkili olduğunu gösterebilirsiniz.

Ders Hangi Becerileri Destekler

- En iyi öğrenmeler, eski öğrenmeler üzerine inşa edilerek öğrenildiğinden, işlenecek olan ders konusunun eski konularla ilişkisini anlatarak öğrencilerin mevcut becerilerini nasıl destekleyeceğini anlatabilirsiniz.

Ders Konusunun Önemi

- İşlenecek olan ders konusunun önemini, gelecekte ne işe yarayacağını ya da ne durumlarda kullanılabileceğini söyleyebilirsiniz.

Öğrencileri Cesaretlendirme

- Başarılabilecek ders hedefleri seçebilir ve öğrencilerin bu hedeflere ulaşabileceklerine dair teşvik edici ifadeler kullanabilirsiniz.

Şekil 2.5. Ders Konusuna Geçiş Etkinlikleri 2

5. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Giriş Etkinlikleri

Senaryo 1:

Öğretmen ilk canlı derslerinden birini gerçekleştiriyordur. Öğretmen ilk olarak dersi hakkında bilgi verirken, dersinin tek yönlü bir ders olmadığını, etkileşimli olacağını ve öğrencilerin ders sürecine katılması gerektiğine dair bilgiler vermiştir. Öğretmen derse başlamıştır ve öğrencilerin dikkatlerini çekmek için çeşitli sorular sormuştur. Bir öğrenci soruya cevap vermek istemesine rağmen canlı ders platformunun özelliklerini bilememesinden dolayı bir türlü söz alamamıştır. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen, ilk canlı derslerini yaparken, öğrencilerin platforma alışabilme sürecini desteklemek için, canlı ders platformunun temel özelliklerini anlatmalıdır.

Öğretmen öğrencilere dersin etkileşimli bir ders olduğunu söyleyip ve bu doğrultuda, derste sorulan sorulara cevap vermeleri gerektiğini hatırlatıp dersine devam etmelidir.

Senaryo 2:

Öğrenci canlı ders devam ederken işlenen konuyu neden öğrendiklerini anlayamamış ve önceki konularla ilişkisini kuramamıştır. Platform üzerinden parmak kaldırıp sormak istemiştir ama bu sefer acaba öğretmen dersi dinlemediğimi düşünür diye vazgeçmiştir. Böylelikle öğrencinin dikkati dağılarak internette farklı sitelere girmeye başlamıştır. Tam bu esnada öğretmen sizce bu konu günlük hayatımızda bizim nasıl işimizi kolaylaştırabilir diye bu öğrenciye sormuş ve öğrencide cevap verememiştir. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen, öğrencilerin dikkatini ders konusuna çekme etkinliklerini takiben, konunun önemi, önceki konularla ilişkisi ve hangi becerileri destekleyeceğine dair bilgiler vererek öğrencileri derse motive etmelidir.

Öğretmen öğrenciye dersi daha dikkatli takip etmesi gerektiğini hatırlatıp başka öğrenciye söz vermelidir.

Senaryo 3:

Öğretmen canlı dersinde bir aktivite yapmaya karar verir ve öğrencilere bu aktiviteden puan vereceğini söyler. Öğrencilerden biri “Neden puan veriliyor, ders izlencesine göre puanlar sadece ödevlerden veriliyor” diye itiraz eder. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen ilk canlı dersi yaparken öğrencilerle beraber kuralları oluşturmalı ve her öğrenci için kuralların net olmasını sağlamalıdır.

Öğretmen öğrencilere dersin etkileşimli bir ders olduğunu, derste yapılacak aktivitelere katılımın zorunlu olduğunu ve katılıma da puan vereceğini ifade etmelidir.

Senaryo 4:

Öğretmen canlı dersi devam ederken bir soru sormuştur ve söz hakkı isteyen bir öğrenciye kamera ve mikrofon izni vermiştir. Öğrencinin kamerası açılmasına rağmen mikrofonundan ses gelmemiştir. Öğretmen bu sefer başka bir öğrenciye söz vermiş, bu öğrencinin de ne kamerası ne de mikrofonu çalışmıştır. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen, dersin başında öğrencilere kamera ve mikrofon izni vererek kısa konuşmalar yapmalı ve böylelikle ders başında olumlu bir atmosfer oluştururken olası teknik aksaklıkları önceden tespit etmiş olur.

Öğretmen, öğrencileri kamera ve mikrofondan ortaya çıkabilecek teknik problemleri halletmeleri ve derse hazır gelmeleri konusunda uyarmalıdır.

Senaryo 5:

Öğretmen canlı dersinin başında öğrencilere konunun önemini ve hangi konularla ilişkili olduğunu söylemiş ve derse geçmiştir. Ders devam ederken öğrencilere bir soru sormuştur. Bir öğrenci soruya cevap verememiş, dikkatinin dağıldığını söylemiş ve kendisinin konunun gerekliliklerini yapabilme konusunda ciddi şüpheleri olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen, dersin başında konunun önemini anlattıktan sonra, öğrencilerin bu konunun gerekliliklerini yerine getirebileceğine dair teşvik edici ifadeler kullanarak onları motive etmelidir.

Öğretmen, konunun önemini ve hangi konular ile ilişkili olduğunu tekrar etmelidir.

6. Canlı Derslerde Giriş Etkinliklerinin Kullanımında Nelere Dikkat Etmeliyim?

		Etkinlik	Evet	Hayır
Karşılama Etkinlikleri		Öğrenciler sizi görüp, duyabildi mi?		
		Öğrenciler ile iletişim bilgilerinizi (e-posta, telefon, oda bilgisi vb.) paylaştınız mı?		
		Öğrencilerin birbirlerini tanımasına yardımcı etkinlikler düzenlediniz mi?		
		Öğretim yönetim sistemi ve canlı ders platformu hakkında bilgi verdiniz mi?		
		Öğrenciler ile destek iletişim bilgileri (e-posta, telefon vb.) paylaştınız mı?		
		Öğrencilerle beraber ders kurallarını oluşturduğunuz mu?		
		Öğrencilere isimleri ile hitap ettiniz mi?		
		Etkileşimli bir aktivite ile başladınız mı?		
		Etkinlik	Evet	Hayır
Ders Konusuna Geçiş Etkinlikleri	Dikkat Çekme Etkinlikleri	Konu ile ilgili şaşırtıcı bir resim ya da video paylaştınız mı?		
		Konu ile ilgili olabilecek kısa bir hikâye ya da biyografi anlattınız mı?		
		Konu ile ilgili bir anket hazırlayarak öğrencilerin konu hakkında görüşlerini aldınız mı?		
		Öğrencilerin geçmiş deneyimlerine aykırı olabilecek "... olursa ne olurdu?" türünden sorular sordunuz mu?		
		Öğrenciler haftanın konusu ile ilgili yorum yapmasını sağladınız mı?		
	Konunun Önemi Etkinlikleri	Dersin hangi konularla ilişkili olduğunu gösterdiniz mi?		
		Ders konusunun mevcut öğrenmelerini ya da becerilerini nasıl destekleyeceğini anlattınız mı?		
		Ders konusunun önemini, gelecekte ne işe yarayacağını ya da ne durumlarda kullanılabileceğini söylediniz mi?		
		Öğrencilerin ders hedeflere ulaşabileceklerine dair teşvik edici ifadeler kullandınız mı?		

Kaynaklar

- Keller, J. M. (2010). *Motivational design for learning and performance: The ARCS model approach*. New York: Springer.
- Martin, F., Klein, J., & Sullivan, H. (2004). Effects of Instructional Events in Computer-Based Instruction. *Association for Educational Communications and Technology*, 631–639. <https://eric.ed.gov/?id=ED484984> adresinden alınmıştır.
- Reiser, R.A., Dempsey, J.V. (2007). *Trends and issues in instructional design and technology* (2. Baskı). Upper Saddle River, New Jersey: Merrill Practice Hall.
- She, C. N., Farrell, O., Brunton, J., Donlon, E., Costello, E., & Samantha, T. (2019). Getting started with teaching online. T&L National Forum. <https://openteach.ie> adresinden alınmıştır.
- Ugras, G., Uzun, A. M., Battal, A., & Kayaduman, H. (2016). An Examination of Instructional High School Chemistry Videos on EBA Portal in terms of Nine Events of Instruction. *Participatory Educational Research*, 3(1), 66–78.

Bölüm 3:

Canlı Ders Öncesi

Çevresel Düzenlemeler ve Ortam Hazırlığı

Öğr. Gör. Önder YILDIRIM
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı ders başlamadan önce kamera karşısında kılık kıyafet anlamında nelere dikkat etmem gerekiyor?
- Canlı ders başlamadan önce dersi yürüttüğüm ortamdaki arka plan nasıl olması gerekiyor?
- Canlı ders başlamadan önce dersi yürüttüğüm ortamdaki ışığın önemi nedir?
- Canlı ders sırasında olabilecek dış sesler ve etkenler için hangi önlemleri almam gerekiyor?
- Canlı ders sırasında gerekli olacak malzeme ve materyal hazırlığım nasıl olmalıdır?

1. Canlı Ders Öncesindeki Hazırlığa Genel Bakış

Uzaktan eğitimde senkron (eş zamanlı) ve asenkron (eş zamansız) olarak iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Senkron yöntem, öğreticinin ve öğrenenlerin aynı anda farklı yerlerde iletişimin sağlanması için uzaktan eğitim programlarını kullandığı yöntemdir. Asenkron yöntem ise; öğreticinin ve öğrenenlerin farklı zamanlarda farklı yerlerde iletişim sağlayabilmek için uzaktan eğitim programlarını kullandığı yöntemdir.

Günümüzde birçok canlı ders araç ve teknolojisi olmakla beraber bu araçlardan hangisinin ne zaman kullanılacağına öğrenme hedefleri göz önünde bulundurularak ve bu hedeflere ulaşmayı en iyi sağlayacak araçlar belirlenerek karar verilmelidir (Finkelstein, 2006). Bu bölümde canlı ders uygulamalarına başlamadan, ders öncesinde yapılan hazırlıklara değinilecektir. Canlı ders öncesinde yapılan hazırlıklar;

- Öğreticinin ders öncesi bireysel hazırlığı
 - Kılık-Kıyafet Hazırlığı
- Dersin verileceği yerdeki ortamın hazırlığı
 - Ortamı dış seslerden arındırılma hazırlığı
 - Canlı derste kullanılacak kameranın görüş açısı (Arka Plan) hazırlığı
 - Ortamın aydınlatılma hazırlığı
- Dersin içerisinde ihtiyaç duyacağı malzeme ve materyal hazırlığı
 - Canlı ders sırasında dersin anlatımı için ihtiyaç duyulacak ek donanım (Kamera, mikrofon, kulaklık, yazıcı, tripod, yazı tahtası, metal klips, vb.) ve malzeme hazırlığı
 - Canlı ders sırasında ders anlatımı için ihtiyaç duyulacak materyal (dünya küresi, harita, elementler, elektronik devre elemanları, vb.) hazırlığı

2. Canlı Derslerde Öğreticinin Ders Öncesi Hazırlanması Neden Önemlidir?

Canlı Sınıf Uygulamalarında öğrenme ortamlarının öğrenmeyi etkili bir hale getirebilmesi açısından öğreticilerin, öğrenenlerin ve diğer katılımcıların eğitsel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek bir ortamın hazırlanması gerekmektedir (Kreijns, Kirschner, Jochems ve Van Buuren, 2007; Gündüz, Aydemir ve Karaman, 2018). Bu nedenle canlı sınıf uygulamalarında öğrenenlerin kendilerinin gerçek sınıf ortamında hissettirecek ortamın hazırlanması için öğreticinin ders öncesinde hazırlıklarını tamamlamaları önemli bir husustur. Ayrıca öğreticinin yapacağı ön hazırlık derse ciddiyette sağlayacaktır.

Eş-zamanlı çevrimiçi buluşmalar, eğitimci ve katılımcılar için bir anlaşmadır ve taraflar çevrelerindeki dikkat dağıtıcı unsurları bir kenara bırakmalı ve deneyime katkıda bulunmak için her türlü çabayı göstermelidir (Finkelstein, 2006).

Etkili ve Verimli
Bir Canlı Ders için;

Öğreticinin görsel imajına dikkat etmesi gerekir. Öğreticinin görsel imajı (kılık - kıyafet) oluşturacağı ilk izlenim açısından önemlidir.

Canlı ders sırasında öğretici ile aynı ortamda bulunan başka kişilerin ses, gürültü, canlı derse istemsiz fiziksel müdahaleleri vb. sebeplerde canlı dersin bölünmesine, öğreticinin dikkatinin dağılmasına veya öğrenenlerin dersten kopmalarına neden olabilir.

Öğrenenlerin canlı sınıf uygulamasında öğreticinin kamera açısındaki görüntüsü haricindeki arka planın dikkat dağınıklığına yol açmayacak şekilde ayarlanması öğrenenlerin dikkatlerinin ve odaklarının başka yerlere kaymasına engel olabilir.

Öğreticinin canlı derse başlamadan önce ekrandaki görüntünün nasıl görüldüğüne, aydınlanmanın yeterli olup olmadığına bakması öğrenenlerin sürekli ekranda öğreticinin görüntüsüne odaklanmasına neden olabilir. Buda öğrenenlerin ders harici başka yerlere odaklanmasına neden olur

Öğreticinin canlı ders öncesinde anlatım sırasında ne tür malzeme ve materyale ihtiyacı olduğunu belirlemeli ve canlı ders sırasında ulaşabileceği bir yerde hazır tutması, canlı ders sırasında öğreticinin dersi materyal aramasıyla geçirmesine engel olabilir. Bu da dersin verimli geçmesini sağlar.

3. Eyvah Canlı Ders Başlayacak! Şimdi Ne Yapacağım?

Canlı ders öncesi hazırlıklar genel ders öncesi hazırlıklarla benzerdir. Bu hazırlıklarımızın ders öncesinde tamamlanması hem öğretici hem de öğrenen açısından çok önemlidir. Çünkü öğretici öğrenenlerde bir etki oluşturur. Öğrenenlerde ders içerisindeki durumlardan etkilenecek dersten kopma, başka yerlerle, ya da nesnelerle ilgilenme, motivasyondan düşme gibi etkilere neden olabilir. Eğer öğretici ders öncesi yapması gereken hazırlıkları tamamlar ise bu tür durumların yaşanmasına engel olabilir.

3.1. Nasıl Görüldüğüne Dikkat Edin!

Canlı Derste öğreticinin görsel imajının öğrenenler açısından önemli olduğunun farkında değildir. Öğreticinin görünümü, yani görsel imajının tercihi öğrenenlerde ilk yargının oluşmasına neden olabilir. Yani öğreticinin kılık kıyafet tercihi ilk izlenimi oluşturacağından, bundan sonraki gelecek derslerdeki izlenimlere etki etmesine neden olur (Bulduklu, 2015, Kestere, Wolhuter ve Lozano, 2013, Çakır, 2002; Akcan ve Polat, 2016). Bu yüzden öğretici canlı derse başlamadan önce yönetmeliğe uygun, abartılı olmayacak şekilde kılık kıyafetinin öğrenenleri etkilediğinin farkında olması gerekir. Dolayısıyla öğretici ders öncesinde kılık kıyafet hazırlığını yapması önemli bir husustur.

Şekil 3.1. Canlı Ders Öncesi Kılık Kıyafet Hazırlığı Yapıldığında

Canlı ders için giyeceğiniz kıyafetin çizgili olmaması, görüntünün bozulmamasını ve dikkatin dağılmamasını sağlar.

Canlı ders başlamadan önce öğreticinin uzaktan eğitim programını başlatarak, kendisinin ekran karşısında nasıl görüldüğünü görmesi çok önemlidir. Bu sayede ders öncesi görsel imajını derse hazırlamış olur.

Şekil 3.2. Canlı Ders Öncesi Kılık Kıyafet Hazırlığı Yapılmadığında

Canlı ders başlamadan en az 15 dakika önce tüm hazırlıkların tamamlanması, canlı ders sırasında eksiklikler nedeniyle dersten kopmaların önlenmesi için önemlidir!

Öğreticinin ekran karşısında kılık kıyafetinin kontrolünü sağlandıktan sonra, ekranda kendisinin çözünürlük ve aydınlık anlamında nasıl görüldüğünün kontrolünü sağlaması gerekmektedir. Ekran karşısında öğreticinin karanlık görünmesi, aydınlatıcının verdiği ışık yansımasının kameranın bazı yerlerinde parlak görünmelerine yol açması gibi durumlara yol açabilir. Bu durumda öğrenenler öğreticilerin tam olarak görünmemesine odaklanabilir ve dikkatlerinin sürekli kamera görüntüsüne odaklanmasına neden olabilir. Bu öğrenenlerin dersten verim alamamasıyla sonuçlanabilir.

Şekil 3.3. Canlı Ders Öncesi Ortam Aydınlatma ve Kamera Karşısında Görünme Hazırlığı

Şekil 3.4. Canlı Ders Hazırlığın Kontrolü (<https://stock.adobe.com/>)

3.2. Sürpriz Olmaması için Hazırlıklı olun!

Öğreticinin dersi yürüttüğü esnada görüntüye öğreticinin görüntüsünden başka nesnelerin girmesi dikkat etmesi gereken durumlardan birisidir. Öğrenenlerin görüntüde öğreticinin arka planında başka nesneleri görmeleri merak uyandırıcı ve dikkat dağıtıcı bir unsur olarak görülebilir. Dolayısıyla ders öncesinde öğretici arka planının kontrol edilmesi önemli bir husustur.

Şekil 3.5. Canlı Ders Arka Plan Kontrolü

(<http://www.eprogramci.com/aforge-net-ile-webcamden-goruntu-alma-c/>)

Şekil 3.6. Canlı Ders Sırasında Ortama Dışardan Başka Nesnelerin Girmesi
(<https://www.youtube.com/watch?v=IVjZrIK5W4w>)

Canlı ders başlamadan önce bulunduğunuz ortamın kapısını ya da dışardan müdahale edilebilecek yerlerin kilitli olduğundan emin olun. Sizin haricinizdeki başka birinin Canlı ders sırasında ekrana girmesi ya da sesinin duyulması öğreticinin dikkatinin dağılmasına, öğrencilerin dersten kopmasına neden olabilir.

3.3. Kağıt, Kalem, Tahta,Kamera Hazır! Kayıt.....!

Canlı ders öncesinde yapacağınız hazırlıklardan biri de ders sırasında ihtiyaç duyacağınız malzeme ve materyallerin ulaşabileceğiniz bir mesafede hazır olmasıdır. Bu durum canlı dersin devamı, ders sırasındaki kopmaları, motivasyonun sağlanması açısından çok önemlidir. Aksi takdirde ders sırasında öğrencilerin dersten sürekli kopmaları tekrar ders için toplamınızı güçleştirir.

Şekil 3.7. Canlı Ders Sırasında Gerekli Malzeme ve Materyalin Hazırlanması

İhtiyaç duyulacak malzemelerin de dersin amaç ve hedeflerine yönelik belirlenecek malzeme ve materyallerden oluşmalıdır. Örneğin; Canlı derste coğrafi bilgilerden dünyanın şeklini ve ülkeleri anlatacaksanız, dünya şeklinin olduğu fiziki küre materyalini ya da dünyanın şekline benzer bir materyal üzerinde çizerek anlatım gerçekleştirilebilir. Her iki durumda da canlı ders öncesinde fiziki kürenin ya da dünya şekline benzer bir materyal ve tahta kalem hazırlanmış olması gerekir.

Şekil 3.8. Canlı Ders Sırasında Gerekli Malzeme ve Materyalin Hazırlanması

Canlı ders öncesinde yapılan tüm hazırlıklar kadar, malzeme ve materyallerin canlı ders sırasında kullanımı da önemlidir. Öğreticinin, kamera açısı ve kameraya olan uzaklığı, mikrofonun konuşma mesafesine uzaklığı, öğrenenler ile göz kontağı kurması, materyalleri kamera açısından mümkün olduğunca çıkmadan ulaşabileceği mesafede olması gibi durumların düşünülmesi önemlidir. Öğreticinin bu hazırlıkları yapması, canlı ders sırasında öğrenenlerin daha ciddi bir derse hazırlanmalarını, dersin daha etkili ve verimli geçmesini sağlayabilir.

Şekil 3.9. Canlı Ders Sırasında Gerekli Malzeme ve Materyalin Hazırlanması

Canlı ders öncesinde yapacağımız hazırlık, malzeme ve materyal için yeterli olursa canlı ders sırasında kopmalar yaşanmaz. Öğretici her şeyi ile derse hazır olmalıdır.

3.4. Sandalyede Oturmanıza Dikkat Edin!

Canlı ders sırasında uzun süre sandalye de oturmak zorunda kalabilirsiniz. Bu da sandalye üzerindeki oturma ve duruş şekillerinize dikkat etmeniz gerekiyor demektir. Uzun süreli sandalye üzerindeki oturmalarda mutlaka ergonomik oturma şekillerine uymanız gerekir. Bu da sağlığınız için önemli bir durumdur.

Şekil 3.10. Canlı Ders Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Oturma Düzeni

Canlı ders sırasında öğreticinin kamerayı tam karşısında görmesi gerekir. Kameranın bulunduğu yer ise ekranın hemen üzerine olmalıdır. Çünkü öğretici sürekli kameraya bakmayacaktır. Ekranda olup bitene odaklanacağı için kameranın ekranla birlikte ayarlanması öğreticinin öğrenenleri tam karşısında görmesini sağlayacaktır. Bu da canlı derste öğrenenler ile yüz yüze bir iletişim hissiyatı verecektir.

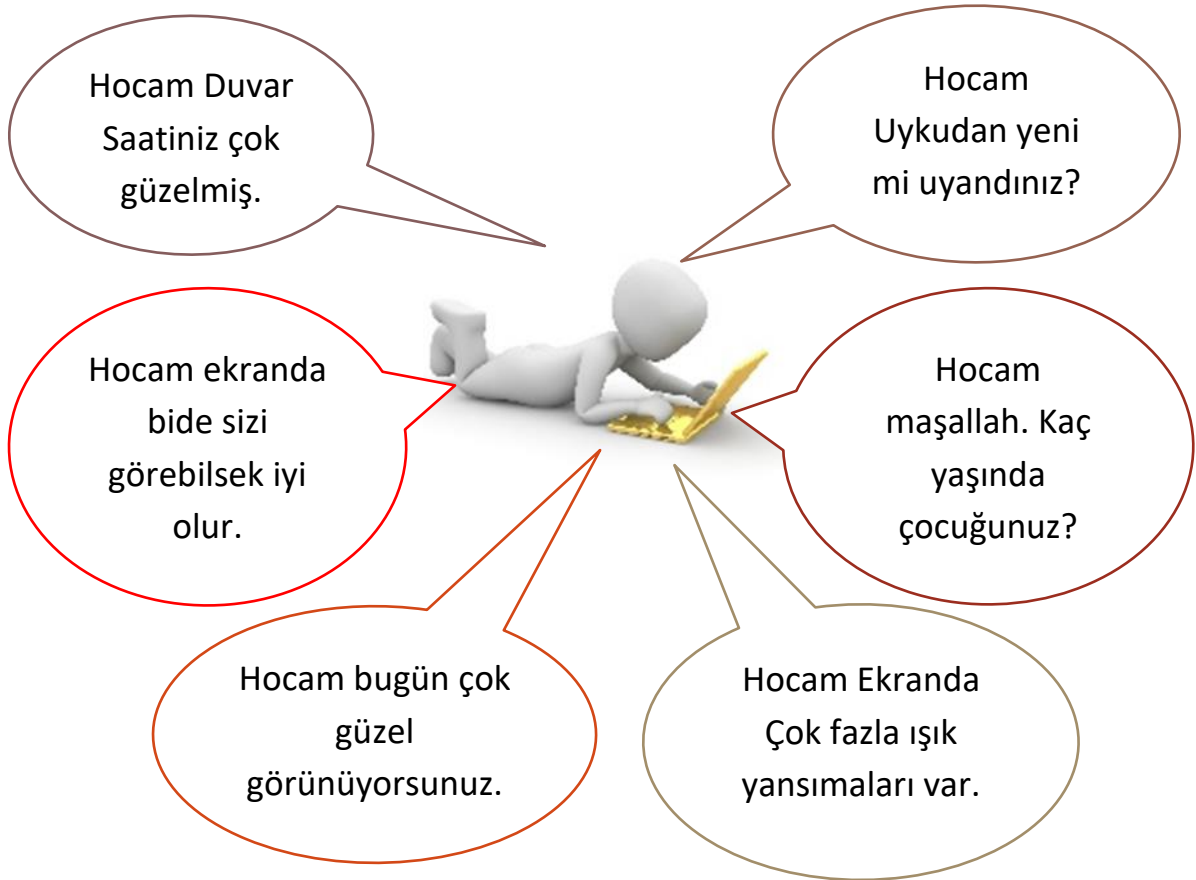
Şekil 3.11. Canlı Ders Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Oturma Düzeni
(<https://www.freeart.com/>)

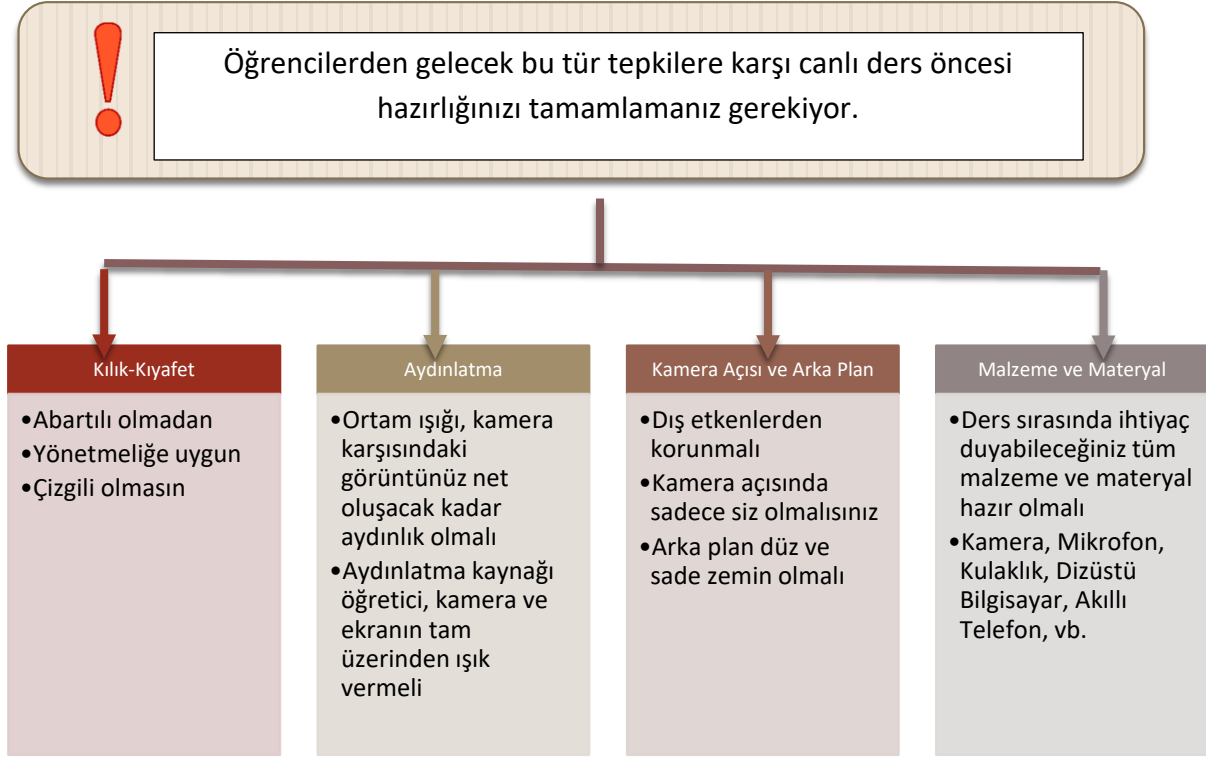
Kamera ile ekranın başka yerlerde olması ya da kamera açısının tutturulamaması, öğreticinin sadece ekrana odaklanmasını sağlayacağından, öğreticinin canlı derste tam olarak görüntülenmesine engel olacaktır. Buda öğrenenler açısından öğreticiye sürekli odaklanmalarını sağlayacak ve dersten kopmalarına neden olacaktır. Kullanacağımız mikrofonun konumuna göre ses seviyemizi ayarlamalıyız. Önemli olan karşı taraftaki kişilerin sesimizi ne kadar duyduğudur. Canlı ders öncesinde mutlaka kulaklık bulundurunuz. Ders sırasında öğrencilere söz hakkı verecekseniz, sesin yankı yapmasına bu sayede engel olabilirsiniz.

Kamera ekranın sağında, solunda ya da üzerinde konumlandırılmalıdır. Mikrofon sesimizin karşı taraftan net duyulacak şekilde ayarlanmalıdır. Kulaklık ders sırasında yankı yapmasını engelleyecektir. Kullanacağınız malzemelerin ön kontrolü açısından ders öncesinde deneme kaydı yapmanız yararınıza olacaktır.

4. Canlı Ders Öncesinde Öğretici ile İlişkili Durumlar Nelerdir?

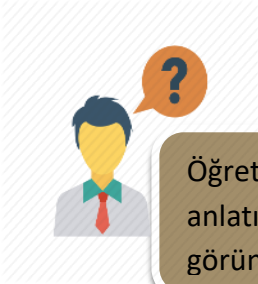

Şekil 3.12. Canlı Ders Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar

5. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Çevresel Düzenlemeler ve Ortam Hazırlığı

Senaryo 1

Öğretmen canlı ders esnasında 20 kişilik bir sınıfa ekran paylaşımıyla konuyu anlatırken bir öğrenci öğretmenin kamerada net görünmediğini, karanlık görüldüğünü yazdı. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğretmen ders başlamadan önce kendi telefonundan ders portalına bağlantı kurar. Telefonda kendi görüntüsünün nasıl geldiğinin testini yapar. Daha sonra canlı dersi başlatır.

Anlatımı yarıda kesip görüntünün herkes tarafından karanlık görünüp görünmediğini sorar, herkesin cevap vermesini bekler ve görüntünün sonra derse devam eder.

Senaryo 2

Bir öğrenci canlı ders sırasında öğretmenin arkasında duran saat ile ilgili “Öğretmenim saat çok güzelmiş. Nereden aldınız?” diye soru sorar. Öğretmenin yapması gereken nedir?

Öğrencinin yazdığını görmezden gelir ve derse devam eder.

Diğer öğrenciler saat ile ilgili yazışmalara devam eder.

Canlı Ders başlamadan önce öğretmenin kamera açısından görünen arka planın, öğrencilerin dikkatini dağıtacak herhangi bir nesneden arındırılmış olup olmadığını kontrol etmesi gerekiyordu.

6. Canlı Ders Öncesinde Çevresel Düzenlemeler ve Ortam Hazırlığında Nelere Dikkat Etmeliyim?

Canlı ders öncesinde yapılması gereken:

1. Bireysel Hazırlık

- ☐ Ders başlamadan en az yarım saat öncesinde **Kılık-Kıyafet** hazırlığı yapıldı.
- ☐ Ayna karşısında **Görsel İmajın** nasıl görüldüğü kontrolü sağlandı.

2. Arka Plan Kontrolü;

- ☐ Ders başlamadan önce bilgisayar **ekranının tam karşısında** yani **kameranin görüş açısında dikkat dağıtıcı** herhangi bir nesnenin olup olmadığı kontrol edildi.

3. Ortam Hazırlığı;

- ☐ Ders başlamadan önce canlı dersin yürütüleceği odanın **dış ses ve gürültülerden** arınmış olduğu anlaşıldı. Kapı ve diğer giriş çıkış yerlerinin kontrolü sağlandı.
- ☐ Ders başlamadan önce canlı dersin yürütüleceği odanın **aydınlatmasının** yeterli olup olmadığı kontrol edildi.
- ☐ Ders başlamadan önce bilgisayar ekranında öğreticinin kamera görüntüsünün aydınlatmadan kaynaklı karanlık, gölge ya da parlama gibi durumların olup olmadığı kontrol edildi.

4. Malzeme ve materyal hazırlığı;

- ☐ Canlı ders başlamadan önce anlatım esnasında ihtiyaç duyulacak **ek donanım malzemeleri** ve **materyaller** hazırlandı.

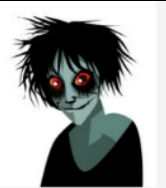
5. Deneme çekimleri;

- ☐ Canlı Ders başlamadan önce ses, görüntü, aydınlanma gibi durumların kontrolü için **deneme çekimi** yapıldı.
- ☐ Yapılan çekim izlendi. **Sesin duyulmasına, görüntünün netliğine, ışığın yeterli** olup olmadığı kontrol edildi.

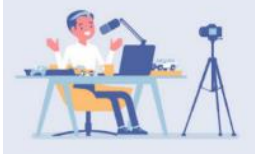
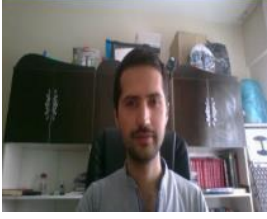
Kaynaklar

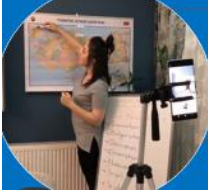
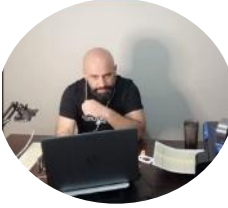
- Akcan, E., & Polat, S. (2016). Eğitim konulu Türk filmlerinde öğretmen imajı: Öğretmen imajına tarihi bakış. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(3), 293-320.
- Bulduklu, Y. (2015). *İmaj yönetimi: yaklaşımlar, taktikler, stratejiler*. Literatürk Academia.
- Çakır, Ö. (2002). Profesyonel yaşamda kişisel imaj ve sosyal yaşam etiketi. İstanbul: Yapı Kredi.
- Finkelstein, J. (2006). *Learning in real time: Synchronous teaching and learning online*: Jossey-Bass.
- Gündüz, A., Aydemir, M., & Karaman, S. (2018). Eş-zamanlı sanal sınıf ortamındaki uzaktan eğitim öğrencilerinin sosyal bulunuşluk düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 83-95.
- Kestere, I., Charl W., & Ricardo L. (2013). "The visual image of the teacher: a comparative study." *Acta Paedagogica Vilnensia* 30: 92-103.
- Kreijns, K., Kirschner, P. A., Jochems, W. ve Van Buuren, H. (2007). Measuring perceived sociability of computer-supported collaborative learning environments. *Computers & Education*, 49, 176- 192.

Görsel Kaynaklar Listesi

Görsel	Kaynak
	https://stock.adobe.com/nz/search/images?k=cosmetology+class&asset_id=303458098
	https://stock.adobe.com/at/search?k=putzsucht&asset_id=286084107
	https://www.freepik.com/free-vector/3d-businessman-character_4013438.htm#query=suit&position=39
	https://www.freepik.com/free-vector/businessman-giving-interview_1250634.htm
	https://d1png.com/png/26234
	https://stock.adobe.com/Library/1e9480b8-e57b-46e0-bc87-ea6acee59e4a?asset_id=146010147
	https://stock.adobe.com/Library/1e9480b8-e57b-46e0-bc87-ea6acee59e4a?asset_id=330647194

	https://stock.adobe.com/images/sleepy/84511581
	https://en.clipdealer.com/vector/media/A:84729226
	https://stock.adobe.com/tr/images/software-developer-character-vector-programmer-develops-code-illustration-programmer-programming-soft-and-write-script/278374738
	https://www.freepik.com/premium-vector/web-development-vector-landing-page-with-header_6028432.htm#page=1&query=web%20development&position=10
	https://www.freepik.com/premium-vector/online-workshop-concept_7544108.htm#page=1&query=remote%20workshop&position=31
	https://stock.adobe.com/Library/1e9480b8-e57b-46e0-bc87-ea6acee59e4a?asset_id=322532999
	https://www.freepik.com/free-vector/business-idea-concept-with-people_5949651.htm
	https://stock.adobe.com/in/search?k=housing+cartoon&asset_id=272978003

	https://stock.adobe.com/Library/1e9480b8-e57b-46e0-bc87-ea6acee59e4a?asset_id=98370946
	https://stock.adobe.com/297534046?tduid=47141b859bc4384997b336df0abb256f&as_channel=affiliate&as_campaign=redirect&as_source=arvato
	https://www.freepik.com/free-vector/trendy-lighting-design-with-retro-style-vintage-looking-soft-glowing-filament-edison-light-bulbs-variety_7378407.htm#page=1&query=light%20bulb&position=42
	http://www.eprogramci.com/aforge-net-ile-webcamden-goruntu-alma-c/
	https://www.youtube.com/watch?v=IVjZrIK5W4w https://www.tnh1.com.br/noticia/nid/criancas-invadem-entrevista-do-pai-ao-vivo-na-bbc-assista/ https://m.facebook.com/pg/jobfaceireland/videos/?ref=page_internal&mt_nav=0 https://www.youtube.com/watch?v=IVjZrIK5W4w
	https://www.startup.gr/articles/7918-ekpaideysi-stin-koinoniki-epicheirimatikotita-apo-tin-anesi-toy-spitioy-sas/

   	https://www.facebook.com/milliegitimbakanligi/videos/250441446083014/UzpfSEwMDAwMzA0NDMyMDcyNzoyNjc3NDEwNDg5MDM3MDY5/
	https://www.freepik.com/free-vector/women-working-telecommuting-with-laptop-sitting-chairs_7451005.htm#page=3&query=laptop&position=0
	https://www.freepik.com/free-vector/office-workers-sitting-desks_5604142.htm
	https://www.freeart.com/artwork/art-print/business-man-working-and-showing-ok_fa10836696.html

Bölüm 4:

Canlı Derslerde Teknik Kontrol

Dr. Öğr. Üyesi Durmuş ÖZDEMİR
Dumlupınar Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

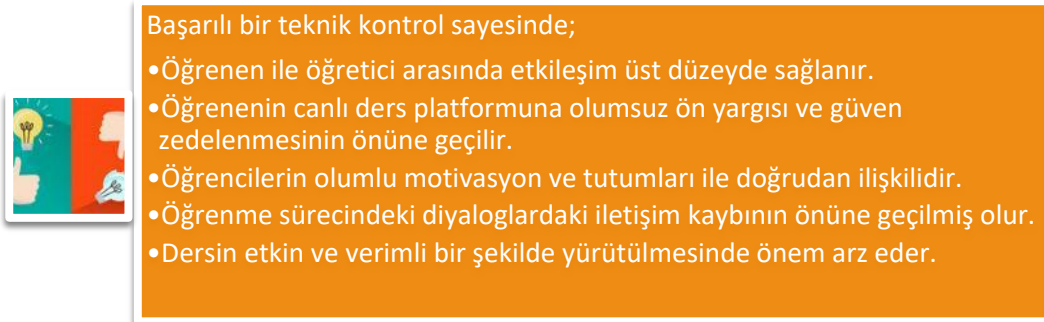
- Canlı derslerde teknik açıdan ihtiyacım olan donanım aygıtları nelerdir?
- Canlı derslerde donanım aygıtlarını nasıl kontrol ederim? Aygıtları nasıl aktif/pasif hale getiririm?
- Canlı ders boyunca öğrencilerimin ve öğretici olarak benim teknik açıdan dikkat etmem gereken hususlar nelerdir?

1. Canlı Derslerde Teknik Kontrol

Canlı dersin amaç ve çıktılarına göre itina ile hazırlanmış olan çeşitli türlerdeki ders materyalleri şüphesiz canlı dersin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için önemli faktörlerden biridir. Fakat canlı ders platformunda kullanacağınız donanım aygıtlarına, destekleyici yazılım ortamına ve canlı ders platformlarına hâkimiyetiniz, yapacak olduğunuz bunca hazırlığın öğrenenlere hatasız bir şekilde sunulması için bir diğer önemli faktör olduğu unutulmamalıdır. Ders etkinlik ve faaliyetlerindeki sunumunun teknik açıdan hatasız bir şekilde sağlanması canlı ders başarısı açısından oldukça önem arz etmektedir. Kozma (1991), farklı türde medya özelliklerinin yöntemle birleşerek öğrenenlerin bilgiyi işleme süreçleriyle etkileşimde bulunmasının, başka bir medyaya göre daha etkin bir öğrenme sağlayabileceği görüşündedir. Bu nedenle canlı ders esnasında kullanılacak donanım ve yazılım aygıtlarının yeteneklerinin etkin, verimli ve hatasız bir şekilde kullanılabilmesi öğrenme sürecini etkileyen faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Yüz yüze derslerde olduğu gibi uzaktan eğitimdeki canlı derslerde de sınıf yönetimini ve motivasyonunu etkileyen sınıf içi ve dışı etkenler arasında sunulan materyallerin aksamadan ve uygun şartlarda kullanımı yer almaktadır (Özdemir, 2017). Bu bölümde öğreticinin canlı derse başlamadan önce, canlı ders sürecinde ve canlı ders bitiminde teknik açıdan kontrol etmesi gereken donanım aygıtları, destekleyici yazılımlar ve canlı ders platformlarının özellikleri değerlendirilmiştir.

2. Teknik Kontrol Neden Önemlidir?

Canlı derslerde teknik kontrol sürecinin öğrenci ve öğretici arasındaki etkileşimi doğrudan etkileyen bir faktör olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda teknik kontrolün sadece öğreticinin ders sunumunu etkilediğini düşünmek yanlış olur. Aynı şekilde öğrencilerden alınan geri dönütlerin başarılı bir şekilde yürütülmesi için ve öğrencilerinde canlı derse katkı sunabilmesi için kullandıkları donanım araçlarının teknik kontrolünü yapmaları ve varsa eksiklikleri gidermeleri gerekmektedir. Canlı derste teknik problemler öğreticinin kaygısını etkileyen en önemli faktörler arasındadır. Bu nedenle başarısız canlı derslerin arka planındaki sorunlardan bir tanesinin de teknik kontrol aşamasının yeterince gerçekleştirilmemiş olduğu söylenebilir. Şekil 4.1.'de başarılı bir teknik kontrol ile canlı derse etkisini gösteren alt faktörler sunulmuştur.

Başarılı bir teknik kontrol sayesinde;

- Öğrenen ile öğretici arasında etkileşim üst düzeyde sağlanır.
- Öğrenenin canlı ders platformuna olumsuz ön yargısı ve güven zedelenmesinin önüne geçilir.
- Öğrencilerin olumlu motivasyon ve tutumları ile doğrudan ilişkilidir.
- Öğrenme sürecindeki diyaloglardaki iletişim kaybının önüne geçilmiş olur.
- Dersin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesinde önem arz eder.

Şekil 4.1. Başarılı Bir Teknik Kontrolün Canlı Derse Etkisi

3. Canlı Ders Yapabilmem için Nelere İhtiyacım var?

Kitabımızın bir önceki bölümünde canlı ders için ideal ortam ve çevresel düzenlemelere yer verilmişti. Bu bölümde ele alınan ilk boyut öncelikle yapılacak olan bir canlı ders öncesi en temel ihtiyacımız olan donanım, destekleyici yazılımlar ve canlı sınıf platformları hakkında bilgi verilerek, sonraki aşamada ise canlı derste esnasındaki kullanımları ve canlı ders bitimindeki kontrol aşamaları değerlendirilecektir. Canlı ders ortamında kullanılan mikrofon, hoparlör, kulaklık, internet erişimi bant genişliği ve kamera denetimi donanımsal faktörler olarak değerlendirilmiştir. Canlı ders platformu ile bu ortamda kullanılan destekleyici yazılımlar ise ayrı boyutlar halinde ilgili başlıklarda değerlendirilmiştir. Şekil 4.2.'de canlı ders platformunda teknik kontrol aşamasında denetlenmesi gereken ihtiyaç duyulan araçlar ve durumlar kategorize edilerek sunulmuştur.

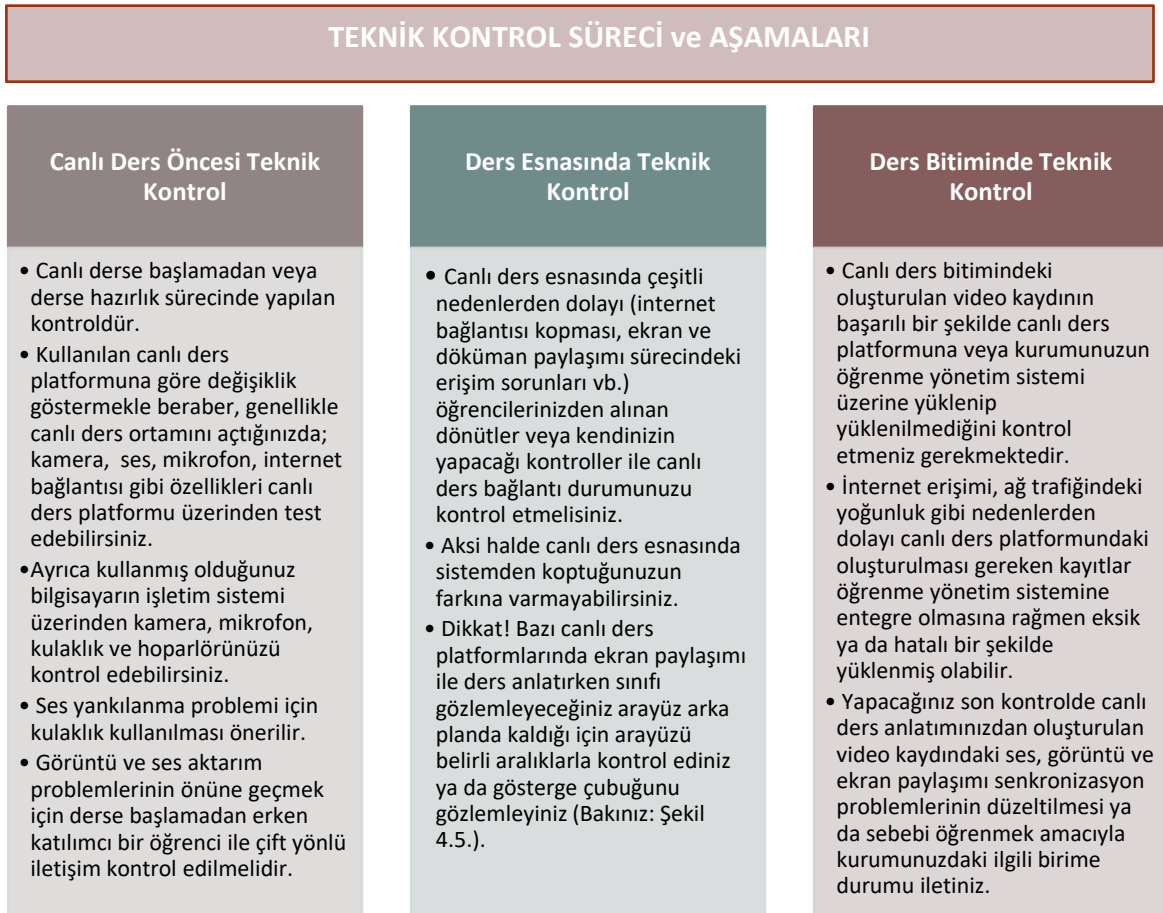

Şekil 4.2. Canlı Ders için Gereksinim Tablosu

4. Canlı Derste Teknik Kontrol Süreci Hangi Aşamalardan Oluşur?

Canlı dersin her aşamasında teknik kontrolün etkin ve verimli bir şekilde sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle canlı derste teknik kontrol aşaması kitabımızda, (1) canlı ders öncesi teknik kontrol, (2) canlı ders esnasında teknik kontrol ve (3) canlı ders bitiminde teknik kontrol olmak üzere 3 alt başlık altında değerlendirilmiştir. Canlı ders öncesi teknik kontrol ile amaç, canlı ders öncesi donanımınızda ve erişiminizdeki aksaklıkları görmek ve müdahale etmektir. Canlı ders esnasındaki teknik kontrolün amacı ise, canlı ders esnasında çeşitli nedenlerden (internet bağlantısı kesintisi, ekran ve doküman paylaşımı sürecindeki erişim sorunları vb.) dolayı ders ile bağlantınızın kopup kopmadığı

kontrol etmeniz gerekmektedir. Canlı ders yürütülürken kopmanın fark edilmemesi ya da çok geç fark edilmesi gerek ders anlatımınız gerekse öğrencilerden alınan dönütlerin aksamasına neden olmaktadır. Aksi halde pek çok öğreticinin yaşadığı "30-40 dakika ders işledim, meğerse sistemden kopmuşum." sözünü sizin de söyleme ihtimaliniz yüksektir. Son olarak canlı ders bitimindeki teknik kontrolün amacı ise, canlı dersteki etkinlik ve ders anlatımınız ile oluşturulan video kaydının ve etkinliklerin başarılı bir şekilde canlı ders platformuna ya da öğrenme yönetim sistemi üzerine yüklenip yüklenmediğinin kontrolüdür. Çünkü bu aşamada önceki kontrol aşamalarınızda normal gözüken ses, kamera kaydı veya ekran paylaşımı gibi özelliklerinin birinin ya da birkaçının tekrar izleme esnasında kayıtlanma problemleri nedeniyle gözükmemesi mümkündür. Bu nedenle 3. ve son kontrolde eksiksiz gerçekleştirmiş olduğunuzu düşündüğünüz canlı dersinizin, öğrencilerinizin tekrar izleme süreçlerinde hatalı veya eksik şekilde görmemesini sağlamak için sorununuzu ilgili birimlere aktarmalısınız. Şekil 4.3.'te teknik kontrolün yürütüleceği süreç ve aşamaları şematize edilerek sunulmuş ve sonraki başlıklarda değerlendirilmiştir.

Şekil 4.3. Canlı Ders Teknik Kontrol Süreci ve Aşamaları

4.1. Canlı Ders Öncesi Teknik Kontrol Nasıl Yapılır?

Kullanılan canlı ders platformlarının arayüzleri farklı olarak sunulsa da, genellikle her birinde canlı ders ortamını açtığınızda Şekil 4.4.'te verildiği üzere kamera, ses, mikrofon, internet bağlantısı gibi özellikleri platform üzerinde kontrol ederek canlı derse başlamamıza imkan veren pencereler yer

almaktadır. Ayrıca bu kontrolleri işletim sisteminizin denetim masasından ya da görev çubuğundaki kısa yol simgelerini kullanarak yapabilirsiniz. (, , ,)

CANLI DERS ÖNCESİ TEKNİK KONTROL

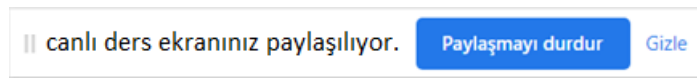

Şekil 4.4. Canlı Ders Öncesi Teknik Kontrol Aşamaları

4.2. Canlı Ders Esnasında Teknik Kontrol Nasıl Yapılır?

Ders esnasında yapılacak teknik kontrolde aşağıdaki hususlara dikkat etmeliyiz.

- Belirli aralıklar ile öğrencilerinize yönelteceğiniz sorular sayesinde, onlardan gelecek mesaj dönütleri ile sistemde iletişim kanallarının aktif/pasif olduğunu dersinizi aksatmadan kontrolünü sağlayabilirsiniz.
- Dersin içerisinde öğrencilere paylaşım yapma imkanı vererek onların ses ve kamera görüntülerinin sınıf içerisindeki etkinlikte yer alma durumuna imkan vererek karşılıklı iletişim kanallarının açık tutulma durumunu kontrol etmiş olursunuz.
- Canlı ders ortamındaki masaüstü, dosya, ekran paylaşımı ve beyaz tahta seçeneklerini kullandığımız zamanlarda; belirli aralıklar ile göstermiş olduğumuz uygulama ekranının öğrencilerde görünüp görünmediğini teyit alabiliriz.
- Bazı canlı ders platformlarında ekran paylaşımı ile ders anlatırken sınıfı gözlemleyeceğimiz temel arayüz arka planda kaldığı için, arayüzü belirli aralıklarla kontrol ediniz ya da ekran paylaşımı yaptığınızda oluşan gösterge çubuğunu (Şekil 4.5.) gözlemleyerek dersin yürütüldüğünü anlayabilirsiniz.

Şekil 4.5. Canlı Ders Ekran Paylaşımı Kontrolü

4.3. Canlı Ders Bitiminde Teknik Kontrol Nasıl Yapılır?

- Kullanmış olduğunuz canlı ders platformu üzerinde ya da kurumunuzda entegre edilmiş öğrenme yönetim sistemi üzerinde canlı dersinizin kaydı ile oluşturduğunuz ilgili ders videosunu açarak; ses, görüntü ve içerik paylaşımının doğru olup olmadığını kontrol etmeniz önem arz etmektedir.
- Bu kontrolde özellikle ses ile görüntünüz, ya da ekran paylaşımınız arasında senkronizasyon sorunu olup olmadığını inceleyebilirsiniz.
- Öğrencilerinizin katılım durumlarını canlı ders platformu üzerindeki öğrenme yönetim sistemi üzerinden listeleterek öğrenci erişimini raporlayabilirsiniz. Bu sayede size açık olan ancak öğrencilerinize kapalı ya da pasif hale gelmiş olan ders etkinliklerini tespit etme imkanınız olacaktır.

Şekil 4.6. Canlı Ders Bitiminde Teknik Kontrol

- Şekil 4.6.'da verilen örnek sanal ders gösterimi üzerinden veya içeriğini çift tıklayarak yukarıdaki teknik durumları göz önüne alarak kontrol etmeniz fayda sağlayacaktır. Bunun yanında üzerindeki öğrenci tamamlama sayılarını kontrol etmeniz izlenip izlenmediği hususunda size bilgi verecektir.

5. Canlı Derste Teknik Yetersizlik Endişemi Prova Ders Yaparak Giderebilir Miyim?

- Canlı ders platformunda yapacağınız bir prova ders ile ortamı tanıma, araçları kullanma, içerik ekleme ve yönetme gibi özellikleri kullanarak bir deneyim kazanmanız size gerçek canlı ders ortamında kontrolü elinizde tutmanız açısından avantaj sağlayacaktır. Merak etmeyin bu prova dersi canlı ders sistemi üzerinden istediğiniz an silebilirsiniz.
- Prova ders için yeni bir canlı ders ortamı açınız.
- Ses, kamera, mikrofon durumlarını test ediniz ve canlı dersi başlat butonuna tıklayınız.
- Derse teknik kontrol açısından hazır olduğunuzu anlamak için aşağıdaki özelliklere yeterince hakim olduğunuzu düşündüğünüz süre kadar tatbik ediniz.
 - Beyaz tahta (White Board) özelliğinde yer alan kalem kullanımı, metin ekleme, silgi vb. araçların nasıl aktif ve pasif olduğunu hakim olacak çalışmalar yapınız.
 - Sanal sınıftaki "Tüm Ekran Paylaşımı" ya da "Sadece Uygulama Penceresi Paylaşımı" özellikleri arasındaki farklara hakim olunuz. "Tüm Ekran Paylaşımı" özelliğini açtığınızda bilgisayarınızdaki açık olan tüm aktif ve açık pencerelerin görülebileceğini unutmayınız. "Sadece Uygulama Penceresi Paylaşımı" özelliğinde ise web tarayıcı, power point dosyası, word dökümanı ya da hangi pencereyi seçmiş iseniz o dosya görünecektir.

- Kurumunuzdaki birimden test için öğrenci kullanıcısı hesabı talep edebilirsiniz. Bu sayede bir bilgisayardan öğretici başka bir bilgisayardan ise öğrenci şeklinde bağlanıp bu kontrolleri yapabilirsiniz.
- Son aşamada ise canlı ders platformunda bu bölümün 4. Basamağında verilen ders öncesi, ders süreci ve ders bitiminde yapacağınız teknik kontrolleri yapmanız ve sorunları gidermeniz durumunda canlı derse teknik açıdan hazır olduğunuzu düşünebilirsiniz.

6. Kendim Teknik Kontrol Sürecini Başarı İle Gerçekleştirdim Ancak Öğrencim İçin Neler Yapmalıyım?

Canlı ders esnasında kendinizle ilgili teknik kontrolleri yaptınız ve teknik anlamda her şeyin kendi adınıza yolunda gittiğini düşünüyorsunuz. Ancak öğrencilerinizin yaşaması olası teknik problemleri ve sizin bu duruma yaklaşımınız sizi endişeye sevk eden bir diğer durum olabilir. Bu durumda aşağıdaki soruların zihninizde canlanma olasılığı bulunmaktadır.

- Canlı derste öğrencilerimin karşılaştığı teknik sorunlara müdahale etmeli miyim?
- Müdahaleimde yetersiz kalır mıyım?
- Müdahalem ile dersin akışını bozar mıyım?

Soruların yanıtlarını örnek olay üzerinden cevaplamaya çalışalım.

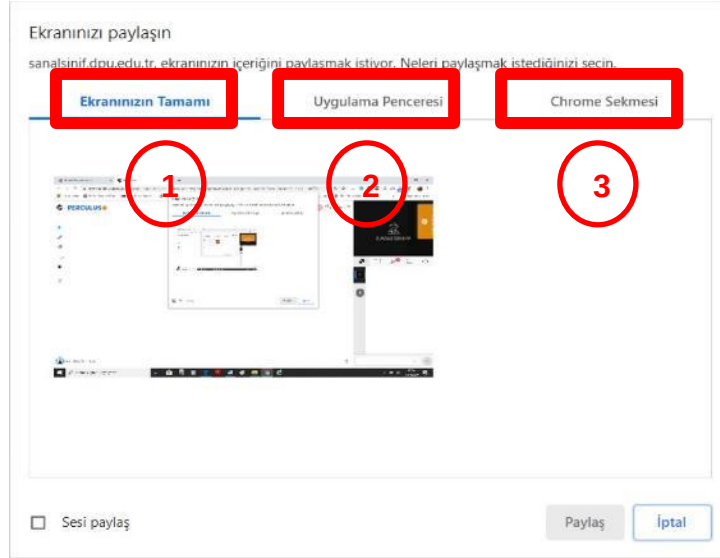
Örnek Olay: Canlı ders saatinden 5-10 dk. önce hazırlıklarınızı tamamladınız ve sanal sınıfı açarak sisteme öğrencilerinizin bağlanmasını bekliyorsunuz. Başlangıçta gerek kendinizin gerekse o anda sistemde olan öğrencilerinizin mikrofon, kamera ve ses kontrollerini yapmalarını sağladınız ve aralarından rastgele bir kaçının sesini ve görüntüsünü derse yansıttınız. Ancak derse başladıktan belirli bir süre sonra dersinize geç katılan bir öğrenciniz mesaj ortamından sizin görüntünüzü/slayt paylaşımınızı, ekranını vs. alamadığını sadece sesinizi duyduğunu belirtti. Bu durumda dersin akışında yaşanan teknik sorunlara müdahale yönteminizde aşağıdaki hususlara dikkat etmeniz tavsiye olunur.

- Bu durumda dersin akışını bozmayacak şekilde kısa bir sesli uyarı ile veya mesaj penceresinden yazabilecek bir anlatım konumunda iseniz yazılı bir şekilde, ders akışınızı bozmadan, ilgili öğrencinin donanım aygıtlarını kontrol etmesini veya canlı derse yeniden giriş yapmasını tavsiye edebilirsiniz.
- Halen düzelmediğini belirten mesajlar ile dersin akışını bozacak bir tavır içinde ise bu durumda dersi sonradan asenkron yol ile izleyebileceğini, dersle ilgili sorusu olması durumunda mail yolu ile ulaşabileceğini belirtebilirsiniz.

7. Ekran Paylaşımı Yaptım Ancak Öğrenci Ekranında Başka Bir İçerik Görünüyor, Ne Yapmalıyım?

Yukarıdaki soru canlı ders platformları ile yeni tanışan öğretmenlerden gelen sık sorulardan biridir. Canlı ders platformlarına bağlı olarak değişmekle birlikte ekran paylaşımında; ekranınızın tamamını, belirli bir uygulama penceresini ya da web tarayıcı ekranını paylaşmak gibi seçenekler sunulmaktadır. Başlıkta yer alan soruda yaşanan bu durum tamamen dersin öğreticisinin Şekil 4.7.'de verilen örnek görüntüdeki paylaşım seçeneğini yanlış belirlemesi ile alakalı bir sorundur. Başlangıçta sadece 2 numaralı uygulama penceresini seçen dersin öğreticisi, sonradan sadece web tarayıcısı üzerinden göstereceği bir videoyu sunmak istemektedir. Ancak öğrenciler videoyu göremediklerini sadece 2 numaralı sekmenin gösterdiği uygulama arayüzünü gördüklerini mesaj penceresinden iletmektedirler. Yaşanılan bu durum ekran paylaşımı seçilirken hangi tür paylaşım özelliği seçildi ise bu seçime uygun

içeriğin ekranda yansıtılması gerekliliğidir. Paylaşım sekmesinin özelliklerine uygun şekilde derisi planlamanız ya da sekmeleri seçerken ihtiyacınız olan seçeneği işaretlemeyi unutmamak için dikkatli olmamız gerekmektedir.

Şekil 4.7. Ekran Paylaşımı Örnek Arayüzü

8. İkinci Bir Ekran Kullanırken Dikkat Etmem Gereken Teknik Hususlar Nelerdir?

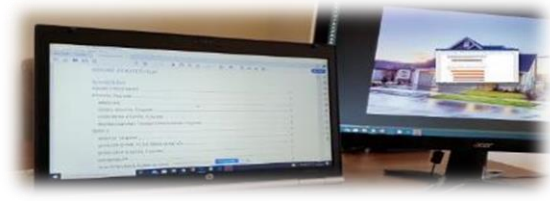
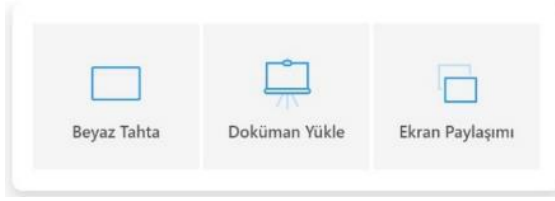
Bilgisayarınıza iki ekran bağlayarak, birinci ekranda öğrencilere sunulan içeriği, ikinci ekranda ise hatırlamak ya da okuyabilmek için diğer ekranı kullanabilirsiniz. Harici ekran bağlantısı bilgisayarınızdaki yuvaya göre bir VGA kablo ya da HDMI kablo aracılığı ile olabilir. Kablonun ve soket yuvasının türüne dikkat etmeniz gerekmektedir. Bunun için öncelikle windows işletim sistemi üzerinde ekranı çoğalt (Kısayol: Windos tuşu+P→(Şekil 4.8.)) ile ulaştığınız ekrandan uzat seçeneğini kullanarak her iki ekranda da farklı uygulamaları göstermeyi sağlayan bir görüntünün oluşmasını sağlayınız. Mac işletim sistemine sahip bilgisayarlarda ise Apple menüsü > Sistem Tercihleri'ni seçip Ekranlar'ı tıklayın. Daha sonra Yerleşim sekmesini tıklayarak, bir ekranın konumunu değiştirmek için, ilgili simgeyi istediğiniz konuma sürükleyiniz.

Şekil 4.8. Harici Ekran Paylaşımı

Canlı derslerde harici ekran kullanımında dikkat etmeniz gereken hususlar şu şekildedir;

- Her iki ekranı da bilgisayarınıza bağlı olduğundan emin olunuz.
- Canlı ders ortamını açınız.
- Şekil 4.9.'de verilen örnek platformdaki "ekran paylaşımı" alanını tıklayınız.
- Her iki ekranı da ekran paylaşımında görürsünüz.
- İstediğiniz ekran görüntüsünü seçerek kendi ekranınızı ve öğrencide görünecek ekranı seçmeniz mümkün olacaktır.

Şekil 4.9. Harici Ekran Paylaşımı Arayüzü ve Uygulama Ekranları

9. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Teknik Kontroller

Senaryo 1

Öğretici ders esnasında 45 kişilik bir sınıfa ekran paylaşımı ile konuyu anlatırken 1 öğrenci görüntünün ve sesin kesik-kesik gelmeye başladığını mesaj penceresi üzerinden yazılı olarak bildiriyor. Öğretici hangisini yapmalıdır?

Öğretici ders akışını kesmeden, ilgili öğrencinin kendi bağlantısını kontrol etmesini ister, sorunu devam eden öğrencinin gerekirse canlı derse yeniden girip çıkmasını söyler. Dersi kesmeden devam ederken diğer öğrencilerden benzer bir kesinti bilgisi gelip gelmediğini kontrol eder.

Anlatımı yarıda kesip, görüntünün ve sesin sınıfta herkes tarafından duyulup duyulmadığını sorar, herkesin cevap vermesini bekler ve tüm öğrencilerden düzeldiğine dair geribildirim aldıktan sonra derse devam eder.

Senaryo 2

Canlı ders anlatımı esnasında öğretici öğrencilerle ekran paylaşımı yapmış ve bir web sayfasından animasyon göstermiş ve dersin sunusuna dönmüştür. Ancak öğrenciler hala web sitesi üzerindeki animasyonu gördüklerini belirtmektedirler. Bu durumda öğretici ne yapmalıdır?

Öğretici canlı sınıf uygulamasındaki ekran paylaşımını kapatır, ardından ekran paylaşımı üzerinden anlatmak istediği sunuyu seçerek paylaş butonunu tıklar, ve dersin akışını bozmayacak şekilde öğrencilerden içeriğin görünüp görülmediğine dair geribildirim alır.

Öğretici öğrencilere sunuyu görememelerinin nedeni olarak kendi internet ağlarında kesinti olma ihtimali olduğunu ve bilgisayarlarında animasyon görüntüsünün gözükmesinin bu nedenle olduğunu belirterek dersten çıkıp tekrar girmelerini ister.

10. Canlı Derslerde Kullandığım Destekleyici Yazılımlarda Teknik Sorunlar İle Karşılaşmamak İçin Nelere Dikkat Etmeliyim?

Canlı derslerde kullanılan dosya formatları ve dosya boyut sınırlılıkları, canlı ders platformunun türüne göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin bir canlı ders platformunda, canlı ders esnasında göstermek istediğiniz bir dosya paylaşımının .pdf formatında olması gerekmektedir. Diğer türlerde dosyaları (.ppt, .pptx, docx vb.) canlı derste kullanmak istiyor iseniz, dosya paylaşımı seçeneğini kullanmalısınız aksi halde dosya paylaşmak istediğinizde hata mesajı alabilirsiniz. Ayrıca video paylaşımı için öğrenme yönetim sistemlerine entegre edilmiş bazı canlı ders platformlarında MP4 formatında video desteklenmektedir. Bunun yanında dosya paylaşımında pek çok öğrenme yönetim sisteminde tek bir doküman paylaşımı için 30MB veya 50MB sınırları olduğu, video paylaşımı için ise 250MB ile 400MB arasında sınırlar olduğu unutulmamalıdır. Sonuç olarak kurumunuzun ya da kullanmış olduğunuz canlı sınıf platformlarının ve entegre edilmiş olarak öğrenme yönetim sistemlerinin canlı derslerde desteklediği dosya formatlarına ve boyutlarına dikkat etmemiz olası teknik hataların önüne geçecektir.

Kaynaklar

- Kozma, R. B. (1991). Learning with media. *Review of educational research*, 61(2), 179-211.
- Özdemir, S. M. (2017). *Sınıf ortamını etkileyen sınıf içi ve dışı etkenler*. Pegem Atıf İndeksi, 197-229.

Not: Bölüm içerisinde canlı ders kullanımına ait resimlerin bazıları, Advencity Firmasına ait Perculus+ yazılımına aittir.

Bölüm 5:

Canlı Derslerde İletişim Becerileri

Dr. Öğr. Üyesi Asiye ATA
Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melike ARSLAN
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde öğrencilerle etkili iletişim kurmak için ihtiyaç duyduğum beceriler nelerdir?
- Etkili iletişim için bilmem gereken temel öğeler nelerdir?
- Etkili iletişim için derse başlamadan önce yapmam gereken hazırlıklar nelerdir?
- İletişim becerilerini etkili kullanabilmek için kullanabileceğim teknikler nelerdir?

1. Giriş

1.1. İletişim Becerilerine Genel Bakış

Eğitimde hedeflere ulaşmak için iletişim önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim iletişimi, öğrenme-öğretme süreçlerinde iletişimin etkili ve verimli olarak kullanılmasına odaklanmaktadır. Buna bağlı olarak öğrenme-öğretim ile ilgili durumlarda iletişimle ilgili teoriğe yönelik verilerden ve pratiğe yönelik uygulamalardan yararlanmak gerekmektedir. Daha iyi öğretme ya da öğrenme amacıyla iletişim, dikkate alınması gereken unsurlardan biridir.

Öğretmen ve öğrencinin birbirinden uzaktan olduğu canlı ders platformlarında iletişim becerilerinin oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Öğretmenlerin ders sürecinde etkili iletişim kurması yönünde bilgi ve beceriye sahip olmaları önemlidir. Bu platformlarda öğrencileri sürekli aktif hale getirecek, ders içinde iletişim kurması için teşvik edecek iletişim becerilerini kullanmak gerekmektedir.

Canlı bir derste etkili bir iletişim kurmak, konuya net hâkim olmak ile başlar. Bu, istenilen sonucu elde etmeyi ve düşüncelerin kabul görmesini sağlayan önemli unsurlardandır. Sonrasında iletişim kazalarını önlemek amacıyla öğretmen kendini tam olarak yansıtabilmeli, dinleyenlerin dikkatini toplayabilmeli, anlattığı şeylerin akılda kalmasını sağlayabilmeli, anlamlı beden dilini kullanabilmelidir.

1.2. İletişim Kazaları

İletişim kazası, taraflardan birinin gönderilen mesajı algılayamaması veya kendi algıladığı gibi mesaj göndermesiyle oluşan anlaşılma durumu olarak tarif edilebilir. Bu tarz kazalarla birlikte dönüşü olmayan bir yola girilebilir ve belki de iletişimin kurulamamasına sebep olunabilir. Aynı kelimeleri aynı sıralamayla kullansanız dahi sizde ve karşınızdaki kişide aynı etkiyi yaratamayabilir.

İletişim kazaları, trafik kazalarında olduğu gibi, kazalara yol açan nedenler bilindiği derecede azaltılabilir. İletişim konusunda bilgi edinen birey hem kendini, hem de çevresindekileri daha iyi değerlendirir ve anlar. Kendi davranışlarını değerlendirebilen kimse, kurmuş olduğu ilişkilerin temelinde yatan psikolojik süreçleri anlar ve farkına varmadan ortaya çıkan "iletişim kazaları"nı önleyebilme olanağına kavuşur (Dökmen, 1994).

*"İnsanın en temel ihtiyacı **anlama** ve **anlaşılma** ihtiyacıdır."* Ralph Nichols

Bu bölümde canlı derslerde etkili iletişimin öneminden bahsedilerek, iletişim becerileri ilgili olduğu kavramlarla birlikte tanıtılmaya çalışılacaktır. Ardından canlı derslerde etkili iletişim için yapılan hazırlıklara değinilerek etkili iletişimin neler olduğuna yer verilecektir. Son olarak ise canlı derslerde etkili iletişim için kullanılan tekniklerden bahsedilip genel bir çerçeve sunulacaktır.

2. Canlı Derslerde Etkili İletişimin Önemi

Farklı mekânlardaki öğretmen ve öğrenciler canlı ders platformlarında eş zamanlı görüntülü, yazılı ve sesli iletişim kurabilmektedir. Bu platformlar aracılığıyla uzaktan eğitimde etkili iletişim kurmak ve sorunları en aza indirmek mümkündür. Bu iletişim şekli yüz yüze sınıf ortamına oldukça yakın olması nedeniyle sık tercih edilir ve uzaktan eğitimdeki diğer iletişimlere göre daha az eleştirilir. Ancak kaynak

ve alıcı arasında mekânsal ve fiziksel uzaklık olması ve iletişimin teknik platformlar aracılığıyla ekran üzerinden sağlanması yüz yüze eğitim süreçlerinden ayırmaktadır.

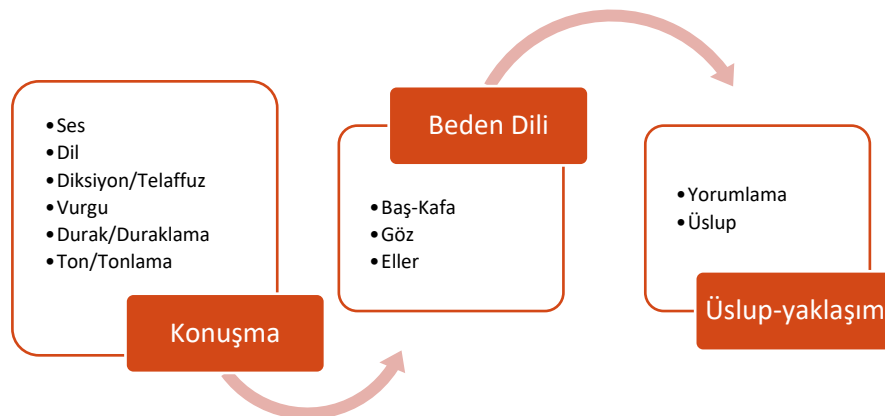
Canlı dersler doğası gereği öğrenciye sanal bir platformda bulunma ve uzaklık hissi oluşturabilmektedir. Bu hissi ve uzaklığı ortadan kaldırmak için teknik platformdaki araçları kullanarak ve etkili iletişimler sağlayarak etkili öğretme-öğrenme ortamı oluşturmak gerekmektedir. Ayrıca ders sunumlarında öğrenciyi dersten koparabilen iki önemli nedene dikkat etmek gerekir. Bunlar; öğrenciyi kendi haline bırakma ve öğrencinin sadece kulağına hitap etmektir (Maviş, 2013). Bu noktada öğretmenlerin bu platformlarda kullanılabilecek etkili iletişim becerilerini kullanmaları gerekmektedir.

Canlı ders platformlarının, ekran, dosya paylaşımları, sohbet ekranında yazışma, beyaz tahta kullanımı, eş zamanlı görüşme gibi özellikleri sayesinde öğrencilere zengin bir öğrenme-öğretme ortamı sunulmaktadır. Öğretmenler ders içeriği, yöntemi ve öğrenci özellikleri ile uyumlu şekilde bu özellikleri kullanarak etkili iletişim ortamı sunabilmektedir. Bu ortamlarda önemli olan canlı derslerde ses tonunun iyi kullanılması, öğrencilerle göz teması olması, beden dilinin etkili kullanılması, öğrencilerin kendini ortama dâhil olduğunu hissetmesi bakımından önemlidir. Bu özellikleri kullanmak uzaktan eğitimin eksikliklerini gidermede yardımcı olabilir. Böylece öğretmenler canlı ders platformunun sağladığı özelliklerle birlikte öğrencilerle etkili iletişim kurarak onları bu sanal ortamda aktif hale getirebilmekte, onların öğrenmelerini sağlamakta ve desteklemektedir. Etkili iletişim, öğrencilerin kendilerini ortama dâhil hissetmesine yardımcı olmaktadır. Öğretmenin dersi durgun işlemesi halinde öğrencinin sıkılma ve dersten kopma ihtimali düşünülerek sönük anlatıştan olabildiğince kaçınılarak, dersi canlı hale getirmek gerekir.

Öğrencinin dersten kopma ihtimali düşünülerek canlı dersi **canlı** hale getirin.

3. Canlı Derslerde Etkili İletişimin Temel Öğeleri

Etkili iletişim için iletişim sürecini iyi yönetmek gerekir. İletişim sürecinde duygu, düşünce ve isteklerin aktarılmasında sözü söyleyen kaynağın, alıcıya aktarması durumunda kanalı iyi kullanması gerekir. Kanal, gönderici veya kaynağın iletiyi alıcıya gönderirken kullandığı yol veya araçtır (Gökdağ, 2016). Bu aracı kullanırken öğretmen öğrencilerden geri bildirim almak ve olabilecek iletişim kazalarını önlemek için iletişim becerilerini kullanması gerekir. İletişim becerilerinin temel öğeleri vardır. Öncelikle bu öğeleri tanıyalım: (Şekil 5.1.)

Şekil 5.1. Etkili İletişimin Temel Öğeleri

3.1. İletişim Becerileri Olarak Konuşma ve Konuşmanın Temel Öğeleri

Konuşma soluk, ses, söz, cümle demektir. Konuşurken amacımız anlaşılır, inandırıcı, güvenilir ve etkileyici olmaktır. Bunu sağlamak için araçlarımız doğru soluk alma, doğru ses, doğru duraklama, doğru yorumlama, doğru üslup, doğru telaffuz, doğru tonlama, doğru vurgulama, konuşma dilinin kurallarına uymaktır (Er, 2017). Konuşmanın temel öğelerinin tanımları Şekil 5.2’de görülmektedir.

Ses	•Ses, titreşebilen nesnelerce oluşturulur, sesin iki temel ögesi vardır. Biri şiddet, diğeri frekansıdır. Konuşmada en önemli unsur sestir. Sesin niteliği, süresi ve tınısı önemlidir. İyi bir sesin en önemli nitelikleri işitilebilir, akıcı, açık, sade ve kişiliktir.
Dil	•Konuşma, dil sayesinde gerçekleşir. Hece, kelime, cümle ve metin safhaları, konuşma dilini oluşturur. Dilin verimli kullanılabilmesi, söz dağarcığının zengin olmasına bağlıdır.
Diksiyon (Telaffuz)	•Güzel ve etkili konuşmak üzere dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslup, jest ve mimikler, tavır vb.) uyumlu bir biçimde kullanabilme sanatına diksiyon denmektedir.
Vurgu	•Vurgu, konuşma ya da okuma sırasında herhangi bir hece ya da kelimenin diğerlerine göre daha yüksek –alçak bir sesle ya da, daha baskılı söylenmesidir. Vurgular yerinde yapılmadıkça, doğru, güzel ve etkili konuşulamaz, verilmek istenen anlam verilemez.
Durak/Duraklama	•Durak; konuşma sırasında kelimeler arasındaki anlamın gerekli kıldığı ses kesintisidir. Duraklama, konuşma sırasında bir düşünceden başka bir düşünceye, bir konudan başka bir konuya geçerken de kullanılır.
Ton/Tonlama	•Ton, konuşma sırasında seslerin titreşimlerindeki yükselip alçalma farklarından kaynaklanan perdelenmeye denir. Tonlama, bir anlamda değişik ses renkleri kullanarak, konuşmayı bestelemektir.

Şekil 5.2. Konuşmanın Temel Öğeleri

Canlı derslerde öğrencilerle iyi iletişim kurmak önem arz etmektedir. Yukardaki tanımlamalara bağlı olarak iyi bir konuşmanın en önemli özellikleri; işitilebilirlik, akıcılık, açıklık ve hoşagiderliktir (Er, 2017). Şekil 5.3'te bu özelliklere örnekler verilmiştir.

İşitilebilirlik	Akıcılık	Açıklık	Hoşagiderlik
•Sesimizi öğrencilere duyurabilmeliyiz. Bunun için uygun tonlama seçelim.	•Öğrencilerin anlamakta zorluk çekmeyecekleri bir hızda, yumuşak tonda, bağırmadan konuşalım.	•Kelimeleri yanlış anlamaya ya da anlaşılmamaya fırsat vermemek için belirgin olarak söyleyelim.	•Sesi kullanırken tekdüzelikten kaçınıp, vurgulara dikkat edelim.

Şekil 5.3. İyi Bir Konuşmanın Temel Özellikleri

3.2. İletişim Becerisi Olarak Beden Dilini Kullanma

Sesin ve sözcüklerin seçilerek kullanılması öğrenciyi dinletebilmede ve dersi öğretebilmede çok önemli bir faktör olduğu aşîkârdır. El-kol hareketleri ve yüz mimikleri, ses tonunun güven verici ve sabit olması, konuşmadaki sözcük zenginliği gibi özellikler iyi bir ders işlenmesinde etkili olan önemli unsurlardandır. Ne söylediğiniz kadar neyi nasıl söylediğiniz de önemlidir. Beden dili sözsüz iletişimdir. Beden, duygusal deneyimin merkezine yerleştirilmiştir. Duyguların yaşamak için bedenın katılımı gerekmektedir.

Bir sunumda kullanacağınız görseller ve slaytlardaki animasyonlardan önce sunumları canlandıran aslında insanlardır. Belki de sunumlarınızı kusursuzlaştırmak için tiyatro yeteneğinizi bile geliştirmeniz gerekebilir. Unutmayın, ekranda veya katılımcıların ellerindeki bilgiler cansız rakam ve harflerken, bu hikâyeyi izleyicilerin zihninde canlandırabilecek en iyi oyuncu sizsiniz. Okumak, dinlemek ve gözlemlemek beden dilinde önemlidir. Şekil 5.4'te canlı derslerde önemli olan beden dilinde jest ve mimiklere örnekler verilmiştir (Reca, 2014).

Beden dili olarak başımız	Beden dili olarak gözümüz	Beden dili olarak ellerimiz
•Beden dilinin en önemli kısmı baştır. Canlı olun. Mümkün olduğunca gülümseyerek konuşalım.	•Yüz mimikleri olarak gözleriniz önemlidir. Canlı ders esnasında öğrenci ile konuşurken çevreyi gözden geçiriyorsanız etkili olamazsınız. Konuşurken dikkatimizi karşıımızdaki öğrencilere yöneltelim.	•Jestlerinizin (el, kol vs. kullanımı) sözlerinizle aynı mesajları vermesini sağlayalım. •Ellerin kenetlenmesi, kolların kavuşturulması, ellerinizin çene hizasında olması durumlarından kaçınmak gerekir.

Şekil 5.4. Beden Dili Örnekleri

Tek bir kişiyle veya küçük gruplarla iletişim kuruyorsanız daha küçük hareketler kullanın. Hitap ettiğiniz grup büyüdükçe hareketlerin de büyümesi olabildiğince etkili olacaktır.

Üslup, metnin anlamına uygun bir tempo ve ses tonuyla oluşan okuma tarzıdır. Konuşur gibi sade bir üslup, en makbul tarzıdır (Er, 2017). Canlı derslerde de öğrenciye faydalı olmak ve dersten kopmasını önlemek amacıyla üslubu oluşturmak ve korumak önemlidir. Anlatımın zorlamalardan, yapmacılıktan uzak bir şekilde içten bir anlatımla samimi bir şekilde yapılması öğrencinin konuyu anlaması ve başarılı olmasında önemli etkenlerdendir. Doğallık anlatımın inandırıcılığını sağlar.

İletişim becerilerinde önemli diğer bir yaklaşım da yorum ve yorumlamadır. Yorum denildiğinde iki farklı kavram akla gelmektedir. Birincisi, mevcut bilgiler üzerine görüş bildirme, ikincisi ise, konuşma sırasında kullanılan beden dili veya mimikler vasıtasıyla konuşmanın anlamını güçlendirecek olan hal ve hareketlerdir (Er, 2017). Bu ikisini birbirine uygun olarak kullanmak canlı dersin başarısına katkı sağlayacaktır. Şekil 5.5'te üslup ve yaklaşım unsurları ve örnekleri verilmiştir.

Cesaretlendirme	Değerli Hissettirme	Doğal ve Samimi Olma
•Öğrenciye cesaret vermenin ifade yetisini güçlendirdiğini unutmayalım. •Öğrenciyi cesaretlendirirken çabalarına ve başarılarına odaklanalım, kişiliğiyle ilgili özelliklere değil.	•Öğrencilere isimleriyle hitap ederek değerli olduklarını hissettirelim. •Karşınızdakini dinleyerek ondan da karşılıklı olarak birşeyler öğrendiğinizi hissettirin.	•Yüzeysellikten çıkarak öğrenciyle iletişiminizde doğal ve samimi olduğumuzu hissettirelim. •Yapmacılıktan uzak olmak başarıyı artıran unsurlardandır.

Şekil 5.5. Üslup ve Yaklaşım Örnekleri

4. Canlı Derslerde Etkili İletişim İçin Hazırlık Önemlidir

Canlı derste konuşmaya başlamadan önce konuşma planını hazırlamak ve pratik yapmak önemlidir. Öncelikle konuşma süresinde başlama ve konuşmayı bitirme arasındaki süreyi iyi planlamak gerekir. Neleri iyi yaptığımla birlikte neleri daha iyi yapabilirdim diye düşünmek gerekir. Bu konuda kendinizi izleyin.

4.1. Ön hazırlık yapın

Yapılacak ön hazırlık korkulan şeylerin başa gelmesini azaltacaktır. Bunun için yapılabilir ön hazırlıklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Derse katılacakların öğrenmek isteyebilecekleri soruları ve cevapları gözden geçirin.
- Derste kullanılacak malzemeleri gözden geçirin.
- Sunuşun süresini göz önünde bulundurarak ayna karşısında prova yapın.
- Gerekli donanımınız varsa sunduğunuz kısmı kayda alın ve izleyin.
- Dersi sunuş zamanının %15'ini girişe, %75'ini açıklamaya, %10'unu da sonuç veya sorulara ayırabilirsiniz.

4.2. Heyecanınızı kontrol edin

Özellikle ilk derste alışılmamış sınıf ortamının farklılığından ve teknolojiye yakın olamama yüzünden heyecan oluşabilir. Kontrol edilemeyen, otomatikleşen bazı düşüncelerden dolayı da heyecan oluşabilir. Heyecan sayesinde söylenecekler unutulabilir, mahcup olma ve beğenilmeme düşüncesi heyecanı artırabilir (Maviş, 2013). Heyecanınızı kontrol edin.

4.3. Nefes egzersizleri yapın

Ses tonunu iyi kullanmak için solunum araştırmaları yapmak gerekir. Bunun için doğru nefes almaya dikkat edin. Ders öncesinde pratik egzersizler yapın.

5. Etkili İletişim İçin Neler Yapmalıyım?

Öğrencilerinizin bu tür tepkilerine en uygun davranışta bulunmalısınız.

Doğallık	Güler yüzlülük	Teşvik edici konuşma	Dinleme
•Resmi ifadelerden olabildiğince kaçınarak hem konuşma hem de beden diliyle samimi, içten, sepatik davranarak derse ilgi artırılabilir.	•Derste her daim güler yüzlü olmak, öğrencilerin motivelerini artıran unsurlardandır.	•Ders konusunun içine kendi hayatından örnekler verilerek öğrencinin ilgisi çekilebilir ve öğrenciyi böylece soru sormaya teşvik edebilirsiniz.	•Öğrencilere sadece bilgi aktarmak yerine onları dinlemek de önemlidir. Sadece kendi konuşmasına değil, öğrencilere de kulak vermelisiniz.

Şekil 5.6. En Uygun Davranışlara Örnekler

6. Canlı Derslerde Etkili İletişim İçin Kullanılan Teknikler

Canlı derslerde etkili iletişimin önemli olduğundan bahsetmiştik. İletişim becerilerini kullanarak etkili iletişim sağlamak için bölüm içeriğine bağlı olarak çıkarılan teknikler aşağıda sınıflandırılarak verilmiştir.

Konuşma ile İlgili Teknikler

- Ses seviyesinin herkesin duyabileceği düzeyde olması: Canlı ders platformunda ses seviyesinin uygun olması oldukça önemlidir. Ders başlamadan önce test edilmeli, uygun seviyede olması için ayarlamalar yapılmalıdır. Ayrıca öğrencilere konuşma hakkı verildiği zaman öğrencinin ses seviyesi de herkes tarafından duyulacak düzeyde olmalıdır.
- Açık ve anlaşılır bir dil kullanılması: Etkili bir iletişim için konuşulanların anlaşılması oldukça önemlidir. Bunun için açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Açık ve anlaşılabilirlik öğrenci seviyesine göre ayarlanmalıdır.
- Konuşma hızının ayarlanması: Konuşmaların anlaşılır olması için konuşma hızının iyi ayarlanması gerekmektedir. Hızlı konuşmalar konunun anlaşılmasını engellemektedir.
- Sesin gücünü değiştirebilme: Kendine güven, inandırıcılık, anlaşılabilirlik sesin gücünde gizlidir. Birebir konuşmalardaki gibi sınıfa seslenilemez.
- Sesin hızını değiştirebilme: Hızlı konuşan kişiler, genellikle hızlı düşünen kişilerdir. Hızlı düşünme bir avantaj gibi görünse de konuşmada nokta, virgül demeden dümdüz geçen ve nefes almak için keskin duruşlar yapmak konuşmada bize zaman kazandırmaz. Doğru duraklarda durmak, ezbere konuşmadığınızı gösterir.
- Sesin yüksekliğini değiştirebilme: Yüksek sesle konuşmakla bağırma arasındaki dengeyi sağlayabiliyorsanız ses yüksekliğini kontrol edebiliyorsunuzdur. Gerginlik, sinirlilik genellikle sesi kontrolsüzce yükseltebilmektedir. Akılda iz bırakan bir sunum için konuşma ve sunum becerilerini iyi kullanmak gerekir. Öğrencilerin duyu organlarına hitap etme (renk, koku, tat gibi), mecaz ve benzetmeler kullanma, güncel örnekler, hikâye ve anekdotlar anlatma vb.
- İyi bir telaffuz için sesinizin çeşitliliğini artırma: Özenle seçtiğiniz kelimeleri heyecan ve canlılığın olmadığı bir üslupta söylüyorsanız dinleyicileri etkileyemeyebilirsiniz.
- Ses tonunun monotonluktan uzak olması: İçeriği sunarken karşıda metin varmış ve o metni okuyormuş gibi ses tonunun monoton olması öğrencileri canlı ders ortamından sıkılmasına ve kopmasına neden olabilir. İçeriğin yapısı, konunun önemi, dikkat çekilmesi gereken konulara göre ses tonu ayarlanmalıdır.

Beden Dili ile İlgili Teknikler

- Beden dilinin etkili kullanılması: Her ne kadar yüz yüze ortamdaki gibi genelde tüm beden görünmese de ekranda görünen beden dilinin kullanılması oldukça önem arz etmektedir. Beden duruşu, göz teması, jest ve mimikler, ekranla kişi arasındaki mesafe iyi ayarlanmalıdır.
- Jest ve mimikler kullanması: İçeriğe uygun bir şekilde gülümseme, şaşırma, dikkat çekme gibi duyguları yansıtacak jest ve mimikler etkili kullanılmalıdır.
- Güler yüzlü olması: Dersi anlatırken her daim güler yüzlü olmak, öğrencilerin motivelerini artıran unsurlardandır.
- Dersi canlı hale getirmesi: Dersi durgun işlemesi halinde öğrencinin sıkılma ve dersten kopma ihtimali düşünülerek sönük anlatıştan olabildiğince kaçınılarak, dersi canlı hale getirmek gerekir. Bunun için görseller, videolar, grafikler vb. öğeler kullanılabilir.

Üslup ve Yaklaşımla İlgili Teknikler

- Noksansız ileti oluşturma: Noksansız ileti, gördüğümüz, düşündüğümüz hissettiğimiz ya da vermek istediğimizin ortama uygun düşecek şekilde doğru ve etkili olarak ifade edilmesidir.
- Öğrencilere isimleri ile hitap edilmesi: Canlı ders platformundaki katılımcıların isimleri ekranda yer almaktadır. Ders esnasında öğrencilere isimleri ile hitap edilmesi öğrenciyi sürecin içine dâhil etmekte, dikkatini canlı tutmaktadır.
- "Günlerinin nasıl geçtiği vb." şeklinde kısa sohbetler yapılması: Özellikle dersin girişinde öğrencinin sanal ortamda kendini uzak hissetmemesi için sohbet havası niteliğinde onlara günlerinin nasıl geçtiği, güncel konular hakkında sorular sorularak konuşması sağlanabilir. Bu sayede derse giriş için samimi bir ortam oluşturulabilir.
- Geri bildirim vermesi: Öğretmen öğrencilere söz hakkı verdiyse geri bildirim vermelidir. Öğrenci konuştuklarının doğru olup olmadığını bilmek isteyebilir. Bu açıdan geri bildirim öğrencinin öğrenme süreci olumlu olarak destekleyebilir.
- Öğrencilerle diyaloglar kurması: Tek düze anlatımdan ziyade öğrencilere de söz hakkı verilmemeli ve onlarla diyaloglar kurulmalıdır.
- Değerli hissettirmesi: Öğretmenler, öğrencilerine kendilerini değerli hissetmelerini sağlamaları için kendi konuşmalarına değil de dinleyicilere de odaklanmaları gerekir.
- Teşvik etmesi: Öğretmen, kendi anlatımından kopmadan öğrenciyi de dinlemeli ve onları soru sormaya teşvik etmelidir.
- Örnekler vermesi: Dersin sıkıcılığını engellemek için dersin içeriğinden kopmadan kendi yaşamından örnekler vermesi öğrencinin yararınadır. Doğal olunmalıdır.
- Duygulara önem vermesi: Öğretmen, öğrencinin sadece aklına değil, yüreğine de hitap etmelidir.
- İletişimde nezaket kurallarına uyulması: Ses tonunuzu ortama göre ayarlamak, iyi bir dinleyici ve iyi bir konuşmacı olmak, konuşanın sözünü kesmemek, isteyen kişilere söz hakkı vermek, öğrencilere uygun hitaplarda bulunmak, yanlış anlaşılmalara ihmal vermemek gibi durumlara dikkat edilmelidir.

7. Canlı Derslerde Etkili İletişim Kurmak İçin Nelere Dikkat Etmeliyim?

Etkili iletişim için dikkat edilmesi gereken hususlar:

1. Canlı dersin girişinde iletişim becerileri

- ☐ Derse girişte güler yüzlü selamlama gerçekleşti mi?
- ☐ Ses seviyesi herkesin duyabileceği bir düzeyde oldu mu?
- ☐ Ekran, beden dilini etkili bir şekilde aktarılacak düzeyde ayarlandı mı?

2. Canlı dersin sunumunda iletişim becerileri

- ☐ Öğrencilere isimleriyle hitap edildi mi?
- ☐ Beden dili etkili kullanıldı mı?
- ☐ Ses tonunun seviyesine dikkat edildi mi?
- ☐ Açık ve anlaşılır bir dil kullanıldı mı?
- ☐ Örnekler kullanıldı mı?
- ☐ Dikkat çekici öğeler kullanıldı mı?
- ☐ Konuşma hızı anlaşılır mı?
- ☐ Samimi, sıcak, içten doğal bir konuşma gerçekleşti mi?
- ☐ Geri bildirimler verildi mi?
- ☐ Öğrencilere söz hakkı verildi mi?
- ☐ Uygun jest ve mimikler kullanıldı mı?

3. Canlı dersin sonunda iletişim becerileri

- ☐ Kapanışta güler yüzlü selamlama gerçekleşti mi?
- ☐ Öğrenci dinlenip soru sormaya teşvik edildi mi?
- ☐ Özet konuşması yapıldı mı?
- ☐ Öğrencilere konuyu anlayıp anlamadığı soruldu mu?

Kaynaklar

- Bolat, S. (1996). Eğitim örgütlerinde iletişim: HÜ Eğitim Fakültesi uygulaması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12), 75-80.
- Dökmen, Ü. (1994). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Deryakulu, D. (1992). *Eğitim iletişim kavramı*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25(2), 787-794.
- Er, S. (2017). *Temel konuşma teknikleri diksiyon*. Hayat Yayıncılık.
- Gökdağ, R. (2016). *Kişiler arası iletişim İnsan ilişkilerinin psikolojik temelleri*. Ankara: Sınırsız Basım Yayın Dağıtım.
- Işık, A. H., Karacı, A., Özkaraca, O., & Biroğul, S. (2010). Web tabanlı eş zamanlı (senkron) uzaktan eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı analizi. *Akademik Bilişim 2010*, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Maviş, A. (2013). *Etkili ve başarılı konuşma sanatı*. İstanbul: Yediveren yayınları.
- Reza, Ö. F. (2014). *Başarılı ve güzel beden dili & konuşma sanatı*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Yıldız, E. (2011). Web-tabanlı senkron derslerin öğretmen adaylarının uzaktan eğitime karşı tutumları ve senkron teknolojileri kabulleri üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Balıkesir.

Bölüm 6:

Canlı Derslerde Nasıl İyi Bir Sunum Yaparım?

Dr. Öğr. Üyesi Elif TAŞLIBEYAZ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı ders sunumun diğer sunumlardan farkı nedir?
- İyi bir canlı ders sunumu yapmam neden önemlidir?
- Canlı ders sunumumda dikkat etmem gerekenler nelerdir?
- İyi bir canlı ders sunumunun anahtar ilkeleri nelerdir?

1. Canlı Ders Sunumuna Genel Bakış

Canlı ders, geleneksel öğretim ortamlarına benzer olsa da kendine has birtakım kurallar barındıran bir uzaktan öğretim formatıdır. Canlı ders sürecinin başarılı olabilmesi için dersi verecek öğretmenin uzaktan öğretim konusunda yeterince bilgiye sahip olması gerekir (Sae-Khow, 2014). Bu ders sürecinin en kritik bölümlerinden biri hiç kuşkusuz ders sunumudur.

Canlı derste ders sunumu, öğretmenin öğrenci ile iletişim kurduğu, konuyu aktardığı ve öğrenmenin büyük kısmının gerçekleştiği, belli bir süresi olan bölümünü ifade eder. Canlı derste, geleneksel ortamlardan farklı olarak öğrenci ile öğretmen sınırları net olarak belirlenmiş bir süre ve ortamda yer almazlar. Bu durum, öğrencinin -bulunduğu ortam nedeniyle- ders dışı uyaranlara açık olmasına, derse olan ilgisini kaybetmesine, sınıf içi iletişimin azalmasına ve sonuçta öğretimin amacına ulaşamamasına sebep olabilir. Bu nedenle etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretmenin, canlı ders sunumu için gerekli hazırlıkları yapması, ders sürecinde öğrencilerle iyi bir iletişim kurması, konuyu açık şekilde ve örnekler vererek anlatması, materyal kullanması (Kalelioğlu, Arda ve Çetin, 2016; Roblyer, 2006; Kassandrinou, Angelaki ve Mavroidis, 2014), en önemlisi de canlı ders sunum ilkelerini bilmesi ve bu süreci iyi yönetmesi gerekmektedir. Çünkü her ne kadar ilgi çekici örnek ve materyale yer verilse de öğretmen tarafından ilkeleri uygulanmayan ve iyi yönetilemeyen bir canlı ders sunumunun dersin hedeflerine ulaşmayı engelleyeceği unutulmamalıdır. Bu bölümde canlı ders sunumunun önemi, sunum yaparken dikkat edilmesi gerekenler ve canlı ders sunumunun anahtar ilkelerine yer verilmiştir.

2. Canlı Ders Sunumunun Geleneksel Ortam Sunumundan Farkı Nedir?

Canlı ders sunumu ve geleneksel ortam sunumu pek çok açıdan benzerlik taşısa da aralarında pek çok farklılık mevcuttur. Canlı ders sunumunda öğretmenler öğrencilerle farklı ortamlarda yer almaktadırlar. Bu farklılık, öğrencinin ve ortamın kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin, öğrenci ekranda görüntünüz açıkken veya siz ders anlatırken arkadaşlarıyla mesajlaşıyor veya oyun oynuyor olabilir. Ya da aniden görüntünüz kaybolabilir veya hazırladığınız materyal öğrencilerin ekranından görünmeyebilir. Bu tür sorunlar geleneksel sınıf ortamında karşımıza çıkmadığı için ortama hâkim olmak kolaydır. Fakat canlı derste böyle bir durum fazlaca zaman kaybına sebebiyet verebilir. Bu durumların giderilebilmesi ve verimli bir ortam oluşturulabilmesi için öğretmenin derse ortam kontrolünü yapmış, materyallerini hazırlamış ve denemiş, konu geçişini kolaylaştıracak örnekler belirlemiş olarak girmesi gerekir. Ayrıca bu ortamda öğretmenin öğrenciyi ders içinde aktif tutması, onunla iletişim halinde olmasına da ihtiyaç vardır.

Canlı derste sunum yaparken	
Ortam kontrolü	Zor
Dijital materyal kullanımı	Fazla
Dijital materyal seçeneği	Fazla
Öğrenciyi aktif tutma zorunluluğu	Fazla
Zaman/ Mekân durumu	Esnek
Anlık teknik problemler	Fazla

Şekil 6.1. Sunum Açısından Canlı Ders Ortamı Özellikleri

Canlı ders ortamlarının dezavantajları olduğu gibi pek çok avantajları da vardır. Örneğin, canlı ders sunumu sırasında öğretmenler, geleneksel sınıf ortamından farklı olarak öğrencilere çevrimiçi ses, video, metin gibi farklı özellikte pek çok kaynak sunabilir, çevrimiçi ortamın nimetlerinden daha kısa sürede faydalanabilirler. Bu ortamda öğrenen özelliklerine hitap edecek materyaller bulmak ve bunları paylaşmak çok daha kolaydır. Bu sayede öğrencinin öğrenmesi daha kısa sürede gerçekleşebilir. Bununla birlikte zaman sınırlaması olmadığı için öğrencilerin ve öğretmenin müsait olduğu esnek bir zamanda ders işlenebilir. Fakat bu esneklik, ders işleme süresinin gereğinden fazla uzatılması anlamına gelmemelidir. Çünkü canlı ders ortamlarında gerektiğinde sunum kaydedilip daha sonra öğrencilerle paylaşılabilir. Bu sayede öğrenciler gerektiğinde sunumu tekrar izleyip, konuyu pekiştirebilir, varsa soru işaretlerini giderebilirler. Ayrıca canlı derslerde öğrencilerin düşüncelerini yazılı olarak da (canlı ders ortamlarının sohbet bölümlerinde) ifade edebilmeleri ve böylece çekingen öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmeleri de sağlanabilir.

3. Canlı Derste İyi Bir Sunum Yapmam Neden Önemlidir?

Canlı ders sunumunun dezavantajlarını gidermek ve avantajlarından yararlanmak bir dersin kalitesini artıracaktır. İyi planlanmış ve yapılmış canlı ders sunumu;

- Zaman ve mekan açısından esneklik sağlar.
- Uygun materyal kullanımı ile açık ve anlaşılabilir bir sunum ortamı sunar.
- Uygun materyaller ile dikkatin konu üzerinde sürdürülmesini kolaylaştırır.
- Etkileşimli uygulamalarla öğrencileri derse motive eder.
- Öğrencilerin derste kendilerini sözlünün yanında yazılı olarak da ifade edebilmelerini sağlar.
- Canlı sunumun kaydedilmesi ile tekrar olanağı sunar.

Şekil 6.2. Canlı Ders Sunumunun Avantajları

Bir canlı ders sunumunun verimli olabilmesi için öğretmenden, ders sunum sürecine dikkatlice hazırlanması, iletişim becerilerini güçlendirmesi, etkileşimli materyaller ile derse ilgi çekici hale getirmesi ve tüm süreçte öğrencilere iyi bir rehber olması beklenmektedir (Holmes ve Benders, 2012; Kalelioğlu, Arda ve Çetin, 2016; Kaysi ve Aydemir, 2017). Bir dersin sunum süreci, dersin girişi, işlenişi ve kapanışı olmak üzere üç bölümü içerir.

Dersin giriş kısmında hem önceki konunun hatırlanmasını hem de öğrencinin derse ve konuya ilgisini çekmek gerekir. Bunun için **dersin başlangıcında öğretmenin;**

- Dersin kurallarını, hedeflerini açıkça ifade etmesi,
- Anlatılacak konuyu, öğrencinin önceki bilgileri ile ilişkilendirmesi,

- Hatırlatma yaparak veya dikkat çekici bir soru sorarak başlatması gerekmektedir.

Derse giriş yapıldıktan sonra dersin işleyiş bölümüne geçilir. Bu konuda öğretmenin konuyu doğru, açık ve net şekilde ve gereksiz yere uzatmadan anlatmasına ihtiyaç vardır. Çünkü söylenmek istenenin dolambaçlı hale getirilmesi, "Herhangi bir zamanda", "aşağı yukarı", "belki" gibi belirsizlikten uzak tanımlamaların bulunması (Kızıltepe, 2002) konunun anlaşılmasını, zamanın doğru kullanılmasını ve öğrencinin derse adapte olmasını engelleyebilir. Canlı ders sırasında konular arası geçiş de oldukça önemlidir. Çünkü öğretmenin ortam kontrolü sınırlıdır ve öğrencilerin dersten kopması da oldukça kolaydır. Bu nedenle konuların kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru sıralanması, verilen örneklerin konular arası geçişi kolaylaştırmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca öğretmenler, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve anlatım sırasında öğrencilerin sıkılmaması için ekranda rahatlıkla görebilecekleri veya internet üzerinden erişebilecekleri etkileşimli uygulama ve materyallere yer vermelidirler (Kızıltepe, 2002; Kaya, 2014; Shindler, 2016).

Kontrolü kaybetmemek için!

- Öğrencilere isimleri ile hitap etmeli
- Sunumu uzatmamalı
- Materyallere yer vermeli
- Soru sormalı

Öğretmenin ders sırasında öğrenciler ile iletişim halinde olması da gerekmektedir (Yılmaz ve Aktuğ, 2011). Çünkü canlı ders ortamlarında öğrenciler, öğretmenle kurulabilecek iletişim ve etkileşim ile ilgili bir sorun oluştuğunda hayal kırıklığı yaşadıklarını ve ortamdaki izole olduklarını hissettiklerini belirtmişlerdir (Xu ve Jaggars, 2013). Ayrıca canlı derslerde öğretmenin kontrolünün azalması nedeniyle öğrencilerin ilgisinin dağılması da kolaylaşabilmektedir. Kontrolü kaybetmemek için öğretmenin, öğrencilere isimleri ile hitap etmesi, ders anlatımı sırasında yazılı veya sözlü sorular yöneltilmesi ve dikkat çekici bazı ifadelerle (burası çok önemli, bu kısım sınavda kesinlikle çıkar gibi) yer vermesine ihtiyaç vardır. Çünkü öğrenciler, ders sürecinde ilgi çekici ifadeleri ve özellikle etkileşime imkân sağlayan materyalleri barındıran öğrenme ortamlarını ilgi çekici bulmaktadırlar (Holmes ve Benders, 2012; Kaysı ve Aydemir, 2017). Dersin işleniş sırasında yapılması gerekenler aşağıdaki maddelerde ifade edilmiştir. **Dersin işleniş sırasında öğretmenin;**

- Öğrencilere isimleri ile hitap etmesi ve her öğrenciye eşit söz hakkı vermesi,
- Öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri (yazılı veya sözlü) rahat bir sınıf ortamı oluşturması,
- Derste anlatılan konuyu öğrenen düzey ve özelliklerini dikkate alarak açıklayıcı, net ifadelerle anlatması,
- Konuyu basitten zora, kolaydan karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa doğru konu geçişini dikkate alarak anlatması,
- Gerçek hayattan güncel örnekler vermesi,
- Ders anlatımında materyallerden (görsel, video, metin vb.) yararlanması,
- Öğrenciler sıkıldıklarında onların dikkatini çekecek uygulamalardan (etkileşimli uygulamalar, oyunlar vb.) yararlanması,
- Konuyu gereksiz yere uzatmaması (ders anlatım süresini dikkate alması),
- Anlatıma kısa aralar vererek öğrencinin not almasına izin vermesi,
- Öğrencilere gerektiğinde yazılı veya sözlü sorular yöneltilmesi,
- Ders sunumunu kaydederek tekrar izlenmesine olanak tanınması gerekmektedir.

Dersin kapanışında ise öğretmenin ders ile ilgili soruları yanıtlaması ve dersi özetlemesi mümkün olabilmektedir. Aşağıda öğretmenin dersin sonunda yapması gerekenler maddeler halinde verilmiştir.

Dersin kapanışında öğretmenin;

- Konuyu özetlemesi, (sözlü veya bir materyal yardımı ile)
- Verilen görevlerin/ödevlerin ölçütlerinin, öğrencilerden beklenen performansın net şekilde ifade etmesi,
- Öğrencilerin sorularını cevaplandırması gerekmektedir.

5. Canlı Ders Sunumu Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?

6. İyi Bir Canlı Ders Sunumunun 7 Anahtar İlkesi

**İletişim
Kurun**

- * Öğrencilere isimleri ile hitap edin
- * Kamera ile de olsa öğrencilerle göz teması kurmaya çalışın.
- * Her öğrenciye eşit söz hakkı verin.
- * Kendilerini ifade etmelerine izin verin.

- Derse "Arkadaşlar merhaba, bugün nasılsınız?" diyerek başlayabilirsiniz.
- Soruları tüm sınıfa değil, "Zeynep bu konuda sen ne düşünüyorsun?" şeklinde sorabilirsiniz.

Açık ve Net Olun

- * Konuyu ön bilgilerle ilişkilendirin.
- * Açıklayıcı ifadeler kullanın.
- * Çarpıcı örneklere yer verin.
- * Sinyal ifadelerle ilgi çekin.
- * Hedef ve öğrenen özelliklerini dikkate alın

- Konuyu ilköğretim düzeyinde yer alan öğrencilere anlatıyorsanız çizgi film karakterlerinin kullanıldığı materyallere yer verin.
- İlgiyi canlı tutmak için; “Bu şiir türünde 3 temel özellik var”, “Bunu işyerinde çok sorarlar”, “Bu bölüm sınavda çıkar” gibi sinyal ifadelerine yer verin.

Sıralama Yapın

- * Basitten zora, kolaydan karmaşığa, somuttan soyuta doğru anlatın.
- * Yakın çevreden uzak çevreye doğru örnekler verin.
- * Konuyu öğrencilerle ilişkilendirin.
- * Konu geçişini kolaylaştıracak örnekler kullanın.

- Öğrencilerden önce yakınlardaki nehirlere örnekler vermelerini isteyin. Daha sonra diğer bölgelere geçin.
- Önce diğer yazıcı özellikleri ve kullanım prensiplerinden bahsedin. Daha sonra bu yazıcıların hangi özellikleri değiştirilerek üç boyutlu yazıcılar elde edildiğini bir görsel üzerinden gösterin.

Gerçek Hayata Yer Verin

- * Gerçek hayattan örnekler verin.
- * Güncel konulardan yararlanın.
- * Öğrenciler üzerinden örnekler verin.

- Yer kabuğu katmanlarını bir şeftalinin kabuk, meyve ve çekirdek bölümlerine benzeterek anlatmayı deneyin.
- “Bu tarım ürünü Hasan’ın yaşadığı yerde bolca yetişmektedir.” şeklinde öğrenciler üzerinden örnekler verebilirsiniz.

Materyal Kullanın

- * Materyalleri çeşitlendirin (metin, video, görsel vb.)
- * Hedef ve öğrenen özelliklerine uygun olanları tercih edin.
- * Etkileşimli olanları tercih edin.
- * Dikkat çekmek için kullanın.

- Su döngüsü konusu için bir görselin çoğu zaman yeterli, fakat dünya katmanlarının yıllar içindeki oluşum süreci için bir videonun konunun anlaşılmasında daha etkili olacağını unutmayın.
- Mevsim değişikliklerinde dünyanın şeklinin ve dönüşünün etkileri ile ilgili bir simülasyon kullanın. Simülasyonda öğrencilerin dünyanın eğiklik açısını, dönüş hızını değiştirmelerine ve değişiklikleri izlemelerine izin verin.

62

Soru Sorun

- * Öğrencilere soru sorun.
- * Fikirlerini ifade etmeye teşvik edin.
- * Öğrencilerden birbirlerinin sorularına cevap vermelerini isteyin.

- “Ayşe dağların oluşumuna etki eden etmenlerle ilgili bize sen ne söyleyebilirsin?” şeklinde bir soru sorabilirsiniz.
- “Elif’in sorusuna kim cevap vermek ister?” diye sorabilirsiniz.

Geri Bildirim Verin

- * Sorulan sorulara zamanında cevap verin.
- * Sorunuza verilen cevapları değerlendirin.
- * Öğrencilere rehberlik yapın.

- Yağışların erozyon üzerine etkisi ile ilgili soru soran öğrenciye anında cevap verin ya da konuyu tamamladıktan sonra bir animasyon üzerinde gösterin.
- Soruya yanlış cevap veren öğrenciyi çevrimiçi kaynaklara yönlendirin veya canlı ders kaydını izlemesini isteyin.

6. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Sunumu Sırasında Karşılaşılabilecek Durumlar ve Çözüm Önerileri

Senaryo 1

Öğrenciler sıkıldı, ama plana göre anlatıma devam edilmesi gerekiyor. Ne yapabilirsiniz?

Öğrencilerden birine ismi ile hitap ederek konu ile ilgili bir soru yöneltebilir, fikrini sorabilirsiniz.

Konuyu anlatırken öğrencilerin ekranında anlatılan konuyu anlatan bir görsel paylaşabilirsiniz.

Konuyla ilgili gerçek hayattan örnekler verebilirsiniz.

Senaryo 2

Dersi anlatırken ekranda birden görüntünüz kayboldu. Öğrencilerin dersten kopmaması için neler yapabilirsiniz?

Öğrenciler için önceden oluşturulan bir e-mail grubuna konu ile ilgili bir kaynak gönderebilir, sorun düzeline kadar okumalarını, fikirlerini paylaşmalarını isteyebilirsiniz.

Öğrencilerden ikiserli gruplar oluşturmalarını ve anlatılan kısma kadar anladıklarını ortak bir doküman üzerinde görselleştirmelerini isteyebilirsiniz.

Senaryo 3

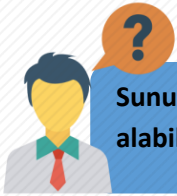

Sunum sırasında bir öğrencinin bağlantısı kesildi fakat derse devam etmeniz gerekiyor. Ne yapabilirsiniz?

Öğrenciye sağlayabileceğiniz bir kaç teknik destek bilgisini paylaşabilirsiniz.

Canlı dersin kaydını alıp, dersten sonra bağlantısı kesilen öğrenci ile paylaşabilirsiniz.

Senaryo 4

Sunum sırasında kullanacağınız materyal çalışmadı. Böyle bir durum için hangi önlemleri alabilirsiniz?

Materyalin çalışıp çalışmadığını önceden deneyip, kontrolünü sağlayabilirsiniz.

Konu ile ilgili birden fazla materyal bulundurabilirsiniz. Böylece zaman kaybetmeden diğeri ile devam edebilirsiniz.

7. Canlı Derslerde İyi Bir Sunum İçin Nelere Dikkat Etmeliyim?

	Kontrol Edilmesi Gerekenler	✓
Dersin Girişinde	Konuya ilgi çekici bir giriş yapıldı mı?	
	Ön bilgiler hatırlatıldı mı?	
	Öğrencilere isimleri ile hitap edilip, onlara söz verildi mi?	
Dersin İşlenişinde	Konu açık ve net şekilde açıklandı mı?	
	Konu basitten zora, kolaydan karmaşığa doğru anlatıldı mı?	
	Konunun anlaşılmasını sağlayan örnekler verildi mi?	
	Güncel konulardan yararlanıldı mı?	
	Konu ve öğrenen özelliklerine uygun materyal seçildi mi?	
	Seçilen materyaller etkileşimli ve anlamayı kolaylaştırıcı mı?	
	Konu arası geçişi kolaylaştıran örnekler sunuldu mu?	
	İlgi çekici ek tedbirler alındı mı?	
	Öğrencilere soru soruldu mu?	
	Öğrencilerin soruları cevaplandırıldı mı?	
	Ders zamanında bitirildi mi?	
Dersin Kapanışında	Konu özetlendi mi?	
	Ödev/görevler ve ölçütler öğrencilerle paylaşıldı mı?	

Kaynaklar

- Holmes, J., & Benders, D. S. (2012). Comparison between Distance Methods Versus Traditional Classroom in Teaching Intelligence Analysis. *Available at SSRN 2090375*.
- Kalelioğlu, F., Arda, A., & Çetin, Ç. (2016). Sanal sınıf ortamında eğitmen ve öğrenen deneyimleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2).
- Kassandrinou, A., Angelaki, C., & Mavroidis, I. (2014). Transactional Distance among Open University Students: How Does it Affect the Learning Process? *European Journal of Open, Distance and E-learning*, 17(1), 26-42.
- Kaya, Z. (2014). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaysi, F., & Aydemir, E. (2017). Uzaktan eğitim süreçlerindeki etkileşim boyutlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 778-790.
- Roblyer, M. D. (2006). *Integrating educational technology into teaching* (4th edition). Upper Saddle River, NJ: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Kızıltepe, Z. (2002). İyi ve etkili öğretmen. *Eğitim ve Bilim*, 27(126), 10-14.
- Sae-Khow, J. (2014). Developing of Indicators of an E-Learning Benchmarking Model for Higher Education Institutions. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 13(2), 35-43.
- Shindler, J. (2016). *Dönüştürücü Sınıf Yönetimi* (A. Arı, Çev.). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Xu, D., ve Jaggars, S. S. (2013). Adaptability to online learning: Differences across types of students and academic subject areas (CCRC Working Paper No. 54). New York, NY: Columbia University, Teachers College, Community College Research Center.
- Yılmaz, E., & Aktuğ, S. (2011). *Uzaktan eğitimde çevrimiçi ders veren öğretim elemanlarının uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişim üzerine görüşleri*. 11. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Bölüm 7:

Canlı Ders Araç ve Teknolojileri

Dr. Öğr. Üyesi Turgay DEMİREL
İğdır Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇAKMAK KARAPINAR
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde kullanılan araç ve teknolojiler nelerdir?
- Canlı derslerde hangi durumlarda hangi araç ve teknolojiler kullanılır?
- Canlı derslerdeki araç ve teknolojileri kullanırken nelere dikkat etmek gerekir?

1. Giriş

Fiziksel ortamdaki canlı iletişim ve etkileşimler öğrenmenin can damarıdır. Teknolojideki gelişmelerle birlikte gerçek zamanlı ya da eşzamanlı iletişim ve etkileşimler çevrimiçi ortamlarda da mümkün hale gelmiştir. Sunumlar, sınıf tartışmaları, grup çalışmaları gibi öğrenme aktiviteleri eş-zamanlı/senkron araçlarla yapılabilmektedir. Eş-zamanlı çevrimiçi etkileşim; öğretim, iş birliği, destek, sosyalleşme, bilgi değişimi gibi işlevleri gerçekleştirebilmektedir. Çevrimiçi ortam, öğrencilerle etkileşim kurmak ve bilgi paylaşmak için çok çeşitli olanaklar sunar. Eş-zamanlı çevrimiçi buluşmalar, eğitimci ve katılımcılar için bir anlaşmadır ve taraflar çevrelerindeki dikkat dağıtıcı unsurları bir kenara bırakmalı ve deneyime katkıda bulunmak için her türlü çabayı göstermelidir (Finkelstein, 2006). Bu bölümde eş-zamanlı canlı ders uygulamalarında sıklıkla kullanılan araç ve teknolojilerden bahsedilecektir.

2. Canlı Sınıf Araç ve Teknolojileri Nelerdir?

Günümüzde birçok canlı sınıf araç ve teknolojisi olmakla beraber bu araçlardan hangisinin ne zaman kullanılacağına öğrenme hedefleri göz önünde bulundurularak ve bu hedeflere ulaşmayı en iyi sağlayacak araçlar belirlenerek karar verilmelidir. Bu bölümde canlı sınıf araç ve teknolojileri (Finkelstein, 2006) sınıflandırmasına göre yazılı sohbet, canlı ses-video araçları, içerik sunumu, ekran/uygulama paylaşımı ve diğer etkileşimli araçlar olarak sınıflandırılmıştır.

Canlı sınıf uygulamalarından olan Adobe Connect ve Perculus'un iletişim ve etkileşimi destekleyecek biçimde tasarlanmış arayüzleri Şekil 7.1' de görülmektedir. Adobe Connect'in canlı sınıf/toplantı arayüzü belirli bölümlerden oluşmaktadır ve her bir bölüme 'pod' adı verilmektedir. Örneğin; katılımcı pod, sohbet pod, paylaşım pod gibi. Perculus da benzer modülleri barındırmaktadır. Bölüm içerisinde Şekil 7.1' numaralandırılmış olan canlı ders arayüzlerinin bölümleri detaylı olarak anlatılacaktır.

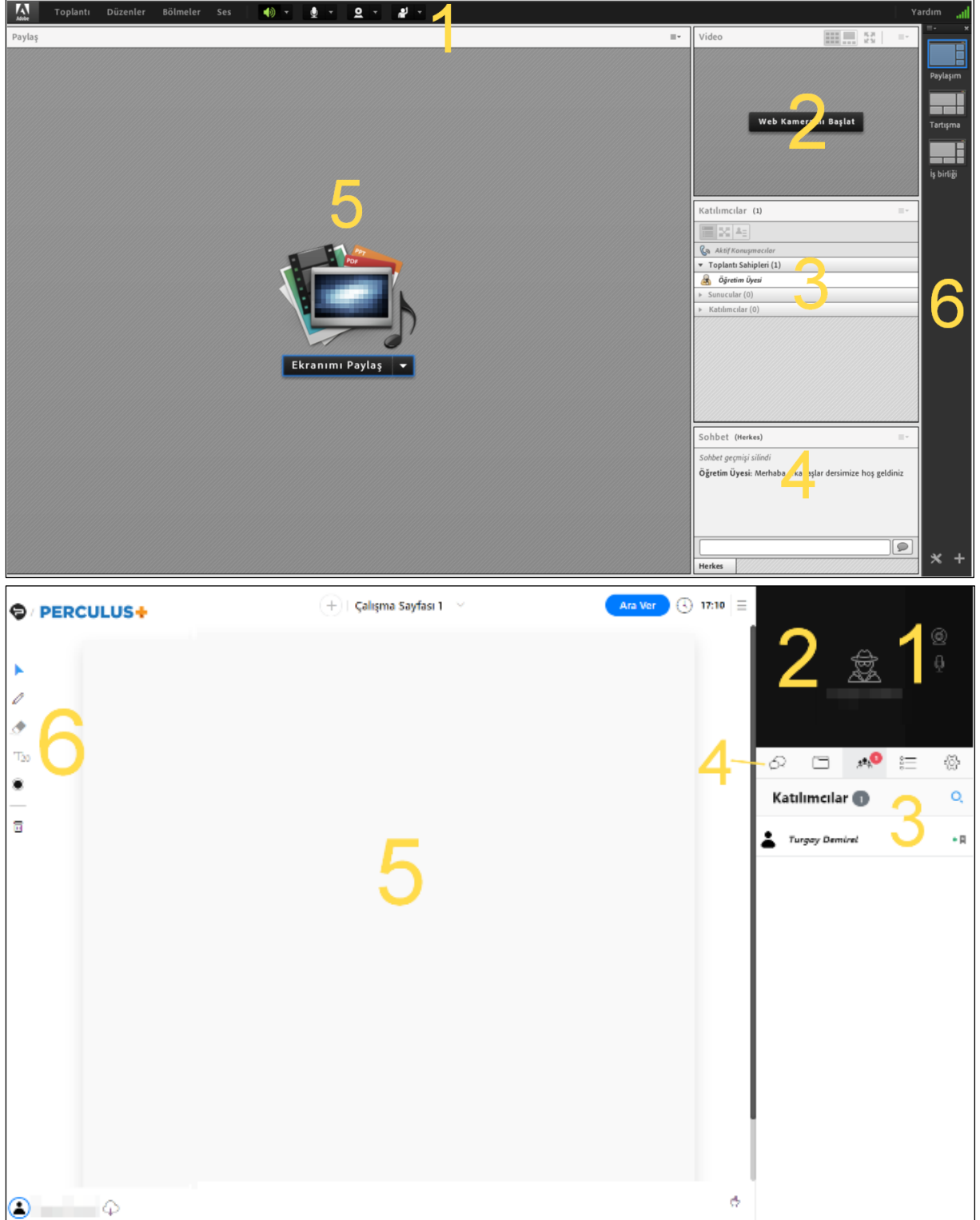
Canlı sınıf uygulamalarının ara yüzünde genel olarak menü ve kontrol öğeleri bulunmaktadır (1 numaralı bölme). Bu öğelerin öğretmen tarafından organize edilişi canlı dersin başarılı, etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar. Canlı sınıf arayüzünde yer alan menüleri kullanarak hem ekrandaki bölmeler hem sınıf hem de canlı derse yönelik kontrol ve düzenleme işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. Aynı zamanda öğretmen bu arayüzü kullanarak dersle ilgili olarak bilgi, belge ya da diğer materyalleri sisteme yükleyerek öğrencilerle paylaşabilir, çevrimiçi tartışmalar düzenleyebilir, anket ya da quizler yapabilir ve buna benzer çok çeşitli aktiviteler gerçekleştirebilir.

Kontrol öğeleri: Bu öğeler öğretmenin hem kendisinin hem de öğrencilerinin hoparlör, mikrofon, kamera kullanımı ya da ayarlarını yapmasını sağlamaktadır (Bzk. Şekil 7.1. No:1). Bunlara ek olarak öğrencilerin yetkileri kontrol edebilmekte ve öğrenciye yetki verme ya da öğrenciden alma işlemlerini gerçekleştirme olanağı sunmakta ve söz hakkı isteme, katılma, katılmama ya da çekimser kalma gibi hızlı görüş bildirimlerinin alınmasını da sağlamaktadır.

Paylaş Bölmesi: Genel olarak canlı ders arayüzlerinde dosya, sunu, ekran görüntüsü, beyaz tahta paylaşımına olanak sağlayan ve diğer bölümlere göre arayüzde daha büyük bir alana sahip olan (Bzk. Şekil 7.1. No:5) bölümdür. Bu bölümü kullanarak öğretmenler zenginleştirilmiş ders materyallerini öğrencilerle paylaşır ve böylece dersin etkililiğini artırılmasına ve öğrenmenin desteklenmesine yardımcı olur.

Bölüm 7 / Canlı Ders Araç ve Teknolojileri

Bunlara ek olarak katılımcıların görüntülerini paylaşmalarını sağlayan **video bölmesi** (Bzk. Şekil 7.1. No:2), katılımcıların listesinin bulunduğu **katılımcı bölmesi** (Bzk. Şekil 7.1. No:3) ve katılımcıların çevrimiçi yazışmalarını sağlayan **sohbet bölmesi** (Bzk. Şekil 7.1. No:4) bulunmaktadır. Bölmeler menüsünden ihtiyaca bağlı olarak diğer bölmeler arayüze eklenebilir ya da çıkarılabilir. Arayüz içerisinde yer alan bölmelerin yerleri **kayıtlı düzenler** (Bzk. Şekil 7.1. No:6) ile düzenlenebilir.

Şekil 7.1. Adobe Connect ve Perculus Plus Arayüzü

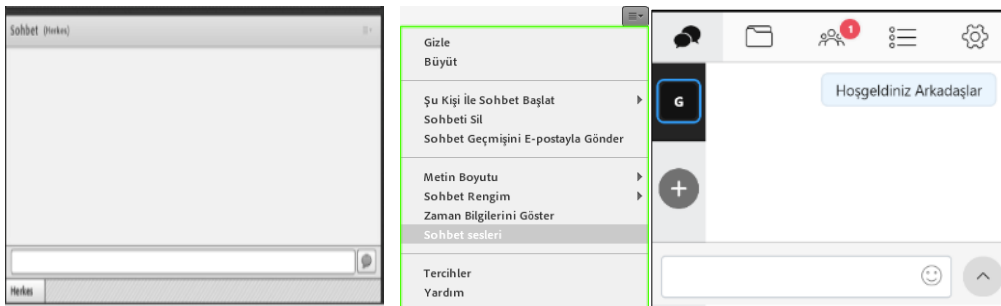
3. Yazılı Sohbet /Mesajlaşma

Eş-zamanlı canlı sınıfların en temel senkron özelliklerinden biri, iki veya daha fazla kişi arasında anlık mesajlaşma veya sohbete imkân sağlamasıdır. Bu senkron araç ile öğretmen ve öğrenciler arasında çevrimiçi bir diyalog kurulur. Yazılı sohbet, çevrimiçi toplantı sırasında sorular ve geri bildirimler için yazılı iletişim kanalı olarak kullanılmaktadır (Ghirardini, 2011). Kurulan metin tabanlı diyaloglar zaman sırasına uygun şekilde kaydedilir ve daha sonra tekrar erişilebilir. Metin tabanlı canlı sınıf araçlarının anlık mesajlaşma veya sohbete imkân tanınması ile birlikte katılımcılar arasında bir “bulunuşluk” hissi sağlanabilir. Mesajlaşma araçları genellikle bir tür iletişim durumu göstergesi (çevrimiçi, yazıyor vb.) ve katılanların kullanıcı adlarının bir listesini sağlar. Anlık mesajlaşmada öğretim elemanı katılımcıların kendi aralarında mesajlaşmaları için yetki verebilir ya da yetkiyi kaldırabilir.

Bazı sohbet sistemlerinde çeşitli işitsel sinyaller mevcuttur. Bu ses göstergeleri, doğrudan sohbet ara yüzlerine bakmayan katılımcılar için yararlı olabilir. Bazı katılımcılar için sesler rahatsız edici olabilir, ancak ses kontrol özelliklerinin çoğu her bir katılımcı tarafından devre dışı bırakılabilir veya etkinleştirilebilir. Bazı araçlar gönderilen veya alınan mesajların boyutunu, yazı tipini, stilini ve rengini biçimlendirmeyi de mümkün kılmaktadır. Biçimlendirme, görünürlüğü artırmak, belirli sözcüklere veya iletilere vurgu yapmak veya bireysellik ifade etmek gibi çeşitli amaçlara hizmet eder.

Adobe Connect’in ve Perculus’un arayüzünde yer alan Sohbet Bölmesi (Chat Pod) canlı ders esnasında derse katılan öğrencilerle sohbet etmek için kullanılmaktadır. Tüm kullanıcılara sohbet alanında görebilecekleri şekilde mesaj gönderilebileceği gibi seçilen kişiye özelden mesaj da gönderilebilir. Canlı ders esnasında yaşanabilecek ses ve görüntü problemlerinde anlık mesajlaşma özelliği öğretmen ve öğrenciler arasında iletişimin devam etmesini sağlar. Böylece hem dersin hem de öğretmen-öğrenci iletişiminin aksamasını önleyen bir kurtarıcı olabilmektedir.

Sohbet alanını teknik konularda ve ders içeriğiyle ilgili konularda sorulara cevap vermek amaçlı kullanabilirsiniz. Eğitimci sohbet penceresini aktif kullanarak ve öğrencilerin sorularını cevaplayarak öğrencilerin de soru sorması yönünde cesaretlendirmiş olur. Yazılı sohbet özelliği amacı dışında ya da abartılı kullanılmamalıdır. Dersin akışını bozacak ya da diğer öğrencilerin yazdıklarının görünmesini ya da okunmasını engelleyecek kadar çok mesaj yazarak rahatsızlık veren öğrencilerin genel mesaj yazma ekranına katılımı engellenebilir. Engelleme ya da yazma hakkı verme gibi yetkiler eğitimcinin kontrolündedir (Bkz. Şekil 7.2). Öğrenciler canlı dersin akışını bozacak yazışmalar yapmasalar bile kendi aralarında sohbet etmeleri dersin anlaşılmasını ve öğretmenin dinlenmesini azaltacağı için Şekil 7.2’de görülen Tercihler sekmesini kullanarak Katılımcılar İçin Özel Sohbeti Etkinleştir seçeneğinin pasif yapılabilir.

Şekil 7.2. Adobe Connect ve Perculus Plus Sohbet Bölmesi (Chat Pod)

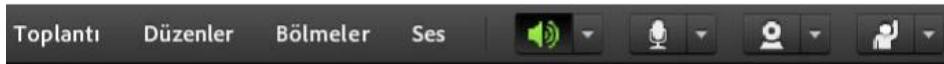

Şekil 7.3. Yazılı Sohbet Aracı Uygulama İpuçları

4. Canlı Ses-Video Araçları

Canlı ses-video araçları çevrimiçi gerçek zamanlı iletişim sağlayan araçlardan biridir. Bu araçlar işitsel ve görsel iletişim öğeleri ekleyerek doğal ve tanıdık bir ortam sağlamaktadır. İşitsel ve görsel uyaranlar daha çok duyuya hitap ederek çoklu ortamla öğrenmeyi gerçekleştirmekte ve iletişimin duygusal boyutunu da sağlayabilmektedir. Bu tür bir sesli/görsel iletişim, özellikle görselliğin önemli olduğu eğitim konuları için uygundur (Ghirardini, 2011).

Eş-zamanlı derslerde öğretmen ve öğrencilerin kamera ve mikrofonu açmaları mümkündür. Ancak katılımcıların kameralarının ve mikrofonlarının açılması genellikle öğretmenin yetki vermesine bağlıdır. Ses ve video kontrol göstergeleri, eğitimcilerin bir grupta kimin konuşmasına veya görünmesine izin verildiğini ve herhangi bir zamanda kimin sesinin veya kamerasının kapalı olduğunun belirlemesine izin verir (Bkz. Şekil 7.4).

Şekil 7.4. Adobe Connect Ses, Video ve Söz Hakkı Kontrol Göstergeleri

Çok fazla kişinin aynı anda konuşmasına izin verilirse, duymak zor olabilir, sesler bir uğultu halini alabilir bu durum da anlaşılabilirliği azaltabilir ve muhtemelen mevcut bant genişliğini de etkileyerek azaltabilir. Öğretmen, öğrencilerden söz hakkı isteyenlerin konuşmasına izin vererek bu durumu önleyebilir.

Adobe Connect'in ve Perculus'un arayüzünde yer alan Canlı Ses/Video Bölmesi (Camera and Voice Pod) öğretmen ve öğrencilerin ders esnasında kamera görüntülerinin paylaşılmasını ve konuşmayı mümkün kılmaktadır. Öğitmen ders sırasında kamera ve mikrofon ikonlarına tıklayarak kendisinin ses ve görüntü paylaşmasına izin verebileceği gibi öğrencilerin isimlerine sağ tıklayıp kamera ve mikrofon talebi göndererek ses ve görüntü paylaşımlarına izin verebilir (Bkz. Şekil 7.4).

Şekil 7.4. Adobe Connect Canlı Ses ve Video Bölmesi (Camera and Voice Pod)

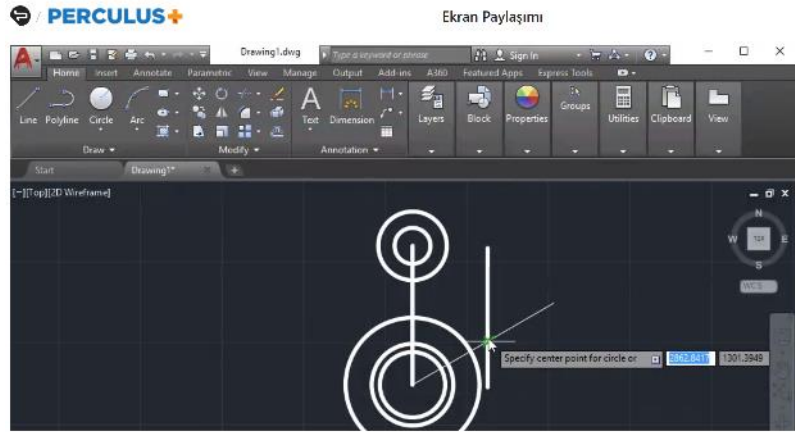

Şekil 7.5. Canlı Ses-Video Araçları Uygulama İpuçları

5. İçerik Sunumu

a. Ekran/Uygulama Paylaşımı

Ekran ve uygulama paylaşım aracı, öğretmenlerin ve öğrencilerin bilgisayarlarında çalışan programları veya pencereleri gerçek zamanlı oturumda başkalarına göstermelerini sağlar (Ghirardini, 2011). Örneğin, öğretmen bir kelime işlemci uygulaması açabilir ve bir belgeyi öğrencilere gösterebilir. Örneğin Şekil 7.6’de ekran/uygulama paylaşımı yapılarak Autocad programında çizim yapma konusunun anlatıldığı görülmektedir. Uygulama paylaşma araçlarının çoğu fare hareketlerini ve paylaşan kişinin attığı tüm gezinme adımlarını yayınlar. Öğitmenler ekran/uygulama paylaşımı yaparken dikkatli olmalıdır. Çünkü ekranında yanlışlıkla istemediği veya özel bilgilerini paylaşabilir.

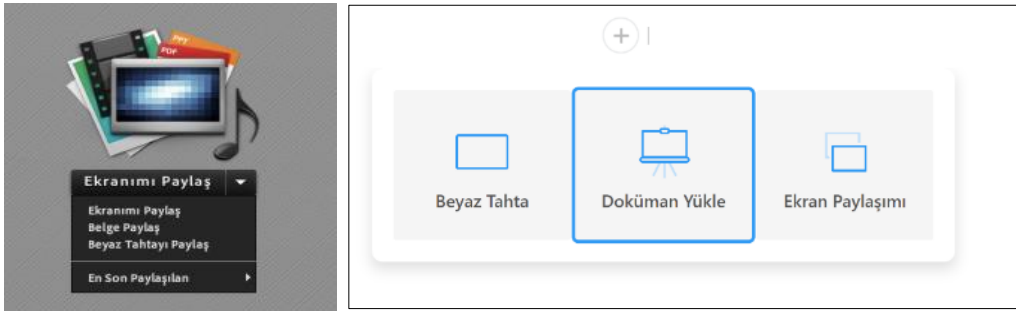
Şekil 7.6. Perculus'ta Ekran/Uygulama Paylaşımı Örneği

Uygulama paylaşım araçlarıyla, gösterilen dosya veya belge nadiren katılımcılara gönderilir; bunun yerine, katılımcıların görmesi için bir görüntüsü “yansıtılır”. Bazı araçlar, canlı bir oturumda dosyaların bir bilgisayardan diğerine gerçek zamanlı aktarılmasına izin verir. Birçok eş-zamanlı çevrimiçi ortamlarda, öğretmenler katılımcılara bir dizi slayt, PDF dokümanı veya diğer görselleri sunabilir. Sunum formatındaki dosyalar çevrimiçi eş-zamanlı olarak katılımcılara gösterilirken slayt programında oluşturulan bazı özel efektler ve animasyonlar yok sayılarak statik bir görüntü sağlanabilir. Dolayısıyla öğretmen sunum (PPT) formatındaki dosyaları PDF formatına dönüştürerek paylaşmalı veya paylaşım yapmadan önce sunum içerisindeki bazı özel efekt, şekil ya da çizimlerin görünüp görünmediğini test etmelidir.

Şekil 7.7. Ekran/Uygulama Paylaşımı İpuçları

Adobe Connect'in ve Perculus'un arayüzünde yer alan Paylaşım Bölmesi (Share Pod) ders esnasında öğretmenin sunu, kelime işlem ya da kendi ekranında yer alan resim ya da web sitesinin görüntüsünü paylaşmasını sağlar. Öğretmen isterse ders esnasında öğrencilere de kendi ekranında yer alan bir materyalden ya da doküman paylaşarak ders anlatımına katılma yetkisi verebilir ve daha sonra bu yetkiyi kaldırabilir (Bkz. Şekil 7.8).

Şekil 7.8. Adobe Connect ve Perculus Paylaşım Bölmesi (Share Pod)

b. Sanal Beyaz Tahta

Beyaz tahtalar anında görsel iletişime olanak tanır. Eğitimcilerin içerik görüntülemesine ve öğrencilerin bu içerikle etkileşime girmesine izin verir. Beyaz tahtalar iki yönlü etkileşime izin verir. Bu araç, katılımcılara çeşitli renk, şekil ve boyutlarda serbest biçimli çizgiler, ovaler, kareler veya metinler oluşturmak için dijital çizim araçlarını kullanma yeteneği sunmaktadır. Sanal beyaz tahta aracı üzerinde

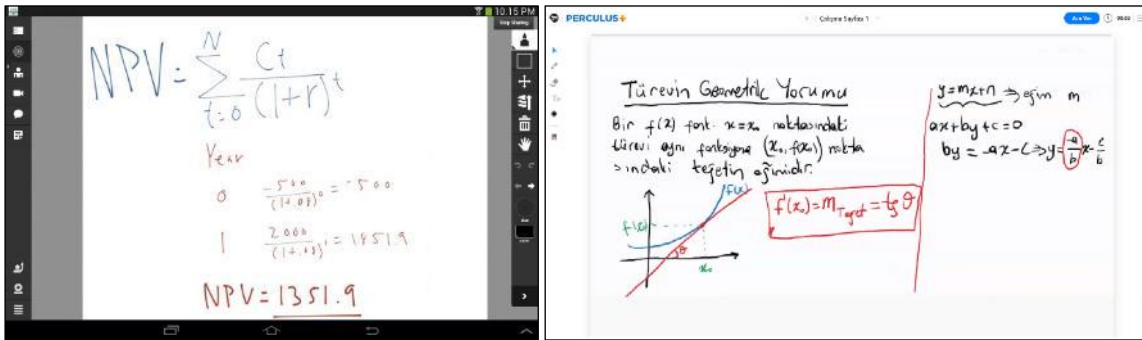
eğitmenin yetki vermesiyle katılımcılar paylaşım yapabilir. Yazma aracı ile ekrana metin eklenebilir, çizim aracı ile çizim yapılabilir, silgi aracı ile eklenenler silinebilir. Sanal beyaz tahta alanı dolduğunda ise yeni sayfalar eklenebilir.

Sanal beyaz tahta bileşeninin bir dezavantajı çizim işlevlerini fare tabanlı bir sistemle kullanma zorluğudur. Bu yüzden eğitmenler GraphicPad ve çizim kalemı gibi ek donanımlar kullanarak daha etkili çizimler yapabilir (Bkz. Şekil 7.9.).

Şekil 7.9. GraphicPad Kullanım Örneği

Paylaşım Bölmesi seçenekleri arasında yer alan Share Whiteboard/Beyaz Tahta (Bkz. Şekil 7.8) seçeneğini kullanarak öğretmenler sanal beyaz tahta uygulamasını açabilirler (Bkz. Şekil 7.10). Öğretmen ders esnasında çalışma metni, çizimler ya da diğer işlemler için beyaz tahta kullanabilirler. Eğitmenler, prosedürel öğrenmeler (örn, matematiksel bir işlem dizisi) ve görsel bileşen önemli olduğunda (örn, şekil çizimi) veya bir konuyu hızlıca özetlemek için beyaz tahtayı kullanabilir. Öğrenciler, eğitmen tarafından başlatılan bir çizimi tamamlayabilir, ekranın belirli bölümlerine ek açıklamalar yapabilir (Ghirardini, 2011). Beyaz tahta uygulaması üzerinde işlem gerçekleştirme yetkisi sadece eğitime tanımlanmıştır, öğrenciler için böyle bir yetki tanımlaması eğitmenin isteğine bağlıdır.

Şekil 7.10. Adobe Connect Perculus Sanal Beyaz Tahta Paylaşımı

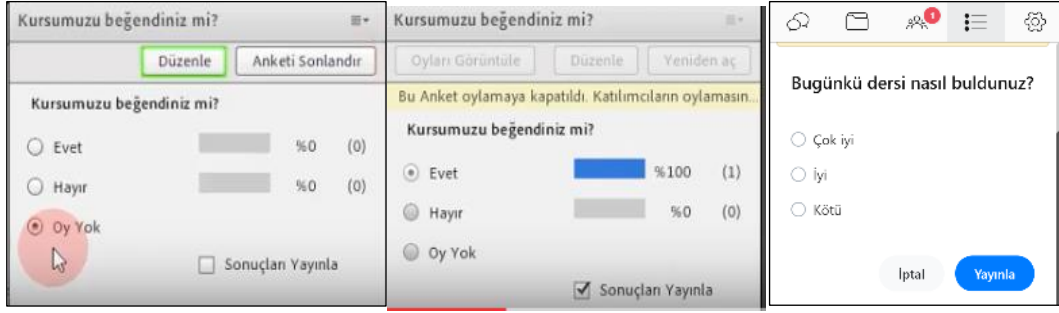

Şekil 7.11. Sanal Beyaz Tahta Paylaşımı Uygulama İpuçları

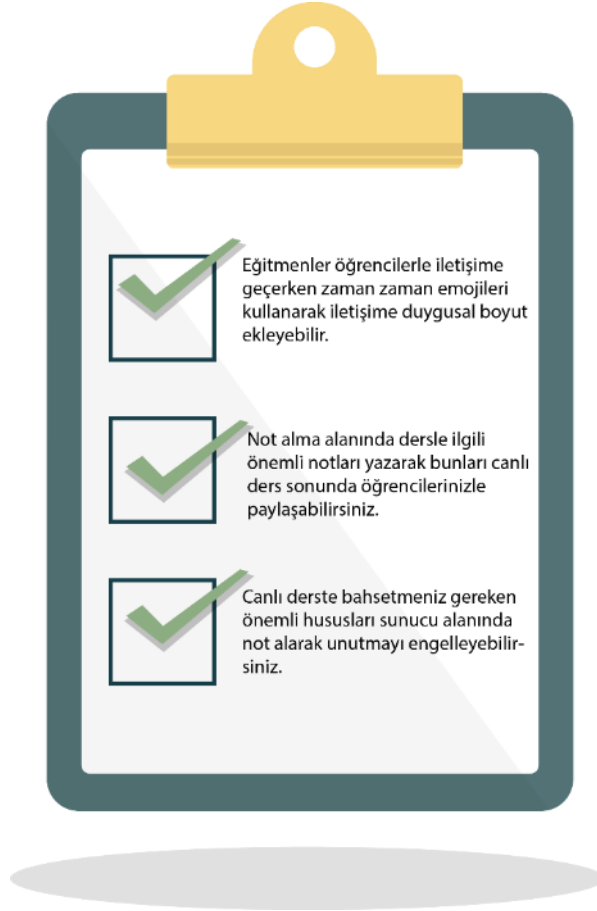
6. Anket ve Quiz

Eş-zamanlı canlı sınıflarda etkileşimi ve öğrencinin aktifliğini artırabilmek için çeşitli araçlar kullanabilirsiniz. Bu araçlardan biri olan anketler, öğretici tarafından öğrencilerin konulara oy vermelerini ve kurs faaliyetleri ile ilgili seçimler yapmalarını isteyerek görüşlerini toplamak için kullanılabilir. Öğitmenler, öğrencilerden iki veya daha fazla olası cevaptan oluşan bir soruya cevap vermelerini istemesi halinde anketlerden faydalanabilirler. Anketler öğrencilerden bilgi almayı kolaylaştırmaktadır. Anket ve quiz araçlarıyla öğrencinin konuyu anlama düzeyi anlık olarak test edilebilir ve ders süreci iyileştirilebilir. Bu şekilde anket ve quiz araçları geribildirim almak için kullanılabilir. Anket araçları genellikle tek cevap, çoklu cevap ve serbest biçimli yanıt seçeneklerini içerir. Öğitmen sonuçları gerçek zamanlı olarak inceleyebilir ve herkesin görmesi için sonuçları yayınlamayı seçebilir. Anket aracı ile canlı çevrimiçi olarak eşleştirme, beyin fırtınası, sıralama ve fikirleri toplama pratikleriyle öğrenci süreçte aktif hale getirilebilir. Anket sonuçları sayısal olarak, listelerde veya grafik biçimlerinde görüntülenebilir. Çoğu anket aracı, bireyler yanıt gönderdikçe dinamik olarak güncellenen pasta grafikler, çubuk grafikler ve histogramlar sağlamaktadır.

Adobe Connect'in ve Perculus'un anket bölümü ile öğretmen tarafından öğrencilerden sorulan sorulara oy vererek dersi faaliyetlerini değerlendirmeleri ya da işlenen konu ile ilgili quiz yapılabilir. Öğretmenlerin öğrencilerden iki veya daha fazla cevap seçeneğinden oluşan bir soruya cevap vermelerini isteyebilir ve sonuçları yayınlatabilirler (Bkz Şekil 7.12).

Şekil 7.12. Adobe Connect ve Perculus Anket Bölümü

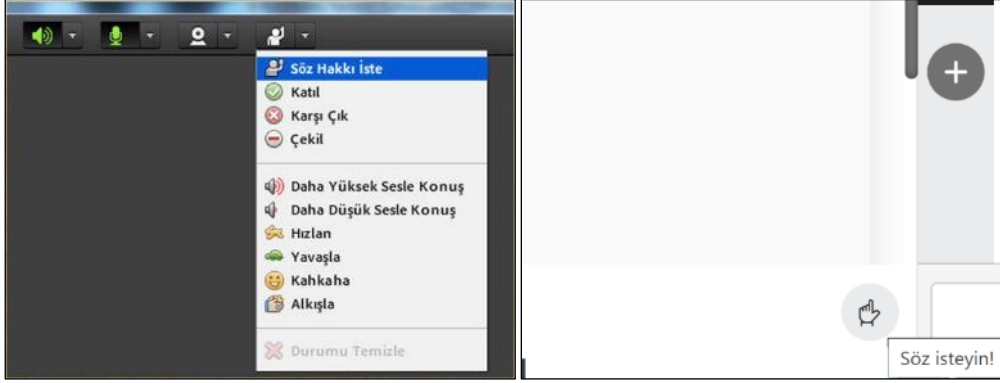

Şekil 7.13. Anket ve Quiz Araçları Uygulama İpuçları

7. Diğer Etkileşimli Araçlar ve Özellikler

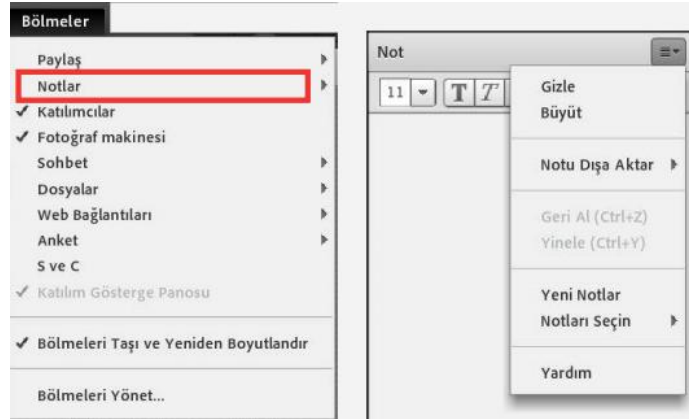
Canlı ders ortamlarının birçoğunda bulunan **söz hakkı isteme** özelliği çoğunlukla bir el ikonu şeklinde bulunmaktadır. Katılımcılar bu ikona tıklayarak söz hakkı istediğini belirtmektedir. Eğitimci söz isteyenlere mikrofon, kamera, beyaz tahtaya yazma gibi yetkiler vererek katkıda bulunmalarını sağlayabilir. Söz hakkı isteme/vermenin dersin akışını bozma ihtimali olduğu ya da zamanın kısıtlı olduğu durumlarda öğrenciler sorulan soru ile ilgili görüşlerini “Katıl”, “Karşı Çık” ve “Çekil” seçeneklerinden birini kullanarak belirtebilirler. Öğrencilerin görüşleri katılımcı listesinde isimlerinin yanında yer alacaktır.

Adobe Connect'te ve Perculus'ta öğrenciler anlatılan konu ile ilgili soru sormak ya da bir bilgi paylaşmak için söz hakkı isteme butonuna tıklayarak öğretmenden söz hakkı vermelerini bekleyebilirler. Söz hakkı alan öğrencilere sesli ve görüntülü konuşma imkânı sunar (Bkz Şekil 7.14).

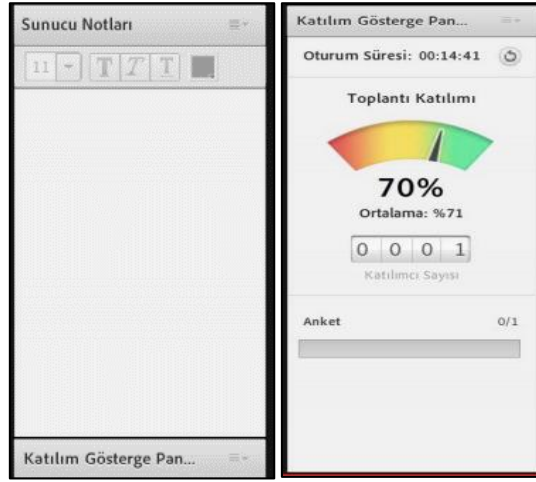
Şekil 7.14. Adobe Connect ve Perculus Söz Hakkı İsteme

Canlı ders esnasında eğitimciler ya da sunucular **notlar** bölümünü kullanarak derse dair notlar tutabilirler ders esnasında tutulan notlar .rtf formatında dışarı aktarılabilir ya da öğrencilere mail olarak gönderilebilir. Bölmeler menüsü kullanılarak öğretmen istediği kadar not bölmesi oluşturabilir ve her birine ayrı ayrı not alabilir (Bkz. Şekil 7.15).

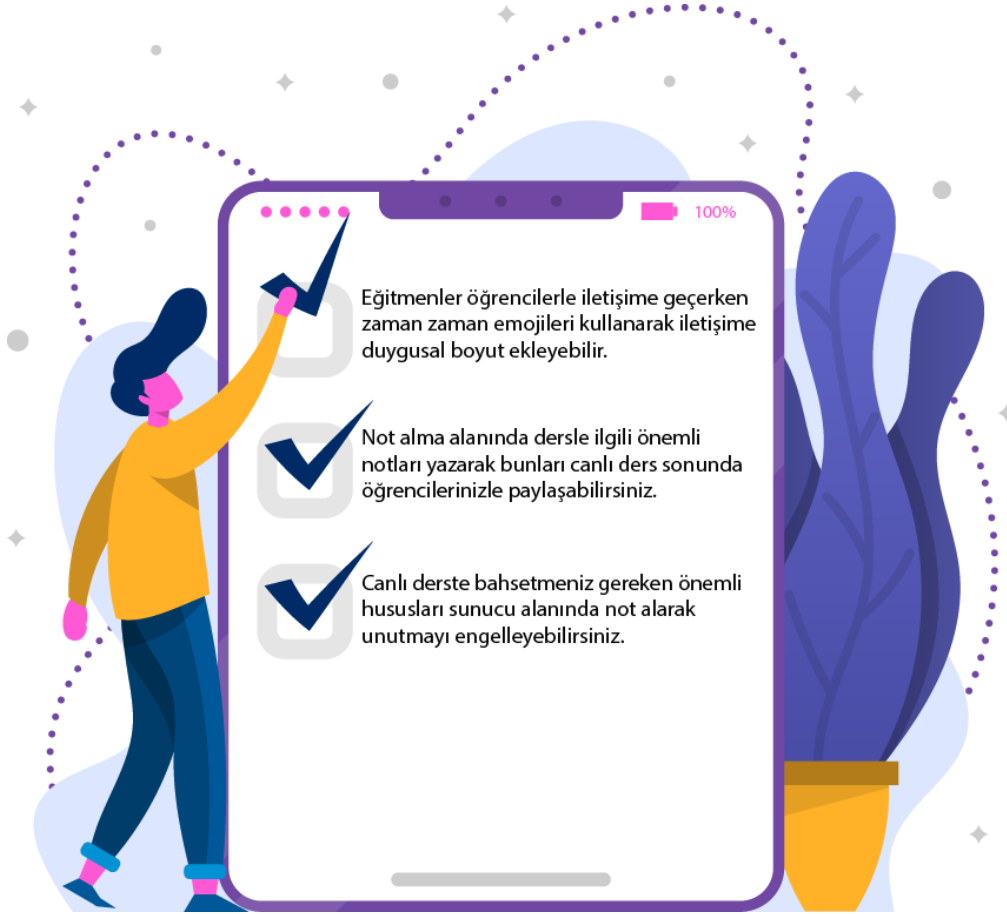

Şekil 7.15. Canlı Derste Not Alma ve Alınan Notu Dışarı Aktarma

Canlı dersin eğitimci sunucu yetkisine sahipse **sunucu alanı bölümünü** görebilmektedir (Bkz. Şekil 7.16). Bu bölümün açılabilmesi için Toplantı menüsünden Yalnızca Sunucu Alanını Etkinleştir seçeneğine tıklanması gerekmektedir. Bu alanda verilen bilgiler ve bu alana girilen notlar sadece toplantı sahibi ya da sunucu yetkisine sahip kişiler tarafından görüntülenebilmektedir. Diğer katılımcılar bu alanı da bu alandaki bilgileri ve notları görememektedirler.

Şekil 7.16. Sunucu Alanı

Şekil 7.17. Diğer Etkileşimli Araçlar Uygulama İpuçları

8. Hangi Aracı Ne Zaman Kullanmalıyım?

ETKİNLİK	Beyaz Tahta	Anket-Quiz	Anlık Mesaj	Ekran Paylaşım	Uygulama Paylaşımı	Kamera Mikrofon İzni
Öğrenci sorularını nasıl alabilirim?			👍			👍
Nasıl tartışma veya beyin fırtınası yaptırabilirim?			👍			
Bir bilgisayar programının kullanımı nasıl öğretebilirim?				👍	👍	
Bir dokümanı veya web sayfasını nasıl gösterebilirim?				👍		
Ders sonunda nasıl özetleme yapabilirim?	👍					
Matematiksel işlemleri nasıl yazarak gösterebilirim?	👍					
Nasıl şekil çizerek anlatabilirim?	👍					
Sınıfın konuyu ne kadar anladığını nasıl tespit edebilirim?		👍	👍			👍
Belirli bir konuda öğrenci görüşlerini nasıl toplayabilirim?		👍	👍			👍
Canlı dersin nasıl geçtiğini öğrenci gözünden nasıl görebilirim?		👍	👍	👍		👍
Öğrencilere sunum yapmaları için nasıl yetki verebilirim?	👍					👍

9. Senaryolar Eşliğinde Canlı Ders Araçlarının Kullanımı

Senaryo 1

Öğretmen ders anlatmaya yeni başlamışken öğrencilerin çoğunluğu öğretmenin sesini duymadıklarını yazışma alanında paylaşmaya başlıyorlar. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öncelikle mikrofonunun takılı ve çalışır durumda olup olmadığını kontrol eder. Ardından canlı sınıf uygulamasındaki mikrofon işaretinden mikrofon erişiminin olup olmadığını kontrol eder.

Öğretmen öğrencilerden hoparlörlerinin ve canlı sınıf uygulamasındaki hoparlör işaretinin açık olup olmadığını kontrol etmelerini yazar.

Senaryo 2

Öğretmen ders sunusunu öğrencilerle paylaşarak ders anlatımına başlar. Ancak bir süre sonra öğrenciler sunuyu göremediklerini dile getirirler. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Canlı ders uygulamasında ders sunusu paylaşım adımlarını tekrarlayarak sunuyu tekrar paylaşır ve öğrencilerden görüntünün geldiğine dair teyit alır.

Öğretmen öğrencilere paylaşım yaptığını internet hızı gibi bazı problemlerden dolayı görüntünün geç gelebileceğini söyler ve anlatmaya devam eder.

Senaryo 3

Ders anlatımı esnasında öğretmen öğrencilere soru yöneltir ve öğrencilere parmak kaldıranlara sırayla söz hakkı vereceğini söyler. Ancak hiçbir öğrenci parmak kaldırmaz. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Öğrencilere parmak kaldırmak için canlı sınıf uygulamasında yapmaları gerekeni (parmak kaldır butonu ya da başka bir özellik) anlatır ve parmak kaldırmalarını beklediğini ekler.

Öğretmen öğrencilerin konuyu ya da soruyu anlamadığını düşünerek konu ya da soruyu tekrar eder ve parmak kaldırmalarını beklediğini söyler.

Senaryo 4

Ders anlatımı esnasında öğretmen öğrencilerle ekran paylaşımı yapmış ve bir web sayfasından örnekler göstermiş ve dersin sunusuna dönmüştür. Ancak öğrenciler hala web siteyi ekranda gördüklerini belirtmektedirler. Bu durumda öğretmen ne yapmalıdır?

Canlı sınıf uygulamasından ekran paylaşımını kapatır. ardından tekrar ekran paylaşımına girer ve sunuyu seçerek paylaşır.

Öğretmen öğrencilere sunuya geçiş yaptığını söyler. Bilgisayarlarında görüntünün donmuş olabileceğini bu nedenle dersten çıkıp tekrar girmelerini ister.

10. Canlı Ders Araç ve Teknolojilerini Kullanırken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Madde	Evet	Hayır
Kamera ve mikrofon ayarları test edildi mi?		
Bağlantı hızı kontrolü yapıldı mı?		
Canlı derste kullanılacak materyaller test edildi mi?		
Yapılan sunumda çizim ve vurgulama araçlarıyla yönlendirme ve dikkat çekme yapıldı mı?		
Öğrenci katılımının gerekli olduğu durumlarda beyaz tahtada paylaşım izni verilerek öğrencilere etkinlik yaptırıldı mı?		
Bir bilgisayar programı ya da bir web sayfası gösterimi gerektiğinde ekran paylaşımı yapıldı mı?		
Sesli dönüt gerektiğinde öğrencilere mikrofon izni verilerek sesli cevaplar alındı mı?		
Öğrencilere belirli aralıklarla kısa cevaplı sorular sorarak sohbet alanından cevap vermeleri sağlandı mı?		
Ekran paylaşımı yapıldığında özel bilgilerin görünmemesine dikkat edildi mi?		
Ders sonunda öğrenci dersle ilgili öğrenci görüşleri anket yoluyla toplandı mı?		
Canlı dersten sonra oturum kaydedilip paylaşıldı mı?		

KAYNAKLAR

- Chou, C. C. (2001). Formative evaluation of synchronous CMC systems for a learner-centered online course. *Journal of Interactive Learning Research*, 12(3/4), 173-192.
- Finkelstein, J. (2006). *Learning in real time: Synchronous teaching and learning online*: Jossey-Bass.
- Hofmann, J. (2003). *The synchronous trainer's survival guide: Facilitating successful live and online courses, meetings, and events*: John Wiley & Sons.
- Ghirardini, B. (2011). *E-learning methodologies: A guide for designing and developing e-learning courses*: Food and Agriculture Organization of the United Nations

Bölüm 8:

Canlı Ders Materyalleri

Öğr. Gör. Arif DAŞ
Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Muhammed GÜLER
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde neden materyal kullanmalıyım?
- Hangi materyal türlerini kullanabilirim?
- Materyalleri etkili bir biçimde nasıl kullanırım?
- Materyaller ders içerisinde farklı rollere sahip midir?

1. Giriş

İyi planlanmış ve organize edilmiş canlı ders süreçleri örgün eğitim süreçlerine oldukça yakındır. Örgün öğretime yakınlık için canlı ders süreçlerindeki öğrenciler, klasik video derslerdeki gibi izleyici rolünden sıyrılmalıdır. Öğitmenler canlı ders sürecinde konuyu anlatır ve öğrenenler ile soru cevap uygulaması yaparak süreci tamamlar. Ders süresince öğrenenlerin odağını toplamak ve katılımcı rolünü benimsemelerine yardımcı olabilmek amacıyla materyaller kullanılabilir. Bu sayede öğretmenle ve materyalle etkileşime giren öğrenenler katılımcı rolünü benimsemiş olacaktır.

Daha önce yapılmış olan çalışmalar eğitim süreçlerinde kullanılan ortam ve yaklaşımların sürecin etkililiğinde büyük rol oynadığını vurgulamaktadır. Öğrenme içeriklerinin eğitim süreçlerinde etkililiği konusunda tartışmalar mevcuttur. Fakat eğitimcilerin, devam eden öğrenme faaliyetlerini teşvik etmek için görsel-işitsel materyalleri kullanmaları faydalı olacaktır.

Dewey (1938), öğrenme süreçlerinde gerçek dünyaya uygunluğun anlamlı öğrenmeye ve odaklanmaya katkısı olduğunu savunmuştur. Dale (1969) ise, Dewey'den esinlenerek geliştirdiği "Deneyim konisi" modelinde öğrenme deneyimlerini somutlaştırmıştır. Modele göre öğrenmenin kullanılan duyu organı sayısı ile doğru orantılı olduğunu savunmuştur. Ayrıca insanların kendilerine yöneltilen mesajları görsel ve işitsel kanal olmak üzere iki farklı yoldan algılamaktadırlar. Bu mesajlardan en çok dikkat çekenini ise çalışan belleğe alınıp ve kalıcılık sağlanır (Mayer, 2001).

2. Neden Materyal Kullanmalıyım?

Teorik bilgiler dikkate alındığında canlı ders uygulamalarında materyal kullanımı öğretmen için dersin akışını yönetmek konusunda rehber görevini üstlenirken, pratikte de teori doğrulanmaktadır. Ayrıca materyaller öğrenenlere şu katkıları sunmaktadır:

- Dikkati tek bir noktada toplar.
- Gerçek dünyaya yakınlık algısını düzenler.
- Farklı deneyimler kazanır.
- Öğrenmeyi anlamlandırır.
- Ders kayıtlarını izlediklerinde odaklanma ve anlamlandırma faaliyetlerini yürütür.
- İletilen mesajları organize edebilir.
- Öğrenmede kalıcılığı artırır.
- Öğrenme tek düzelikten sıyrılır.
- Öğretmen hem kulağa hem de göze hitap eder.

Şekil 8. 1. Canlı Derslerde Materyal Kullanmanın Önemi - 1

Pratikte materyal kullanılmazsa;

- Canlı sınıf platformlarında dikkat dağıtan unsurlar çok fazladır. Bu sebeple dikkat dağınıklığı oluşturur.
- Konuşan kafa videoları her zaman sıkıcıdır.
- Katılımcıların dersi hatırlaması zorlaşır.
- Öğretmen için ders akışı zorlaşabilir.
- Soyut kavramların anlatımı güçleşir.

Şekil 8. 2. Canlı Derslerde Materyal Kullanmanın Önemi - 2

3. Etkili Materyal Kullanımına Yönelik İpuçları

Canlı derslerde materyalleri iki temel grupta ele alabiliriz. Materyalin içerdiği bilgi ve kullanım biçimi dersin verimliliğine eşit oranda etki edecektir. Bu bağlamda aşağıdaki tabloya göz atmak gerekir. Tablo 8.1’de canlı sınıf materyallerinin hangi özellikleri barındırması gerektiği ele alınmıştır. Ayrıca kullanım esnasında da nelere dikkat edilmesi gerektiğine değinilmiştir.

Tablo 8. 1. Materyallerin Özellikleri ve Kullanım Hususları

Materyalin bulundurması gereken özellikler	Kullanımda dikkat edilmesi gereken hususlar
▪ Öğrenci merkezli olmalı ▪ Öğrenci seviyesine uygun olmalı ▪ Öğrencilerin ortak özelliklerine odaklanmalı ▪ Öğrencilerin sorumluluklarını açıkça bildirmeli ▪ Dersin ve konunun hedeflerini içermeli ▪ Basit, sade ve kısa olmalı ▪ Konuya yönelik önemli noktaları vurgulayabilmeli ▪ Görsellerle zenginleştirilmeli ▪ Eğlenceli olmalı ▪ İlgi çekici olmalı ▪ Okunabilir, anlaşılabilir ve akıcı olmalı ▪ Konuyu tek bir odakta toplayabilmeli ▪ Metin tabanlı olmamalı	▪ Materyal ile ders sunumu tutarlı olmalı, ▪ Materyal öğretmeni desteklemeli, ▪ Materyal öğretmen ve öğrenci arasında ortak odak oluşturmali, ▪ Etkileşimleri desteklemeli (Soru, tahmin, eleştiri, beyin fırtınası vb.) ▪ Öğretmen düz metin okumamalı ▪ Sadece materyalde bulunan bilgileri aktarıp geçilmemeli

3.1. Materyaller Neleri İçermeli

Canlı derslerde öğrenenlerin dikkatlerini toplamak zor olabilir. Çünkü ortamda dikkatlerini dağıtacak pek çok farklı dış etmen bulunmaktadır. Örneğin örgün öğretimdeki bir öğrenen sadece önünde oturan arkadaşlarını görebilirken, canlı derste öğrenen bütün katılımcıları görebilmektedir ve bu durum dikkat bölünmesi için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Eğitim öğretim süreçlerinde, ortam değişmeksizin derslerde uygulanması gereken ilk adım dikkatleri toplamaktır. Materyal kullanımı; dikkat sürecinin algısal uyarılma ve değişkenlik alt boyutlarını oluşturur. Bu durumda, öğrencilerin derse yönelik uyarılma seviyeleri için uygun altyapı oluşturulmuş olur. Öğrencilerin dikkatlerini materyalde toplayabilmek için topluluğun ortak çıkarları ve ortak kaygıları ele alınmalıdır (Ghirardini, 2011). Örneklendirmeler içgüdülerini harekete geçirecek ve öğrencilerin çıkarlarını ortaya çıkaracak ifadelerle değinmelidir. Örneğin eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanmış bir materyalde KPSS sınavında anlatılan konuyla ilgili soruların sorulduğunu ve tekrar sorulma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmek, o grubun kaygılarına ve ilgi alanlarına değinmeniz demektir. Bu bağlamda en ilgisiz öğrencinin bile anlık ilgisini öğretmen ve materyal üzerine yöneltecektir. Bundan sonraki kısımda ise öğretmen anlık ilgiyi sürekli hale dönüştürmelidir.

Fakat bu kolay olmayabilir. Bunun için oluşturulan materyal konunun hedef kazanımlarını barındırmalıdır. Ayrıca anlatım dili basit, sade ve anlaşılabilir olmalıdır. Kimsenin bilmediği bir terminoloji yerine günlük hayattaki kelimeler tercih edilmeli ve örnekler günlük hayattaki olaylarla sunulmaya çalışılmalıdır.

Öğretim materyallerinde anlatılmak istenen önemli noktalar, tekdüzelikten çıkarılmalıdır. Anlatım esnasında ses tonlamasının değişimi öğrenciler üzerinde farklı bir olayı gerçekleştiği izlenimi uyandırır ve giderek zayıflayan dikkat yeniden toparlanır. Ayrıca kelimelerin vurgulu okunması anlam farklılıklarını da ortaya çıkarır (Leontiç, 2015). Bunun için sunum esnasında tekdüze olmak yerine ses ve görüntü ile vurgular yapmak da ilginin kontrolüne yardımcı olacaktır. Materyalleri tasarlarken önemli görülen noktalar diğer metin tabanlı ifadelerden ayrılmalı ve bunun için vurgu yöntemlerinden faydalanılmalıdır. Vurgular aynı şekilde olmalı ve her bir belgede tek bir tip vurgu türü kullanılmalıdır (Yıldırım, 2020). Aksi halde ilgiyi toplamak yerine çoklu dikkat dağınıklığına sebep olunabilir. Olumlu ve olumsuz bilgileri aktarmak için kullanılabilecek uygun vurgu türleri Şekil 8.1’de gösterilmiştir.

Olumlu Örnek Gösterimi	Olumsuz Örnek Gösterimi
<u>Vurgulama örnek gösterim</u>	Vurgulama örnek gösterim
Vurgulama örnek gösterim	Vurgulama örnek gösterim
Vurgulama örnek gösterim	Vurgulama örnek gösterim
Vurgulama örnek gösterim	Vurgulama örnek gösterim
Vurgulama örnek gösterim	Vurgulama örnek gösterim
Vurgulama örnek gösterim	
Vurgulama örnek gösterim	

Şekil 8.3. Etkili Metin Vurgulama Örnekleri

Canlı derslerdeki bir diğer önemli unsurda uygun içerik kullanımıdır. İçerikler görsel destekli ve eğlenceli olursa dersin kalitesini ve verimini artırmak için etkili olacaktır. Fakat doğru ve alakalı bir içerik seçimi yapılmaması öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilir. Unutulmamalıdır ki içeriklerin her birisi mesaj içerir ve sizin ne söylediğinizden çok mesajın öğrenenler tarafından nasıl anlaşıldığı önemlidir. Bunun için kullanılan materyaller öğrenenlerin anlaması gereken mesajları içermelidir.

3.2. Materyallerin Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Materyallerin etkililiği sadece içeriğiyle alakalı değildir. Kullandığınız materyalin etkililiğini artırmak istiyorsanız onunla etkileşime geçmeniz gerekir. Özellikle canlı ders uygulamalarındaki materyaller kısa ve öz bilgilere dayandırılmalıdır ve bu bilgilerde ders esnasında eğitimci tarafından sürekli vurgulanarak aktarılmalıdır. Ses tonunuzdaki değişimler öğrencilerin odaklarını belirlemek için kullanılabilir. Ses düzeyindeki yükselme ve alçalma dikkatlerin toplanması noktasında algısal bir etkidir.

Canlı ders esnasında kullandığınız platformların etkileşim özelliklerini kullanmak, öğrenenlerin dikkatlerini toplamanızı sağlayacak ve materyale olan ilgisini değiştirip odakta istendik yönlendirmeler yapmanızı kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda ders anlatırken materyal üzerinde;

- Çizim araçları
- Spotlight(nokta ışığıyla gösterim) gibi vurgu araçları
- Ekran büyütücü
- Yazı tahtası
- Renkli işaretleyiciler

gibi etkileşimleri kullanmak verimliliği artıracaktır.

İster istemez öğrenciler sürekli konuşan birisini dinlemek istemeyecektir. Bu sebeple öğrencilerle iletişim kurulmalı ve sık sık onlara söz hakkı verilmelidir. Öğrencilere sorular yöneltilip, tahminlerde bulunmaları istenilebilir. Bu durum öğrencinin sürekli algısını açık tutmasını sağlayacaktır. Kendisine her an sorular yöneltileceği bilincini kazanan öğrenci, cevap verebilmek için ilgisini derse

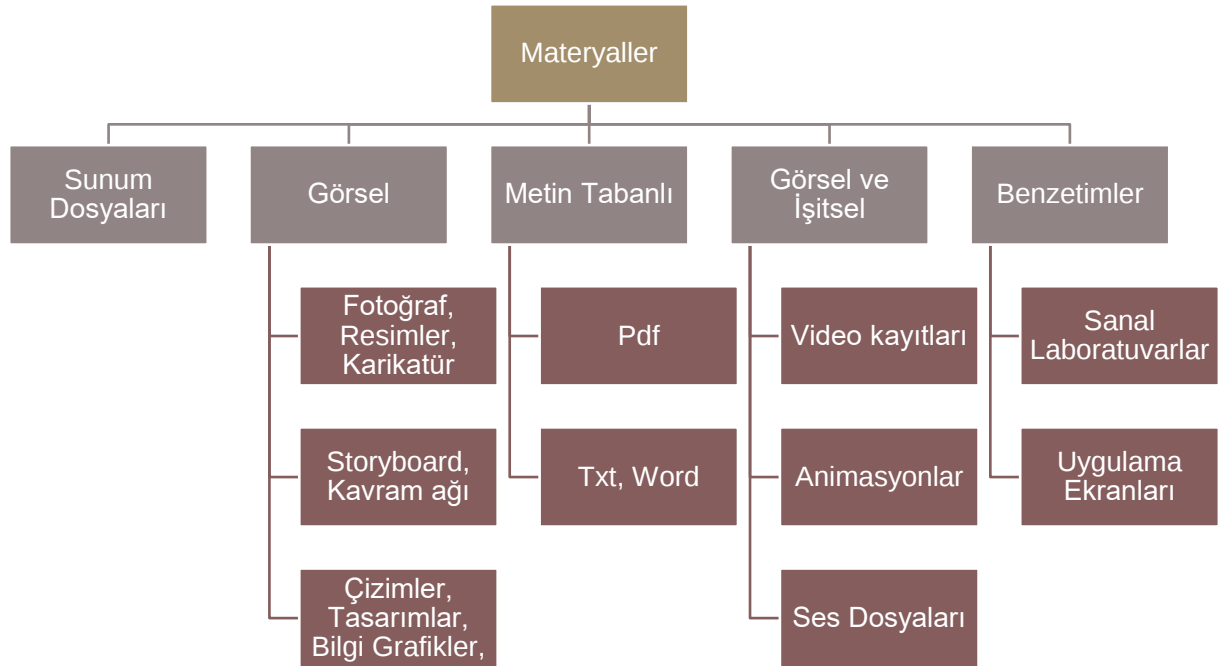
yönlendirecektir. Aksi durumda sadece dinleyici durumunda bulunan öğrenci, katılımcı rolünden öteye geçemez.

Ders esnasında öğrencilere ekranda paylaşılan düz bir metin okunmamalıdır. Öğrenciler düz bir metnin okunmasını dinlemek istemez, çünkü okuma işlemini kendileri de gerçekleştirebilir. Böyle bir ders için özel bir zaman diliminde canlı bir yayına katılmalarına gerek yok, illa dinleyecekse kayıttan da dinleyebilir. Bu algı derse olan motivasyonu ve merakı törpüler. Bunun için öğrencilerle sadece konunun odağı paylaşılmalı ve detaylar sözel olarak görsel temalar eşliğinde sunulmalıdır. Böylece öğrenci derse katılım ihtiyacı duyacak ve ekranda görüp anlamadığı ipuçlarına yönelik sorular yöneltecektir.

4. Hangi Materyal Türlerini Kullanmalıyım ve Nelere Dikkat Etmeliyim?

Materyallerde öncelikli olarak mesaj tasarımına uygun, ihtiyaçları karşılayabilen ve dikkat çekiciliğe katkı sunabilen içeriklerden faydalanılmalıdır. Bazen sayfalarca yazının veya saatlerce konuşmanın aktarmak istediği mesajı birkaç dakikalık bir video, tek kareden oluşan bir görsel veya günlük hayattaki bir ses daha verimli ve etkili bir şekilde aktarabilir.

Canlı dersler uygulamaları esnasında farklı türlerden materyallerden faydalanılabilir. Bu bölümde materyal çeşitleri kullanım ve içerik özellikleri göz önünde bulundurularak gruplara ayrılmıştır (Şekil 8.2). Bu grupların ortak özelliklerine göre materyaller hangi verileri taşımalı ve kullanımlarında nelere dikkat edilmeli konularına değinilmiştir.

Şekil 8.4. Materyal Grupları

4.1.Sunumlar Dosyaları ve Etkili Kullanımları

En yaygın öğretim materyali olarak kullanılan sunumlar, hemen herkesin kolayca oluşturduğu ve kullandığı belgelerdir. Fakat pek çok zaman hatalı sunum yöntemleri sebebiyle beklenen etkiye erişemezler. Bunun için etkili sunum yöntemlerine dikkat etmek elzemdir. Canlı ders uygulamalarında öğrenci öğretmen arasında örgündeki gibi bir vücut dili iletişimi mümkün olmadığı için, öğretmenlerin etkili sunum yöntemlerine dikkat etmesi kalıcı aktarımı destekleyecektir. Peki etkili sunum yöntemleri nelerdir? Nelere dikkat etmeliyiz? İşte bu soruların cevapları, etkili bir sunum dosyası;

- Öğrencilerin hatırlamasını istediğiniz anahtar kelimeleri içermeli,
- Mesajlarınız olabildiğince görsel, kısa ve öz olmalı,
- Sunum boyunca anahtar kelimeler uygun şekilde tekrarlanmalı,
- Baştan sona bütün içerikler tek bir konu etrafında toplanmalı,
- Basit ve anlaşılır bir dile sahip olmalı,
- Gerçek hayata yönelik örnekler içermeli,
- Etkinlikler içermeli,
- Vurgulamalara yer verilmeli ve standartlık sağlanmalı,
- Sunum esnasında tek düzey ses tonundan kaçınılmalı(vurgularda sesi yükseltmek vb.),
- Sunum araçları kullanılmalı(Yazı yazma, altını çizme, renkli kalemle çizme vb.),
- Sunum esnasında ara sıra duraksayıp dikkat toplanmalı,
- Sunum sonunda muhakkak sunumun tamamını özetlenmeli,

özelliklerini barındırmalıdır.

4.2. Görsel Materyaller

Materyalleri eğlenceli ve ilgi çekici kılmak için en çok kullanılan yapılar görsellerdir. Görseller materyallerin gücünü artırır ve kalıcılığa doğrudan katkı sunar. Öğrenenler görseller sayesinde işitsel iletişim kanallarının yanı sıra görsel iletişim kanallarını da çalıştırır ve böylece bilginin hatırlanması kolaylaşmış olur. Haliyle kolay hatırlanan bilgi kalıcı hale gelmiştir diyebiliriz. Görsel materyaller bazı durumlarda metinlerden daha fazla bilgi içerebilmektedir. Bilgi grafikler, posterler, karikatürler ve benzeri birçok görsel ders içeriği olarak kullanılabilir. Görselleri benzer özellikleri ele alınarak üç temel grupta ele alabiliriz.

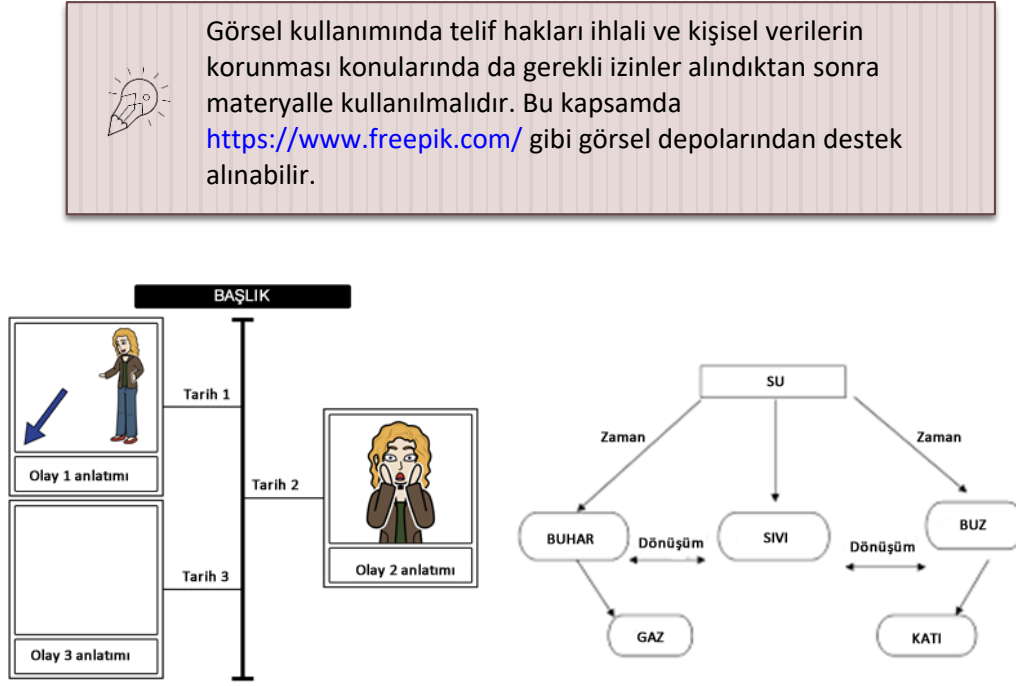
Fotoğraf, Resim, Karikatür

Olay veya durum incelemelerin de özellikle gerçek hayattan görseller ve mümkün mertebe olayları tanımlayan ve açıklayan fotoğraflardan destek alınabilir. Unutulmamalıdır ki öğrenme süreci gerçek hayat ve deneyimlere yaklaştıkça öğrenmenin kalıcılığı artmaktadır. Görseller tam olarak bu noktada sizlere destek olacaktır. Fotoğraf, resim ve karikatürler sanatçılara ait ürünler olduğu için içlerinde mesaj taşırlar. Bu sebeple seçim yaparken uygun mesajı aktarabilecek materyalin kullanımına dikkat edilmelidir.

Storyboardlar veya Kavram Ağları

Her şeyden önce ders başlarken Storyboard veya Kavram Ağı görselleriyle dersin hedefleri ve akışı öğrenenlere aktarılabilir. Film şeridi veya örümcek ağı şeklinde tasarlanan bir görsel hem size hem de öğrencilere ders akışı hakkında rehberlik edecektir ve zaman zaman oluşan ders içi kopmaları toplamamızda faydalı olacaktır. Bunun haricinde canlı ders uygulaması yürüten her eğitimci ders esnasında kullanmak için en azından bir sunum dosyasına sahip olmalıdır. Bu anlatımda farklı kanalların

kullanılmasına imkân sunacak ve süreç etkinliklerinin kolayca uygulanmasını sağlayacaktır. Şekil 8.5'te Storyboard ve kavram ağı örnekleri yer almaktadır.

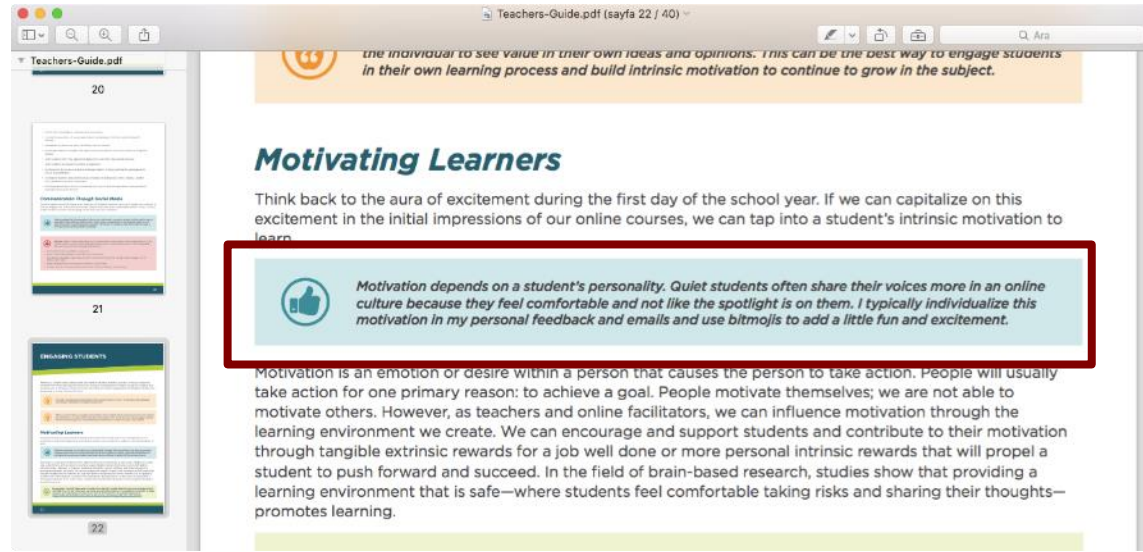
Şekil 8.5. Storyboard ve Kavramağı Görsellerine Örnekler

Storyboard ve kavramağı geliştirmek için çevrimiçi web araçlarından faydalanılabilir. Bu kapsamda storyboard için <https://www.storyboardthat.com/>, kavramağı geliştirmek için ise <https://coggle.it/> sayfaları ziyaret edilebilir.

Çizimler, Tasarımlar, Bilgi Grafikler

Soyut kavramların aktarılması, zaman dilimlerinin parçalara bölümün görselleştirilmesi ve bilgilerin bir bütün şeklinde görselleştirilmesi gibi amaçlarla kullanılan materyallerdir. Pek çok hazır tasarım olmasına karşın, özel olarak çevrimiçi veya bilgisayarda yüklü yazılımlar aracılığıyla geliştirilebilir. Özellikle bilgi grafikler, içerdikleri bilgilerin akılda kalıcılığını sistematik ve görsel şekilde aktardığı için kalıcılığa destek verir. Ayrıca ilgi çekici ve bütüncül gösterimi sayesinde bilginin bütünden parçalara doğru etkileşiminin nasıl olduğu da bilgi grafiklerde basit bir şekilde aktarılabilir (Şekil 8.6). Hazırlaması zahmetli olduğu için geliştirme süreci özel ve zaman gerektirir.

Şekil 8.7. Canlı Sınıf Ortamında Metin Tabanlı Belge Paylaşımı

4.4. Görsel ve İşitsel Materyaller

Bazen ders esnasında yeni etkileşimlere ihtiyaç duyulur. Metin ve görsellerin yetersiz kaldığı durumlar oluşabilir. Bu durumlarda ses dosyaları ve videolar devreye girer. Videolar görüntü ve sesi birleştirerek sunduğu için soyut kavramların somutlaşmasına katkı sunarlar (Ozan, 2015). Ayrıca canlı derslerde ses ve video dosyaları tartışmalar ve soru cevap etkinlikleri için bilgi kaynağı olarak kullanılabilir. Bu noktada sesin aktarımı sorunu önem kazanmaktadır. Bunun için iki hususa dikkat etmek gerekir.

Video veya ses dosyasını;

- Ne zaman paylaşmalıyız?
- Nasıl paylaşmalıyız?

Dersten önce video ve ses dosyası içerik yönetim sistemlerinde paylaşılabilir. Bu durum öğrencilerin derse hazır geldikleri inancına göre uygundur. Fakat öğrenciler derslere son dakika katılıyorlarsa sizin paylaşımlarınızdan haberdar olamazlar ve bu durum video veya ses dosyasıyla ilgili bilgilerin tartışılması kısmında boşluk oluşturacaktır. Öğrencilerle iletişim sorunlarının oluşmasında sorun doğuracaktır. Bunun için içerikler ders esnasında paylaşılabilir. İki farklı yöntem bu paylaşımda size destek olarak sunulabilir. İlk olarak ders esnasında yeterli süre verilerek herkesin bireysel olarak ilgili ses veya video dosyasını incelemesi istenebilir ve derse kalındığı yerden devam edilir. İkincisinde ise canlı ders sistemi üzerinden ilgili materyal çalıştırılır. Buradaki sorun ise sesin aktarımıdır. Bazı platformlar sistem sesini aktarma seçeneği sunmaktadır. Fakat her platform için bu yetenekten bahsedemeyiz. Ayrıca ses ve görüntünün aktarı da sisteme yüklenince internet altyapısından kaynaklı kopmalar veya kesilmeler olabilmektedir. Bu da etkili bir aktarımın önüne geçecektir. Bütün bu bilgiler ışığında en etkili yöntem video ve seslerin ders esnasında yeterli süre verilerek öğrenenlerle beraber fakat bağımsız olarak incelenmesi ve sonradan ortak bir ekrandan tartışılması olacaktır.

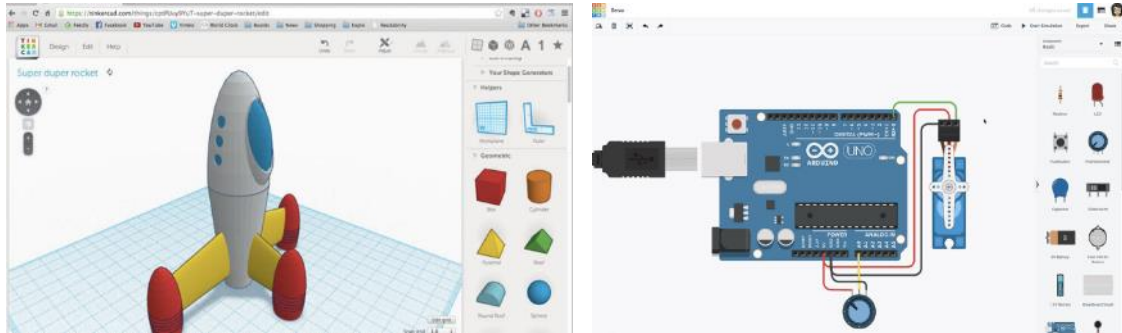

Video veya ses dosyaları etkili ve verimli olmalarının yanı sıra uzun ve sıkıcı olmaları durumunda tam tersi bir etkiye sebep olabilir. Bu sebeple materyal olarak kullanılmaları durumunda; sürelerine ve akışa dikkat edilmelidir.

4.5. Uygulama Ekranları ve Benzetimler

Uygulama temelli derslerde, uygulama ekranlarının paylaşılması ve öğrencilerle etkileşim kurarak uygulama adımlarının tek tek yerine getirilmesi etkili bir öğrenme süreci oluşturacaktır. Bu kapsamda öğrencilere uygulama ekranı paylaşılıp gerekli işlemler yapıldıktan sonra uygulamaya yönelik adımlar görselleştirilip paylaşılabilir. Sonrasında ise yeterli süre vererek mümkünse uygulamayı denemeleri istenebilir. Bu tarz yapılar için benzetim yazılımlarından destek alınabilir.

Benzetim yazılımları sanal laboratuvar imkânları sunma ve etki-tepkilerin birebir olarak gözlemlenebildiği platformlardır. Elektrik elektronik, fizik, kimya vb. birçok ders için konu bazlı veya ders bazlı platformlar mevcuttur. Bu sistemler sayesinde öğrencilerle sanal bir sınıfta ve sanal bir laboratuvar ortamında uygun pratik çalışmaları gerçekleştirme imkânı bulunabilir. Pratik öğrenmeler öğrenciler için hem ilgiyi hem de zevk duygusunu artıracaktır. Bu sebeple etkililik ve verimlilikte artacaktır. Örneğin 3 boyutlu modelleme veya Arduino benzeri programlarla derslerinizi yürütüyorsanız, uygulama yapmak için <https://www.tinkercad.com/> adresindeki platformlardan destek alabilirsiniz. Böylece derslerde öğrencilerle aynı odağa sahip olmanın yanı sıra eğlenceli ve pratik bir eğitim yapılmış olur (Şekil 8.8).

Şekil 8.8. Benzetim Uygulaması Ekran Görüntüsü

5. Materyallerin Dersin Farklı Bölümlerindeki Rolü

Şekil 8.9. Derslerde Materyallerin Rolü

Uzaktan eğitim süreçlerinde kullanılan materyaller farklı zamanlamalarda öğrencilerle paylaşılabilir. Bu paylaşım zamanları öğrenciler üzerinde farklı etkiler oluşturacağı için, materyalleri ilgili zamanlamaya göre tasarlanması gerekir.

Eğer hazırlanan materyaller canlı sınıf uygulamalarından önce paylaşılacaksa öğrencilerin derslere hazırlıklı gelmesi beklenir. Bu kapsamda hazırlanması gereken materyalin ön organize ediciler (advance organizer) özelliklerine sahip olması beklenir. Böylece materyal her öğrenme basamağında öğrencilerin yeni edineceği bilgileri geçmiş bilgileriyle ilişkilendirerek sunmalı ve anlamlı öğrenmeye destek olmalıdır (Joyce, Weil, & Showers, 1992). Bu tarz materyallerde bilgi detaylandırılarak aktarılmalı ve öğrencilerin derse konudan haberdar olmaları sağlanmalıdır. Öğrenciler ise materyalleri inceledikten sonra eğitimciye yönelteceği soruları organize etmelidir. Sonrasında yürütülen canlı sınıf uygulamalarında genel olarak kısa bir sunum ve devamında gelen soru cevap gibi diğer yöntemlerle süreç tamamlanabilir. Bu tarz eğitim süreçleri öğrencinin aktif öğrenmesine destek olabilmektedir. Öğrencinin derse yönelik ilgi ve tutumunu olumlu etkileyen materyal paylaşımı aynı zamanda öğrencilerin kendini ifade etmelerinde de etkin rol oynayacaktır. Fakat dezavantaj olarak öğrenci derse hazırlıksız gelirse dersi anlamlandırma zorlukları yaşayacak, böylece ders akışını etkileyecek ve adeta bir fren sistemi gibi diğer öğrencilerinde yavaşlamasına sebep olacaktır.

Bir diğer zamanlama ise ders esnasında içeriklerin öğrencilerle paylaşılmasıdır. Materyalin bu zaman diliminde paylaşılması ise artık bilginin doğrudan aktarıldığı bir belge formatından çıkmasına sebep olur. Artık materyal öğretmeni destekleyen ve dersin akışını kontrol eden bir role geçer. Bu süreçte kullanılan materyaller içerik olarak daha çok görsel bilgilere ve destekleyici etkileşim unsurlarına sahip olmalıdır. Genellikle anlık geri bildirim alınabilecek içerikler için bu tarz bir paylaşım tarzı belirlenmelidir. Aksi halde öğrencilerin metinlerle dolu bir materyali ders esnasında okumaları gibi uygulamalar dersin akışını ve zaman yönetimini olumsuz etkileyecektir. Ayrıca öğrenciler okuma süresi

kısıtlı olan bir dönemde anlamlandırma sorunları yaşayacak ve sormak istedikleri soruları organize etmekte güçlük çekecektir.

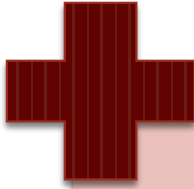
Son olarak ders bitiminde paylaşılan materyaller ise bireysel öğrenmeye uygun ve canlı sınıf uygulamasında aktarılmış olan bilgileri pekiştirici şekilde tasarlanmalıdır. Ders başlamadan verilen materyaller gibi metin tabanlı, görselleştirilmiş ve bilgiyi doğrudan aktarmayı hedefleyen bir tasarıma sahip olmalıdır. Fakat ek olarak anlatılmış olan dersi pekiştirmek amaçlandığı için bol miktarda uygulama, tartışma, yorumlama ve benzeri etkinliklerle donatılmış olmalıdır. Hatta bu süreçte kullanılacak olan materyaller gerekirse diğer etkileşim yöntemleriyle birleştirilebilir. Örneğin bir forum uygulaması üzerinden soru cevap yöntemi ile paylaşılıp öğrencilerin sonradan da etkileşime devam etmeleri ve aktif öğrenme sürecinin uzatılması sağlanabilir.

6. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Materyal Kullanımı

Senaryo 1

Öğretim Üyesi Ali Veli lisans öğrencileri ile birlikte Tarih dersini canlı ders yaparak yürütmektedir. Canlı derslere genellikle 25-30 öğrenci katılmaktadır. Bir önceki derste Ali hoca derisi metin tabanlı bir sunum ile işlediğinde öğrencilerin sıkıldığını ve dikkatlerinin dağıldığını fark eder. Ali hoca bu durumda ne yapmalıdır?

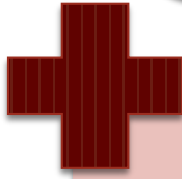
Öğrencinin dikkatini çekecek çeşitli materyallerle (video, resim, animasyon vb.) derisi işlemeye devam eder.

Dersi yine en ince ayrıntılarıyla anlatan metin tabanlı bir sunum dosyası ile işlemeye devam eder.

Senaryo 2

Öğretim üyesi Ayşe Veli hemşirelik bölümü öğrencilerine enjeksiyon uygulamasının nasıl yapılacağına dair canlı ders yapmaktadır. Öğretim üyesi önceki dersinde bu uygulamayı düz metinlerden oluşan bir sunum anlatmış fakat hiçbir öğrenci bu uygulamadan bir şey anlamadığını ifade etmiştir. Öğretim üyesi bu durumda canlı derslerde nasıl bir materyal kullanırsa öğrenciler üzerinde etkili ve kalıcı olur?

Enjeksiyon işlem adımlarını gösteren kısa bir video veya animasyon kullanımı

Enjeksiyon adımlarını gösteren bilgi grafik

5. Canlı Derslerde Materyal Kullanımında Nelere Dikkat Etmeliyim?

Materyal seçiminde ve kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar şöyledir:

- ☐ Materyalleriniz öğrenci seviyesine uygun mu?
- ☐ Materyallerde öğrenci sorumluluklarına yer verilmiş mi?
- ☐ Materyal içeriği anlatılan konuyu destekleyecek şekilde mi?
- ☐ Materyallerdeki bilgiler güncel mi?
- ☐ İşlenen derste odaklanılan kazanımlar ele alınıyor mu?
- ☐ Materyal anlaşılabilir, sade, okunaklı ve anlamlı mı?
- ☐ Görseller, videolar ve ses dosyaları kısa ve öz bilgilere sahip mi?
- ☐ Hazırladığınız sunumları daha önce gözden geçirdiniz mi?
- ☐ Ders süresince öğrenci materyal etkileşimi sağlanıyor mu?
- ☐ Farklı ders materyalleri ile dersin etkililiği sağlanıyor mu?
- ☐ Materyaller ilgi çekici bir akışa sahip mi?
- ☐ Materyaller belirli odakta toplanıyor mu?
- ☐ Uygulama dersleri için gerekli materyaller kullanılıyor mu?

Kaynaklar

- Dale, E. (1969). *Audiovisual methods in teaching (3rd ed.)*. New York: Dryden Press.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. London: Collier-Macmillan.
- Ghirardini, B. (2011). *E-learning methodologies: a guide for designing and developing e-learning courses*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Joyce, B., Weil, M., & Showers, B. (1992). *Models of teaching*. London: Allyn and Bacon.
- Leontiç, M. (2015). Türkçede Vurgu. (N. Hafız, Dü.) *Bal-Tam Türklük Bilgisi* 22 .
- Mayer, R. E. (2001). *Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press.
- Ozan, Ö. (2015). e-Öğrenme için eğitsel video geliştirme. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* , 1 (4), 59-80.
- Yıldırım, S. (2020). Bilgi Grafikler Açık ve Uzaktan Öğretim Süreçlerinde Kullanım. Konya: Eğitim Yayınevi.

Bölüm 9:

Canlı Derslerde Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi

Dr. Öğr. Üyesi Emrah Yiğit TURGUT
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alper ARSLAN
Munzur Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde etkileşim neden önemlidir?
- Canlı derslerde öğrenci-öğrenci etkileşimini nasıl sağlarım?
- Canlı derslerde tartışma odalarını nasıl kullanabilirim?

1. Etkileşime Genel Bakış

Fiziksel ortamdaki canlı iletişim ve etkileşimler öğrenmenin can damarıdır. Teknolojideki gelişmelerle birlikte gerçek zamanlı ya da eşzamanlı iletişim ve etkileşimler çevrimiçi ortamlarda da mümkün hale gelmiştir. Sunumlar, sınıf tartışmaları, grup çalışmaları gibi öğrenme aktiviteleri eş-zamanlı/senkron araçlarla yapılabilmektedir. Eş-zamanlı çevrimiçi etkileşim; öğretim, işbirliği, destek, sosyalleşme, bilgi değişimi gibi işlevleri gerçekleştirebilmektedir. Çevrimiçi ortam, öğrencilerle etkileşim kurmak ve bilgi paylaşmak için çok çeşitli olanaklar sunar. Eş-zamanlı çevrimiçi buluşmalar, eğitimci ve katılımcılar için bir anlaşmadır ve taraflar çevrelerindeki dikkat dağıtıcı unsurları bir kenara bırakmalı ve deneyime katkıda bulunmak için her türlü çabayı göstermelidir. Bu bölümde eş-zamanlı canlı ders uygulamalarında sıklıkla kullanılan araç ve teknolojilerden bahsedilecektir.

Etkileşim geleneksel eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimde de eğitim sürecinin ve bağlamının kritik bir bileşenidir. Nitekim çevrimiçi bir öğrenme ortamında istenilen öğrenme çıktılarının elde edilmesinde düzenli ve verimli bir etkileşim oldukça önemlidir (Johnson, Mejia ve Cook, 2015). Holmberg'in (1989) etkileşim ve iletişim kuramına göre soru cevap, tartışma ve birlikte çalışma etkili bir öğretimin gerçekleştirilmesi için anahtar bir role sahiptir. Bu bağlamda, ilgili kuramın önerdiği sayıtlılar şunlardır:

1. Öğretimin merkezinde öğrenen ile öğretmen arasındaki etkileşim vardır ve bu etkileşim öğrencilerin farklı görüşler, yaklaşımlar ve çözümlerle derse katılımına olanak verir.
2. Öğrenme ortamlarına katılmada ait olma hissi taşımak ve öğretmenle iletişimin rahat olması öğrenmenin zevkli hale gelmesini sağlar.
3. Öğrenme zevki, öğrencinin motivasyonunu artırır.
4. Öğretime ilişkin karar verme süreçlerine katılım, öğrenci motivasyonunu artırır.
5. Yüksek öğrenci motivasyonu öğrenmeyi destekler.
6. Arkadaşça davranmak ve konulara erişimdeki kolaylık, öğrenmeyi zevkli hale getirir. Bu da öğrenci motivasyonunu artırır ve etkili öğrenmeyi sağlar.
7. Öğretimin etkililiği öğrencinin ne öğrendiğiyle gösterilir.

Bu sayıtlılar canlı derslerde etkileşim bağlamında düşünüldüğünde, yapılabilecek etkinlikler için bir referans noktası oluşturabilir. Racheva (2018) ise sosyal etkileşim kavramı üzerine odaklanmış ve yaptığı araştırmada sosyal etkileşim geliştirmenin dersleri daha etkili ve eğlenceli hale getirdiği sonucuna ulaşmıştır. Sosyal etkileşim aktif öğrenmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Canlı dersler kapsamında da öğrencilerin diğer öğrencilerle, içerikle ve öğretmenleriyle iletişime geçebilecekleri sosyal etkileşim fırsatlarının oluşturulması gerekmektedir.

2. Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi Neden Önemlidir?

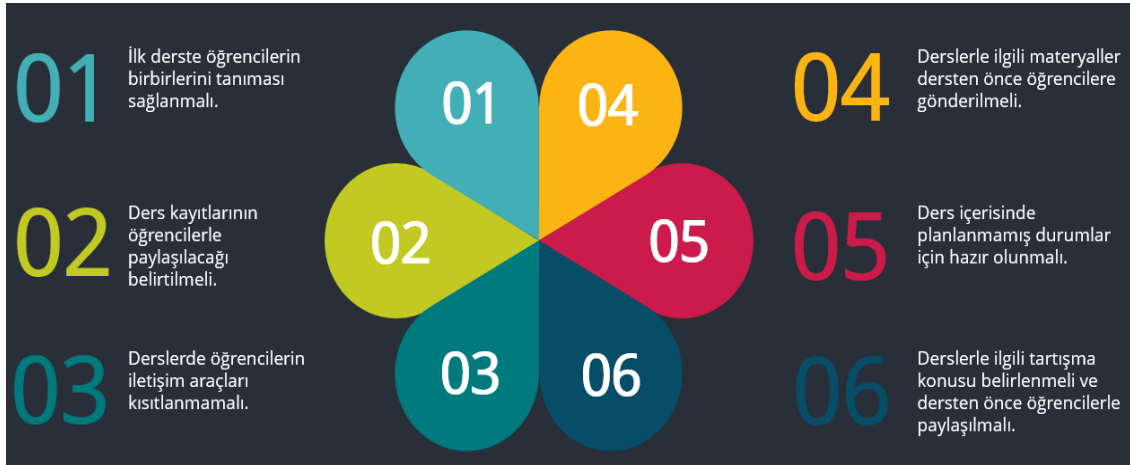
Etkileşim uzaktan eğitim için oldukça önemli bir unsurdur. Öyle ki Simpson ve Anderson (2012) etkileşimi uzaktan eğitimin kalbi olarak nitelendirirken Holmberg (1989) ise öğretmen-öğrenci etkileşimini öğretimin merkezine yerleştirmektedir. Uzaktan eğitimde etkileşim ile öğrencilerin motivasyonu ve başarı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Cheng ve Chau, 2016). Bununla birlikte, uzaktan eğitimde etkileşimin artması öğrencilerin topluluk olma hissini ve memnuniyetini artırmaktadır (Brown, Schroeder ve Eaton, 2016).

Uzaktan eğitim ortamları etkileşim açısından ele alındığında, öğrencilerin canlı ders gibi eş zamanlı ortamlarda eş zamansız ortamlara göre daha fazla etkileşimde bulundukları görülmektedir (Mabrito, 2006). Öğretmen ve öğrencilerin farklı mekânlardan aynı anda eğitim sürecine katıldıkları canlı dersler; anında geri bildirim sağlama, çoklu fikir alışverişini destekleme, sosyal varlığı güçlendirme, öğrenciler arasında dinamik etkileşimi artırma, duygusal destek olmayı teşvik etme ve sözel unsurları sağlama avantajlarına sahiptir (Park ve Bonk, 2007). Bu avantajlar, uzaktan eğitimde canlı derslerin günden güne daha fazla tercih edilmesini sağlamaktadır.

3. Canlı Derslerde Öğrenciler Arasında Etkileşimi Nasıl Sağlayabilirim?

Canlı ders ortamında öğrenci-öğrenci etkileşiminde her ne kadar ana unsur öğrenci olsa da bu etkileşimin sağlanması için öğretmen önemli bir görev üstlenmektedir (Johnson, Mejia ve Cook, 2015). Bu tür etkileşimde, öğretmen öğrenme sürecine rehberlik eden, grup etkinliklerini ve tartışmalarını destekleyen bir moderatör rolünde olmalıdır. Bu görevi yerine getirmek için öğretmenlerin uzaktan eğitim ortamını kullanabilecek ve anlık çözümler üretebilecek yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir.

Öğretmenlerin canlı derslerde öğrenciler arasındaki etkileşimi sağlamalarına yönelik öneriler Şekil 9.1.'de yer almaktadır.

Şekil 9.1. Canlı Derslerde Öğrenci-Öğrenci Etkileşimine Yönelik Öneriler

- **Dersin işlenişine yönelik öneriler**

- ❖ **İlk derste öğrencilerin birbirlerini tanınması sağlanmalı.** Canlı derslerde öğrenci-öğrenci etkileşimini etkileyen önemli faktörlerden biri öğrencilerin birbirini tanınmasıdır. Bu nedenle, öğrenciler arasındaki sosyal mesafeyi azaltmak için ilk derste öğrencilerin birbirlerini tanıyacakları etkinlikler düzenlenmelidir. Bu etkinliklere öğrencilerin sesli ve görüntülü olarak katılmaları teşvik edilmelidir (Brown vd., 2016).
- ❖ **Ders kayıtlarının öğrencilerle paylaşılacağı belirtilmeli.** Öğrenciler canlı ders sırasında not tutmaya çalışmaları derse aktif katılamamalarına sebep olmaktadır (Ng, 2004). Bu nedenle, her dersin başında öğrencilere ders kayıtlarının kendileriyle paylaşılacağı söylenmelidir.
- ❖ **Derlerde öğrencilerin iletişim araçları kısıtlanmamalı.** Ders esnasında öğrencilerin mikrofon ve kamera kullanmalarının engellenmesi etkileşim adına uygun bir davranış değildir (Ng, 2004). Eğer bu araçları kullanmaları mümkün değilse öğrencilerin sohbet kutusunu ve emojileri kullanmaları teşvik edilmelidir.
- ❖ **Derlerle ilgili materyaller dersten önce öğrencilere gönderilmeli.** Her canlı ders öncesinde öğrencilere düzenli bir şekilde ders materyalleri gönderilmeli ve öğrencilerden ders öncesinde bu materyalleri incelemesi istenmelidir (Martin ve Parket, 2014).
- ❖ **Ders içerisinde planlanmamış durumlar için hazır olunmalı.** Canlı dersler esnasında planlanmamış durumlarla karşılaşılabilir. Öğrencilerin etkileşimlerini artıracak durumlar ortaya çıktığında bu fırsatlar değerlendirilmeli ve anlık etkinlikler düzenlenebilmelidir (Bower, 2016).
- ❖ **Derlerle ilgili tartışma konusu belirlenmeli ve dersten önce öğrencilerle paylaşılmalı.** Her canlı ders için en az bir tartışma konusu belirlenmeli ve bununla ilgili bir örnek olay veya senaryo hazırlanmalıdır. Hazırlanan örnek olay veya senaryo ders öncesinde öğrencilerle paylaşılarak öğrencilerin tartışma konusuna hazırlıklı olarak derse katılım sağlanmalıdır (Koppelman ve Vranken, 2008).

Canlı derslerde yapılacak tartışma etkinliklerine yönelik öneriler Şekil 9.2.'de yer almaktadır.

Şekil 9.2. Canlı Derslerde Tartışma Etkinliklerine Yönelik Öneriler

- **Derste gerçekleştirilen etkinliklere yönelik öneriler**

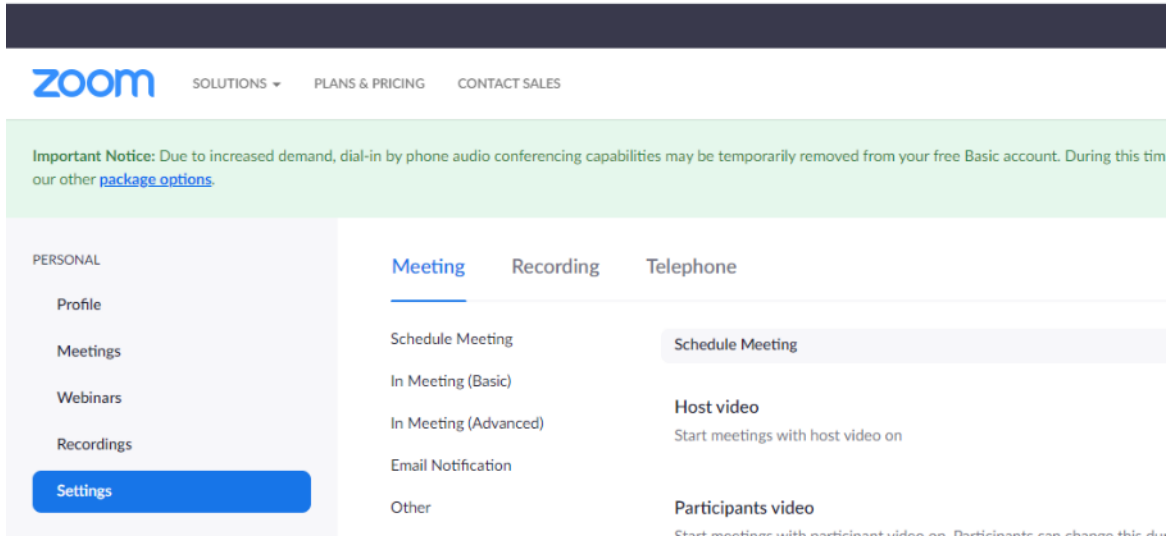
- ❖ **Tartışma için öğrenciler arasında popüler olan konular seçilmeli.** Öğrencilerin konuya ilgi duymaları ve kendi aralarında daha fazla tartışmalarını sağlamak için seçilecek tartışma konusunun öğrenciler arasında popüler olması önemlidir.
- ❖ **Tartışma konusu olarak ele alınacak problem birkaç farklı çözüm yoluna sahip olmalı.** Canlı derste ele alınan problemin günlük hayatta olduğu gibi karmaşık bir yapıda ve iyi yapılandırılmamış olması gerekmektedir. Problem durumlarının iyi yapılandırılmış olması, senaryoda yer alan problemin çözümüne ilişkin belirgin yönlendirmeler ve ipuçları içermesine neden olmaktadır (Savery ve Duffy, 1995).
- ❖ **Tartışma odası (Breakout room) oluşturulmalı.** Öğretmen tartışma etkinliğini küçük gruplar halinde yürütmek isterse canlı ders uygulamalarının tartışma odası özelliğini kullanmalıdır. Bu sayede öğrenciler grup içi etkileşim imkanı bularak ele alınan konuyla ilgili fikirler üretebilirler.
- ❖ **Tartışmada öğrencilerden ortaya atılan görüşleri değerlendirmesi istenmeli.** Tartışma esnasında öğrencilerden görüş bildirme, ortaya atılan görüşleri doğrulama, reddetme veya bu görüşler üzerinde anlaşma sağlama gibi stratejileri kullanmaları istenerek öğrenci-öğrenci etkileşimi teşvik edilmelidir.
- ❖ **İşbirliğini sağlayacak etkinlikler tasarlanmalı.** Öğrenci-öğrenci etkileşimini sağlamak için en etkili yöntemlerden biri işbirliğini sağlayan etkinlikler gerçekleştirmektir. Bu nedenle birçok öğrencinin işbirliği içinde katılım gösterebileceği şekilde etkinliklerin tasarlanması önemlidir (Buckley, 2003).

4. Beş Adımda Tartışma Odası Kullanımı

Öğretmenler canlı derslerde öğrenciler arasındaki etkileşimi artırmak için grup çalışması yapmak isteyebilir. Bu bağlamda, canlı ders uygulamalarının tartışma odası özelliğini kullanabilirler. Bu özellik Adobe Connect, Blackboard, Zoom vb. birçok uygulamada bulunmaktadır. Bu başlık kapsamında Zoom uygulamasında tartışma odası kullanımı 5 adımda açıklanmıştır. Oluşturulan tartışma odalarında ana oturumda kullanılan ekran paylaşımı, beyaz tahta, ses ve görüntü gibi tüm araçlar kullanılabilir.

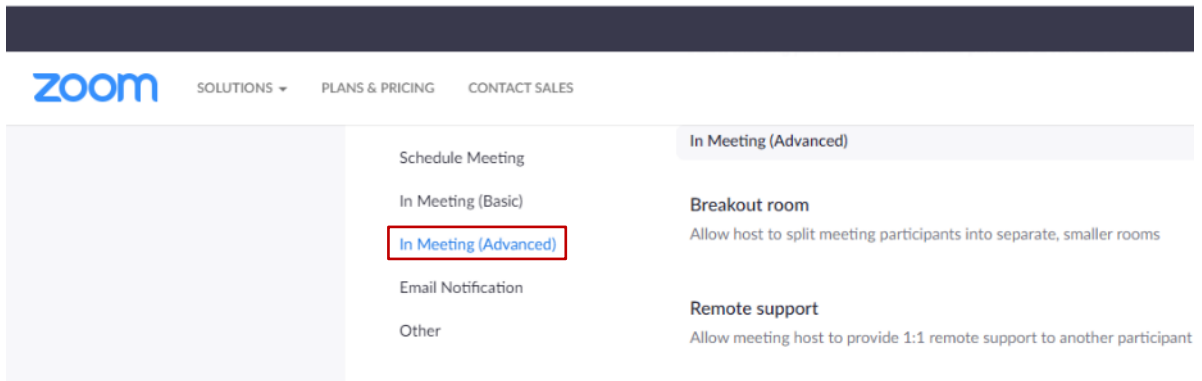
1. Adım: Tartışma odası için toplantı ayarlarını yapma

Zoom uygulamasında tartışma odalarını aktif etmek için öncelikle hesap ayarlarında bazı özelliklerin aktif edilmesi gerekmektedir. Bunun için ilk olarak web üzerinden “**zoom.us**” adresine girdikten sonra hesaba giriş yapılır. Hesaba giriş yapıldıktan sonra sol tarafta bulunan menü üzerindeki “**Settings**” butonu tıklandığında Şekil 9.3.’teki arayüz ekrana gelir.

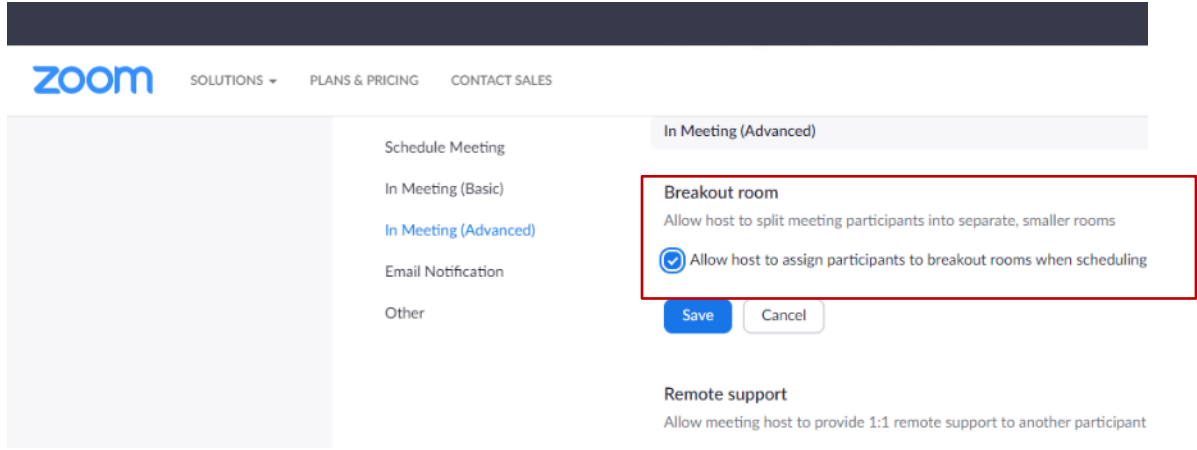
Şekil 9.3. Tartışma Odaları Ayarlar Menüsü

Şekil 9.4'teki arayüz ekrana geldikten sonra **"In Meeting (Advanced)"** butonu tıklanarak Şekil 4'teki arayüze geçilir.

Şekil 9.4. Gelişmiş Görüşme Ayarları Menüsü

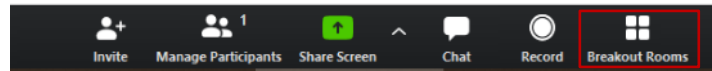
Zoom uygulamasında tartışma odalarının aktif edilmesi için Şekil 9.4.'te yer alan **"Breakout room"** seçeneğinin aktif edilmesi gerekmektedir. Bu seçenek aktif edildikten sonra Şekilde 9.5.'te görülen Breakout room sekmesi altında yer alan **"Allow host to assign participants to breakout rooms when scheduling"** seçeneği aktif edilmelidir. Ardından **"Save"** butonu tıklanarak Zoom uygulamasındaki tartışma odaları aktif hale getirilir.

Şekil 9.5. Tartışma Odasını (Breakout room) Aktifleştirme

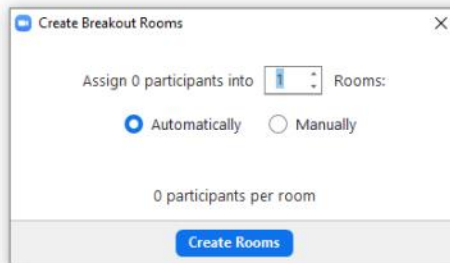
2. Adım: Tartışma odalarını oluşturma

Zoom uygulamasında tartışma odalarının aktif hale getirilmesinden sonra, uygulama arayüzüne Şekil 6’da görülen tartışma odaları (Breakout rooms) seçeneği eklenmektedir.

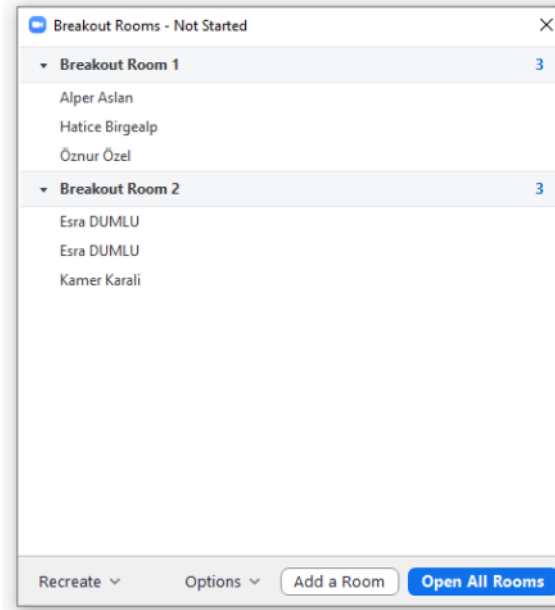
Şekil 9.6. Tartışma Odaları Butonu

Şekil 9.6.’da yer alan “**Breakout rooms**” seçeneği tıklandığında Şekil 9.7.’deki pencere ekrana gelmektedir.

Şekil 9.7. Tartışma Odalarını Oluşturma

Şekil 9.7.’de yer alan pencere kullanılarak kaç tartışma odası oluşturulacağı (1) belirlenir. Bu pencere üzerinde yer alan “**Automatically**” seçeneği ile oluşturulan tartışma odalarına öğrenciler rastgele atanırken, “**Manually**” seçeneği ile hangi öğrencinin hangi tartışma odasında olacağı seçilebilir. Oluşturulacak grup sayısı belirlendikten sonra “**Creat Rooms**” seçeneği tıklanarak gruplar oluşturulur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Öncelikle küçük tartışma gruplarının etkili bir şekilde kullanılabilmesi için oluşturulacak gruplardaki öğrencilerin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sınıf ortamında gruplar oluşturulurken dikkat edilmesi gereken hazır bulunuşluk düzeyi, iletişim becerileri gibi öğrencilerin kişisel özelliklerine ek olarak bilgisayar kullanımı konusundaki yeterlilikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde tartışma odalarında istenilen seviyede tartışmaların gerçekleşmesi ve etkinliğin başarıya ulaşması oldukça zordur. Tartışma gruplarının taslak halini gösteren pencere Şekil 9.8.’de yer almaktadır.

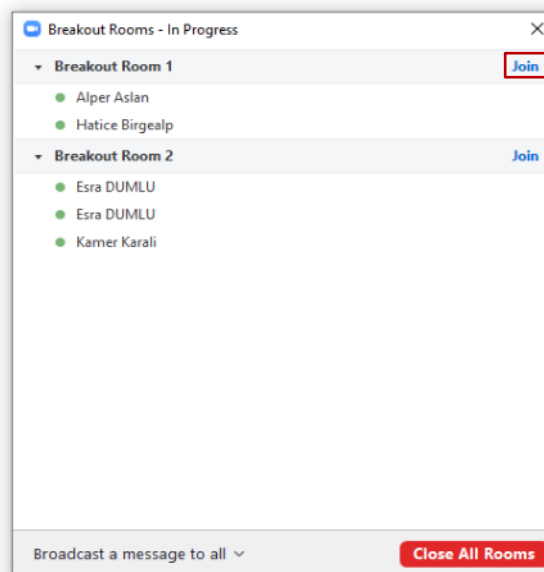

Şekil 9.8. Tartışma Odaları Taslak Görünümü

Şekil 9.8.'de yer alan pencere üzerinde kaç grup olduğu ve hangi öğrencinin hangi grupta olduğu görülmektedir. Mevcut haliyle grupları oluşturulmak isteniyorsa **“Open All Rooms”** butonuna tıklamak yeterlidir.

3. Adım: Tartışma odalarına katılma

Küçük grup tartışmalarının etkili olabilmesi için öğrencilerin aktif bir şekilde tartışmaya dahil olmaları gerekmektedir. Bu nedenle öğretmenin tartışma grupları arasında gezinmesi ve tartışmaları yönlendirmesi çok önemlidir. Zoom uygulaması oluşturulan tartışma grupları arasında öğretmenin gezinmesine ve istediği anda tartışmalara katılmasına olanak tanımaktadır. Öğretmen tartışma gruplarını oluşturduktan sonra istediği odaya giriş yapmak için Şekil 9.9.'da görülen pencerede katılmak istediği tartışma odasının bulunduğu bölümdeki **“Join”** seçeneğine tıklamalıdır.

Şekil 9.9. Tartışma Odalarını Genel Görünümü

4. Adım: Tartışmaları yönlendirme

Küçük grup tartışmaları iyi yönetilmediği takdirde tartışmalar konu ekseninden farklı bir alana kayabilir ve bir sonuca varılamayabilir. Bu nedenle önemli noktalarda hem tüm öğrencilerin tartışmaya katılması hem de tartışmanın belirlenen hedefe doğru ilerlemesi için öğretmenin yönlendirmesine ihtiyaç vardır. Öğretmenin aynı anda birçok grubu kontrol etmesi ve yönlendirmesi zaman zaman sorun olabilir. Bu nedenle gruplar oluşturulurken bu durum göz önünde bulundurulmalı ve grup sayısı buna göre belirlenmelidir. Bazı durumlarda grup içerisinde bir başkan ya da sözcü de belirlenebilir. Belirlenen öğrencilerin tartışmayı yönlendirebilecek yeterliliklere sahip olmasının yanı sıra arayüzdeki araçları da etkin bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle tartışma grupları oluşturulmadan önce tüm öğrencilere arayüzdeki araçlarının nasıl kullanıldığı kısaca tanıtılabilir.

5. Adım: Tartışmaları sonlandırma

Küçük grup tartışmalarının başarıya ulaşabilmesi için önemli parametrelerden biri de tartışmanın süresidir. Tartışmaların süresi kısa ya da uzun olmamalıdır. Her iki durumunda kendi için olumsuzlukları vardır. İdeal tartışma süresini ders öncesinde öngörebilmek her zaman mümkün olmayabilir. Çünkü tartışmanın süresini belirlenen örnek olay ya da senaryolar kadar öğrencilerin tutumları da etkilemektedir. Bu nedenle en uygun tartışma süresinin belirlenmesi için tartışma odaların ziyaret edilmesi ve devam eden tartışmalarının durumu dikkate alınmalıdır. Gerekli görülen durumlarda bir tartışma odasındaki tartışma ana oturuma taşınarak tüm öğrencilerin katılımıyla devam edilebilir. Tüm gruplardaki tartışmaların bitirilmesiyle öğrenciler tartışma odalarından ayrılarak ana oturuma geri dönerler. Bu esnada sistemden çıkmaları ve yeniden girmelerin gerek yoktur. Tartışma odalarını sonlandırmak için Şekil 9.9.'da yer alan **"Close All Rooms"** seçeneğinin tıklanması yeterlidir.

5. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Öğrenci-Öğrenci Etkileşimi

Senaryo 1

Seda öğretmen pandemi sürecinde 8. sınıf öğrencileri ile birlikte Türkçe dersini canlı dersler yaparak yürütmektedir. 20 öğrencisi ile yürüttüğü canlı derslerde beyaz tahta uygulamasında soru çözerken öğrencilerinin sıkıldıklarını ve dikkatlerinin dağıldığı fark eder. Seda öğretmen ne yapmalıdır?

Bir sonraki soruda sınıfı dörderli gruplara ayırır ve her gruptan bir söz seçmelerini ister. Sonrasında her bir grubun kendi içinde sorunun çözümünü yazılı olarak tartışmalarını ve sözcülerin cevabı kendisine iletmesini ister.

Bundan sonra soru çözümlerini isim sırasına göre sırayla yapacaklarını söyler ve isim sırasına göre ilk sıradaki öğrenciden soruyu çözmesini ister.

Senaryo 2

Görkem ilkokul 3. sınıfa giden bir öğrencidir. Sınıfında 20 öğrenci bulunmaktadır. Öğretmeni hayat bilgisi dersini canlı ders şeklinde uzaktan eğitimle yapmaktadır. Derslerde her öğrenciye bir ya da iki kere söz hakkı gelmektedir ve Görkem bu durumdan çok sıkılmaktadır. Görkem'in öğretmeni bu sorunu çözmek için ne yapmalıdır?

Dersi anlatıp konu ile ilgili soru çözümüne geldiğinde her öğrencinin 3 adet boş kağıt alıp bu kağıtlara büyük harflerle A, B ve C yazmalarını ister. Soruyu okuduğunda öğrencilerinin aynı anda doğru olduğunu düşündükleri cevap seçeneğinin yazılı olduğu kağıdı kaldırmalarını ve kameraya göstermelerini söyler. Gelen cevaplara göre bazı öğrencilerden soruya ilişkin sesli olarak daha fazla bilgi ister.

Her öğrenciye ve özellikle sıkıldığını gözlemlediğini öğrencilere daha fazla söz hakkı vererek onların derse karşı olan ilgilerini canlı tutmaya çalışır.

6. Canlı Derslerde Öğrenci-Öğrenci Etkileşiminde Nelere Dikkat Etmeliyim?

Öğrenci-öğrenci etkileşiminde dikkat edilmesi gereken hususlar:

Dersin İşlenişine Yönelik

- ☐ İlk derste öğrencilerin birbirlerini tanmasına yönelik etkinlik düzenlediniz mi?
- ☐ Dersin kaydedildiğini ve kayıtların paylaşılacağını öğrencilerinize söylediniz mi?
- ☐ Derste öğrencilerin mikrofon, kamera ve sohbet kutusunu kullanmasını teşvik ettiniz mi?
- ☐ Derste kullanılacak materyali dersten önce öğrencilere gönderdiniz mi?
- ☐ Derste tartışılacak konuları dersten önce öğrencilere paylaştınız mı?

Ders Etkinliklerine Yönelik

- ☐ Tartışma için öğrenciler arasında popüler olan konuları seçtiniz mi?
- ☐ Tartışma için seçtiğiniz konuları iyi yapılandırılmamış şekilde düzenlediniz mi?
- ☐ Grup çalışması için tartışma odaları oluşturdunuz mu?
- ☐ Öğrencilerden birbirlerinin görüşlerini değerlendirmesini istediniz mi?
- ☐ Derste öğrencilerin işbirliği yapabilecekleri etkinlikleri kullandınız mı?

Kaynaklar

- Bower, M. (2016). A framework for adaptive learning design in a web-conferencing environment. *Journal of Interactive Media in Education*, 1(11), 1-21. doi:10.5334/jime.406
- Brown, B., Schroeder, M., & Eaton, S. E. (2016). Designing synchronous online interactions and discussions. In M. Takeuchi, A. P. Preciado Babb, & J. V. Lock (Eds.), *Proceedings of IDEAS 2016: Designing for Innovation*. Calgary, Alberta: Werklund School of Education, University of Calgary.
- Buckley, K. P. (2003). *How principles of effective online instruction correlate with student perceptions of their learning*. University of Central Florida.
- Cheng, G., & Chau, J. (2016). Exploring the relationships between learning styles, online participation, learning achievement and course satisfaction: An empirical study of a blended learning course. *British Journal of Educational Technology*, 47(2), 257-278.
- Holmberg, B. (1989). *Theory and practice of distance education*. London: Routledge.
- Johnson, H. P., Mejia, M. C., & Cook, K. (2015). *Successful online courses in California's community colleges*. Public Policy Institute.
- Koppelman, H., & Vranken, H. (2008). Experiences with a synchronous virtual classroom in distance education. *ACM SIGCSE Bulletin*, 40(3), 194-198.
- Mabrito, M. (2006). A study of synchronous versus asynchronous collaboration in an online business writing class. *The American Journal of Distance Education*, 20(2), 93-107.
- Martin, F., & Parker, M. A. (2014). Use of synchronous virtual classrooms: Why, who, and how. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 10(2), 192-210.
- Ng, K. C. (2004). Challenges in implementing chat room activities in a distance education course. Paper presented at the *21st ICDE World Conference*, February 14-18. Hong Kong, PRC.
- Park, Y. J., & Bonk, C. J. (2007). Is online life a breeze? A case study for promoting synchronous learning in a blended graduate course. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 3(3), 307-323.
- Racheva, V. (2018). Social aspects of synchronous virtual learning environments. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2048, No. 1, p. 020032). AIP Publishing LLC.
- Savery, J. R., & Duffy, T. M. (1995). Problem based learning: An instructional model and its constructivist framework. *Educational technology*, 35(5), 31-38.
- Simpson, M., & Anderson, B. (2012). History and heritage in open, flexible and distance education. *Journal of Open, Flexible, and Distance Learning*, 16(2), 1-10.

Bölüm 10:

Canlı Derslerde Öğretici-Öğrenci Etkileşimi

Öğr. Gör. Münevver GÜNDÜZ
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde öğrencilerimle neden etkileşim sağlamalıyım?
- Canlı derslerde öğrencilerimle nasıl etkileşim sağlarım?
- Canlı derslerde öğrencilerimle etkileşim sağlarken nelere dikkat etmem gerekir?

1. Öğrencilerimle Neden Etkileşim Sağlamalıyım?

Etkileşim, birden fazla nesne ya da kişi arasında gerçekleşen ve birbirini etkileme işi olarak tanımlanmaktadır. Bu noktadan hareketle bir eğitim ortamında farklı türde etkileşimlerden bahsetmek mümkündür. Bu konuda yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde genel olarak sınıf içindeki etkileşimin öğretici-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğrenci-içerik ve öğrenci-arayüz şeklinde dört boyutu olduğu görülmektedir (Moore, 1989). Bu boyutlar içerisinde öğretici-öğrenci etkileşimi önemli boyut olarak düşünülmektedir (Battalio, 2007). Çünkü öğrenci başarısı, öğrencinin derse karşı motivasyonu, derste kendini birey olarak hissetmesi ve verimli bir ders sürecinin yürütülmesinde öğreticinin çok önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır.

Canlı derslerde öğretici- öğrenci etkileşimi oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Etkileşim canlı ders ortamında temel gerekliliklerden biridir (Anderson & Simpson, 2012). Çünkü canlı derslerde öğretici-öğrenci arasındaki etkileşimin, öğrenme aktivitelerini kolaylaştırdığı, öğrenme ihtiyaç ve tercihleri belirlediği ve bilgi sunumunu kolaylaştırdığı görülmektedir (Thach & Murphy 1995). Ayrıca son yıllarda ortaya çıkmış olan sosyal bulunuşluk kavramı açısından da artan etkileşim düzeyinin öğrencilerin canlı derslerde kendilerini bir birey olarak hissetmelerine olumlu katkılar sağladığı ifade edilmektedir. Ayrıca canlı derslerde öğretici-öğrenci etkileşimini artırmak, öğrencilerin daha hızlı ve daha verimli öğrenmelerine yardımcı olmakta, öğretici ile öğrenci arasında bir güven ortamı oluşturmaktadır. Fiziksel olarak farklı ortamlarda bulunan öğretici ve öğrencilerin arasında etkileşim sayesinde bir bağ oluşmaktadır. Nitekim Anderson (2003), etkili bir canlı derste özellikle öğretici-öğrenci arasındaki etkileşimin öğrenci memnuniyetinde önemli bir rol oynadığı sonucuna varmıştır. Swan (2001), öğretici ile yüksek düzeyde etkileşime sahip olduklarını algılayan öğrencilerin, daha az etkileşime sahip olduklarını düşünen öğrencilere kıyasla, dersten yüksek düzeyde memnuniyet duyduklarını ifade etmektedir. Öğretici ve öğrenciler arasında kaliteli bir tartışma ortamının oluşması, öğrenciye gerekli desteğin verilmesi ve öğretici geri bildirimi ile kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlanmaktadır. Ayrıca öğretici ile öğrenci arasında kurulan olumlu etkileşim öğrencinin başarısını, özsaygısını ve derse karşı heyecanını da artırmaktadır (Essays, 2018).

2. Öğrencilerimle Etkileşim Sağlamak için Neler Yapabilirim?

Kang (2009), öğrenciler ve öğretici arasındaki etkileşimin yapısını belirlemek için bir model ortaya koymuştur. Ortaya konulan bu model içerisinde rehberlik ve öğrenmeyi kolaylaştırma, öğreticinin varlığı ve yakınlığı, öğretimsel iletişim, öğretimsel destek boyutları yer almaktadır (Şekil 10.1). Rehberlik ve öğrenmeyi kolaylaştırma boyutunda konuları bölümlendirme, örnekler, etkileşimli etkinlikler oluşturma, ek kaynaklar önerme, ödev kontrolleri ve değerlendirmeler yer almaktadır. Varlık hissettirme boyutunda görünür ve duyulabilir olma ve öğrencileri görme ve duyma boyutları yer almaktadır. Öğretimsel iletişim başlığı altında soru cevap etkinliklerine yönelik pratik öneriler yer alırken öğretimsel destek de ise öğrencileri soru sormaya teşvik etme ve tartışma ortamı oluşturma boyutları yer almaktadır (Şekil 10.1). Aşağıda bu boyutlara pratik öneriler eşliğinde detaylıca değinilmiştir.

Rehberlik Edin Öğrenmeyi Kolaylaştırın	Varlığını Hissettirin	Öğretimsel İletişim Sağlayın	Öğretimsel Destek Sağlayın
✓ Konuları 10 dakikalık bölümlere ayırın (5 dakika içinde etkileşim sağlayın). ✓ Konuyla ilgili farklı ve mümkünse güncel örnekler sunun. ✓ Etkileşimli öğrenme etkinlikleri oluşturun. ✓ Gerekğinde ek kaynaklar önerin. ✓ Ödevleri kontrol edin ve derste kısa süreli değerlendirmeler yapın.	✓ Görünür ve duyulabilir olun. ✓ Öğrencilerinizi görün ve duyun.	✓ Konuyla ilgili sorular sorun. ✓ Sorularınızı açık ve anlaşılır olmasına dikkat edin. ✓ Her tür ve düzeyde sorular sorun. ✓ Sorularınızı tüm sınıfa ya da bir kişiye yöneltin. ✓ Cevap almak için aceleci olmayın (3-5 saniye bekleyin). ✓ Alternatif cevap yollarını kullanın. ✓ Geri bildirim verin. ✓ Cevabı buldurmaya çalışın (ipucu verin).	✓ Öğrencilerinizi soru sormaya teşvik edin. ✓ Tartışma ortamı oluşturun ve katılın.

Şekil 10.1. Canlı Derste Etkileşim Sağlama Yolları

2.1. Rehberlik Edin ve Öğrenmeyi Kolaylaştırın

Canlı derslerde genellikle katılımcılar farklı fiziksel ortamlarda bulunduğu ve göz teması kurmanın zor olmasından dolayı dikkatlerinin dağılması kolay olabilmektedir. Öğrencilere soru sormak çoğu zaman hedeflere ulaşma amacı taşısa da eğitimcilerin soru sormanın ötesinde etkili bir teknik uygulamaları da önem arz eder.

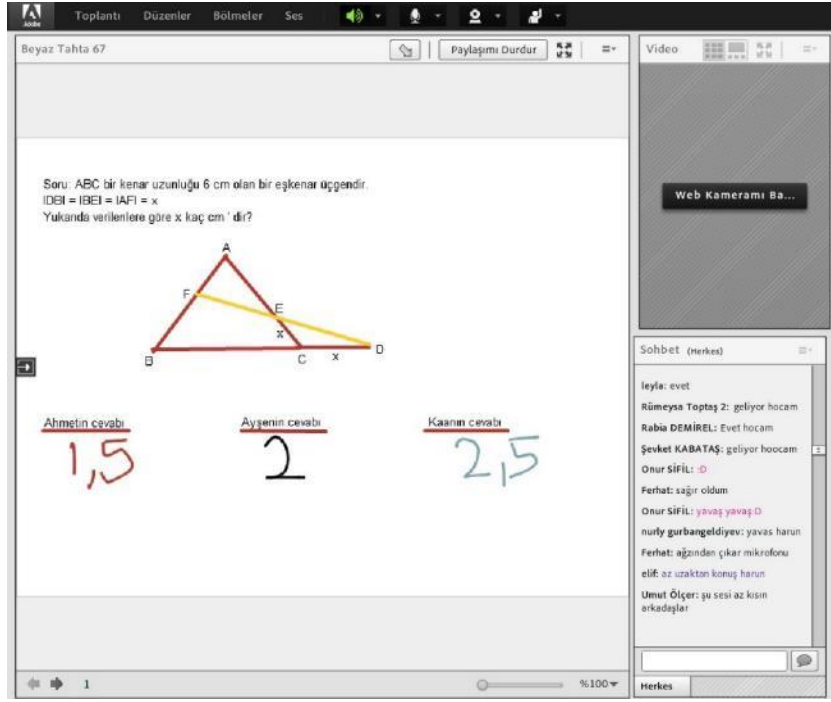
2.1.1. Konuları bölümlendirin

İşlenen konunun uygunluğuna göre konuyu 10 ar dakikalık alt konulara bölümlendirin.

Çoğu zaman ders kapsamında işlenen konu bazı alt konu başlıklarından oluşabilmektedir. Böyle durumlarda alt konuları / başlıkları mümkünse 10 ar dakikalık bölümler halinde işlemek gerekmektedir. Her alt konunun başında / sonunda öğrencilerle sadece o konuyla ilgili etkileşime girildiğinde konunun anlaşılabilirliği ve akılda kalıcılığı artmakta, yanlış öğrenmelerin daha hızlı önüne geçilebilmektedir.

2.1.2. Etkileşimli öğrenme etkinlikleri oluşturun.

Öğrencilerin katılabileceği işbirlikçi ders aktiviteleri düzenleyebilirsiniz. Bunun için canlı ders platformlarında yer alan Beyaz Tahta (Whiteboard) aracını kullanabilirsiniz. Beyaz tahtalar anında görsel iletişime olanak tanır. Öğreticilerin içeriği görüntülemesine ve öğrencilerin bu içerikle etkileşime girmesine izin verir. Beyaz tahta aracı ile öğrenciler, öğretici tarafından başlatılan bir çizimi tamamlayabilir, ekranın belirli bölümlerine ek açıklamalar yapabilir, grafik üzerinde seçimlerini belirtebilir (Şekil 10.2).

Şekil 10.2. Beyaz Tahta (Whiteboard) Ekran Görüntüsü

Bunun dışında bazı farklı pratik uygulamalar ile de etkileşim sağlamak mümkündür. Bunlar şu şekildedir;

- Konuyla ilgili farklı ve mümkünse güncel örnekler sunabilirsiniz.
- Ödevleri kontrol ederek derste kısa süreli değerlendirmeler yapabilirsiniz.
- Gerekğinde ek kaynaklar önerebilirsiniz.

2.2. Varlığını ve Yakınlığınızı Hissettirin

Öğretimsel olarak varlığını hissettirmek için en belirgin yollar şu şekildedir;

2.2.1. Görünür ve duyulabilir olun

Öğretici ve öğrencileri yüz yüze sınıfta aktif olarak etkileşimde bulunduğundan sınıf içinde bir bağ oluşmaktadır yüz yüze derslerde hissedilen bağlılık duygusu canlı derslerde de oluşabilmektedir. Bunun için öğreticinin varlığının sürekli hissedilmesi çok önemlidir. Bunun için canlı derslerde ses ve görüntünüzle öğrencilerinize ulaşmanız gerekmektedir. Bunun için mikrofon ve kameranızı açık tutun.

2.2.2. Öğrencilerinizi görün ve duyun

Öğrencilerinizden de kameralarını ve mikrofonlarını açmalarını ve oturum süresince açık tutmalarını isteyin. Onların da yüzünü görmeyi ve seslerini duymayı sayesinde öğrencilerinizi takip etmenizi sağlamış olacaktır. Ancak çoklu videonun ve etkili bir araç olması için belirli bir esneklik derecesi ve öğrenci ihtiyaçlarına ve rahatlığına yanıt verme önemlidir. Örneğin ders verirken, bir öğretici öğrencilerin derse yakından odaklanmasını için öğrencilerinin kameralarını kapatmasını isteyebilir. Grup tartışmaları veya soru-cevap etkinliklerine döndüğünde yeniden kameralarını açmalarını isteyebilir.

2.3. Öğretimsel İletişim Sağlayın

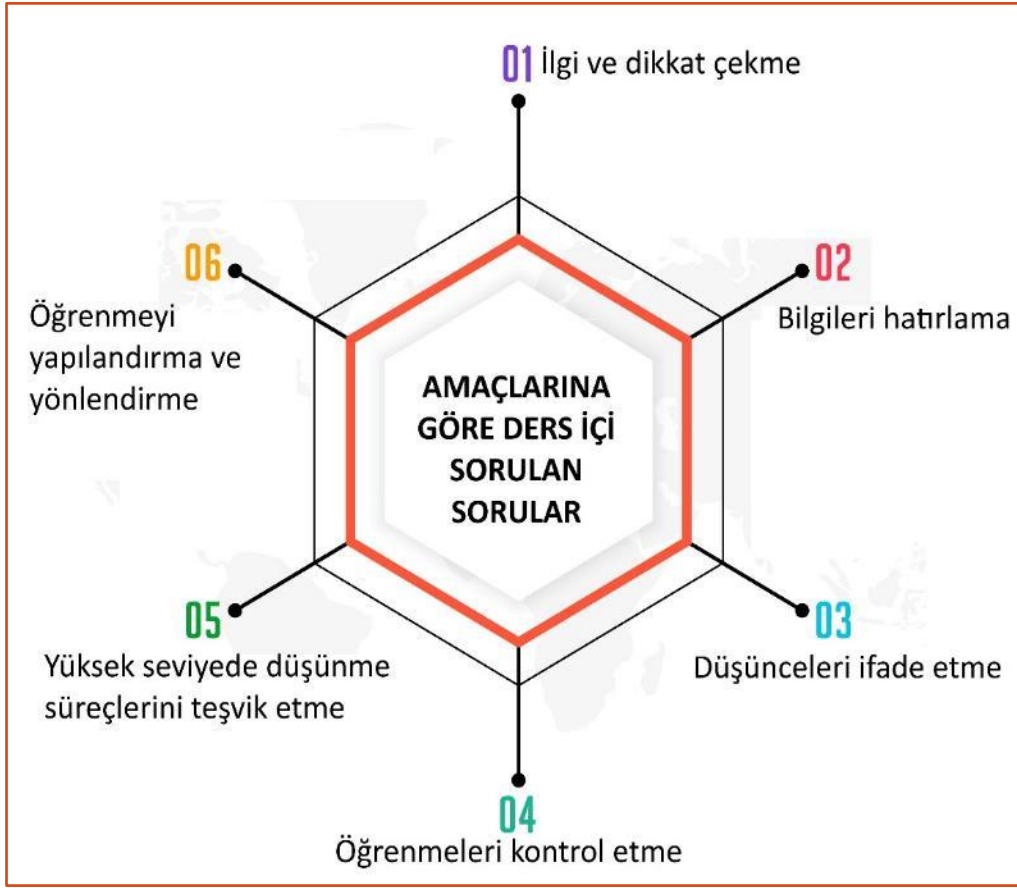
En fazla 5 dakikada bir öğrencilerinizle etkileşime girmelisiniz.

Canlı derslerde karşılaşılan en büyük zorluklardan biri, öğrencilerin aktif katılımını sağlamak için etkileşim fırsatları sunmaktır. Öğrenciler uzun süreli konu anlatımında ilgi ve dikkat dağınıklığı yaşayabilirler. Onları meşgul etmek ve dikkatlerini toplamak en fazla 5 dakikada bir konuyu öğrenmenin faydalarını hatırlatmanız, bir etkinlik ortaya koymanız ya da etkili sorular sormanız bu zorluğu aşmanın en iyi yollarından bazılarıdır. Bunlardan soru-cevap etkinlikleri canlı derslerde çoğu zaman ana etkileşim kanalı olarak kabul edilmektedir.

Canlı derste sorular sorularak öğrencilerden cevaplar istenmekte böylelikle öğrenci ile etkileşim sağlanmaktadır. Soru cevap etkinlikleri eğlenceli bir şekilde rekabet duygusu ile soru yanıtlama süreçlerinin yürütülmesine imkân tanır. Ders içi soru sorma yoluyla öğretici ve öğrenci arasındaki etkileşim, öğrenmenin ilerlemesi ve verimliliği artar. Bu tür faaliyetler dersin kazanımları odağında dersten önce öğretici tarafından hazırlanır ve farklı amaçlarda ders boyunca sorulur.

2.3.1. Konuyla ilgili sorular sorun

Canlı derslerde süreyi dikkatli kullanmak gerektiğinden konuyla doğrudan veya dolaylı ilgili sorular sormak oldukça önemlidir. Sorduğunuz soruların öğrenilen konuyla ilgili bir hedef kazanıma yönelik olması gerekmektedir. Borrich (2014) soru sorarken genel amaçları aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Şekil 10.3).

Şekil 10.3. Amaçlarına Göre Ders İç Sorulan Sorular

İlgi ve dikkat çekme amaçlı sorular genel olarak dersin veya konunun başında konuya odaklanmayı sağlamak için; hatırlama amaçlı sorular ön öğrenmeleri harekete geçirmek için sorulabilmektedir. Diğer soru türleri ise genellikle konu anlatımının veya dersin sonunda öğrenmeleri kontrol etme ve üst düzey düşünme süreçlerini harekete geçirmede kullanılmaktadır.

2.3.2. Sorularınızı açık ve anlaşılır olmasına dikkat edin

- Canlı derslerde öğrencilerinize yönelttiğiniz sorularda ne kastettiğiniz açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Bir seferde sadece tek bir soru sormak gerekir. Birden fazla soruyu aynı anda sormak öğrenci açısından kafa karışıklığına sebep olabilir.
- Soruların öğrenciler tarafından anlaşılmadığı düşünüldüğünde ise soru değiştirilmeli veya farklı bir şekilde ifade edilmelidir.

2.3.3. Her tür ve düzeyde sorular sorun

Yüz yüze yürütülen derslerde olduğu gibi canlı derslerde de sorulan soruların her bilgi düzeyinde olması önerilmektedir. Bunu sağlamak için bazı önemli noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar şu şekildedir;

- Sadece “Evet” ve “hayır” şeklinde cevaplanabilen sorular sormayın.
- Sadece hatırlama düzeyinde (ezbere dayalı (kitap başlığı, cümlesi vs.)) sormayın.
- “Kim biliyor?”, “Bilen kimse var mı?”, “Kim söyleyecek?” gibi ifadelerden kaçınılmalıdır.

- Öğrendikleri kavramları keşfedip uygulayabilecekleri, gerçek bir problem durumu üzerinden fikir yürütmelerine imkân tanıyan, araştırmaya, incelemeye yönelik, üst düzey zihinsel çaba gerektiren açık uçlu sorular sorun (Örneğin; düşün, varsayalım, tahmin et, eğer... sonra, nasıl olabilir, yaratabileceğiniz, bazı olası sonuçlar nelerdir? tarzında sorular).
- Düşünmeyi, özendirici ve geliştirici nitelikli sorular sorun. (Örneğin; “hangi şartlar altında, ne dereceye kadar, nasıl, niçin ya da karşılaştırınız”)
- Öğrencileri geçmiş tecrübelerinden, yaşayışlarından faydalanmaya imkân tanıyan sorular sorun.

2.3.4. Sorularınızı bazen tüm sınıfa – bazen bir kişiye yöneltin

Canlı derslerde soru-cevap etkinliklerinde tüm öğrencileri derse katmak oldukça önemlidir. Konunun düzeyine göre, sorunun düzeyine, öğrencilerin derse karşı ilgisine ve o anki ders şartlarına göre zaman zaman soruların yöneltmesinde farklılıklar olabilmektedir. Bazen soruyu Bunun için bazı noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Sorularınızı tüm sınıfa yöneltin.
- Cevapları sürekli aynı kişi veya grubun vermesini engelleyin.
- Farklı kişilere isimleriyle seslenerek cevap vermelerini sağlayın.
- Sınıfta çekingen, konuşmak istemeyen, derse karşı isteksiz öğrencileri derse katmak için onlarından cevap vermelerini isteyin. Bu durumda onların bilebileceği, kolay sorular sorun. Doğru cevap verdikçe sorularınızın zorluk düzeyini artırın.
- Cevabı hangi öğrencinizin vermesini isterseniz ona ismiyle seslenin.

2.3.5. Cevap almak için aceleci olmayın (3-5 saniye bekleyin)

Etkili bir canlı ders için öğrencilere soruyu yönelttikten sonra öğrencilerin düşünmesi için yeterli süre vermelisiniz. Özellikle karmaşık, üst düzey soruların etkili olabilmesi düşünme süresine, o sürenin nasıl ve ne zaman kullanıldığına bağlıdır.

Cevap almak için 3-5 saniye beklenmelidir.

- 3 saniyelik bekleme süresinde öğrencilerin katılımlarının arttığı,
- 5 saniye bekleme süresinde katılımın artarak, yaratıcı ve kritik fikirlerin çıktığı tespit edilmiştir.

2.3.6. Alternatif cevap yollarını kullanın

Bir canlı derste öğrenciler kendilerine yöneltilen soruları cevaplama zamanına göre eşzamanlı, eş zamansız, cevaplama türüne göre yazılı veya sesli/ görüntülü olarak cevaplayabilirler. Öğrencilerin soruları nasıl cevaplayacağı sorunun türüne göre değişebilmektedir. Yazılı olarak cevap verilmesi istendiğinde kısa cevaplı- kapalı uçlu soruların sorulması daha uygundur. Uzun cevaplı, açık uçlu soruların (yorumlama, açıklama, detaylandırma vs.) sorulması halinde ise sesli veya sesli-görüntülü cevaplar verilmesi öğrencinin kendini daha rahat ifade etmesini sağlayabilir (Tablo 10.1).

Tablo 10.1. Canlı Derste Soruları Cevaplama Zamanı/ Cevaplama Türü

Cevaplama Zamanı/ Cevaplama Türü	Yazılı	Sesli	Sesli ve Görüntülü
Eş zamanlı	+	-	-
Eşzamansız	+	+	+

Sorduğunuz sorulara alternatif cevap yolları için sohbet, anket gibi araçlar da kullanabilirsiniz. Öğrencilere sorular yönelttiğiniz de onlardan istediğiniz yazılı cevaplar için canlı sınıf platformlarında yer alan Anlık Mesajlaşma (Sohbet) aracını kullanabilir ve öğrencilerinizin kullanmasını isteyebilirsiniz.

Sohbet aracı canlı ders platformlarında en popüler uygulamalardan biridir. Sohbet aracı canlı derslerde öğrencilere sorular sormak ve cevaplarını almak ve geri bildirimler sağlamak için kullanılabilir. Aynı zamanda canlı derste tartışmayı teşvik etmek ve sürdürmek için de kullanılabilir.

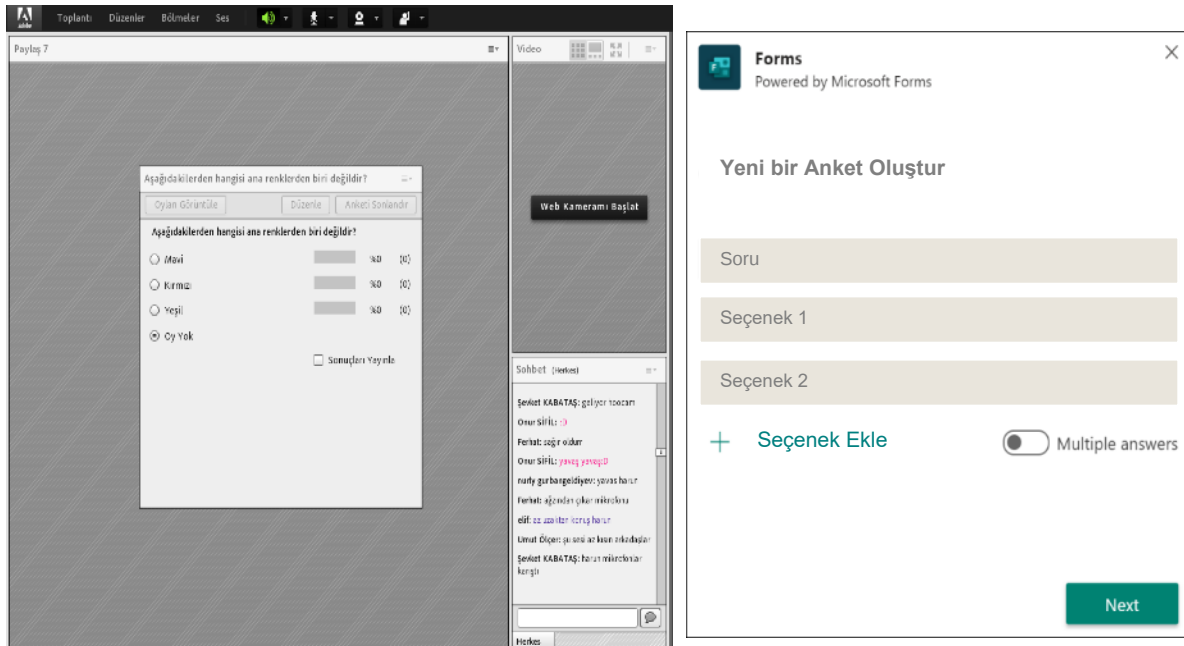
Sohbet aracı kullanırken;

- Kurallar koyulması oldukça önemlidir. Kişisel diyaloga girilmemesi, konuyla ilgisiz yazışmaların olmaması vs.
- Gerekirse konu anlatımı esnasında sohbet aracı kapatılabilir. Konu bitiminden sonra açılabilir.
- Diğer öğrencilerin dikkatini çekmeden sadece bir öğrenciye duyuru veya uyarıda bulunmak mümkün olabilir.

Tablo 10.1’ de görüldüğü gibi öğrencileriniz sorduğunuz sorulara eşzamansız (bir öğrenci cevabını tamamladıktan sonra diğerinin cevap vereceği bir şekilde) olarak sesli veya sesli-görüntülü cevap verebilirler. Bunun için mikrofon ve kameralarını etkinleştirmeleri gerekmektedir. Böylece öğreticinin belirlediği ya da söz hakkı almak isteyen öğrencilerden seçtiği öğrenci sesli cevap verebilir. Ancak mevcut canlı ders platformları öğrencilerin sorulara sesli veya sesli-görüntülü bir şekilde birbirlerini beklemek zorunda kalmadan aynı anda (eş zamanlı) cevap vermelerine imkân tanımamaktadır.

Anket aracı ile öğrencilerden iki veya daha fazla olası cevaptan oluşan bir soruya cevap vermelerini sağlayabilirsiniz (Şekil 10.4). Anket aracı sayesinde;

- Seçenekli sorular sorabilirsiniz.
- Öğrencilerden daha hızlı cevap alabilirsiniz.
- Yanıtların yüzdelik dilimini görebilirsiniz.
- Yanlış öğrenmelere hızlıca müdahale edebilirsiniz.

Şekil 10.4. Anket Aracı Örnekleri

2.3.7. Geri bildirim verin

Sorduğunuz sorulara verilen cevaplara mutlaka geri bildirimde bulunun. Geri bildirimde bulunurken dikkat edilecek en önemli noktalar şu şekildedir;

- Zamanında geri bildirimde bulunulmalıdır.
- Cevaplara sözel veya sözel olmayan tepkiler verilebilir (Örneğin; cevap doğru olduğunda başını onaylama anlamında sallama ya da cevap yanlış olduğunda kaşlarını çatıp başını sağa sola sallayarak tepki verme gibi vs.)
- Cevap doğruysa “güzel”, “çok güzel”, “tamam”, “doğru”, “iyi” gibi ifadelerle pekiştirme yapılmalıdır.
- Cevap yanlışsa veya eksikse ipucu verme ya da ek sorularla doğru cevaba yöneltme gibi tekniklere başvurulmalıdır.
- Yanlış ya da eksik cevap veren öğrenciyi utandıracak davranışlardan ve sözlerden kaçınılmalıdır.
- Öğrenci cevap veremediği zaman fazla ısrar edilmemeli, başka bir öğrenciden cevap verilmesi istenmelidir.
- Öğrencilerin cevapları yargılanmamalıdır.
- Cevabın dışına çıkanların sözü kesilmemelidir. Gerekirse sonuna kadar bekleyerek daha sonra düzeltme yapılmalıdır.

2.3.8. Cevabı buldurmaya çalışın (ipucu verin)

Canlı derste öğrencilere yönelttiğiniz sorulara öğrencilerin tam ve doğru bir yanıt verebilmesi için ek sorulara, bazı işaretlere ya da ipuçlarına ihtiyaçları olabilir. Öğrencinin cevabı yanlış değil fakat yetersiz ise bu durumda öğrencinin verdiği cevap üzerinde daha fazla açıklama yapmasını isteyebilirsiniz. Öğrenciden cevabını yeniden söylemesi ya da cevabını daha açık veya daha farklı ifade etmesini istenmesi yoluyla cevabı buldurabilirsiniz.

- Bunun için "Neden öyle düşünüyorsun?" "Sebebin nedir?" "Alternatif bir strateji var mı?", Bu durumu başka hangi açılardan düşünebiliriz? vs. şeklinde sorular sorulabilir.
- Öğrencilere bazı soruların tek bir cevabı olmayabileceğini fark ettirilmelidir. Sorunun cevabı verildikten sonra, bu sorunun alternatif cevaplarının neler olabileceğini buldurmak yoluna da gidebilirsiniz.

2.4. Öğretimsel Destek Sağlayın

Öğrenciler anlamadıkları bir konu olduğunda ve verdiğiniz ödevi yapmakta zorlandıklarını bildirdiklerinde bu onların dersle ilgili olduklarını ve derse karşı heyecan duyduğunun bir göstergesi olabilmektedir. Bu durumlarda öğreticilerin, öğrencilerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlara duyarlı olmaları ve onlara öğretimsel destek sunması öğrencileri motive eder, derse katılımlarını ve derse karşı tutumunu etkiler. Öğretimsel destek birkaç farklı yolla sağlanabilir. Bunlar şu şekildedir;

2.4.1. Öğrencilerinizi soru sormaya teşvik edin

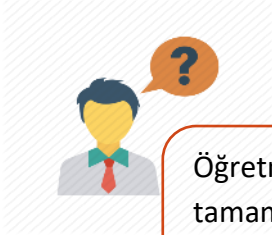
- Canlı ders esnasında öğrencilerinize soru sormakta veya düşüncelerini paylaşmakta serbest olduklarını bildirin.
- Düzenli aralıklarla (her konunun sonunda) konuyla ilgili sorusu olan birinin olup olmadığını öğrenmeye çalışın. Böylelikle eksik ve yanlış öğrenmelerin önüne de geçilmiş olunur. Aynı zamanda öğreticinin sorunlarla ilgilendiği duygusu oluşarak güvenli bağ kurulmuş olur.
- Alternatif olarak öğrencilerinizden gelen soruların yine sınıfın tamamına yöneltebilirsiniz. Böylelikle diğer öğrencilerin de aktif katılımını sağlamış olursunuz.

2.4.2. Tartışma ortamı oluşturun ve katılın

- Çoğu durumda öğretici yeni tartışma konuları başlatır ve ek yardıma ihtiyaç duyabilecek öğrencileri belirler. Tartışmada öğreticinin sorulara yanıt vererek varlığını hissettirmesi, öğrencilere de fikirlerini sunma ve yorum yapma konusunda cesaret vermektedir.

3. Etkileşime Yönelik Senaryo Örnekleri

Senaryo 1

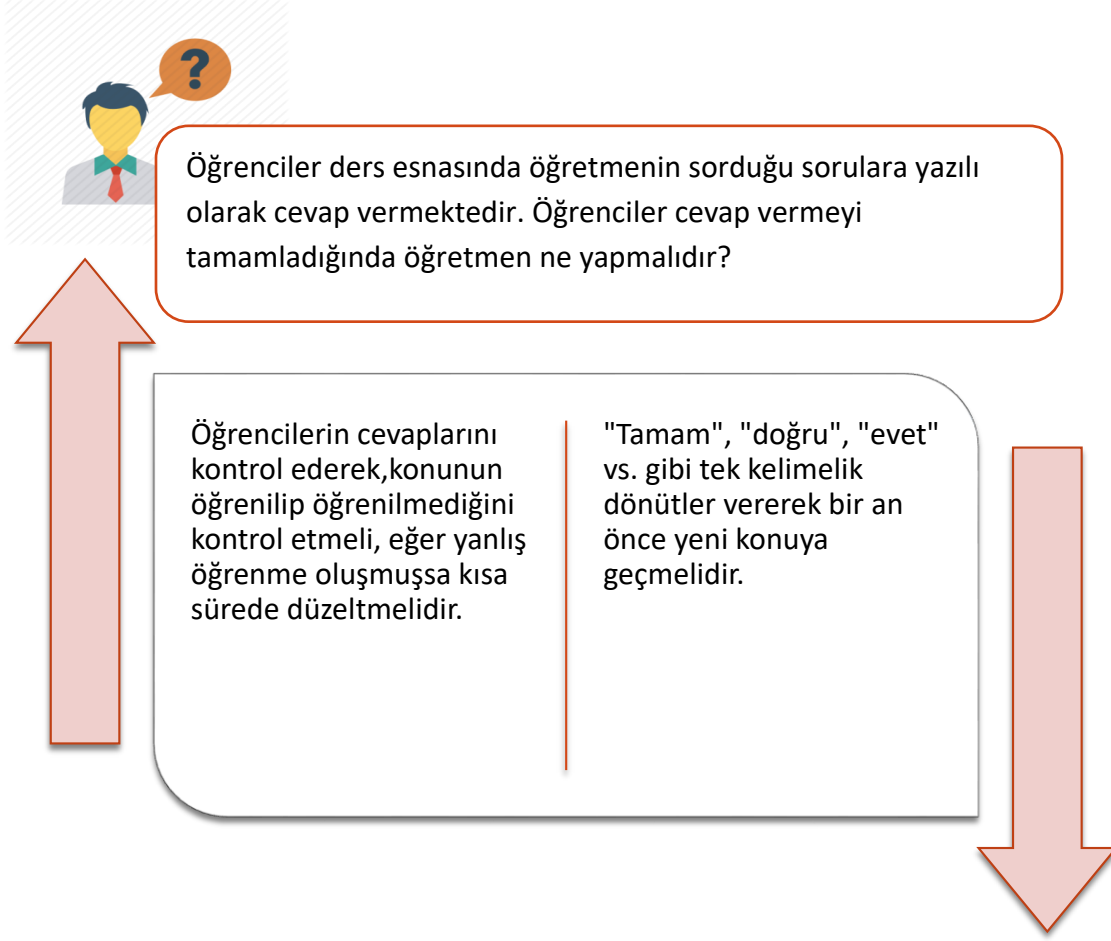
Öğretmen 40 dakikalık dersinde konu anlatımı ve soru cevap etkinliğiyle tamamlamayı düşünmektedir. Bu derste soru cevap etkinliğini nasıl kullanmalıdır?

Konuyu küçük parçalara bölerek, her alt konunun başında veya sonunda öğrencilere soru sormalı veya öğrencilerin sorularına cevap vermelidir.

30 dakika boyunca konu anlatımı yaparak son 10 dakika öğrencilere soru sormalı veya öğrencilerin sorularına cevap vermelidir.

Senaryo 2

4. Canlı Derslerde Öğretici-Öğrenci Etkileşiminde Nelere Dikkat Etmeliyim?

Madde Grubu	Madde	Evet	Hayır
Varlığını Hissetme/ Hissettirme	Öğrencilerin öğreticiyi görmesi ve duyması sağlandı mı?		
	Öğrencilerin görünür ve duyulabilir olması sağlandı mı?		
Öğrenmeyi Kolaylaştırma	Konunun uygunluğuna göre 10 ar dakikalık bölümlere ayrıldı mı?		
	Konu anlatımı esnasında yazışma alanları kapatıldı mı?		
Öğretimsel İletişim	Konuyla ilgili güncel örnekler sunuldu mu?		
	Etkileşimli etkinlikler tasarlandı mı?		
	Ek kaynaklar sunuldu mu?		
	Önceki haftalara ait ödevler hakkında bir değerlendirme yapıldı mı?		
	Konuyla ilgili ilgi ve dikkat çekme amacıyla dersin başında sorular soruldu mu?		
	Ön öğrenmeleri hareket geçirmek için hatırlatma sorusu soruldu mu?		
	Her alt konunun sonunda öğrenmeleri kontrol etme amacıyla soru soruldu mu?		
	Her bilgi düzeyinden sorular soruldu mu?		
	Sorular tüm sınıfa mı soruldu?		
	Özel olarak derse herhangi bir sebepten katılmayan öğrencilere yönelik soru soruldu mu?		
	Öğrencilere ismiyle seslenildi mi?		
	Soru sorulduktan sonra 3-5 saniye beklendi mi?		
	Alternatif cevap yolları kullanıldı mı (yazışma, anket vs.)?		
	Öğrencilerin cevaplarını sesli ve görüntülü vermesi sağlandı mı?		
	Doğru cevaplara olumlu geri bildirim verildi mi?		
	Yanlış cevap verildiğinde doğru cevabı bulması için ipucu verildi mi?		
	Öğrenci cevap verirken sonuna kadar dinlendi mi?		

Öğretimsel Destek	Öğrenciler anlamadıkları noktaları sormaları için teşvik edildi mi?		
	Öğrencilerden gelen sorulara cevap verildi mi?		
	Öğrencilerden gelen sorulara diğer öğrencilerin cevap vermesi sağlandı mı?		
	Tartışma ortamı oluşturuldu mu?		
	Öğretici tartışmaya aktif olarak katıldı mı?		
	Tüm öğrencilerin tartışmada fikrini söylemesi sağlandı mı?		
	En fazla 5 dakika içinde öğrencilerle herhangi bir etkileşime girildi mi?		

Kaynaklar

- Anderson, T. (2003). Getting the mix right again: An updated and theoretical rationale for interaction. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 4(2).
- Anderson, B., & Simpson, M. (2012). History and heritage in open, flexible, and distance education. *Journal of Open, Flexible and Distance Learning*, 16(2), 1–10.
- Battalio, J. (2007). Interaction online: A reevaluation. *Quarterly Review of Distance Education*, 8(4), 339-352.
- Borrich, G. D. (2014). Effective teaching methods: Research-based practice (8th edit).
- Essays, UK. (November 2018). Importance Of Teacher Student Interaction. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/education/importance-of-teacher-student-interaction-education-essay.php?vref=1>
- Kang, M. S. (2009). Development of Learners' Perceived Interaction Model and Scale Between Learner and Instructor in e-Learning Environments. *Unpublished doctoral dissertation, Korea University. Seoul*.
- Moore, M. G. (1989). Three types of interaction. *The American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-6.
- Swan, K. (2001). Virtual interaction: Design factors affecting student satisfaction and perceived learning in asynchronous online courses. *Distance education*, 22(2), 306-331.
- Thach, E. C., & Murphy, K. L. (1995). Competencies for distance education professionals. *Educational Technology Research and Development*, 43(1), 57-79.

Bölüm 11:

Canlı Derslerde Geri Bildirim

Dr. Öğr. Üyesi Güler KARAMAN
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Ne zaman ve nasıl geri bildirim vermeliyim?
- Geri bildirim verirken nelere dikkat etmeliyim?
- Canlı derslerde kullanacağım geri bildirimlerin avantaj ve sınırlılıkları nelerdir?
- Geri bildirim için kullanabileceğim temel teknikler nelerdir?

1. Geri Bildirime Genel Bakış

Geri bildirim, bireyin yaptığı bir davranışın sonucuyla ilgili bilgi sağlama sürecidir ve eğitimde yaygın bir biçimde kullanılan bir kavramdır. Geri bildirimler, öğrenciye eğitimin amaçlarına uygun davranışta bulunup bulunmadığı, öğrenenlerin öğrenmeleri konusunda bilgiler verir. Gerçek seviye ile istenen seviye arasında açıklık varsa bunu gidermeyi amaçlar. Çalışkan (1999) geri bildirim, öğrenmenin gerçekleştiği ortamda, öğrencinin verdiği yanıtın hemen sonra ya da belirli bir zaman sonra, öğrencinin yanıtını pekiştirmek, güdülemek ve hatalarını düzeltmek için açıklamalarda bulunmak amacıyla kullanılan görsel ve işitsel uyarılar olarak tanımlamıştır. Genel anlamda geri bildirimler akademik başarıyı artırır, öz yeterliği ve motivasyonu güçlendirir ve üst bilişsel becerilerin gelişimini destekler (Çevik, 2014). Daha açık bir ifadeyle doğru zamanda ve doğru bir yaklaşımla verilen geri bildirimler, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde kendilerini daha iyi anlamalarını ve ne şekilde öğrendiklerini fark etmelerini sağlayarak öğrenmeye karşı motivasyonlarını yükseltebilir. Bu şekilde yüksek motivasyona sahip öğrenciler mekandan bağımsız olarak aldığı canlı dersler sayesinde etkili öğrenme süreci geliştirmede başarıyı yakalayabilir.

Yüz yüze eğitimde olduğu kadar uzaktan eğitim ortamlarında da kullanılan geri bildirimler, kendi öğrenme deneyimlerini kontrol edebilen, düzenleyebilen, özerk öğrenme deneyimi kazanan öğrenci profili ortaya çıkarılmasına büyük katkı sağladığı için bir mihenk taşıdır (Evans, 2013; Price, Handley, Millar ve O'donovan, 2010; White, 2005). Çünkü uzaktan eğitim süreçlerinde öğrenenlerin kendi öğrenmelerini kontrol altında tutmaları önemlidir. Uzaktan eğitim bağlamında, geri bildirim esas olarak öğrencilerin sürekli ilerlediklerinden haberdar olmalarını, düşünmeyi kolaylaştırmalarını ve yapıcı değişiklikleri tetiklemelerini sağlamak için biçimlendirici bir role sahiptir (Alvarez, Espasa ve Guasch 2012). Uzaktan eğitim yanında özel olarak canlı dersler düşünüldüğünde, bu ortamların öğrenci ve öğreticilerin eş zamanlı olarak bir arada bulunduğu nadir ortamlardan olması sebebiyle, verilen geri bildirimlerin öğrenenlerin doğru yönlendirilmeleri noktasında büyük önem taşıdığı söylenebilir. Doğru yönlendirilen öğrenenler de bu sayede özerk öğrenme süreçlerinin yönetimi noktasında daha başarılı olabilirler.

2. Geri Bildirim Neden Önemlidir?

Tüm eğitim sürecinde, dolayısıyla da uzaktan eğitimde ve öğrenci ile öğreticinin eş zamanlı olarak bir arada bulundukları canlı derslerde geri bildirim, mekân ve mesafe farklılıklarını ortadan kaldırmaya ve etkili öğrenme ortamlarının oluşmasına imkân tanır.

**Etkili geri
bildirim
olmazsa;**

- Öğrenenler öğrenme sürecinden kopabilir.
- Yanlış öğrenmelerin düzeltilmesi zorlaşabilir.
- Zincirleme bir şekilde öğrenme süreci aksayabilir.
- Öğrenenlerde değersizlik hissi oluşabilir.
- Motivasyon kaybına neden olabilir.
- Zaman ve mekandan bağımsız olarak öğrenmeye karşı uzaklık hissi oluşabilir.

Şekil 11.1. Canlı Derslerde Geri Bildirimin Önemi

Nicol ve Macfarlane-Dick'e (2006) göre öğrencilere daha fazla öğrenme sorumluluğu verilmesi, ihtiyaç duyacakları geri bildirimlerin önemini de artırmaktadır. Nicol ve Macfarlane-Dick'e (2006) göre etkili geri bildirim uygulamalarının 7 ilkesi şu şekilde sıralanabilir.

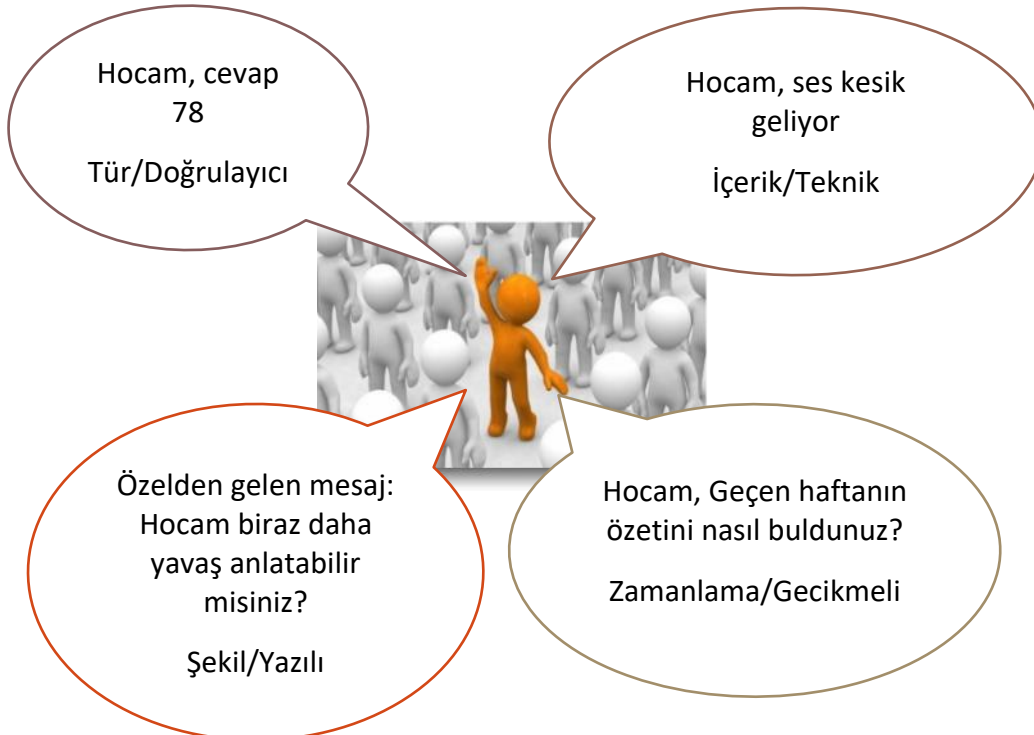
Etkili Geri Geri bildirim

- İyi performansın netleştirilmesine yardımcı olur.
- Öğrenmede öz-değerlendirmenin gelişimine kolaylık sağlar.
- Öğrencilere öğrenmeleri hakkında nitelikli bilgi sunar.
- Öğrenme sürecinde öğretmen ve akran diyaloglarını özendirir.
- Olumlu motivasyonel inancı ve öz-saygıyı teşvik eder.
- Mevcut olan ve beklenen performans arasındaki boşlukları giderme fırsatı sağlar.
- Öğretimi şekillendirmek adına öğretmenlere bilgi sağlar.

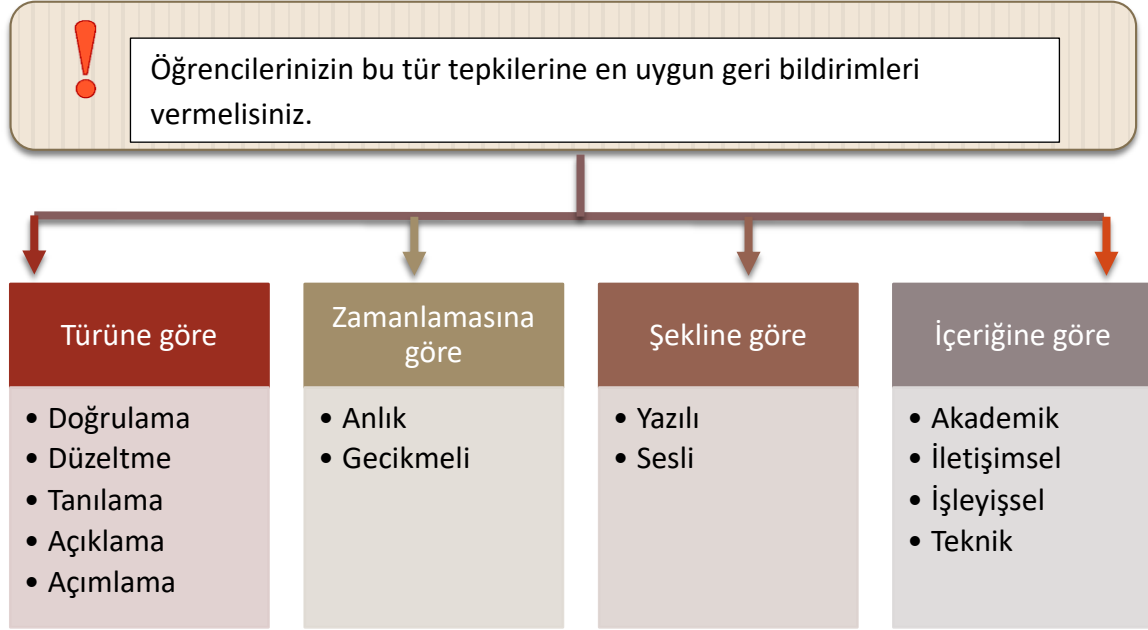
Şekil 11.2. Canlı Derslerde Etkili Geri Bildirim Uygulamalarının Yedi İlkesi

3. Ne Zaman ve Nasıl Geri Bildirim Vermeliyim?

Canlı dersler sırasında öğrencilerden çeşitli yapılarda sorular alabilirsiniz. Her bir soruya farklı türde, zamanda, şekilde ve farklı içeriklerde geribildirim vermeniz gerekebilir.

Canlı derslerde kullanılan geri bildirim türlerine, zamanlamasına, şekline ve içeriğine göre farklı biçimlerde kullanılabilir.

Şekil 11.3. Canlı Derslerde Geri Bildirim Türleri

Genel olarak geri bildirim türleri doğrulayıcı, düzeltici, tanılayıcı, açıklayıcı ve açımlayıcı geri bildirimlerdir. Canlı derslerde de farklı geri bildirim türlerinden yararlanılabilir. Ders sırasında öğrencilerden gelecek tepkilere en uygun geri bildirim türüyle dönüt verilmelidir.

- Herhangi bir açıklama gerektirmeyen ve doğruluğun onaylanması gereken durumlarda doğrulayıcı,
- Yanlış ve basit yanıtlar verilmesi durumunda kısaca yanlışın düzeltilmesi durumunda düzeltici,
- Yanlış yanıtların nedenleriyle ortaya koyulması gerektiği durumlarda tanılayıcı,
- Yanlış edinilen bir bilginin düzeltilmesi için geçmiş bilgilerle bağlantı kurulması gereken durumlarda açıklayıcı ve
- Geçmiş bilgilerle ilişki kurulması yanında sonrasında öğrenilecek bilgilere de uygun zeminin hazırlanması gerektiği durumlarda ise açımlayıcı geri bildirim kullanılmalıdır.

Zamanlamasına göre ise anlık ve gecikmeli olmak üzere iki farklı geri bildirim çeşidi kullanılabilir. Dersin ilerlemesine engel olacak herhangi bir öğretimsel ya da teknik sorunda anlık geri bildirim sağlanması gerekirken dersin akışının bozulmasına engel olacak ve anlık müdahale gerektirmeyen durumlarda ise gecikmeli geri bildirimler kullanılabilir. Anlık ya da gecikmeli olabilecek geri bildirimler şekil açısından da sesli ya da yazılı olarak sunulabilir. Sesli geri bildirimler öğrenciye hitaben ve ses iletimi aracılığıyla verilirken yazılı geri bildirimler ise canlı derslerin mesajlaşma alanları aracılığıyla iletilir. Ayrıca bu geri bildirimler içerik açısından düşünüldüğünde bunlar akademik, iletişimsel, işleyişsel veya teknik olabilirler. Akademik geri bildirimler ders konularına yönelik verilirken teknik geri bildirimler canlı derslerde yaşanabilecek teknik aksaklıklar için kullanılabilir. İletişimsel geri bildirimlerde ise geri bildirimin her açıdan uygun olduğu an ve şeklin belirlenmesi söz konusudur, burada öğreticinin iletişimsel becerileri önemli rol oynamaktadır. Dersin işleyişinin iyileştirilmesine yönelik verilen her türlü geri bildirimi de işleyişsel geri bildirim olarak değerlendirebiliriz.

	Doğrulayıcı • Doğruyu pekiştirmeye yardım eder. ✓ • Yanlış yanıtlar için bir katkı sunmaz. ✗
	Düzeltilici • Sıkça kullanılması etkili ve kalıcı öğrenme sağlama açısından önemlidir. ✓ • Yanlış yanıt önemsendiği için güdülenmeyi olumsuz etkileyebilir. ✗
	Tanılayıcı • Yanlış yanıtların sebeplerini bularak hataların giderilmesini sağlamaktır. ✓
	Açıklayıcı • Öğrenci tarafından edinilen yanlış bilgi, daha önceki bilgi ile bağlantı kurularak yapılan mantıksal açıklamalar ile daha önceki bilgiler düzeltilmiş olur. ✓
	Açımlayıcı • Öğrenciye yanlışlarını belirtmekle kalmaz öğrencinin öğrendiği bilgiyi pekiştirir ve daha fazla bilgi öğrenmesine yardımcı olur. ✓ • Yeni içerik ile önceki bilgiler arasında ilişki kurarak, öğrenmeyi ilerletir. ✓

Şekil 11.4. Canlı Derslerde İşleyişsel Geri Bildirimler

4. Geri Bildirim Verirken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Öğrenme sürecinde, özellikle canlı dersler özelinde düşündüğümüzde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar öğrenenlerin motivasyonunu yüksek tutarak etkili öğrenme gerçekleştirmelerine fayda sağlayacaktır.

Geri bildirim verirken;

- Öğrencilere ismi ile hitap ediniz.
- Şahsını rencide etmeyiniz, yaptığı işi değerlendiriniz.
- Motive edici olunuz.
- Sadece eksik yönle odaklanmadan başta olumlu yanları belirtiniz.
- Ödev ya da proje değerlendirmelerinde eksikleri çok olan çalışmalar için bu tür durumların kişisel nedenlerle olabileceği ve bir sonrakine telafi edilebileceğini göz önünde bulundurunuz.

Şekil 11.5. Geri Bildirim Verirken Dikkat Edilecek Hususlar

Geri bildirim verilmeden önce çeşitli analizlerin de öğretici tarafından yapılmış olması gereklidir. Bunlar,

- Geri bildirimin yapılacağı kişilerin kimler olduğu,
- En uygun zamanın ne olduğu,
- Geri bildirimin amacının ne olduğu,
- Ger bildirim esnasında çift taraflı iletişimin nasıl kurulabileceği ve
- O anki durum için gerçekçi geri bildirimin ne olduğu gibi analizlerdir.

5. Geri Bildirimler İçin Temel Teknikler

Canlı derslerde kullanılan geri bildirimlerin öğrenenlere iletilmesine yönelik çeşitli yollar/teknikler kullanılabilir. Bunlar anlatım sırasında verilen sesli, yazılı ve beden dili kullanılarak (jest ve mimikler aracılığıyla) verilen geri bildirimler ya da öğrencilerden gelen yanıtların toplu değerlendirilmesine yönelik paylaşılan doküman ya da görseller olabilir.

Anlatım esnasında sesli geri bildirim	Sohbet ekranında yazılı geri bildirim verme	Jest ve mimikleri kullanarak geri bildirim verme	Geri bildirim için doküman/resim gönderme
•Öğrencilerin yanıtlarının analizlerini paylaşma	•Öncesinde sorulan bir soruya gecikmeli gelen yanıtlar için dersi bölmeden yazılı geri bildirim sağlama	•Öğrencilerden gelen yazılı ya da multimedya (görüntü/ses) yanıtlara beden dilini kullanarak geri bildirim verme	•Gelen yanıtların genel olarak değerlendirilmesine yönelik dokümanı/görseli paylaşma

Şekil 11.6. Canlı Derslerde Geri Bildirimler İçin Temel Teknikler

Canlı ders platformlarına baktığımızda her platformda olan bazı bölümleri (sohbet alanı, kamera görüntüsü ve sesi, doküman paylaşım alanı gibi) mesaj iletimi için iletişim kanalı olarak kullanarak istediğiniz türde geri bildirimi öğrencilerine iletebilirsiniz.

Şekil 11.7. Canlı Derslerde Geri Bildirim Örnekleri

6. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Geri Bildirim

Senaryo 1

Öğretmen ders esnasında 20 kişilik bir sınıfa ekran paylaşımıyla konuyu anlatırken bir öğrenci sesin kesik kesik geldiğini yazılı olarak bildiriyor. Öğretmen hangisini yapmalıdır?

Öğretmen derisi kesmeden devam ederken diğer öğrencilerden benzer bir bilgi gelip gelmediğini kontrol eder ve buna göre sorun yaşayan öğrencinin kendi bağlantısını kontrol etmesini ister (yazılı ya da sözlü olarak)

Anlatımı yarıda kesip sesin herkes tarafından duyulup duyulmadığını sorar, herkesin cevap vermesini bekler ve tüm öğrenciler duyduğunu belirttikten sonra derse devam eder.

Senaryo 2

Bir konuyu öğretmen 2 kere anlatmış olmasına rağmen öğrencilerden biri anlamadığını belirtmektedir. Buna göre öğretmen ne yapmalıdır?

Bir kere daha farklı
şekilde anlatmalı

Diğer öğrencilerin
dersten kopmasını
önlemek için
öğrenci ile özelden
birebir iletişim
kurmalı

Konunun kısa bir özetini yaptıktan sonra sorusu olması halinde kendisiyle özel iletişime geçmesini söyler.

7. Canlı Derslerde Geri Bildirim Verirken Nelere Dikkat Etmeliyiz?

Zamanlama

- ☐ Geri bildirim en uygun zamanda (verilen öğrenme görevinden hemen sonra) veriliyor mu?
- ☐ Öğrenme sonucuyla birlikte hızlı bir şekilde sunuluyor mu?

Tür

- ☐ Durum için en uygun geri bildirim şekli seçiliyor mu?
- ☐ Öğrenen çeşitliliği göz önünde bulundurularak çeşitli geri bildirim türleri kullanılıyor mu?
- ☐ Öğrenme sonuçları ile ilgili bilgi veriliyor mu?
- ☐ Verilen cevabı düzeltme için süre veriliyor mu?
- ☐ Eski bilgi ve yeni bilgi arasında ilişki kurmaya izin veriliyor mu?
- ☐ Yeni öğrenilecek bilgiler için kapı aralıyor mu?

Öğrenme

- ☐ Dersin hedefine uygun mu?
- ☐ Verilen kişilerin özelliklerine uygun mu?
- ☐ Öğreneni harekete geçiriyor mu?
- ☐ Öğrenmeyi pekiştiriyor mu?
- ☐ Beceri ve tutumlarda değişim yaratıyor mu?
- ☐ Gerçekçi mi?

Kaynaklar

- Alvarez, I., Espasa, A., & Guasch, T. (2012). The value of feedback in improving collaborative writing assignments in an online learning environment. *Studies in Higher Education*, 37(4), 387-400.
- Çalışkan, H., 1999. *Bilgisayar Destekli Kubaşık Öğrenmede Geribildirim Türü ve Öğrenme Bağlamının Akademik Başarısı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çevik, Y.D. (2014). Dönüt Alan mı Memnun Veren mi? Çevrimiçi Akran Dönütü İle İlgili Öğrenci Görüşleri. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education* 3(1), 10-23
- Evans, C. (2013). Making sense of assessment feedback in higher education. *Review of educational research*, 83(1), 70-120.
- Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in higher education*, 31(2), 199-218.
- Price, M., Handley, K., Millar, J., & O'donovan, B. (2010). Feedback: all that effort, but what is the effect?. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35(3), 277-289.
- White, C. (2005). Contribution of Distance Education to the Development of Individual Learners. *Distance Education*, 26(2), 165-181.

8.

Bölüm 12:

Canlı Derslerde Zaman Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Gürkan YILDIRIM
Bayburt Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Zamanı etkili nasıl kullanabilirim?
- Zaman yönetiminin canlı derslerde önemi nedir?
- Dersin kapsamına, süresine ve öğrenci sayısına uygun zaman yönetimini nasıl yapabilirim?

1. Zaman Yönetimine Genel Bakış

Zaman, kaybedilmesi büyük sorunlara neden olan önemli ve geri getirilmesi imkânsız bir kaynaktır. Bu nedenle zaman yönetimi hayatın her alanında oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda eğitim ortamlarında da etkili bir zaman yönetimi sürecinin işletilmesi gerekliliğinden bahsedilebilir. Eğitimde zaman yönetimi dersin işlenişinin çeşitli değişkenler bakımından etkili bir şekilde organize edilmesi ve öngörülen süreçlerin belirlenen zaman dilimi içerisinde tamamlanması olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında zaman yönetimi canlı ders sürecinde yüz yüze eğitimden de daha fazla önem arz etmektedir. Öğretmen daha kısa sürede öğrencilerin dikkati çekmek, motive etmek ve öğrenmeye hazır hale getirmek durumundadır.

Alan yazın incelendiğinde de Koppelman ve Vranken (2008)'ın belirttiği üzere sanal sınıfın organizasyonunda; uygun bir pedagojik yaklaşıma sahip olmak ve bu yaklaşımı destekleyen bir araca sahip olmak oldukça önemli görülmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin süreç içinde aktif olabilecekleri çeşitli aktivitelere yer vermek ve bu aktiviteleri daha önce planlamak gerekmektedir. Ancak sadece ortamın ve planın hazır olması tek başına yetmeyebilir Bu gibi bir durumda öğretmen planlama aşamasında canlı ders esnasında yaşanabilecek aksaklıkları da dikkate alarak B ve C planlarını da hazır hale getirmelidir. Yani genel olarak düşünüldüğünde canlı ders uygulamalarında zaman yönetimini sağlamada etkili bir öğretim tasarımı sürecinin işletilmesi gerekli görülmektedir.

2. Zaman Yönetimi Neden Önemlidir?

Zaman yönetimi günümüzde sadece eğitim alanında değil bütün iş kollarında etkili ve verimli çalışmaya imkan tanıyan bir kavram olarak görülmektedir. Bu nedenle zamanın iyi planlanması canlı derslerde belirlenen sınırlı süre içinde en etkili ve verimli şekilde öğrenme aktivitelerinin geliştirilmesine imkan tanımaktadır. Canlı derslerde öğretmen yüz yüze sınıf ortamlarından farklı olarak fiziki olarak bir arada olmadığı bir gruba daha kısa sürede öğretim yapmakla görevlidir. Bu da sürecin daha zor olduğunu ve özellikle canlı derslerde zaman yönetiminin çok önemli olduğunu göstermektedir.

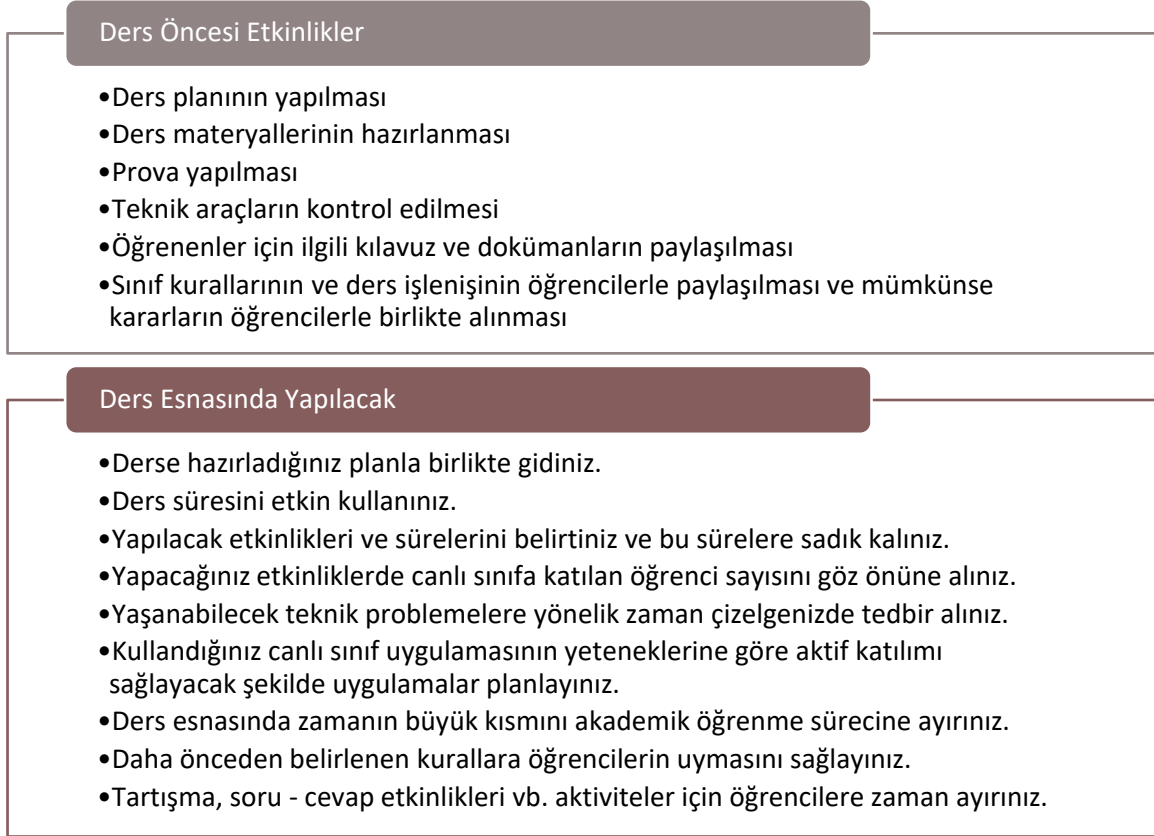
Zaman Yönetimi

- Etkili ve verimli öğrenme ortamlarının geliştirilmesini sağlar.
- Ders sürecinin planlı ve programlı bir şekilde işletilmesini gerektirir.
- Öğretmen ve öğrencilerin görevleri belirlenir ve herkes bu rollere uygun hareket eder.
- Müfredata yönelik kaygıları en aza indirir.
- Dersin hedef ve amaçlarından açık ve net bir şekilde öğrenenler haberdar edilir.
- Belirsizliklerin önüne geçilerek riskler önceden satın alınır.

Şekil 12.1. Zaman Yönetiminin Önemi

3. Zaman Yönetimi İçin (Pratik) Neler Yapılabilir?

Canlı ders esnasında zaman yönetimi hususunda sıkıntı yaşamamak için öncelikle ilgili konunun iyi planlanması gerekmektedir. Yani dersin hangi aşamasında hangi etkinliklerin ne kadar süre ile yapılacağı iyi belirlenmelidir. Zaman yönetiminde ders öncesi ve ders esnasında yapılacak etkinlikler farklılık gösterebilmektedir.

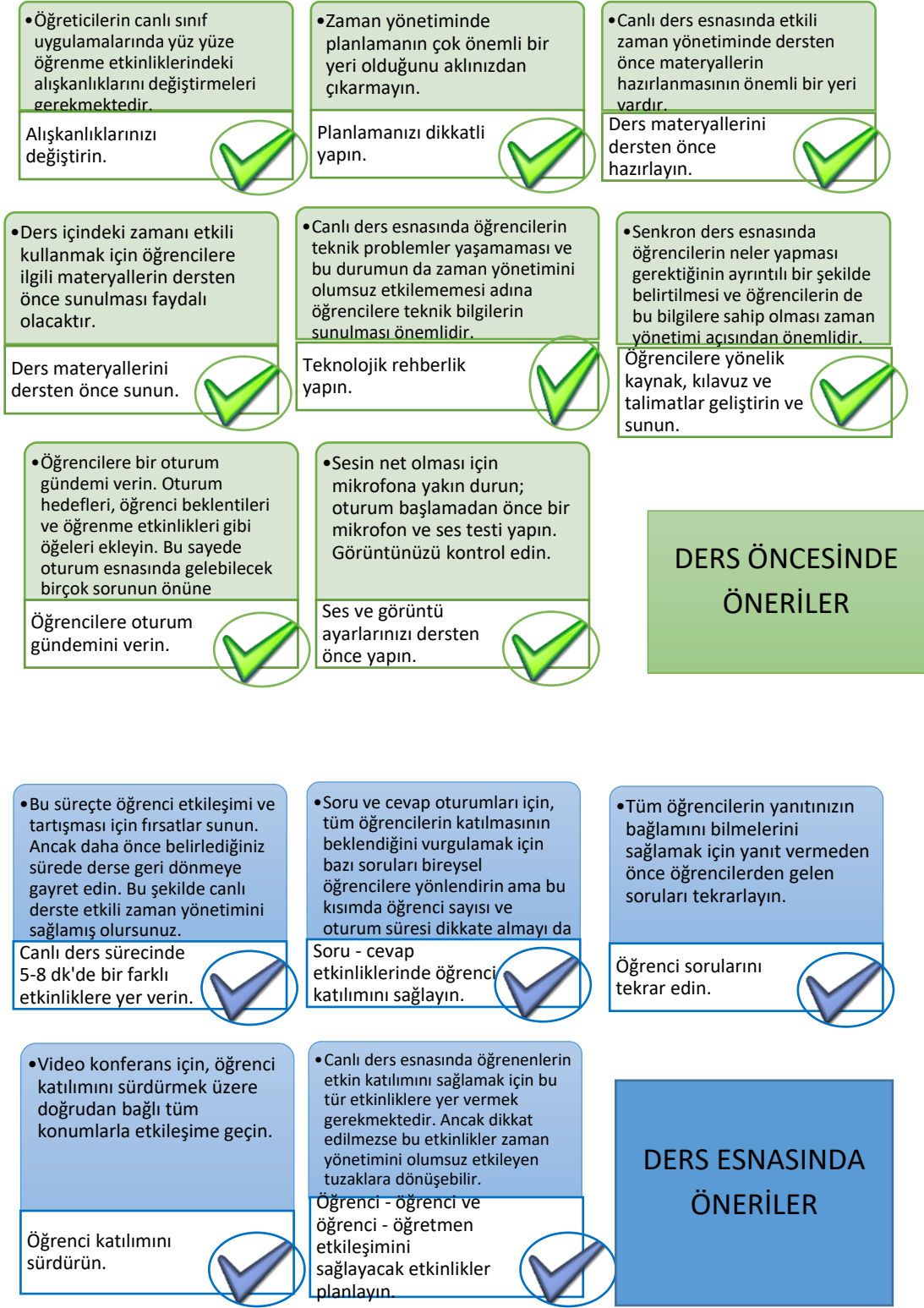

Şekil 12. 2. Zaman Yönetiminde Pratik Öneriler

Ders öncesi hazırlıkların çok iyi olması dersin de çok iyi olacağı anlamına gelmemektedir. İyi planlanmamış bir süreç sonrasında başarı da gelmeyecektir. Bunun için canlı sınıf öncesinde yapılan hazırlıkların ders esnasında da iyi bir planlama ile işletilmesi etkili olacaktır.

4. Zaman Yönetiminde Öğreticilere Öneriler

Zaman yönetimi yüz yüze öğrenme ortamlarında olduğu gibi canlı sınıf uygulamalarında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Acosta-Tello (2015) bunun sağlanması için aşağıdaki durumlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu öneriler öğretmenlerin canlı ders esnasında daha etkili ve verimli bir öğretim gerçekleştirilmesini sağlaması açısından etkili olabilecektir.

Şekil 12. 3. Zaman Yönetiminde Öğreticilere Öneriler

5. Zaman Yönetimini Olumsuz Etkileyen Tuzaklar

Zaman yönetimi öğrenmenin bütün süreçlerinde hem öğretene hem de öğrenenler için en önemli konular arasında değerlendirilebilir. Zaman yönetimin etkili sağlanması için bazı stratejiler olduğu gibi çoğumuzun farkında olmadığı zaman tuzakları da vardır ki çoğu zaman bu tuzaklara yakalanırız. Türkan (2018) zaman yönetimini olumsuz etkileyen durumları 19 başlık altında incelemiş ve bunlardan canlı derslerle ilgili olabilecekler aşağıda gösterilmiştir. Bu tuzaklara düşmek yapılan canlı derslerin etkililiğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Şekil 12. 4. Zaman Yönetimini Olumsuz Etkileyen Tuzaklar

Canlı derslere yönelik zaman yönetiminde bireylerin düştükleri tuzaklar incelendiğinde öğretmenin sürece plansız başlamaları veya kendilerine aşırı güvenmeleri zaman yönetimini olumsuz etkileyecektir. Bunun yanı sıra sürecin içinde öğretmenlerin kararsız kalması veya canlı ders esnasında bazı durumlarda "hayır" diyememesi de zaman yönetiminin istenildiği gibi planlanamamasına neden olabilir.

6. Zaman Yönetiminde Kullanılan Teknikler

Zaman yönetiminde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Öğretmenler mevcut şartları ve öz değerlendirmelerini yaparak ilgili yaklaşımlardan bir veya birkaçını benimseyebilirler. Bunun için içinde bulunduğunuz durumu çok iyi analiz etmeniz gerekmektedir. Örneğin canlı ders uygulamalarında da ABC yaklaşımı ile önceliklerinizi etkili bir şekilde belirleyebilir ve düzenli yaşam yaklaşımının temel prensibi olan düzen ilkesine göre planlı bir şekilde zaman yönetimini bu yaklaşımlar üzerinden şekillendirebilirsiniz. Aşağıda canlı ders yönetiminde kullanılabilecek bazı zaman yönetimi yaklaşımlarına temel özellikleri ile birlikte yer verilmiştir (Çelik, 2009; Döş, 2014; Erkılıç, 2011; Türkan, 2018).

Şekil 12. 5. Zaman Yönetimi Teknikleri

Zaman yönetimi yaklaşımlarında unutulmaması gereken en temel durumlarından biri bireyin zaman yönetimine yönelik bakışının canlı ders sürecini de doğrudan etkilemesiyle ilgilidir. Yani aslında bütün bireylerin temelde bir zaman yönetimi yaklaşımı olduğu ve uzaktan eğitim bu stratejilerin etkili birleşiminin önemli olduğu unutulmamalıdır.

7. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Zaman Yönetimi

Senaryo 1

Ayla Hanım 35 dk canlı ders yapması gerektiğini öğrendikten sonra dersi planlamaya başlamıştır. Etkili bir zaman yönetimi yapmak için aşağıdaki adımları gerçekleştirmeye karar vermiştir.

Süre (dk)	Aktivite	Yapılacaklar
1-5	Giriş	Geçmiş dersin hatırlatılması ve yeni konunun tanıtımı
6-10	Ders Anlatımı	Isı kavramının açıklanması
10-13	Soru cevap etkinliği	Isı kavramı hakkında sorunun öğrenciler tarafından cevaplanması ve öğretmen yorumu
14-20	Ders anlatımı	Sıcaklık kavramının açıklanması
20-25	Video gösterimi	Isı ve Sıcaklık kavramlarını içeren videoların gösterimi
25-30	Karşılaştırma aktivitesi	Isı ve Sıcaklık kavramlarının ilişkisi ve farklı yönlerinin ortaya konulması
30-35	Kapanış	2 dk içinde öğrencilerden Kavramların ilişkisini gösteren bir kavram ağı hazırlama isteme. 2 dk gelen yanıtları yorumlama ve sonra da dersin ödevini verip gelecek ders hakkında bilgi verme

- Ayla hanım öncelikle içeriğini anlamlı parçalara böldükten sonra ders içeriklerini geliştirmeye başlamıştır.
- Ders planının bu aşamada çok önemli olduğunu düşünen Ayla Hanım, öncelikle bir ders içinde anlatacağı konuyu yaklaşık 6 dk'lık parçalara ayırmış ve her 6 dk'dan sonra öğrencilere bir aktivite sunmayı planlamıştır.
- Bazı aktivitelerde grup sayısının fazla olabileceğini düşündüğünden anlık cevap alabileceği (anket, kısa cevap gibi) uygulamalara yer vermeye karar vermiştir.
- Derse başlamadan önce bütün materyalleri süresine göre hazırlayan Ayla Hanım yaşanabilecek aksaklıkları engelleyebilmek için yaklaşık 3 dk'lık bir yedek süre bırakmıştır.
- Derse saat 15:00'da başlayacak Ayla Hanım 14:45'te sisteme girmiş ve öncelikle mikrofon ve kamera kontrolünü yapmıştır.
- Ardından derste kullanacağı ve daha önce hazırladığı materyalleri öğrencilere sunmak için hazır hale getirmiştir.
- Derse etkili bir giriş yapan Ayla Hanım hedeflerden öğrencileri haberdar ettikten sonra ders anlatımına başlamış ve yaklaşık 6 dk sonra ilk aktivitesini yaklaşık 2 dk boyunca sürdürmüştür. Ancak öğrencilerin bu aktiviteden dönüşü ortalama 3 dk almıştır.
- Dersin sonuna kadar planladığı süre içinde gelmeyi başaran Ayla Hanım en son dersi örnek bir video eşliğinde özetledikten sonra dersi bitirmiştir.

Yapılan doğrular

- Analiz yapma
- Plan yapma
- Derse önceden hazırlanıp prova yapma
- Ders materyallerini ders öncesinde hazırlama
- Sistemi önceden açıp derse teknolojik olarak hazırlanma
- Plana sadık kalma
- Derse zamanında başlayıp bitirme

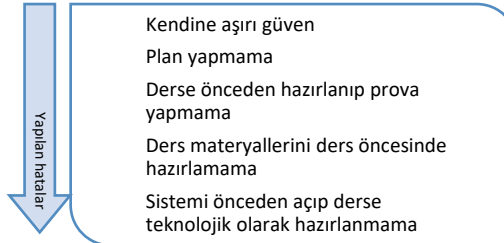
Senaryo 2

Ahmet öğretmen tecrübeli bir öğretmendir. Uzun yıllardır yürüttüğü yüz yüze derslere ek olarak uzaktan eğitim yöntemiyle canlı dersler vermesi istenmektedir. Ahmet öğretmen bu süreçte zorlanmayacağını zaten uzun yıllardır aynı dersi defaten anlattığını sürekli belirtmektedir. Ancak sistemin kullanımına yönelik bazı bilgilere ihtiyacı olduğunu, bunu da hemen halledebileceğini söylemektedir.

Süre (dk)	Aktivite	Yapılacaklar
1-5	Giriş	Geçmiş dersin hatırlatılması ve yeni konunun tanıtımı
6-15	Ders Anlatımı	Isı ve Sıcaklık kavramlarının açıklanması
16-20	Video gösterimi	Isı ve Sıcaklık kavramlarını içeren videoların gösterimi
20-25	Soru – cevap aktivitesi	Isı ve Sıcaklık kavramlarının farkına yönelik soru – cevap aktivitesi
25-30	Kapanış	Dersin özetinin yapılması ve sonra da dersin ödevini verip gelecek ders hakkında bilgi verme

- Dersin 30 dk süreceği okul yöneticileri tarafından kendine bildirilen Ahmet öğretmen saat tam 13:00'da dersi açmak için bilgisayarın karşısına geçtiğinde yaşanan küçük aksaklıklardan sonra derse ancak 13:05'te girebilmiştir.
- Bu süre içinde acele ederek 5 dk'lık kaybı rahatlıkla tolere edebileceğini düşünürken dersin amaç ve hedeflerini söylemeye gerek görmeyip giriş kısmını atlamıştır.
- Bu esnada derste anlatacağı materyalleri USB belleğinden öğrencilerle paylaşması ve materyalde ilgili kısmı açması da yine zaman kaybı olarak karşısına çıkmıştır.
- Son bir gayretle kalan kısa sürede bu işi başarabileceğini düşünürken dersin 15. dakikasında bir öğrenci anlamadığı bir yeri sormuş ve Ahmet öğretmenin tekrar etmesini istemiştir.
- Soru – cevap kısmı biraz uzun sürdüğünden dolayı video gösterimini sona bırakmak zorunda kalmıştır. Videoyu daha önceden ayarlamadığı için ilgili kısmı bulup izletmesi de yine planlanan zaman içerisinde tamamlanamamıştır.
- Video aktivitesi uzun sürdüğünden dersin kapanışını tam yapamayıp sadece öğrencilere dersin bittiğini söyleyip dersi kapatmıştır.
- Ahmet öğretmen için ayrılan 30 dakikalık süre tamamlandığında Ahmet öğretmen başta anlatmayı planladığı konuların sadece %30'unu bitirebildiğini fark etmiştir. Durumu kendi içinde değerlendiren Ahmet öğretmen yaptığı hataları düşünmektedir.

8. Canlı Derslerde Zaman Yönetiminde Nelere Dikkat Etmeliyim?

Ders Öncesinde;

- ☐ Canlı ders işlenişine yönelik ders planlaması yapıldı mı?
- ☐ Ders materyalleri ders öncesinde hazırlandı mı?
- ☐ Ders materyalleri öğrenciler ile paylaşıldı mı?
- ☐ Canlı ders sisteminin kullanımına yönelik öğrencilere gerekli bilgilendirmeler ve kılavuzlar sunuldu mu?
- ☐ Canlı ders esnasında yürütülecek aktiviteler süreleri ile planlandı mı?
- ☐ Canlı dersin bir provasası yapıldı mı?
- ☐ Canlı dersin kuralları öğrencilere açık ve net bir şekilde bildirildi mi?

Ders Esnasında;

- ☐ Canlı derse zamanında başlandı mı?
- ☐ Canlı dersin başlangıcında dersin amaç ve hedefleri öğrencilere bildirildi mi?
- ☐ Canlı dersin genelinde akademik öğrenme süreçleri dikkate alındı mı?
- ☐ Canlı dersin her 5-8 dakika arasında bir öğrencilere çeşitli etkinlikler düzenlendi mi?
- ☐ Düzenlenen etkinlikler öğrenci sayısına ve kullanılan sisteme göre organize edildi mi?
- ☐ Öğrenciler için düzenlenen etkinlikler zamanında sonlandırıldı mı?
- ☐ Belirlenen sürelerde önceden planlanan etkinlikler tamamlandı mı?
- ☐ Ders özetlendi mi?
- ☐ Ders zamanında ve eksiksiz bir şekilde bitirildi mi?

Kaynaklar

- Acosta-Tello, E. (2015). Enhancing the Online Class: Effective Use of Synchronous Interactive Online Instruction. *Journal of Instructional Pedagogies*, 17.
- Çelik, V. (2009). Sınıf yönetimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Döş, İ. (2014). Sınıfta Zaman Yönetimi. Argon, T. ve Nartgün, Ş. (Ed.) Sınıf yönetimi. Ankara: Maya Akademi.
- Erkılcı, T. A. (2011). Zaman yönetimi. Kıran, H. (Ed.) Sınıf yönetimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koppelman, H., & Vranken, H. (2008). Experiences with a synchronous virtual classroom in distance education. *ACM SIGCSE Bulletin*, 40(3), 194-198.
- Türkan, Ü. (2018). *Öğretmenlerin zaman yönetimi becerilerinin incelenmesi: İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi örneği* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).

Bölüm 13:

Canlı Derslerde Kapanış

Dr. Öğr. Üyesi Serkan YILDIRIM
Atatürk Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde kapanışın önemi nedir?
- Canlı derslerde kapanış yapmanın faydaları nelerdir?
- Canlı derslerde kapanış sürecini nasıl organize etmeliyim?
- Canlı derslerin kapanış sürecinde gerçekleştirilebilecek aktiviteler nelerdir?

1. Kapanışa Genel Bakış

Kapanış, öğretim sürecinde aktarılmak istenen kazanımların dersin sonunda yeniden gözden geçirilerek dersin tamamlanmasını hedefleyen aktivitelerdir. Kapanış sürecinde temel olarak dersin kazanımları yeniden gözden geçirilir ve öğrencilerin bu kazanımları doğru bir şekilde öğrenmeleri için çaba sarf edilir. Özellikle canlı derslerin etkinliğini artırmak için kapanış süreci üzerinde durulması gereken dersin önemli bir bölümüdür. Canlı derslerin kapanış sürecinde **sözlü anlatım veya çeşitli öğretim materyalleri kullanılarak dersin temel kazanımları yeniden ele alınır, konular özetlenir, öğrenme için gerekli açıklamalar yapılır.**

Özetleme, hem yüz yüze öğrenme ortamlarında hem de canlı derslerde benzer amaçlar için kullanılmaktadır. Öğretim sürecinde aktarılmak istenen mesajların doğru bir şekilde algılanmasını garanti altına almak ve öğrenmenin pekiştirilmesini sağlamak adına özetleme süreçleri kullanılmaktadır. Unutulmamalıdır ki bir anlatımda en çok hatırlanan noktalar **giriş ve kapanışta** aktarılanlardır (Miller, 2010). Bu açıdan etkili bir kapanış öğrenciler açısından oldukça önemli hale gelmektedir. Ayrıca **kapanışın** dinleyicilere **aktarmak istenilenleri** ifade etmek için **son şans** olduğu da aşîkârdır (Schmitz, 2012; Smith, 2014). Bu nedenle öğretmenler açısından canlı derslerine katılan öğrencilerin istenilen kazanımları elde etmelerine yardımcı olmanın yollarından bir de etkili bir kapanış süreci yürütmektir.

2. Kapanış Neden Önemlidir?

Kapanış, öğrenme aktivitesinin istenilen kazanımlarla tamamlanmasına yardımcı olmakta, destekleme ve pekiştirme imkanı sağlamakta ve akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir. Kapanışın önemi;

Kapanış;

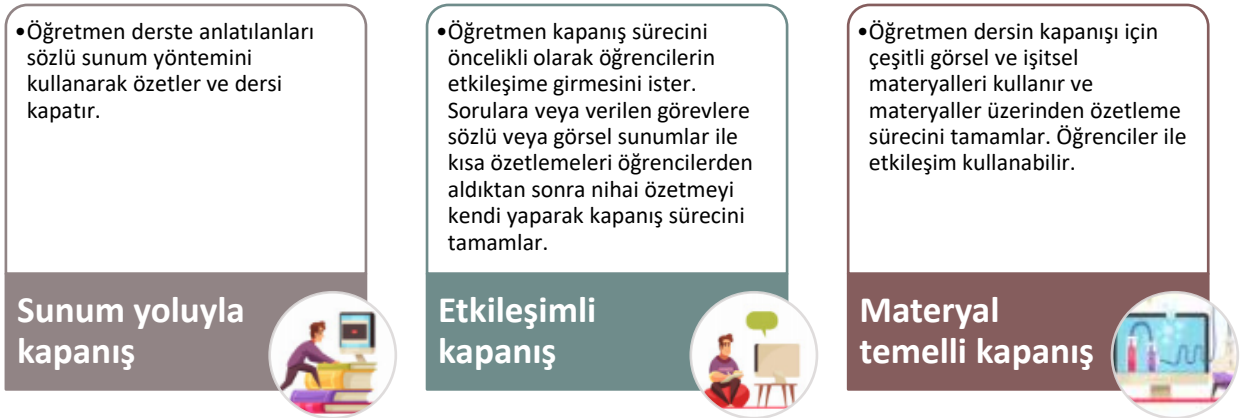
- Öğrenilen konunun pekiştirilmesini sağlar.
- Yanlış ve eksik öğrenmeleri düzeltir.
- Geçmiş ve gelecek konuya bağlantı kurulmasına imkan verir.
- Konu ve kavramların nasıl algılanması gerektiğine rehberlik eder.

Şekil 13. 1. Canlı Derslerde Kapanışın Önemi

3. Kapanış Sürecinin Tasarımında (Pratik) Neler Yapılabilir?

Kapanış, canlı derslerin temel süreçlerinden biridir. Dersin tamamlanması kapanış sürecinin yerine getirilmesi ile olmaktadır. Öğretmenler aktardıkları bilgilerin öğrencilerde istendiği şekilde karşılık bulması adına kapanış sürecini etkin bir şekilde yerine getirmelidir. Özellikle öğrencilerin sunulan bilgileri ne şekilde **zihinlerinde yapılandır**acakları noktasında öğrencilere **yol göstermek** ve bilgilerin doğru **zihinsel şemalara aktarmalarına** yardımcı olmak bağlamında kapanış aktiviteleri oldukça faydalıdır. Kapanış süreçlerinin etkin bir biçimde yerine getirilmesi daha sonra **öğrenilecek yeni bilgileri** için sağlam bir **altyapı** oluşturulması anlamında başarılı bir öğrenme sürecinin temel aşamalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapanış sürecinde izlenecek yaklaşım öğrenme sürecinin etkinliği üst düzeye çıkarabilmektedir.

Kapanış sürecinde aktarılan bilginin temel kazanımlarına değinilmesi, geçmiş bilgilerin hatırlatılması, yeni bilgiler ile mevcut bilgilerini ilişkilerinin ortaya çıkarılması, gelecek konular ile mevcut öğrenilen bilgiler arasındaki bağlantının gösterilmesi, öğrencilerin yapması gereken öğrenme görevlerinin belirtilmesi ve açıklanması oldukça önemlidir. Ayrıca ders sonunda gerçekleştirilen aktivitelerde dersin kapanış konuşmasını da içermelidir. Kapanış sürecinde genellikle öğretmenler aktif olmaktadır. Bu noktada sadece öğretmenlerin değil öğrencilerin de kapanış sürecine aktif olarak katılmaları daha verimli bir kapanışın yapılması açısından oldukça önemlidir. Aktif bir öğrenme süreci için öğrencilerin kapanış sürecine dahil edilmesine gayret gösterilmelidir.

Şekil 13. 2. Canlı Derslerde Kapanış Süreci

Kapanış sürecinde gerçekleştirilebilecek aktiviteler;

- **Sunum yoluyla kapanış:** Sunum yolu ile gerçekleştirilen kapanış sürecinde öğretmen anlatılan konuları sesli ve/veya görüntülü bir şekilde özetler. Sunum yolu ile kapanış sürecinde genel olarak öğretmenler öğrenci etkileşimini göz ardı etmektedirler. Daha çok tek yönlü bir iletişim süreci yürüterek kapanış yapmaktadırlar. Sunum yoluyla kapanış sürecinde dersin anlatımında değinilen konunun temel kazanımları ele alınır. Bazı durumlarda öğretmen dersin anlatımı için kullandığı ders materyallerini tekrar görüntüleyerek kapanış sürecini yönetir. Kapanış sürecinde öğrencilere yeniden ders anlatımından ziyade konunun önemli olan noktaları vurgulanır.
- **Öğrencilerle etkileşimli kapanış:** Kapanış sürecinde öğrencilerin kapanış aktivitesine katılması amaçlanır. Bu tür aktiviteler hem öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayarak pasif dinleyici rolünden çıkmalarını sağlar hem de öğretmen için öğrenme sürecinin değerlendirilmesi

eksik öğrenmelerini giderme açısından faydalı sonuçlar elde edilmesine imkan tanıyacaktır.

- **Video gösterimi:** Videolar, görsel ve işitsel öğelerin bir arada sunulduğu materyallerdir. Dersin kapanışı noktasında temel kavramları barındıran kısa videolar kullanılabilir. Bu tür videolar öğrenciler için açıklayıcı bilgiler ve görselleştirmeler barındırabilmelidir. Bu sayede öğrenciler için farklı bir öğrenme yaşantısı da oluşturulabilir. Bu noktada öğretmen kapanış sürecini sadece videolara bırakmamalı, gerekli açıklamaları yapmalı ve varsa öğrenci sorularını yanıtlayarak kapanış sürecini etkin hale getirmelidir.

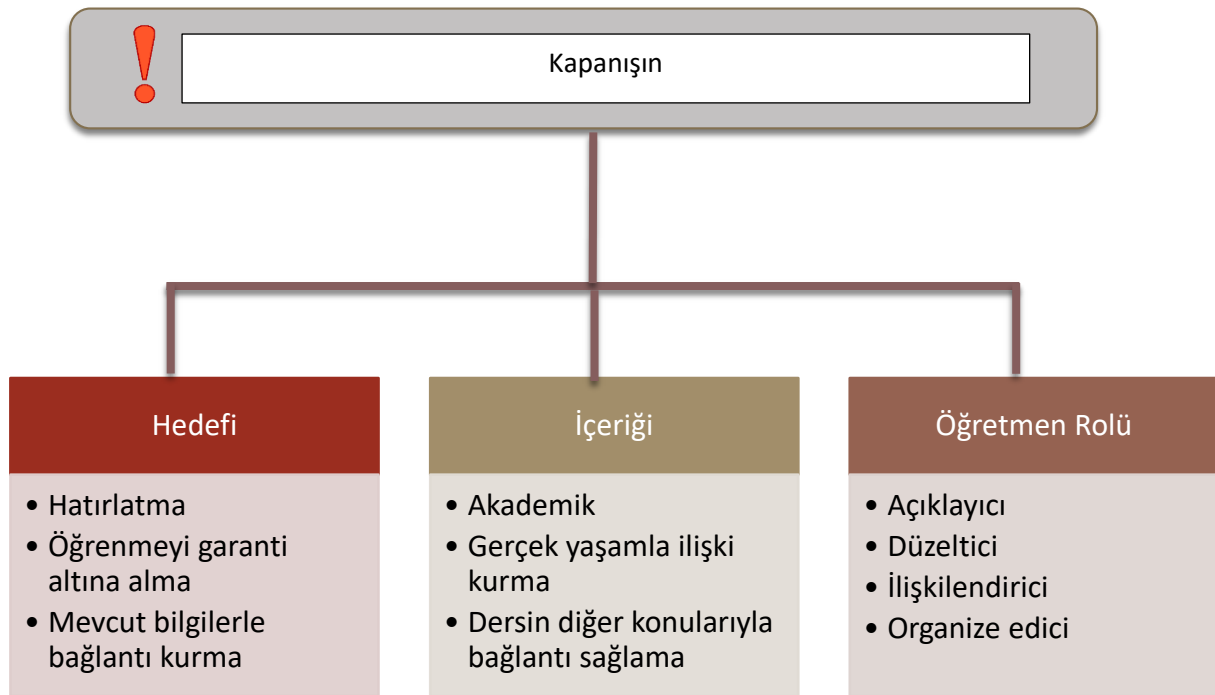

- **Etkileşimli soru cevap aktiviteleri:** Etkileşimli soru cevap aktiviteleri web veya bilgisayar ortamında öğrenme odağında eğlenceli bir şekilde rekabet duygusu ile soru yanıtlama süreçlerinin yürütülmesine imkan tanır. Bu tür faaliyetler dersin kazanımları odağında dersten önce öğretmen tarafından hazırlanır ve öğrencilerin kapanış sürecine girmelerinden hemen önce uygulanır. Yanıtların değerlendirilmesi, kapanış sürecinin odağını oluşturur ve öğrenme durumlarına göre açıklamalar ile kapanış süreci yürütülebilir.

4. İyi Bir Kapanış Yapılmazsa Ne Olur?

Şekil 13.3. Canlı Derslerde İyi Bir Kapanışın Özellikleri

İyi bir kapanış olmaması öğrenciler için çeşitli belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Özellikle bir ders süresince öğrenilen bilgilerin kendileri için ne anlama geleceği ve bu bilgileri nasıl kullanacakları noktasında rehberlikten uzak kalmaları öğrencilerde konu hakkında kendi çıkarımlarını yapma zorunluluğu ortaya çıkarır. Bu durum bilgilerin yanlış, eksik veya ilgisiz durumlarla ilişkilendirmeleri ile sonuçlanabilir. Bu tür olumsuzlukları ortadan kaldırma adına etkili bir kapanışa ihtiyaç vardır. Ayrıca ders kapsamında öğrenilen yeni bilgilerin konunun genel yapısı içindeki konumunu, gelecek derslerle olan ilişkisini bilmek hem motivasyon açısından hem de ilişkilendirme süreçlerini doğru bir şekilde gerçekleştirmeleri boyutuyla öğrencilerin yaşadıkları problemleri ortadan kaldıracaktır.

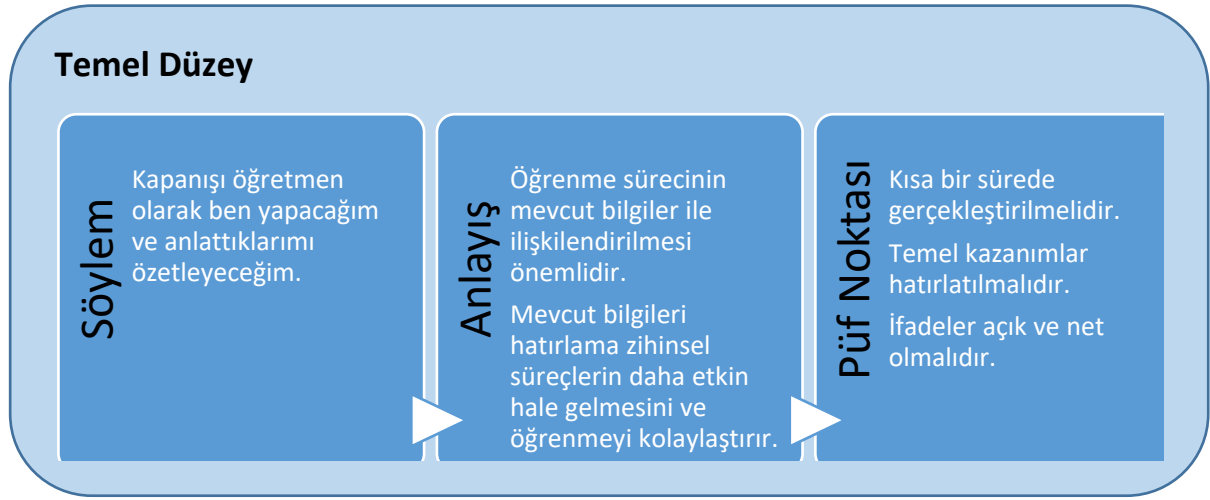
Öğretmenler canlı derslerde öğrencileri açısından sadece bilgi sağlayıcı konumunda olmamalı bunun yanında yol gösterici bir rol de üstlenmelidirler. Yol gösterme süreci, ders anlatım sürecinin tamamında gerçekleştirildiği gibi kapanış sürecinde de kendini göstermelidir. Bu nedenle kapanış sürecinin gerçekleştirilmesi yol gösterici bir rol üstlenen öğretmenin gerçekleştirmesi gereken temel ders adımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yoğun bir çaba ile gerçekleştirilen canlı derslerin hedefine ulaşmasını garanti altına almak için de kapanışın verimli hale getirilmesi gerekmektedir.

Verimli bir kapanış süreci temel olarak öğretim sürecinde aktarılan **bilgilerin** öğrenciler için **hatırlanabilir**, **kalıcı** ve diğer bilgiler ile **bağlantılı** olmasını hedeflemektedir. Bu açıdan etkin öğrenme çıktılarını elde etmek adına öğretmenlerin organize edebileceği süreçlerden biri olan kapanışın bu temel hedeflere odaklanması oldukça önemlidir. Diğer bir ifade ile öğrenme süreçlerinin etkinliği için kapanışın temel hedefleri bilinmeli ve bu hedeflere ulaşacak kapanış süreci öğretmenler tarafından organize edilmelidir. Ayrıca kapanış sürecinde aktarılanlar temel olarak dersin kazanımları ortaya koyan **akademik bilgilerdir**. Bununla birlikte kapanış sürecin içeriğinin **gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi** ve dersin **diğer konularıyla bağlantıların** kurulmasına yardımcı olarak **içeriklerin sunumu** da

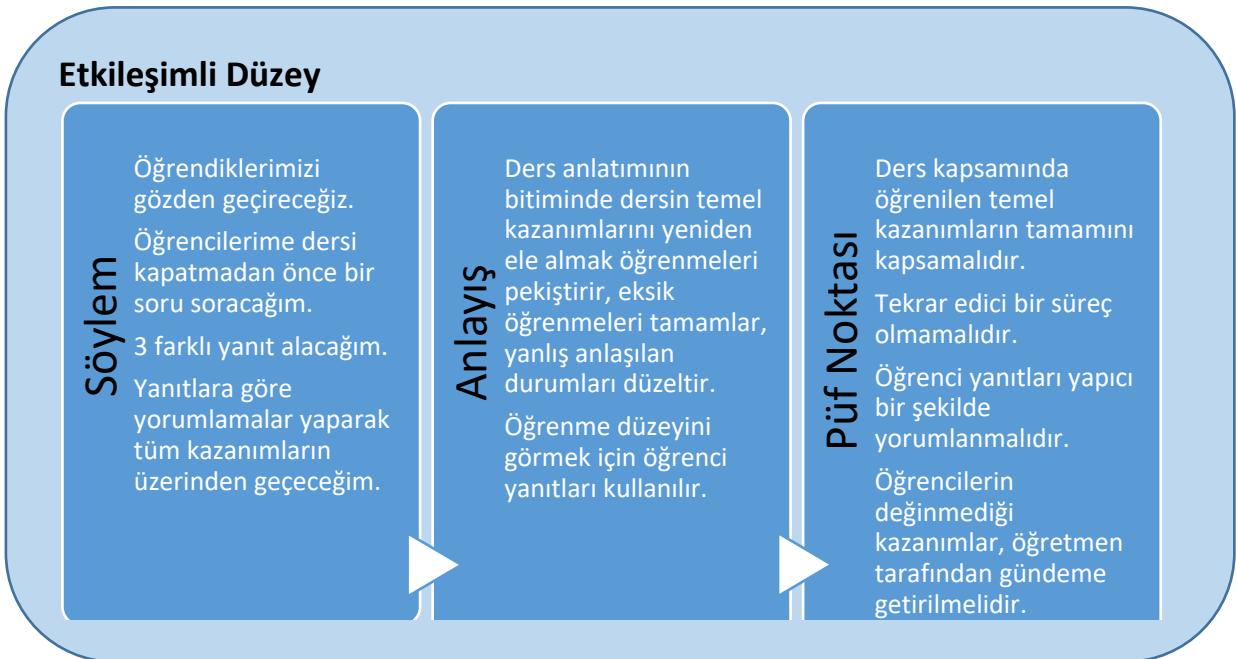
gerekmektedir. Böyle bir bakışla kapanış temel hedeflerine ulaşmış olacaktır. Kapanış sürecini planlayan ve yürüten kişi olan öğretmen bu sürecin içerisinde aktarılan bilgileri açıklama, eksik ve hatalı bilgileri düzeltme, bilgileri birbirleriyle ilişkilendirme ve kapanış sürecini organize etme gibi davranışları sergilemektedir. Öğretmenin üstlenmiş olduğu bu roller verimli bir kapanış için oldukça önemlidir.

5. Kapanışı Nasıl Yapmalıyım?

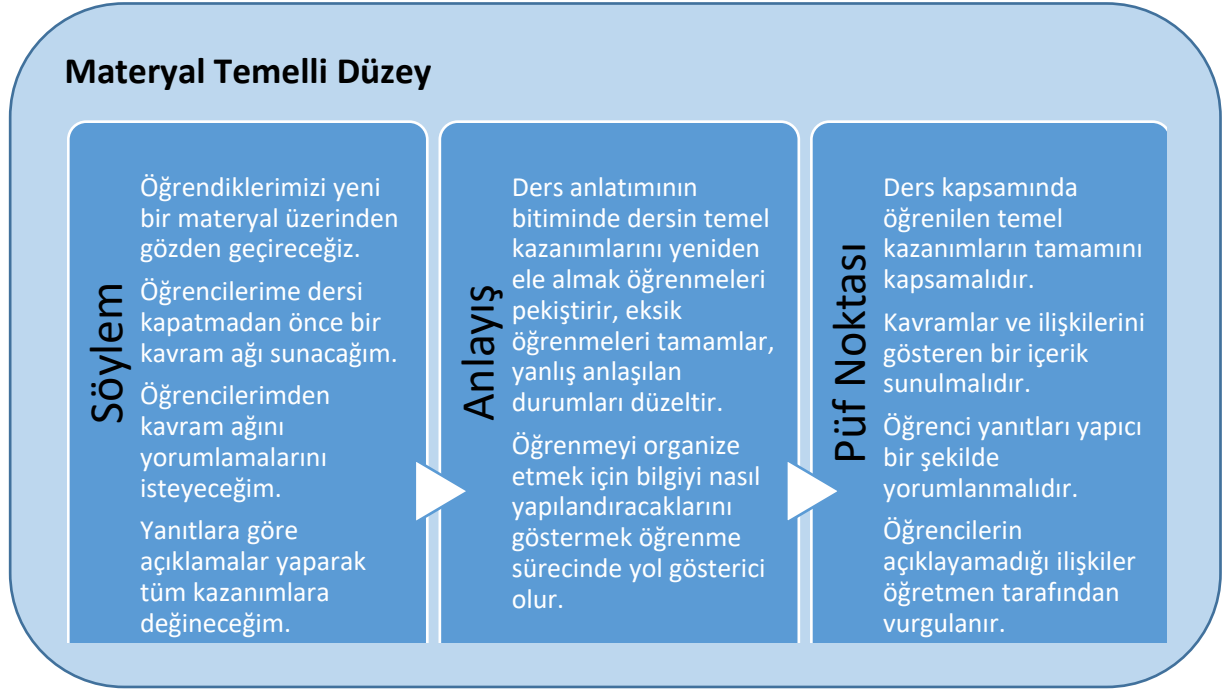
Kapanış, dersin sonunda gerçekleştirilen bir aktivite olmakla birlikte etkileşim düzeyine göre temel (sunum yoluyla) ve etkileşimli olmak üzere iki farklı düzeyde gerçekleştirilebilir. Temel düzey kapanışta öğretmen, öğrencilerle etkileşim kurmadan konunun temel bileşenleri ele alarak süreci tamamlar. Etkileşimli düzeye sahip kapanışta ise süreçte öğrenciler ile iletişim gerçekleştirilir ve dinamik bir kapanış süreci gerçekleştirilir. Ayrıca kapanış sürecinde destek içerikleri kullanarak materyal temelli bir kapanışta gerçekleştirilebilir. Aşağıdaki üç farklı düzeye yönelik birer örnek yer almaktadır.

Şekil 13. 1. Canlı Derslerde Kapanışın Temel Düzeyi

Şekil 13.5. Canlı Derslerde Kapanışın Etkileşim Düzeyi

Şekil 13. 6. Canlı Derslerde Kapanışın Materyal Temelli Düzeyi

6. Kapanış Süreci İçin Kullanılabilecek Örnek Teknikler Nelerdir?

Kapanış sürecinin yürütülmesinde öğretmenlerin yaklaşımları oldukça önemlidir. Jeff (2009), Sparkol (2016), Barnard (2017), Hennesly (2019), Tracy (2020), kapanış sürecinin etkin hale getirilmesinde kullanılabilecek yaklaşımları ifade etmişlerdir. Bu yaklaşımların canlı ders özelinde kullanımları aşağıdaki listede ele alınmıştır. Listede yer alan kapanış anlayışlarının bir veya birkaçını kullanarak dersin yapısına göre kapanış sürecini etkin hale getirmek mümkündür.

Kapanış planlama

- Ders öncesinde kapanışı planlayınız.
- Kapanışta kullanılacak ifade, soru, materyal veya ortamları hazırlayınız.

Kapanış süreci

- **Motivasyona odaklanın**
 - İfade ve tavırlarınızla öğrencileri motive edecek ve eğlendirecek bir yaklaşım sergileyin.
 - Öğrencileri harekete geçirecek bir kapanış yaklaşımı sergileyin.
 - Öğrencileri şaşırtacak sürpriz bir son oluşturun.
 - Geleceğe veya geçmişe yönelik bir bakışla öğrencileri hayal ettirin.
 - Gelecek için öğrencilere hedef gösterin.
- **Kapanışınızı zenginleştirin**
 - Dersin kazanımlarına vurgu yapın.
 - Konunun temel kazanımlarına bağlantılar yapın.
 - Konuyu açıklığa kavuşturun.
 - Görseller, hikayeler veya anekdotlar ile kapanışı zenginleştirin.
 - Veciz bir söz veya olayla konuyu ilişkilendirin, alıntılardan faydalanın.
 - Metaforlar kullanarak bilgileri ilişkilendirmelerine yardımcı olun.

- Fikirler, kavramlar ve inançları birlikte sunmaya gayret gösterin.
- Ders içerisinde kapanış için sorulan bir soru varsa açıklamayı unutmayın.
- Soru-cevap, görselleştirme gibi bir aktivite ve açıklamalarla süreci yürütün.
- Konunun artı ve eksi noktalarının sunumunu birlikte yapın.
- **Kapanışa uygun yaklaşım sergileyin**
 - Kapanış sürecini kısa tutun.
 - Son cümle olarak bir soru ifadesi kullanmayın.
 - Kısa ve anlaşılır ifadeler kullanın.
 - Sohbet eder bir yaklaşım sergileyin.
 - Öğrencinin etkileşime katılmasını teşvik edin.
 - Dinledikleri için öğrencilerinize teşekkür etmeyi unutmayın

7. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Kapanış

Senaryo 1

Öğretmen matematik dersinde iki bilinmeyenli denklemler isimli konunun anlatımını tamamladı ve dersi kapatmadan önce ne yapmalıdır?

Temel Düzey

- Öğretmen matematik dersinde anlatılanları dersin içerikleri üzerinden özetler. Öğrencilere önemli noktaları hatırlatır. Dersin ödevini açıklar ve dersi bitirir.

Etkileşimli Düzey

- Öğretmen iki bilinmeyenli denklemlerin özelliklerinin yazılacağı boş bir kavram ağı sunar. Öğrencilerden derste anlatılan çerçevesinde kendi kavram ağlarını oluşturmalarını ister. Oluşturulan birkaç kavram ağını sınıfın diğer öğrencileriyle de paylaşır ve kavram ağını yorumlar. Öğretmen tarafından oluşturulan ve ideal olan kavram ağını görüntüler ve açıklamalarda bulunur. Dersin ödevini açıklayarak kapanış yapar.

Kapanış Yapmama

- Öğretmen dersin bittiği söyler ve öğrencilere ödev verir. Dersi bitirir.

Senaryo 2

Öğretmen I. Dünya savaşının nedenleri konusunun anlatımını tamamlar. Öğretmen dersin kapanışını gerçekleştirmek için ne yapmalıdır?

Temel Düzey

- Öğretmen I. Dünya Savaşı'nın nedenlerini sırasıyla yazar, nedenleri açıklar ve örneklendirir. Dersin ödevini verir ve dersi bitirir.

Etkileşimli Düzey

- Öğretmen I. Dünya Savaşı'nın nedenlerini yazmaları için daha önceden hazırlanmış bir web ortamının adresini verir. Kısa bir sürede bu ortamdaki ilgili alanları doldurmalarını ister. Web sayfasına girilen yanıtları görüntüler. Yanıtları yorumlar ve gerekli açıklamaları yapar. Varsa ödev verir ve dersi kapatır.

Kapanış Yapmama

- Öğretmen "I. Dünya Savaşının nedenlerini bugünkü dersimizde öğrendik. Ders kitabınızın ilgili konusunu okuyunuz der" ve dersi bitirir.

8. Canlı Derslerde Kapanış Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Kapanış yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar şöyledir:

Ders Sonu

- ☐ İşlenen derste odaklanılan kazanımlar ele alınıyor mu?
- ☐ Kapanış sürecinde öğrenci etkileşimi sağlanıyor mu?
- ☐ Öğrencilere yönelik olarak özetleme sürecinde alternatif ifadeler, açıklamalar veya gösterimler gerçekleştiriliyor mu?
- ☐ Öğrenilenlerin gelecek konularla ilişkisi açıklanıyor mu?
- ☐ Öğrenme sürecinin etkinliği için öğrencilerin yapması gereken ders dışı aktivitelere yer veriliyor mu?
- ☐ Dersin kapanış konuşması yapılıyor mu?

Kaynaklar

- Barnard, D. (2017). Different Ways to End a Presentation or Speech. <https://virtuallspeech.com/blog/different-ways-to-end-presentation-speech> (Ers. Tar.: 04.04.2020)
- Hennesly, C. (2019). 15 Ways to Close a Speech or Presentation. <https://www.throughlinegroup.com/2019/04/16/15-ways-to-close-a-speech-or-presentation/> (Ers. Tar.: 03.04.2020)
- Jeff, B. (2009). 10 Ways to End Your Speech with a Bang. <http://sixminutes.dlugan.com/10-ways-to-end-your-speech/> (Ers. Tar.: 04.04.2020)
- Miller, F. E. (2010). Closing Your Speech. <https://nosweatpublicspeaking.com/closing-your-speech/> (Ers. Tar.: 04.04.2020)
- Sparkol (2016). 6 Stylish Ways to Close Your Presentation. <https://www.sparkol.com/en/blog/january-2016/6-stylish-ways-to-close-your-presentation> (Ers. Tar.: 03.04.2020)
- Schmitz, A. (2012). Stand Up, Speak Out: The Practice and Ethics of Public Speaking. Chapter 11.1 Why Conclusions Matter. Saylor Academy. https://saylordotorg.github.io/text_stand-up-speak-out-the-practice-and-ethics-of-public-speaking/s14-01-why-conclusions-matter.html (Ers. Tar.: 04.04.2020)
- Smith, J. (2014). The 6 Worst Ways to End a Speech. <https://www.businessinsider.com/worst-ways-to-end-a-presentation-2014-7> (Ers. Tar.: 04.04.2020)
- Tracy, B. (2020). 9 Tips To End A Speech With A Bang. <https://www.briantracy.com/blog/public-speaking/how-to-end-a-speech-the-right-way/> (Ers. Tar.: 04.04.2020)

Açıklama: Bu ünite de kullanılan tüm görseller, www.freepick.com adresinden ücretsiz olarak sunulan görseller arasından seçilmiştir

Bölüm 14:

Canlı Derslerde Öz Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem BAHÇEKAPILI
Karadeniz Teknik Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde öz değerlendirme yapmam neden önemlidir?
- Canlı derslerde öz değerlendirmeyi nasıl yapacağım?
- Canlı derslerde öz değerlendirme sürecinde hedef ve amaçlarımı nasıl belirleyebilirim?

1. Öz-Değerlendirme Nedir?

Öz-değerlendirme bireyin belirli bir konuda kendini değerlendirme sürecidir. Bu süreç kişinin ilgili konudaki davranışlarının, düşüncelerinin kayıt altına alınması, bu davranışların analiz edilmesi ve buna bağlı olarak kararlar almasını içermektedir (Bruhn, McDaniel ve Kreigh, 2015). Öz-değerlendirme kişisel bir süreçtir ve birey zaman içinde kendini sık sık inceler (Atkins ve Schutz, 2013). Öz-değerlendirme öğretmenlerin kendi bilgilerini, performanslarını, inançlarını veya kendini geliştirme amacıyla etkilerini ve yeterliliklerini değerlendirdikleri bir süreçtir (White, 2020). Öz Değerlendirme öğretmenlerin profesyonel gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Ross ve Bruce, 2007). Öz-Değerlendirme belirli konularda kendimize ait nesnel ve doğru bir resim elde ederek bu konulardaki belirsizliklerimizin azalmasına katkı sağlar (Sedikides, 1993). Öz değerlendirme, ilgili konularda motivasyonumuzu arttırmakta, kişisel gelişimize katkı sağlamakta ve memnuniyet durumunun kontrol edilebilirliğini arttırmaktadır (Johnson ve Davey, 2019).

Öz-değerlendirme sayesinde canlı derslerimizde ne yaptık, neleri doğru neleri eksik yaptık gibi soruların yanıtlarını bulmamızı sağlayacaktır. Bu sayede farkındalığımız artacak, doğru uygulamalarımızı geliştirerek diğer derslere taşırken, eksiklerimizi düzeltmek için de fırsat yakalayacağız. Aşağıdaki bölümlerde canlı derslerimizin öz-değerlendirmesini yapmak bizlere ne sağlayacak ve canlı derslerimizde öz-değerlendirmeyi nasıl yapmalıyız sorularının yanıtları örneklerle açıklanmaktadır

2. Öz-Değerlendirme Neden Önemli?

Öz değerlendirme hayatın her alanında olduğu gibi çevrimiçi canlı derslerin öğretimi konusunda da bizlere fayda sağlayabilir. Canlı derslerimizi daha iyi gerçekleştirebilmek için bazen önceki derslerimize geri dönüp bakmak ve kendimizi değerlendirmemiz gerekir. Aşağıda canlı derslerde kendimizi değerlendirmenin bizlere sağlayacağı faydalar açıklanmaktadır.

Kendinizi daha iyi tanımış olursunuz

Öz-değerlendirme size canlı derslerde kendi başarı/beceri durumunuzu doğrudan değerlendirme fırsatı sağlar. Canlı dersler esnasında neyi nasıl gerçekleştirdiğinizi, bu anlamda iyi ve eksik uygulamalarınızı daha iyi fark edeceksiniz. Özetle canlı ders performansınız hakkında emin olmanızı sağlar. Bu konudaki güçlü ve zayıf yönlerinizi fark edersiniz.

Canlı derslerinizi daha kolay ve etkin bir şekilde planlarsınız

Öz-Değerlendirme sayesinde canlı ders sürecinizi analiz edecek ve sonraki canlı dersler için daha iyi planlar oluşturabileceksiniz.

Canlı derslerdeki kaygınız giderek azalır ve öz güveniniz artar

Öz- Öz-değerlendirme gerçekleştirdiğiniz canlı dersler hakkında değerlendirmeler yapmanıza olanak sağlayacaktır. Canlı dersleriniz üzerine düşünmeniz, karşılaştığınız problemlerin farkına varmanız daha sonraki derslerde nelerle karşılaşabileceğiniz hakkında size bir resim sunacaktır. Canlı derslerle ilgili kafanızdaki belirsizlikler en aza inecek ve kaygılarınız azalacaktır. Bu da canlı ders yapma konusundaki öz güveninizi arttıracaktır.

Canlı derslerdeki yaratıcılığınız ve üretkenliğiniz artar

Canlı derslerinizi eleştirel bir gözle inceleyip değerlendirdikçe, yeni yöntem ve teknikleri denedikçe, kendi ders yönteminizin geliştirilmesine katkı sağlayacaksınız. Bu durum kendinize has özgün yöntem ve teknikler ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

Zamanı daha iyi yönetirsiniz

Öz-değerlendirme size canlı ders sürecinizi daha iyi anlamanızı sağlayacak ve canlı derslerde gerçekleştireceğiniz etkinlikleri daha iyi ayarlayabileceksiniz.

Kendinizi nasıl geliştireceğinizi bilirsiniz

Öz-değerlendirme canlı derslerle yaptığınız hataları veya eksik yönlerinizi fark etmenizi sağlayacaktır. Bu da size hangi yönlerinizi geliştirmeniz gerektiği konusunda fikir verecektir.

Destek personelinden ne isteyeceğinizi bilirsiniz

Öz-değerlendirme sayesinde öğretim elemanı canlı derslerdeki karşılaştığı olumsuz durumları etrafıca irdeleme fırsatı yakalar. Bu değerlendirme ona hangi bilgi veya beceriyi öğrenmesi gerektiği konusunda fikir verecektir. Öğretim elemanı bu sayede derslerden önce destek personelinden gerekli bilgiyi daha kolay ve etkin bir şekilde talep edebilecektir.

3. Öz-Değerlendirmeyi Nasıl Yapacağım?

Canlı dersleriniz için öz-değerlendirme faaliyetini 4 adımda tamamlayabilirsiniz (Şekil 1). Bu adımları her dersiniz için sürekli geliştirerek devam ettirebilirsiniz.

Şekil 1(14).1. Öz-Değerlendirme Süreci

3.1. Öz-Değerlendirme hedeflerinizi belirleyin

Canlı derslerinizin öz-değerlendirmesini yaparken hangi hedefleri veya amaçlar doğrultusunda bu faaliyeti gerçekleştireceksiniz? Hangi kriterlere göre bu değerlendirmeyi yapacaksınız? gibi soruların yanıtlarını ortaya koyun. Örneğin öğretim elemanı canlı derslerindeki teknik becerilerini değerlendirmek isteyebilir. Bu durumda kendine “son canlı dersimde teknik becerilerim nasıldı? Teknik anlamda neleri doğru neleri eksik yaptım?” gibi sorular sorabilir.

3.2. Canlı Derslerinizi kaydedin

Belirlediğiniz hedefler ve kriterler ışığında daha iyi öz-değerlendirme yapabilmek, kendi canlı dersinizi dışarıdan izleyen biri gibi değerlendirebilmek için dersinizi kaydedin. Günümüzde pek çok canlı ders sisteminin dersleri kayıt altına alma özelliği vardır. Öğretim elemanı bu özelliği öğrenerek derslerini nasıl kayıt altına alacağını bilmelidir. Ayrıca bazen ders içerisinde veya hemen sonunda hedeflerine uygun olarak bazı notlar alabilir. Kayıtlar ve notlar öz-değerlendirmenin gerçekleştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir.

3.3. Ders kaydınızı izleyin ve hedefleriniz doğrultusunda analiz edin

İlk şamadaki hedefler ve kriterleri göz önünde bulundurarak ders kaydınızı izleyin ve eleştirel bir gözle dersinizdeki iyi uygulamalarınızı, eksik uygulamalarınızı not edin. Bu aşamada ilk öz-değerlendirme süreçlerinizde ders kayıtlarınızın tamamını izlemeniz gerekebilir. Fakat öz-değerlendirme yaptıkça artık hangi veriyi nerede bulacağınızı bilecek, ders kayıtlarınızı ileri geri sararak bunlara ulaşabileceksiniz.

3.4. Güçlü ve Zayıf yönlerinizi belirleyin, zayıf yönlerinizi güçlendirin

Artık canlı derslerde bir hoca olarak hangi konularda iyi olduğunuzu, hangi konularda eksikleriniz olduğunu belirlediniz. Artık bu noktadan sonra zayıf yönlerinizi güçlendirmek için yeni planlar veya çalışmalar yapmalısınız. Bu aşamada deneyimli meslektaşlarınızdan destek alabilir, onların görüş ve önerilerine başvurabilirsiniz. Bir sonraki canlı dersinizde iyi uygulamalarınızı sürdürebilir, zayıf yönlerinize yönelik yeni uygulama tedbirlerinizi hayata geçirebilirsiniz.

4. Örnek Bir Öz-Değerlendirme: Kemal Hocanın Canlı Ders Serüveni

Kemal hoca tarih bölümünde yıllardır ders anlatan bir öğretim görevlisidir. Hoca derslerini genellikle hazırladığı sunular yardımıyla anlatmaktadır. Ders anlatırken zaman zaman öğrencilerine soru sorar ve belirli konularda tartışmaktadırlar. Tüm dünyada oluşan virüs salgını günlük hayatı olumsuz yönde etkilemesi, yüz yüze eğitime ara verilmesine neden olmuştu. Kemal hocanın üniversitesi yarım kalan eğitimin uzaktan eğitim şeklinde verilmesine karar vermişti. Üniversite kararına göre her bölümde yeni ders programları hazırlanacak ve öğretim elemanları derslerini internet üzerinden canlı bir şekilde öğrencilerine anlatacaklardı. Kemal hoca daha önce internet üzerinden hiç ders anlatmamıştı. Açıkçası bilgisayarı da genellikle e-postalarını kontrol etmek, bazı konuları araştırmak için kullanıyor, zaman zaman dersi ile ilgili basit düzeyde sunumlar oluştuyordu. İnternet üzerinden ders anlatma fikri hatta canlı bir şekilde Kemal hocayı biraz germekteydi. Çünkü onu bu süreçte neler beklediğini, öğrencileriyle nasıl etkileşim kuracağını bilmiyordu.

Kemal hocanın üniversitesi bu süreçle ilgili pek çok kılavuz belge ve video hazırladı. Bu kılavuzlar öğretim elemanlarına ve öğrencilere derslerin nasıl işleneceği, nelere ihtiyaç duyacakları vb. konularda detaylı bilgi sağlamaktaydı. Kemal hoca bunları dikkatlice okudu ve izledi. Kafasındaki bazı sorular yavaş yavaş çözüme kavuşuyordu. Kemal hoca kılavuzlardaki önerileri elinden geldiğince dikkat alarak kendini bu sürece hazırlamaya çalıştı.

Artık ders günü gelmişti. Kemal hoca heyecanından ders saatinden 1 saat önce dersin yapılacağı sisteme girmeye çalıştı. Bazı adımları hatırlamakta güçlük çekti fakat sisteme erişmeyi başardı. Sisteme erişen kemal hoca sorun olmadığını düşündü ve sistemi kapatıp ders saatini beklemeye başladı. Dersin başlamasına 10dk kala Kemal Hoca sisteme girdi. Bu sefer sisteme erişmek daha kolay olmuştu. Ders materyalini canlı ders sistemine eklemeye çalıştı fakat biraz zamanını aldı. Tüm bu adımlar kemal hocanın yaklaşık 10dk zamanını almıştı. Neyse ki canlı ders sistemine erkenden girmişti. Artık ders başlamıştı. Sistemde yer alan bir sohbet penceresinden yazı yoluyla öğretmen ve öğrenciler birbirleriyle yazı yoluyla iletişim kurabiliyordu. Birden onlarca öğrenci yazılar yazmaya başlamıştı. “Hocam merhaba”, “Arkadaşlar nasılsınız”, “mrb” vb. mesajlar sohbet penceresinden akıyordu. Kemal Hoca bir an şaşırılmıştı. Sonra gözü bir an şu mesajlara takıldı: “Hocam sizi göremiyoruz!”, “Hocam sesinizi duyamıyoruz”. Kemal hoca kamerasını ve mikrofonunu bağlamaya çalıştı. Fakat bir türlü yapamıyordu. Benzer mesajlar sohbet penceresinde akmaya devam ediyordu. Kemal hocanın heyecanı artmaya başladı. Sonra öğrencilerine tamam şimdi bağlıyorum diye yazdı. Kılavuzlarda yazdığı gibi adımları tek tek yerine getirdi. Kamerasını bağlamayı başardı. Fakat mikrofonunu bir türlü bağlayamıyordu. Sonra mikrofonu bilgisayarına bağlamadığını fark etti ve hemen bağladı. Artık sesi de öğrencilerine ulaşabiliyordu. Tüm bu süreç hocanın 15dksını almıştı. Sonra ders kayıt butonuna tıkladı ve dersini anlatmaya başladı. Kemal hoca için canlı sınıfta ders anlatmak normal sınıf ortamına göre oldukça zordu. Öğrencilerinin gözlerinin içine bakamıyor, anlaşılmayan bir yer var mı? Diye soramıyordu. Bu

durum hocanın motivasyonunu olumsuz etkiledi. Hoca bir şekilde dersini anlatmaya devam etti. Ders süresi dolmuştu, fakat hoca tüm konuları tamamlayamamıştı, birkaç konu eksik kalmıştı. Hoca öğrencilerine iyi günler dileklerini iletti ve dersi sonlandırdı.

İlk canlı ders deneyimi Kemal Hoca için çok da iyi geçmemişti. Kemal hoca daha sonraki derslerinde benzer durumlarla karşılaşmamak adına öz-değerlendirme yapmaya karar verdi. Yaşadığı süreci göz önünde bulundurarak öz-değerlendirme sürecine başladı. Öncelikle öz-değerlendirme sürecini teknik beceriler ve ders etkileşimi konusunda yapma kararı aldı. Çünkü ilk dersini dikkate aldığı anda genellikle bu konularda sorun yaşadığını düşündü. Peki dersi ile ilgili hatırlayamadığı noktaları nasıl ele alacaktı? Sonra birden dersin kayıt altına alındığını hatırladı. Ders kaydını inceleyerek hatırlayamadığı noktaları dışardan bir gözle inceleyebilecekti. Hoca daha sonra ilk canlı ders kaydını açtı ve yaşadıklarını düşünmeye ve belirlediği konularda (teknik beceriler, ders etkileşimi) analiz sürecine başladı. Ve şunları not etti:

▪ **Teknik Beceriler:**

- Sisteme 1 saat önce erişmeye çalıştım. Bu süreç biraz zamanımı aldı fakat bunu başardım. Sisteme önceden erişmek ders esnasında karşılaştığım problemleri önceden satın almamı sağladı. Eğer erişmeseydim derste çok daha fazla zaman kaybedebilirdim.
- Ders materyalini sisteme yükleme yüklemeyi başarsam da zamanımı almıştı.
- Sisteme dersten önce erişmiştim fakat kamera ve mikrofonunu ders öncesinde kontrol etmemiştim. Bu durum dersin uzamasına ve derste panik yapmama neden oldu.

▪ **Öğrencilerle Etkileşim Becerileri:**

- Normal sınıfta yüz-yüze iletişim var. Ve doğal olarak sözlü veya sözsüz (öğrencilerin hareketleri, beden dilleri vb.) öğrencilerimle etkileşime geçiyordum. Fakat canlı sınıfta öğrencilerimi göremiyorum. Bu ortamda nasıl iletişime geçebilirdim?
- Öğrencilerle kamera ve mikrofonunu bağladığında sesli ve görüntülü bir şekilde iletişime geçebilmişim.
- Sohbet penceresinden öğrencileriyle yazarak iletişime geçmişim. Hatta sohbet penceresinde öğrencilerim de benimle doğrudan iletişime geçebiliyor.
- Fakat ders sürecinde sadece ben anlattım öğrencilerim dinledi. Dinlediklerinden de normal sınıfta olduğu gibi emin olamadım.
- Karşılaştığım teknik sorunlar yüzünden ders konularımı zamanında bitiremedim. Buna rağmen canlı sınıfta ders konularını normal sınıfta anlattığım sürenin yarısında anlatabiliyorum.

Kemal Hoca şimdi de bu notlarına bakarak şu çıkarımlarda bulundu:

- Dersten önce canlı sınıfa erişip kamera ve mikrofonunun çalıştığından emin olmalıyım. Ayrıca yine dersten önce materyalimi sisteme yüklemeliyim. Çünkü dersten önce bunları yapmam

karşılaşılabileceğim problemleri egale etmemi sağlayacak ve ders esnasında anlatacağım konuya odaklanabileceğim.

- Kullandığım sistemdeki iletişim yöntemlerini iyi anlamalıyım. Ders konularımı normal sınıftaki gibi zamanlamak hatalı. Normal sınıf süresinin yarısı şeklinde planlama yapmalıyım. Öğrencilerimin derse katılımını sağlamak için ve anladıklarından emin olmak için canlı ders sınıfındaki iletişim yöntemlerini işe koşmalıyım. Her konu anlatımı sonunda soru sorup sohbet penceresinden ya da varsa diğer iletişim yöntemlerinden birini seçmeliyim. Bunun için de bir zaman ayırmalıyım.

Kemal hoca bu çıkarımları yaptıktan sonra canlı ders sistemindeki iletişim yöntemlerini araştırdı. Kılavuzları tekrar inceledi. Ve öğrencileri de istediği zaman sesli bir şekilde derse dahil edebileceğini fark etti. Bir arkadaşından rica ederek bu özelliği canlı sınıfta birkaç kez denedi. Artık kendine daha çok güveniyordu.

Kemal hoca bir sonraki ders günü 1 saat önce canlı ders sistemine girdi. Kamerasını ve mikrofonunu test etti. Ders materyallerini sisteme yükledi. Anlatacağı konuları düşündü ve hızlıca adımlarını kafasında tekrar etti. Ders başlamadan 10dk önce sisteme girdi. Öğrencileri canlı sınıfa erişmeye başlarken kamera ve mikrofonunu çoktan bağlamış, ders materyalini yüklemişti. Ders başladığında sesli ve görüntülü olarak öğrencilerini selamladı. Artık heyecanı iyice azalmıştı. Dersine başladı ilk konusunu anlattı, sonra öğrencilerine bir soru sordu. Öğrencilerinin bir kısmı sohbet penceresinden yanıt verdi. Hoca sesli olarak öğrencilerinden katılmak isteyen var mı diye sordu.

Öğrencilerinden yanıt gelmemişti. Neden yanıt vermiyorsunuz diye sordu. Yine yanıt yoktu. Sonra bir öğrenci sohbet bölümünden “hocam ortam müsait değil” dedi. Bir diğeri “mikrofonumu nasıl bağlayacağım?” diye sordu. Hoca şimdilik sohbet bölümünden yanıtlayın diye seslendi. Ders bitmişti.

Hoca konularını zamanında bitirmişti. Öğrencileri ile olan etkileşimi bir önceki derse göre daha iyiydi. Fakat sesli bir şekilde öğrencilerini derse katamamıştı. Kemal Hoca tekrar bir öz-değerlendirme yapmaya karar verdi.

5. Öz-Değerlendirme Sürecinde Hedeflerimi ve Amaçlarımı Nasıl Belirleyeceğim?

Öz-değerlendirme sürecinin ilk aşamasında hedef ve amaçlarınızı belirleyeceksiniz. Fakat aklınıza şu soru gelebilir. Derslerimiz hangi açılardan değerlendireceğim? Veya bir canlı dersi değerlendirirken hangi unsurlar önemlidir? Bu soruların yanıtı aslında kitabın diğer bölümlerinde detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Her bir bölümü okuduğunuzda canlı dersler için önemli olan bir unsuru ve bunun detaylarını öğrenmiş olacaksınız. Genel bir çerçeve çizmek gerekirse, değerlendirme için hedef ve amaçlarınızı aşağıdaki açılardan ele alabilirsiniz:

- **Teknik Beceriler**
Bu beceriler canlı ders sürecinde gerekli olan donanım ve yazılımların etkin kullanımı, canlı ders sisteminin tanınması ve özelliklerini kullanabilme becerilerini kapsamaktadır.
- **Planlama ve Zaman Yönetimi Becerileri**
Bu beceriler canlı derslerin etkin bir şekilde planlanması ve ders sürecinde zamanın etkin bir biçimde kullanılmasını kapsamaktadır.
- **İletişim Becerileri**
Bu beceriler canlı ders esnasında öğrencilerle etkili iletişim teknik ve yöntemlerini kapsamaktadır.
- **Etkileşim ve Geri Bildirim Becerileri**
Canlı dersler esnasında öğrencilerle öğrenme hedeflerine uygun olarak etkileşimi sağlamayı, sürdürmeyi ve etkili geri bildirim verme becerilerini kapsamaktadır.
- **Teknopedagojik Beceriler**
Teknolojik araçları kullanarak öğrenmeyi üst düzeye çıkartacak içerik ve süreçleri tasarlayabilme becerisini kapsamaktadır.

Kaynaklar

- Sedikides, C. (1993). Assessment, enhancement, and verification determinants of the self-evaluation process. *Journal of personality and social psychology*, 65(2), 317.
- Atkins, S., & Schutz, S. (2013). Developing skills for reflective practice. In C. Bulman, & S. Schutz (Eds.), *Reflective Practice in Nursing*(5th) (pp. 23-52). Wiley-Blackwell.
- Bruhn, A., McDaniel, S., & Kreigh, C. (2015). Self-monitoring interventions for students with behavior problems: A systematic review of current research. *Behavioral Disorders*, 40, 102e121. <http://dx.doi.org/10.17988/bd-13-45.1>.
- Johnson, J. A. & Davey , K. S. (2019). Human Resources Development and Engagement in Public Health. In R. Riegelman (Eds.), *Essentials of Managing Public Health Organizations* (pp. 107-122). Jones & Bartlett Learning.
- Ross, J. A., & Bruce, C. D. (2007). Teacher self-assessment: A mechanism for facilitating professional growth. *Teaching and teacher Education*, 23(2), 146-159.
- White, E. (2020). Teacher Self-Assessment of Feedback Practices in an EFL Academic Writing Class-Case Study. In M. Khosrow-Pour (Eds.), *Learning and Performance Assessment: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 1200-1225). IGI Global.

Bölüm 15:

Canlı Derslerde Planlama

Öğr. Gör. Şener BALAT
Bingöl Üniversitesi

Arş. Gör. Muharrem AYDIN
Trabzon Üniversitesi

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derste planlama nedir?
- Canlı derste planlama yapmam neden önemlidir?
- Canlı ders planlarken dikkat etmem gereken hususlar nelerdir?
- Canlı ders planı nasıl hazırlarım?

1. Planlama

Canlı ders planlaması, öğretme-öğrenme sürecinin önemli bir ögesidir. Ders planı, öğrenme sürecine adım adım kılavuzluk eder. Fiziksel sınıfta öğretmenler deneyimli olduklarından bir derse girmeden önce yaptıkları planları bir yere yazmadan da derslerini etkili bir şekilde işlerler. Ancak planlama yapmadıkları söylenemez. Derse giren öğretmen konu hakkında öğrencilerin hangi temel becerileri kazanacaklarını bilir ve ona göre öğretimi şekillendirir. Öğitmen bunu her zaman için basılı bir şablon üzerinde göstermese de zihninde dersin nasıl yürütülmesi gerektiği ile ilgili bir plan vardır. Öğitmen bu planı esnetme, gerekli müdahaleleri yapma imkânına sahiptir. Ancak canlı dersin yapısında barındırdığı bileşenlerin farklılığından dolayı, yüz yüze ortamda olduğu gibi her zaman öğretmenin zihninde önceden belirlediği bir plan ile problemsiz yürütmek mümkün olmayabilir. Bu nedenle basitte olsa basılı bir materyal üzerinde bir planlama ihtiyacı bulunmaktadır. Bu hazırlık canlı ders esnasında öğretmenin anlık müdahaleler ile süreci daha sağlıklı yürütülmesini sağlayabilir. Ayrıca canlı derslerde her bir etkinlik farklı araçların kullanımının gerektirebileceğinden planlamayı daha kritik bir unsur haline getirmektedir. Canlı derslerde öğrenciler ve öğretmenler sohbet, anket, beyaz tahta, uygulama paylaşımı, ses ve görüntü paylaşımı ve mesaj alışverişi gibi araçlar ile dersi sürdürürler. Canlı dersler iyi planlandığında düzenli bir yapı ve zengin etkileşim olanakları sunar.

2. Planlama Neden Önemlidir?

Şekil 15.1. Etkili Planlama

Planlama zaman gerektiren, üzerinde düşünme, detaylandırma, olasılıkları göz önünde bulundurmaya gerektiren bir süreçtir. Yüz yüze dersten farklı olarak canlı sınıf ortamında, ortak bir amaç için bir araya gelen grubun kontrolü, yönetimi ve topluluk duygusunu oluşturmak için ek çaba sarf etmek gerekir. Planlama yapmak şu açılardan fayda sağlayacaktır;

**Bu dersi sınıfta anlatacak olsam
zihnimde planım hazır!**

**Ama şimdi canlı ders
yapacağım. Özel bir planlama
yapmalı mıyım?**

Neden Planlama Yapmalıyım

Şekil 15.2. Neden Planlama Yapmalıyım

3. Planlamada Nelere Dikkat Etmeliyim?

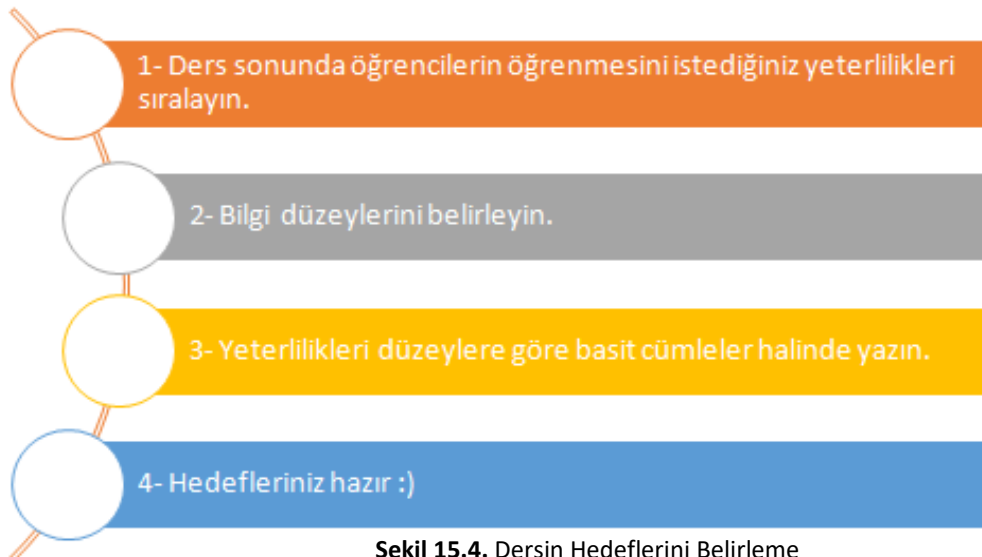

Şekil 15.3. Planlamada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Üçüncü unsur mevcut teknolojik altyapınızdır. Canlı dersi yürüteceğiniz platform ve bu ortam üzerinden sunabileceğiniz materyallerinizi gözden geçirmeniz gerekmektedir. Dördüncü ve son olarak ne kadar zamanınız olduğudur. Çünkü sınıfınızdaki öğrenci sayısı, ne tür etkileşim stratejisi tercih edeceğiniz (soru-cevap-sunum-tartışma-çalışma grubu oluşturma vb.) ve canlı ders süresi boyunca hangisine ne kadar zaman ayırmanız gerektiği konusunda en belirleyici faktör olacaktır.

3.1. Yapılacak Canlı Dersin Hedeflerini belirleme Nasıl Olmalı?

Ders planından önce, dersin öğrenme hedeflerinin belirlenmesi gerekir. Bir öğrenme hedefi, öğrencinin öğrenme deneyiminden sonra ne bileceğini veya neler yapabileceğini açıklar. Hedefler, öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabilen ve ders öğrenme çıktıları ile açıkça ilişkili bir dilde yazılmalıdır (McKimm ve Swanwick,2009).

Şekil 15.4. Dersin Hedeflerini Belirleme

Canlı ders sürecini planlamada göz önünde bulundurulması gereken kritik unsurlar vardır. Bunlardan ilki dersinizin hedefleridir. Hedefler canlı ders için kullanacağınız araç, materyal ve stratejiyi doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle hedefleri oldukça açık ve net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. İkinci olarak hedef kitlenizi göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Hedef kitlenin ön bilgi düzeyi, yaşı, teknolojiye erişme ve kullanabilme becerisi vb.

3.2. Kime Nasıl Öğreteceğim?

Canlı ders planı yaparken katılımcı profilinin belirlenmesi ve katılımcı özelliklerine göre ders içerisinde kullanılması gereken yöntemlere ve teknik araçlara karar verilmesi canlı dersin yönetilmesini kolaylaştıracaktır. Katılımcıların yaşı, teknik yeterlilikleri ve derse yönelik ön bilgilerinin bilinmesi ve bu bilgiler doğrultusunda ders öncesi ve ders esnasında yapılacak işlemlere karar verilmesi dersin planlanması yönünden önemlidir.

-K12 düzeyine göre yürütülecek canlı derslerde ders süreci eğitmen tarafından daha fazla yapılandırılmalı ve yürütülmelidir.

-Yükseköğretim düzeyinde ise ders planlaması ve dersin yürütülmesi süreçleri daha esnek ve günlük hayattan verilen örneklerle problem temelli olmalıdır.

3.3. İmkânlarım Neler?

3.3.1. Yeterli Kaynağım Var mı?

Planlama Yapılırken mevcut olanaklarınızı göz önünde bulundurmalısınız. Bu nedenle canlı ders platformunun sunduğu teknik olanaklar dikkate alınarak elinizdeki mevcut sunum, pdf, ses, video, erişilebilecek web 2,0 araçları, kullanılacak MOOC vb. açık kaynak ortamı materyalleri vb. kaynaklardan oluşabilecek ders içeriği kaynaklara göre planlama yapılmalıdır.

3.3.2. Zamanı Nasıl Planlarım?

Canlı derslerde katılımcılar farklı ortamlarda ortak bir amaç için belirli bir zaman diliminde bir araya gelmek durumunda olduklarından dolayı zaman yönetimi önemli bir faktördür, zaman planlamasının iyi yapılması dersin daha verimli, etkileşimli geçmesini sağlayacaktır. Bu nedenle zaman planlamasında hangi etkinliği ne kadar süreceği, sunumun ne kadar yapılacağı, soru-cevap gibi etkileşimler için ne kadar zaman ayrılacağı, hangi faaliyetlerin ders içerisinde yürütüleceği hangilerinin ders öncesi veya ders sonrasında yürütüleceği gibi unsurlar göz önünde bulundurularak zamanın ayarlanması gerekmektedir.

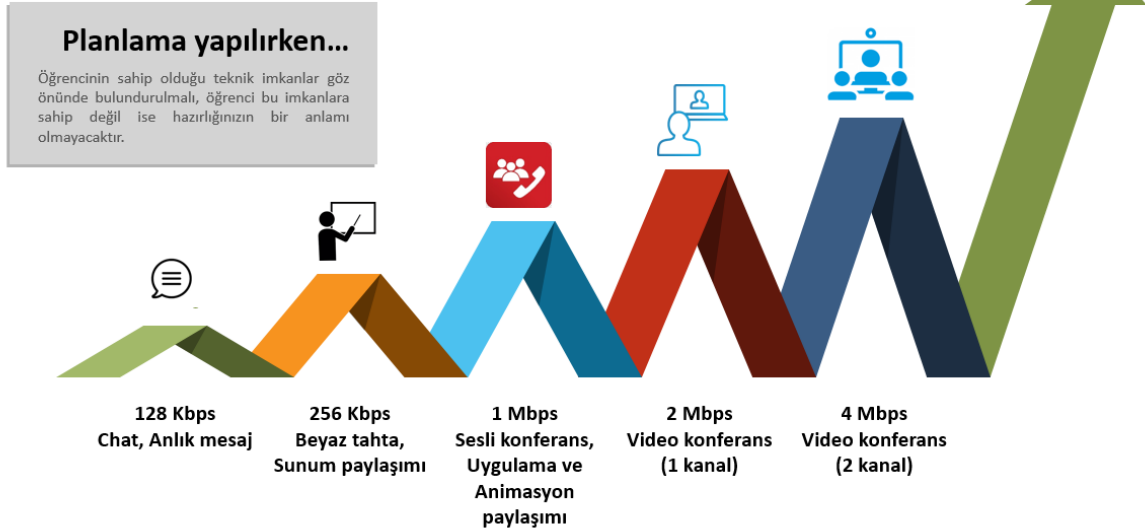
3.3.3. Teknik Olanaklarım Neler?

Şekil 15.5. Teknik Olanaklar

Planlama yaparken öğrencinin sahip olduğu teknik imkânlar göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer öğrenci hazırladığınız materyali ve sunum şeklinizi destekleyecek araçlara sahip değilse hazırlığınızın bir anlamı olmayacaktır. Örneğin, internet hızı 1mbps'ı geçemeyen öğrenci canlı ders esnasında sizin görüntünüzü görmeyecektir.

Teknik Olanaklar Neden Dikkate Alınmalı

Şekil 15.6. Teknik Olanaklar Neden Dikkate Alınmalı

4. Örnek bir canlı ders planı yapalım

Daha önceki başlıklarda bahsedilen, hedefler, katılımcı özellikleri, teknik olanaklar ve ders süresi göz önünde bulundurularak planlama yapılmalıdır. Aşağıda örnek bir ders planı mevcuttur.

Örnek Ders Planı

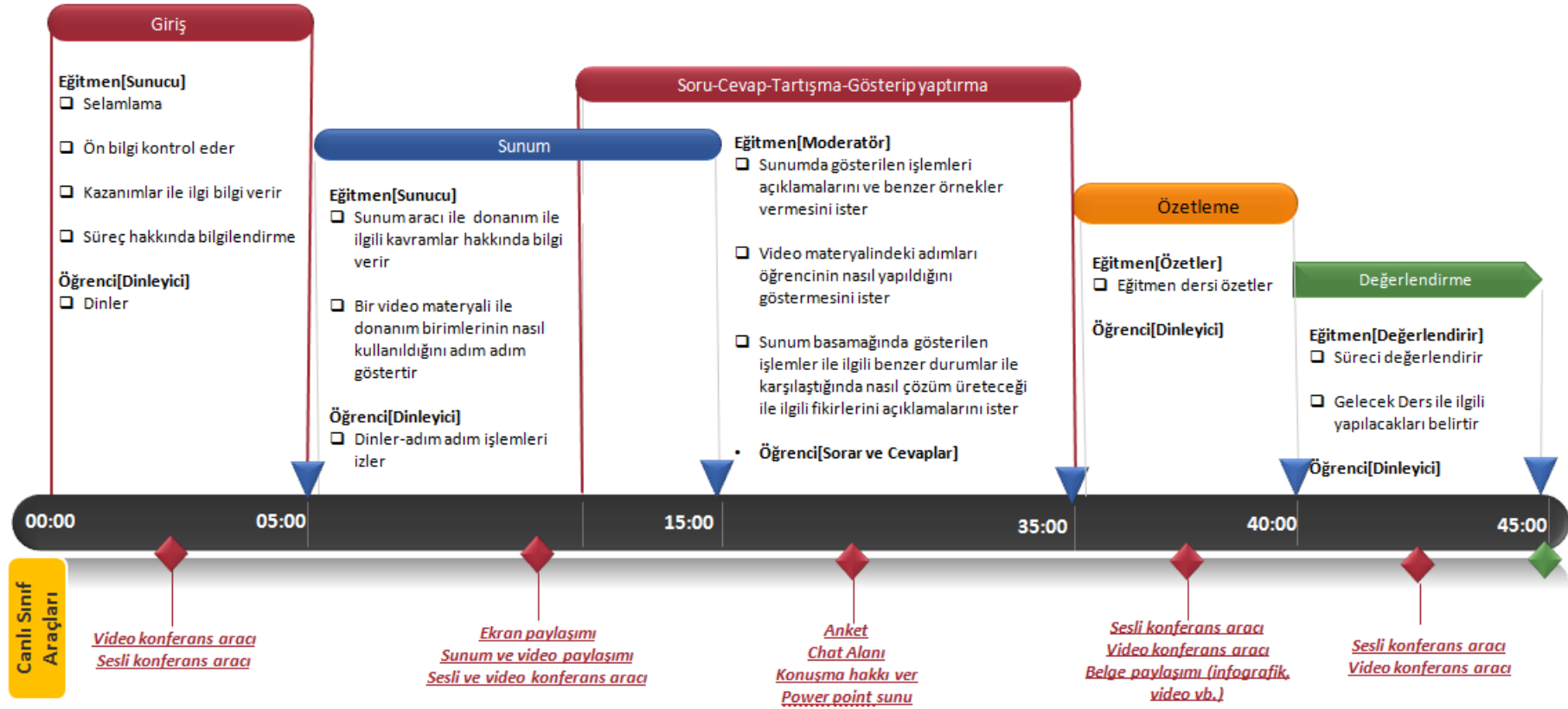
Ders: Bilgisayar Donanım

Ders Konusu: Temel Donanım Birimleri

Hedef Kazanımlar:

- Bilgisayar donanımı ile ilgili temel kavramları ve işlevlerini açıklar
- Giriş ve çıkış birimlerine örnek verir
- Fare ve klavyenin doğru bir şekilde kullanır
- Bilgisayarda veri saklama yöntemlerini ve depolama birimlerini açıklar
- Donanım ve yazılım konusunda karşılaştığı sorunlara çözüm üretir

Süre: 45 dk.

Şekil 15.7. Örnek Canlı Ders Planı

5. Canlı Derslerde Planlama Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Canlı Ders Planlamasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

☐	Kazandırılmak istenen hedefler belirlendi mi?
☐	Hedef kitle belirlendi mi?
☐	Hedef kitlenin ön bilgi düzeyini ölçüldü mü?
☐	Hedeflere ulaşmak için uygun materyaller olup olmadığı kontrol edildi mi?
☐	Ne kadar zamana ihtiyaç olduğu belirlendi mi?
☐	Sahip olunan teknik altyapı hedeflere ulaşmak için kullanılacak materyaller için yeterli mi?
☐	Ders içi roller ve zaman dağılımı planlandı mı?

Canlı ders planlaması için zaman planlamasında göz önünde bulundurulması gereken hususlar

☐	Derste kullanılacak kaynaklar ders öncesinde öğrenciler ile paylaştınız mı?
☐	Ders öncesinde hazırlık ve prova yaptınız mı?
☐	Olası teknik problem sorunlarına karşı ders öncesi sistemi test ettiniz mi?
☐	Katılımcıların (Eğitmen, Öğrenci, Misafir) rollerini ve görev sürelerini önceden belirlediniz mi?
☐	Etkinlikler tasarlanırken öğrenci sayısı ve canlı ders süresini dikkate aldınız mı?
☐	Canlı derste kullanımına yönelik öğrencilere gerekli bilgilendirmeler ve kılavuzlar sundunuz mu?
☐	Canlı ders esnasında yürütülecek aktiviteler süreleri ile planladınız mı?
☐	Canlı dersin kuralları öğrencilere açık ve net bir şekilde bildirdiniz mi?

Kaynaklar

- McKimm, J., & Swanwick, T. (2009). Setting learning objectives. *British Journal of Hospital Medicine* (2005), 70(7), 406-409.

Bölüm 16:

Canlı Derslerde Etik

Doç. Dr. Türkan KARAKUŞ YILMAZ
Atatürk Üniversitesi

Öğr. Gör. Dilara Arzugül AKSOY
Bayburt Üniversitesi

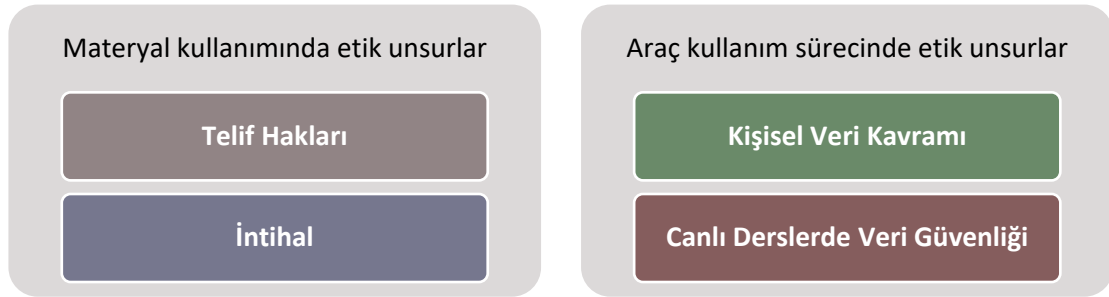

NELER ÖĞRENECEĞİM?

- Canlı derslerde etik unsurlara neden dikkat etmeliyim?
- Canlı derslerde materyallerin hazırlanması sürecinde etik kuralları nasıl uygulayabilirim?
- Canlı derslerde kullanılan araçlarla ilgili etik unsurları nasıl sağlayabilirim?

1. Canlı Derslerde Etik Unsurlara Genel Bakış

Unutulmamalıdır ki, internet üzerindeki hak ve sorumluluklar karşılıklıdır. Yani aslında İnternet üzerinden erişilen ve kullanılan materyallerle ilgili riayet etmemiz gereken tüm kurallar, kendi orijinal çalışmalarımızın ve emeğimizin korunması için de vardır. Dijital dünyada da üreten ve sunan saygın eğiticiler olmak için teknolojinin gerektirdiği etik kurallar dikkate alınmalıdır. Çevrimiçi öğrenme ortamlarında kısıtlı bir grupta paylaşılması hedeflenen bilgilerin herkese açık hale gelmesi, dijital materyallerin yayılım hızının yüksek olması, materyallerin etik olmayan şekilde kullanımı ile çocuk ve ebeveynlerin sınıf etkinliklerinin kaydedilmesi sırasındaki rızalarının olup olmaması önemli problemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aubusson, Schuck, & Burden, 2009). Dolayısı ile canlı derslerde etik ile ilgili unsurları; materyal hazırlama ve kullanım sürecindeki problemler ile canlı ders araçlarındaki kişisel veri ve veri güvenliği problemleri olarak iki temel başlıkta ele alabiliriz (Şekil 16.1).

Şekil 16. 1. Canlı derslerde etik unsurlar

Bu bölümde canlı dersler ve çevrim içi eğitimde etik kurallara riayet edebilmek için gereken ilkelerden ve pratik önerilerden bahsedilecektir.

2. Canlı Derslerde Etik Neden Önemli?

Canlı derslerdeki etik unsurlar, kişisel haklarla ilişkilidir. Materyallerin kullanımı, araç kapsamında toplanan kişisel verilerin işlenmesi gibi durumlarda aracın veya içeriklerin yanlış kullanımından doğan hak ihlalleri “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” ile “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu hak ihlalleri, suç teşkil etmekte olup ilgili taraflara cezai yaptırımları bulunmaktadır. Dolayısıyla; hukuki bir yaptırımla karşılaşmamak için kurumların veya öğretmenlerin çevrimiçi ortamdaki hak ihlalleri konusunda bilinçli olmaları ve canlı ders araçlarını uzmanlarca önerilen şekilde kullanmaları gerekmektedir.

Ülkemizde kişisel veriler, 6698 Sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) kapsamında korunmaktadır. Ancak hukuka ve dürüstlük kurallarına uymak, doğru ve gerektiğinde güncel olmak, belirli, açık ve meşru amaçlar için kullanmak, işlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olmak ve belirli bir süre muhafaza edilmek kaydıyla kişisel verilerin kullanılması yasal bir süreçtir (KVKK Madde 4). Çevrimiçi ortamda araçlara, web sayfalarına veya çeşitli uygulamalara erişmekte kullanılan kullanıcıya ait kimlik bilgileri, adres veya konum bilgileri, e-posta hesapları, internet kullanım tercihleri gibi her türlü bilgi kişisel veri kapsamında ele alınabilir. Benzer şekilde bir öğrenciye ait akademik notlar, devamsızlık bilgileri, öğrenciye ait çalışmalar da sistemlerde tutulan ve korunması gereken kişisel verilere örnek gösterilebilir. Kayıt sırasında istenen bilgiler genellikle hizmet kalitesini artırmak adına istenmekte ya da en azından bu şekilde ifade edilmektedir. Bu verilerle beraber kişinin İnternet’te yaptıkları genellikle sadece zararsız ticari amaçlarla (reklam e-postaları, sosyal medya reklamlarının

kişinin ihtiyaçlarına göre şekillenmesi, promosyon kampanyaları) kullanılabilir. Öte yandan kötü niyetli kişilerce maddi manevi kayıplara yol açacak şekilde kullanılabilir. İşte bu nedenle, kişisel bilgilerin korunması tüm İnternet kullanıcıları için önemlidir.

3. Materyallerin Kullanım Sürecinde Etik Unsurlar

Materyal hazırlama sürecinde telif hakkı, intihal ve bunlarla bağlantılı bazı ilkeler en önemli etik unsurları oluşturmaktadır.

3.1. Materyallerde Telif Sorunları ve Çözümler

Oluşturulan herhangi bir görüntü veya çalışmanın izinsiz kopyalanmasına veya dağıtılmasına karşı koruma hakkına telif hakkı denir. Görüntü oluşturulduğunda tüm haklar eseri oluşturan kişindir. Eser sahibi, talep etmesine gerek olmaksızın eser üzerinde kendi belirleyeceği şekilde adının belirtilmesi hakkına sahiptir. TV programları, filmler, çevrimiçi videolar, ses kaydı, müzik besteleri, dersler, makale ve kitap gibi yazılı eserler, resimler, posterler, reklamlar, video oyunları ve yazılımlar, tiyatro ve drama eserleri telif kapsamına girmektedir (Youtube, 2020). İnternet üzerinden paylaşılan eserlerin sahibinin adını belirtmemek bir telif hakkı ihlalidir. Öte yandan eğitim süreçlerinde kullanılan telif hakkı materyaller için adil kullanım ilkesi benimsenmiştir. Adil kullanım, telif hakkıyla korunan materyalin, belirli koşullar altında telif hakkı sahibinden izin almadan yeniden kullanabilmesini sağlayan yasal bir ilkedir (Leval, 1990). Adil kullanım şimdiye kadar sadece Amerika Birleşik Devletleri telif hakları yasaları içinde ifade edilmiştir, yani Türkiye'deki kanun ve yönetmeliklerde yer almamaktadır. Ancak Fikri Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) eğitim amaçlı olarak eserlerin eğitim ortamında gösterilmesinin, eser sahibinin açıklanması şartıyla serbest olduğu ifade edilmektedir (Madde 33). Ayrıca FSEK'te maddi ve manevi olarak eser sahibine kayıplara yol açan durumlar için yaptırım söz konusudur. Yani ticari amaç gütmeyen ve eser sahibine maddi-manevi kayıplar oluşturmeyen durumlar için yaptırım söz konusu değildir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1951). Dolayısıyla empati çerçevesinde bu tür materyallerin kullanımında bazı kurallara riayet etmek hem eser sahibinin haklarını koruyacak hem de eserden yararlananlar için kolaylık sağlayacaktır.

Aşağıdaki Tablo 16.1'de öğretim üyelerinin sıkça rastladıkları telif hakkı ve adil kullanım kapsamına girebilecek unsurlar ve telif hakkı için çözüm önerileri sunulmuştur.

Tablo 16.1. Telif Hakkı Ve Adil Kullanım Kapsamına Girebilecek Örnek Durumlar

Örnek Durum	Telif Hakkı	Adil Kullanım	Nasıl kullanabilirim
Bir başkasına ait sunum ve ders materyalini doğrudan kullanıyorum	✓		Eğer açık olarak farklı platformlarda erişilebilen sunum ise kaynak göstermeniz yeterli olabilir. Ancak eğer sahibinin çevrimiçi olarak paylaşmadığı bir sunum ise sahibinden izin alıp bunu sunumda belirtmelisiniz.
Bir başkasına ait sunum ve ders materyalinden küçük bir kısmı kullanıyorum (%10)		✓	Kaynak göstermek
Lisanslı görsel veya videoları ders sırasında gösteriyorum veya linkini paylaşıyorum.		✓	Herkese açık görsel ve videolar lisanslı da olsa eğitim amacıyla gösterildiğinde sorun teşkil etmez.

Başka yerlerde aldığım görsel veya videoları kendi Youtube kanalına yükleyerek gösteriyorum.	✓		Video paylaşım ortamlarının asıl amacı eğitim olmadığından, bu amacı aşan bir durum olup telif hakkı problemi oluşur, bundan kaçınmak gerekir. Lisans için ücret ödenmiş olsa bile bu şekilde kişi kendi adına başkasının eserini yayınlamaz. Ancak Creative Commons gibi açık lisans sözleşmesi ile lisanslanmış eserler bu şekilde kullanılabilir.
Sadece kampüsten erişilebilen bir makale veya e-kitabı indirerek öğrencilerle paylaşıyorum.		✓	Adil kullanım olsa da, öğrencilerle makaleyi direk paylaşmaktansa linkinin paylaşılması daha uygundur.
Elimde basılı olan kitabı tarayarak öğrencilerle çevrimiçi ortamda paylaşıyorum.	✓		Sadece canlı ders sırasında göstermek problem teşkil etmez ancak öğrencilerin kullanımına açmak telif sorunu oluşturur.
Yorum ve eleştiri yapmak için lisanslı görseller ve videolar kullanıyorum veya sinema filmlerinden dersimin konusuna uygun olan sahnelerden kolaj yapıp derste sunuyorum.		✓	Kaynağını göstermek kaydıyla, haber vermek, araştırma yapmak, yorum ve eleştiri yapmak için lisanslı materyal kullanmak problem teşkil etmez.
Dersteki öğrencilerle henüz yayınlanmamış bir kitabın PDF'ini paylaştım.	✓		Yayınlanmamış eserlerin kullanımı adil kullanım değildir. Dolayısı ile bu şekilde paylaşımlardan kaçınılmalıdır.

3.2. Materyallerde İntihal Sorunu ve Çözümler

Öğreticiler, eğitim-öğretim süreçlerinde kullanmak amacıyla hazırladıkları ders materyallerinde intihal yapmamaya da özen göstermelidirler. İntihal, bir başkasının sözlerini veya düşüncelerini, kendine mal etme olarak tanımlanabilir. Akademik çerçevede geçerli olan tüm intihal unsurları aslında öğrenme materyalleri için de geçerlidir. Yani alıntı yaparken kaynakların doğru şekilde gösterilmesi gerekir. Sadece öğrenme materyalleri değil, kullanılan ek kaynaklar, değerlendirme araçları, ders izlenceleri gibi materyallerde de eğer alıntı yapılmışsa kaynak belirtilmelidir.

Tablo 16. 2. İntihal Durumları Ve Çözüm Yolları

İntihal	Nasıl çözerim?
Bir başkasına ait sunumların bir kısmını kullanmak	Sunumda direk kullanımı belirtmek
Sunumda hazır kaynaklardan direk alıntı şeklinde kullanmak	Direk alıntıları "" içinde yazmak ve kaynağını doğru şekilde göstermek
Asıl kaynaktakinden ifade olarak büyük değişiklikler yaparak sunuma eklemek	Metin içinde ve kaynakçada esere atıfta bulunmak
Resim, müzik veya ses dosyalarını sunum dosyasında kullanmak	Metin içinde ve kaynakçada esere atıfta bulunmak

3.3. Kendi Materyallerinizi Koruma Yolları

Günümüzde açık öğrenme kaynakları oldukça önemli bir akım haline gelmiş olup, asıl beklenen eğitimcilerin derslerini çevrimiçi ortamda paylaşmalarıdır. Ancak, eğitimciler yine de materyallerini paylaşmama hakkına da sahiptirler. Böyle durumlarda materyallerin en azından doğrudan kullanımının önüne geçmek için eğitimciler aşağıdaki önerileri uygulayabilirler (Akiyama, 1997).

Kişisel web sayfasında sunulan görüntü ya da video gibi unsurlar indirilirken, kullanıcıların ilgili öğeyi sadece kişisel amaçlar için kullanacağı, kopyalayıp dağıtmayacağı, ya da paylaşmayacağına dair onay istenebilir.

Materyallerin üzerine izinsiz kullanılamayacağına dair not eklenebilir

Paylaşılan görüntülerin çözünürlük ve görüntü kalitesi düşürülebilir veya üzerine filigran eklenebilir.

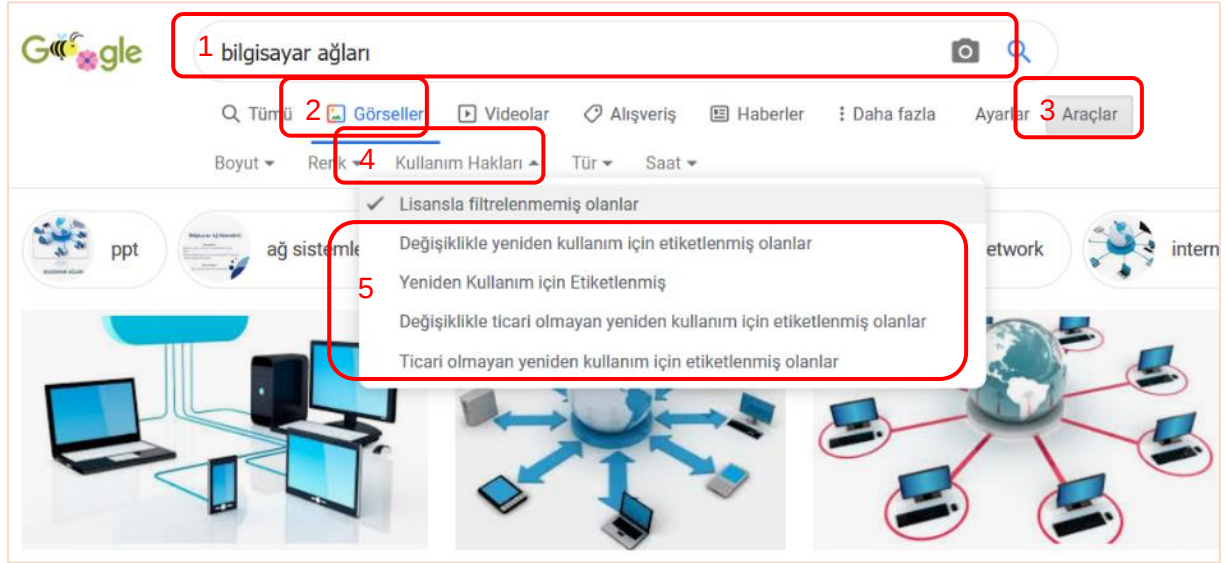
PowerPoint'te hazırlanan bir sunum metin kopyalanmayan PDF/XPS olarak dışa aktarılması en azından sunum dosyasının doğrudan alınarak metinleri üzerinde değişiklikler yapılmasını ve devamında kullanımını zorlaştıracaktır.

Şekil 16.2. Kişisel Materyallerin Korunması İçin Öneriler

Şekil 16.2'de ifade edilen ilk iki unsur, normal şartlarda telif hakkıyla korunan bir eserin ücretsiz dağıtımına müsaade eden bir lisans türü olan Creative Commons (CC)'daki temel unsurlardandır. Ancak bireyler bir materyalde bu hususları belirterek CC lisansı vermiş olmazlar; materyali yayınladıkları web sitesinde, ya da video kanallarında uygun seçimleri yaparak bu lisansı tanımlayabilirler. Örneğin Youtube, Vimeo, Flickr gibi video ve görsel paylaşılan ortamlarda, yükleme sırasında bu lisans isteğe göre tanımlanabilmektedir. Ya da WordPress gibi ders materyallerinin paylaşıldığı web ortamlarında CC lisansı için eklenti oluşturulabilmektedir. Ancak oluşturulan üründe bir başka telif hakkına sahip görsel ve videolar kullanılmışsa, buna Creative Commons lisansı tanımlanamaz, yani içeriğin tamamen orijinal şekilde oluşturulması gerekir.

3.4. Telif Sorunu Olmayan Materyallere Erişim

Eğitim materyallerinin kullanımında herhangi bir telif sorunu yaşamamak için Creative Commons ile lisanslanmış video, görsel ve sesler araştırılabilir. Creative Commons lisanslı ürünler, telif hakkı üreticiye kalmak üzere, başkalarının bu ürünleri yeniden kullanma ve düzenlemelerine hak tanır. Materyal aramak için sıklıkla kullanılan web araçlarına bakıldığında bu konuda büyük kolaylıklar sağlandığı görülmektedir. Örneğin Google'da CC lisanslı resimlere erişmek için "görsel arama" yapıldıktan sonra, "Araçlar" seçeneği seçilir ve gelen seçeneklerden "Lisansla filtrelenmemiş olanlar" seçeneği dışında kalan seçeneklerden uygun olan seçilebilir. Örneğin "Değişiklikle yeniden kullanım için etiketlenmiş olanlar" en sorunsuz şekilde paylaşılabilecek resimleri ifade etmektedir. Ancak yine de ilgili resmin kaynağı olan siteye girerek CC lisansının olup olmadığı kontrol edilmelidir.

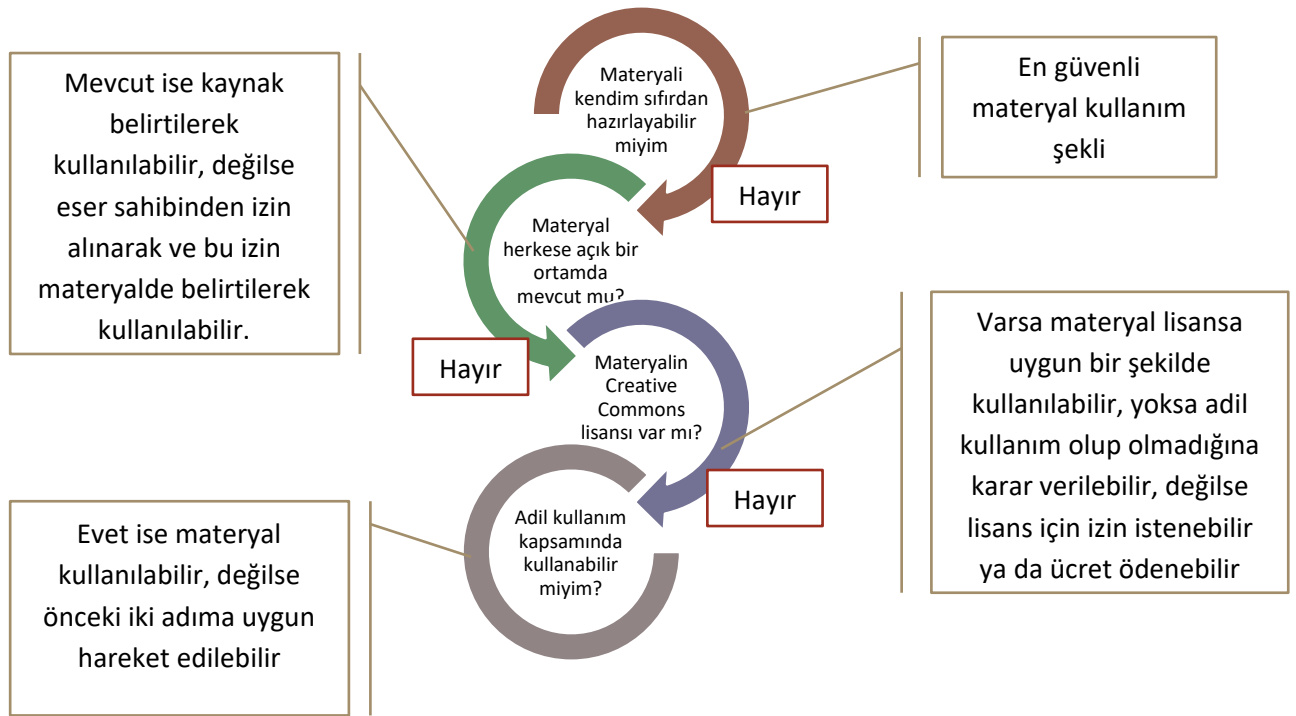

Şekil 16.3. Google’da Herkesin Kullanımına Açık Lisanslı Görsel Arama

Creative Common Lisanslı resim ve fotoğraf bulmak için CC’nin kendi araçları da kullanılabilir. Örneğin <https://search.creativecommons.org> adresinde arama yapılabilir. Ayrıca CC lisanslı pek çok resim paylaşım ortamlarına Google’da “ telif sorunu olmadan resim, kitap, ders materyali bulabileceğim siteler” gibi basit bir arama ile ulaşılabilir.

Youtube ve benzeri video paylaşım ortamlarında izin alınmaksızın kullanılacak ücretsiz birçok kaynak sunulmaktadır. Örneğin videolara arka plan sesi olarak seçilebilecek birçok ses dosyasına <https://www.youtube.com/audiolibrary> adresinden erişilebilir. Google’dakine benzer şekilde, Youtube’da da arama yapıldıktan sonra filtreleme seçenekleri seçilerek CC lisanslı videolar listelenebilir.

Sonuç olarak materyallerin kullanımına aşağıdaki şekildeki gibi bir sorgulama süreci canlı sınıflarda telif problemini çözebilir (Şekil 16. 4).

Şekil 16.4. Canlı Derslerde Materyal Kullanımını Sorgulama

4. Kullanılan Araçlarla İlgili Etik Unsurlar

İnternet çağında hızla yaygınlaşan teknolojik araç ve uygulamalar eğitimcilerin ve öğrencilerin öğrenme-öğretme davranışlarını farklılaştırmaktadır. Bu değişimle birlikte, hayatın her alanında olduğu gibi eğitimde de “kendi cihazını getir (Bring Your Own Device) ” mantığı giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler kendi bilgisayar, mobil cihaz veya ağ yapılarını kullanarak, çevrimiçi sınıflara katılmaktadırlar. Sanal dünyada, internet ve teknolojilerinin özelliklerinden kaynaklı olarak öğrencilerin kaynaklara erişim ve ortamdaki iletişim şekilleri de değişmektedir. Bu noktada canlı derslerin de internetin doğasında var olan riskleri de beraberinde getirdiği unutulmamalıdır.

4.1. Canlı Ders Araçlarında Kişisel Verileri Koruma

İnternette yapılan her işlem, internet servis sağlayıcıları, arama motorları veya sosyal ağ platformlarında kalıcı olarak iz bırakmakta ve bu izler siber suçlular tarafından takip edilebilmektedir. Çevrimiçi sınıflarda öğrenci kişisel verileri hem kullanılan sistem hem de öğretmen tarafından kayıt altına alınmaktadır. Bütün uygulama ve araçlar, verilerin daha iyi hizmet sunmak amacıyla kayıt altına alındıklarını ifade etmektedirler. Bu veriler kullanıcının bilinçli olarak paylaştığı veriler ve farkında olmadan yaptığı işlemlerde kaydedilen veriler olarak iki gruptan oluşmaktadır. Canlı ders araçlarının hangi verileri talep ettiği ve bu verileri hangi amaçlarla kayıt altına aldıkları, araçların gizlilik politikalarında yer almaktadır. Gizlilik politikalarına canlı ders araçlarının web sayfalarından ulaşip dikkatle incelemek gerekir. Hatta canlı sınıf katılımcılarını da bu konuda bilgilendirmek de doğru bir adım olacaktır. Tablo 16.3’te bu araçların genellikle kullanıcıdan aldıkları bilgiler ve bu bilgileri nasıl kullandıkları sunulmaktadır.

Tablo 16.3. Canlı Ders Araçlarının Kullandığı Veriler

Alınan Veri	Örnek	Kullanım Amacı
Kullanıcı Bilgileri	Ad, doğum tarihi, e posta adresi, ülke	Programa kaydolmak Hizmetleri kullanabilmek
Teknik bilgileri	IP adresi, MAC adresi, kamera veya mikrofon tipi, bağlantı tipi	Destek taleplerine yanıt vermek Hizmet performansını artırmak için analizlerde kullanmak Kullanıcılara rapor sunmak
Yaklaşık konum bilgisi	Özel konum değil en yakın konum dikkate alınır.	Kullanıcıyı en yakın veri merkezine bağlamak Dil tercihi seçenekleri önermek
Kullanıcı tarafından seçilen ayar ve tercihler	Toplantılara kamera özelliğini kullanmadan katılma Ana ekran dışında başka ekran paylaşımlarına izin vermemeye	Araç kullanım sürecinde tercihlerinize göre öneriler sunmak
Araç kullanım bilgisi	Mobil ya da masaüstü kullanım durumu	Destek taleplerine yanıt verebilmek Hizmet kalitesini artırmak
Metadata	Toplantı süresi Toplantının adı Toplantının planlandığı zaman Oturum açma bilgileri	Hizmet sağlayabilmek Kullanıcılara raporlar sağlayabilmek Destek taleplerine yanıt verebilmek

Tablo 16.3'te belirtilen veriler canlı ders aracı geliştiricileri tarafından kullanılmaktadır. Aracın veri kullanımına ek olarak bazı durumlarda okulun veya öğretmenin de farkında olarak veya olmayarak kişisel verileri kullanması söz konusu olabilmektedir. Örneğin; öğrenci kameralarının veya mikrofonunun açık olduğu bir ders kaydının okul web sayfasında yayınlanması da kişisel veri kullanımı kapsamındadır. Bu tür paylaşımlar masum görünebilir ancak birçok kişisel bilgi edinilebilecek bu görüntüler, kişileri başta siber zorbalık olmak üzere pek çok siber saldırıya karşı korumasız hale getirebilir. Bu noktada öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar şöyledir;

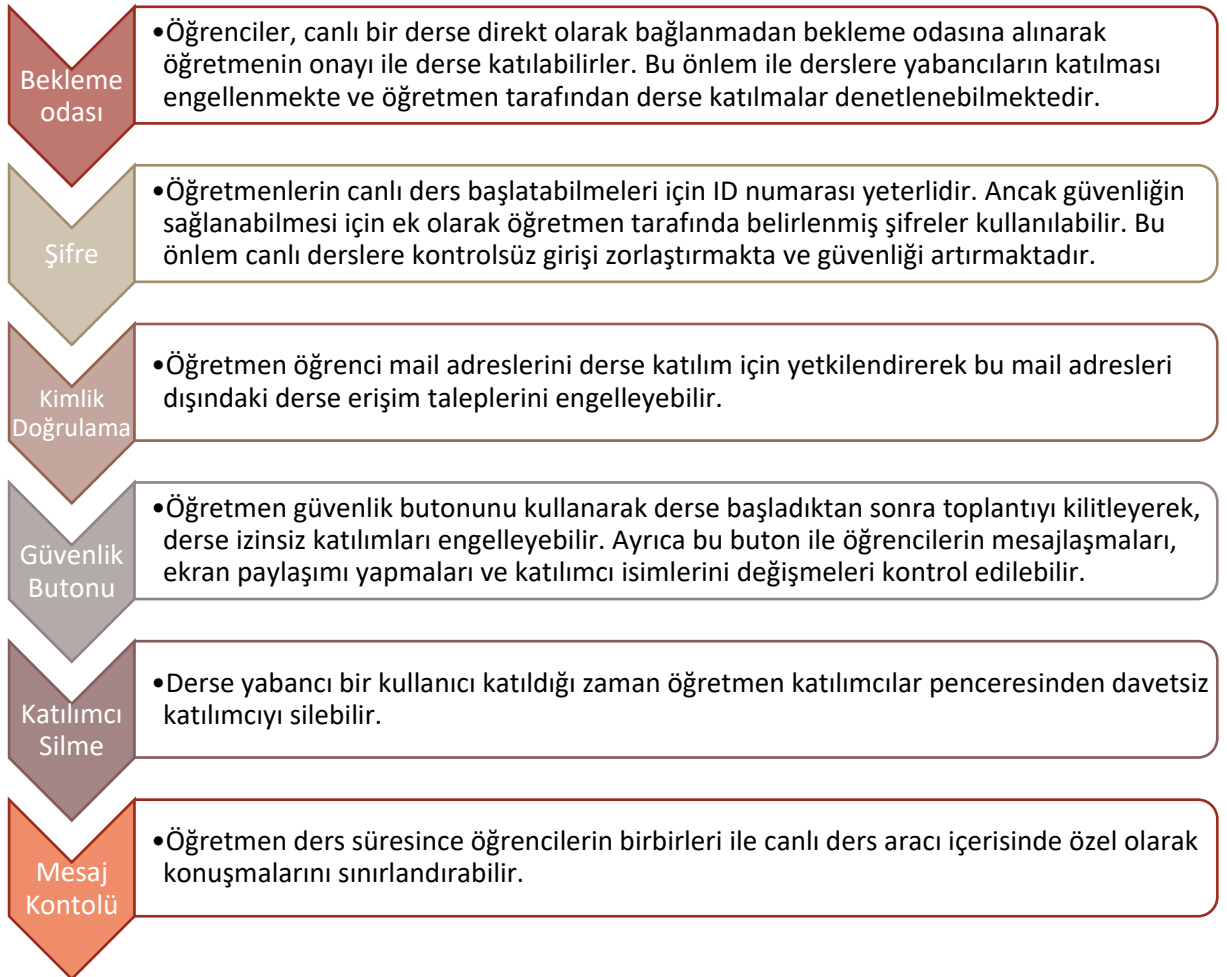
- Eğer okul canlı ders kayıtlarını bu şekilde duyuru veya paylaşım amacıyla kullanacaksa 18 yaş altı öğrenciler için öğrenci velileri konuyla ilgili aydınlatılmalı ve yazılı olarak açık rızaları alınmalıdır, 18 yaş üstü öğrencilerin ise kendilerinden izinleri alınmalıdır.
- Veli izin vermiyorsa çocuğun ses ve görüntüsü canlı derslerde kapatılmalıdır. Aksi halde öğrencinin velisinin ya da kendi izni dışında hareket edildiği için KVKK'ya göre kurum veya öğretmen suç işlemiş olur.
- Veliden alınan izinlerin kapsamı çerçevesinde kullanılması gerekir.
- Veli veya öğrenci canlı derslerin, okul sitesi veya okula ait sosyal medya aracı ile paylaşılmasına izin veriyse öğretmen bu görüntü veya içerikleri kendi kişisel sosyal medya hesabından paylaşamaz. Bunun için de ayrıca veli ve öğrenci izni gereklidir.

Çevrimiçi araçların yoğun kullanımı öğrenciler arası bazı etik problemlerin oluşmasına sebep olabilmektedir. İletişim bilgileri, resim ve video gibi kişiye özel verilerin yoğun paylaşımı nedeniyle gizlilik ve güvenlik sorunlarına yol açabilmekte, taciz, gizliliğin ihlali, siber zorbalık gibi bazı sorunlar

oluşabilmektedir. Bu nedenle çevrimiçi derslerde mutlaka etik olmayan davranışların netleştirilmesi ve öğrencilerle paylaşılması gerekmektedir (Rahanu, Georgiadou, & Siakas, 2017).

4.2. Canlı Derslerde Veri Güvenliğini Sağlama

Canlı ders araçlarında veri güvenliği sağlayabilmek için öncelikli olarak öğretmenin dijital vatandaşlık becerilerine sahip olması gerekir. Çevrimiçi öğrenme araçları internet tabanlı olarak hizmet verdiklerinden dolayı internette veri güvenliği konusunda bilinçli olunmalıdır. Bununla birlikte araçların sunduğu çeşitli güvenlik önlemlerini kullanabilmek için öğretmenin kullanacağı aracın teknik tüm özelliklerine de hâkim olması gerekmektedir. Çünkü araçların sunduğu güvenlik özelliklerini aktif edecek olan kişi, dersi başlatan ve yöneten öğretmenlerdir. Kullanıcı yetkilendirme, kimlik doğrulama, derse özel şifre belirleyebilme, katılımcıları yönetme, araç üzerindeki katılımcı işlemlerini engelleyebilme gibi güvenliğe yönelik uygulamalar ders sürecinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için oldukça önemlidir. Aşağıda video konferans araçlarında güvenlik amacıyla bulunan bazı özellikler açıklanmaktadır.

Aşağıda canlı ders öncesinde, sırasında ve sonrasında veri güvenliğini sağlamaya yönelik bazı önlemler sunulmaktadır.

Canlı Ders Öncesinde

- Canlı ders aracının seçiminde bu araçlara ait gizlilik ve güvenlik politikaları dikkate alınmalıdır.
- Kullanılacak video konferans aracının arayüzü ve sunduğu güvenlik seçenekleri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.
- “https” deki “s” web sitesinin şifrelenmiş ve muhtemelen çok daha güvenli olduğu anlamına gelir. Bu sebeple mümkün olduğunca internette güvenli bağlantılar tercih edilmelidir.
- Canlı ders programlarına üye olurken sosyal medya hesaplarıyla bağlantı yapılmamalıdır.
- Öğretmen ve öğrenciler kullandıkları sistemler için harf, rakam, sembol, büyük-küçük harflerden oluşan güçlü şifreler belirlemeli ve bu şifreleri belirli aralıklarla güncellemelidirler. Farklı araçlarda aynı şifreyi kullanmamaya özen gösterilmelidir.
- Öğrenciler, kullanıcı bilgilerini paylaşmama konusunda bilgilendirilmelidir.
- Öğrenciler arama motorlarında nasıl gezineceğinin veya çevrimiçi kaynakların güvenilirliğini nasıl değerlendireceği konusunda bilgi sahibi değildir. Bu noktada öğrencilere, çevrimiçi dünyada dijital vatandaşlık konusunda rehberlik edilmelidir.
- Canlı dersi başlatırken, ders kaydıyla veya veri kullanımıyla ilgili kullanıcıların kayda izin ver ya da canlı dersten ayrıl şeklinde onayları alınabilir.

Canlı Ders Sırasında

- Güvenliğinden emin olunmayan WiFi ağlarında ve genel kullanıma açık bilgisayarlarda oturum açılmamalıdır. Bilgisayar korsanları ortak ağ üzerinden kullanıcı bilgilerine ulaşabilirler.
- Derse davet linki yalnızca öğrencilerle paylaşılmalıdır.
- Davet linkine ek olarak derse katılım için mutlaka şifre kullanılmalıdır.
- Eğer kullanılmayacaksa, öğrencilerin dosya gönderimi engellenmelidir.
- Bekleme odası özelliği aktif edilerek derse giren kullanıcılar kontrol edilmelidir.
- Öğrenciler derse katıldıktan sonra toplantıyı kilitleme özelliği kullanılarak dersin bölünmesi engellenebilir.
- Gerek olmadığı sürece diğer katılımcıların ekran paylaşımına izin verilmemelidir.
- Küçük yaş grubundaki öğrencilerin programdaki kamera görüntüleri gerekmedikçe açılmamalıdır.
- Kimliği doğrulanmamış katılımcıların derse girişine izin verilmemelidir.

Canlı Ders Sonrasında

- Verilerin yedeklenmesi veya depolanması gerektiği durumlarda, çevrimiçi tehditlerden korunmak için çevrimdışı depolama birimleri kullanılabilir.
- Kullanıcı şifreleri belirli aralıklarla güncellenmelidir.
- Kullanıcı bilgileri ve kişisel ID numaraları kimse ile paylaşılmamalıdır.
- 18 yaş altında olan öğrenciler için, canlı ders kaydının sosyal medyada görüntü veya videosunun paylaşılması velinin açık rızasına bağlıdır.
- Okul yönetiminin okul web sayfalarında canlı ders kayıtlarına ait görüntü paylaşmak için izin almış olması öğretmenin kendi sosyal medya hesabında bu görüntüleri paylaşabileceği anlamına gelmez. Bunun için öğretmenin ayrıca izin alması gerekir.

5. Senaryolar Eşliğinde Canlı Derslerde Etik Unsurlar

Senaryo 1

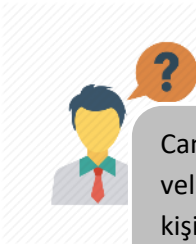
Canlı dersi kaydettim ve yaklaşık 450 MB büyüklükteki videoyu öğrencilerle paylaşmak istiyorum. Kullandığımız LMS bu boyuta izin vermediği için bir video paylaşım sitesine yükleyerek öğrencilerle linkini paylaşmayı düşünüyorum. Ne yapmalıyım?

Eğer öğrenciler 18 yaşından küçükse mevcut durum konusunda veliler aydınlatılmalı ve gerekli izinler alındıktan sonra paylaşılmalıdır. Öğrenci 18 yaşından büyükse kendilerinden izin alındıktan sonra işlem yapılmalıdır. Ayrıca Youtube gibi araçlarda videolar "erişim linki olmayanlarca görünmeyecek şekilde" paylaşılabilir, paylaşımlarda bu tür seçimler yapılmalıdır.

Eğitim amaçlı olduğu için izin almaya gerek yoktur. Kaydı direkt sitede paylaşabilirsiniz.

Senaryo 2

Canlı derse ait bir görüntünün okul sitesinde paylaşılması hususunda öğrenci velisinden yazılı izin alınmıştır. Bu izin çerçevesinde ben de bu görüntüyü kendi kişisel sosyal medya hesabımda paylaşmak istiyorum, sorun yaşamamak için ne yapabilirim?

Veli izni sadece okul sitesi için alındığından dolayı öğretmen kendi sosyal medya hesabında paylaşırken ayrıca izin almak durumundadır.

Veli okul sitesi için paylaşımına izin verdiyse sınıf öğretmeni de sosyal medya hesabında paylaşabilir. Ayrıca izin almaya gerek yoktur.

Senaryo 3

Dersimi yaklaşık 200 kişi alıyor ve ben çoğu öğrenciyi tanımıyorum. Video konferans katılım linki ve şifresini, öğrenci bilgi sistemi vasıtasıyla dersi alan öğrencilerle paylaştım. Ancak derse 200 kişiden fazla öğrenci katıldı, bazı öğrencileri tanımadığım için her talepte bulunan kişiyi derse kabul ettim. Bu şekilde dersle ilgisi olmayan kişilerin katılımını nasıl engelleyebilirim?

Elbette bu tür durumlarda link veya şifrenin öğrenciler tarafından başkaları ile paylaşılmasıdır. Eğer bu mümkün olmamışsa bekleme odası özelliği kullanılabilir bu durumda öğrenci talebi ilk olarak bekleme bölümüne gelir, öğretmen onay verirse derse bağlanabilir. Çok fazla katılımcı varsa katılımcılara e-posta yoluyla link gönderip, sadece link gönderilen e-posta ile giriş yapılabilir şekilde ayar yapılabilir, ayrıca ders başladıktan kısa bir süre sonra katılımcı kabülü kapatılabilir.

Senaryo 4

Canlı ders sürecinde benim anlattığım dersi öğrenci kayıt altına almış ve iznim olmadan bu kaydı sosyal medya aracı üzerinden paylaşmış. Ben bu durumda ne yapabilirim?

Canlı derslerde hem öğrencinin hem de öğretmenin kişisel verileri söz konusudur. Bu sebeple öğrencinin öğretmenin izni olmadan ders kaydını paylaşması KVKK kapsamında değerlendirilir ve suç teşkil eder. Öncelikle öğrenciden bu görüntüleri kaldırması istenilebilir, eğer durum değişmezse paylaşılan ortamın şikayet mekanizmaları kullanılabilir

Canlı derslerde yalnızca öğrenci verisi dikkate alınır. Öğretmen zaten dersi anlatmak durumundadır. Öğrencinin dersi paylaşmasında sorun yoktur.

6. Canlı Derslerde Etik Unsurlar Konusunda Nelere Dikkat Etmeliyim?

		Evet	Hayır	Benim durumuma uygun değil
Canlı Ders Öncesinde	Materyalleri telif sorunu yaşamayacak şekilde oluşturduğunuz mu?			
	Materyallerde kullandığınız kaynaklara doğru şekilde atıf yaptınız mı?			
	Ders sırasında göstereceğiniz örnek materyaller adil kullanım kapsamında sayılır mı?			
	Canlı ders aracına ait tüm özellikleri öncesinde inceleyerek, test ettiniz mi?			
	Canlı ders aracının gizlilik ve güvenlik ayarlarını incelediniz mi?			
	Canlı ders aracının güvenlik politikalarına göre ihtiyacınıza göre en uygun ve güvenli aracı seçtiniz mi?			
	Öğrencilerimi canlı ders aracı özellikleri ve veri güvenliği konusunda bilgilendirdiniz mi?			
	Canlı derse katılım bilgilerini güvenli bir kanal ile öğrencilerinize ulaştırdınız mı?			
	Canlı derse katılım için gereken şifreyi yeterince güçlü şekilde oluşturduğunuz mu? (Eğer kendi oluşturmanıza müsaade ediliyorsa)			
	Öğrencileriniz 18 yaşından küçükse canlı derse katılmaları için velilerden izin aldınız mı?			
Canlı Ders Sırasında	Canlı dersi gerçekleştirdiğiniz İnternet ağının güvenliğinden emin misiniz?			
	Eğer varsa, canlı ders aracının bekleme odası özelliğini kullanarak derse girişleri kontrol ettiniz mi?			
	Öğrencilerin ekran ve dosya paylaşımını (gerçekten gerekmediği müddetçe) kısıtladınız mı?			
	Öğrencilerin canlı derste ekran kaydı yapmasını kısıtladınız mı? (Ancak unutmayınız ekran görüntüsünü alma farklı araçlarla da yapılabilmektedir)			
	Öğrencilerle canlı sınıf sırasında dikkate almaları gereken etik kuralları hatırlattınız mı?			
Canlı Ders	Katılımcıların veya velilerin izni olmadan canlı derse ait görüntüleri sosyal medyada paylaşmaktan kaçınıyor musunuz?			
	Kullanıcı şifrenizi belli aralıklarla güncelliyor musunuz?			
	Canlı derse ait görüntüleri kısıtlı erişimin olduğu, güvenilir ortamlarda saklıyor musunuz?			
	Öğrencilerle paylaşmak istediğiniz canlı ders görüntülerini sadece ilgili kişilerin erişebileceği şekilde paylaşıyor musunuz?			

Kaynaklar

- Akiyama, K. A. (1997). Rights and responsibilities in the digital age. *Visual Resources*, 12(3-4), 261-267.
- Aubusson, P., Schuck, S., & Burden, K. (2009). Mobile learning for teacher professional learning: benefits, obstacles and issues. *ALT-J*, 17(3), 233-247.
- Creative Commons. (2020). Creative Commons nedir?. 22.04.2020 tarihinde <http://creativecommons.org.tr/hakkinda/> adresinden erişildi.
- Google. (2020). Güvenlik Merkezi. 22.04.2020 tarihinde <https://safety.google/privacy/data/> adresinden erişildi.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016). 22.04.2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6698.pdf> adresinden erişildi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1951). Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. 22.04.2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf> adresinden erişildi.
- Leval, P. N. (1990). Toward a fair use standard. *Harvard law review*, 103(5), 1105-1136.
- Rahanu, H., Georgiadou, E., & Siakas, K. V. (2017). Heuristics for ethical development and use of MOOCs. 22.04.2020 tarihinde <http://eprints.mdx.ac.uk/21893/> adresinden erişildi.
- Youtube. (2020). Telif hakkı nedir?. 22.04.2020 tarihinde <https://support.google.com/youtube/answer/2797466?hl=tr> adresinden erişildi.
- Zoom. (2020). Gizlilik ve Güvenlik. . 22.04.2020 tarihinde <https://zoom.us/docs/en-us/privacy-and-security.html> adresinden erişildi.

KAPAK METNİ

Özellikle COVID-19 salgınıyla birlikte canlı derslerin kullanımının inanılmaz derecede arttığı bu günlerde, bu sistemlerle ilk kez karşılaşan öğretmenlerin hem teknik hem de pedagojik olarak kendi çözümlerini üretme gayretleri takdire şayandır. Ancak bu konuda gerek yükseköğretim, gerekse ortaöğretim düzeyinde canlı derslerin işlenişine ilişkin sorular, destek talepleri ve yapılan paylaşımlar canlı ders uygulamaları için bütüncül bir destek materyali ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu kitapta da uzaktan eğitim konusunda akademik deneyimlerinin yanı sıra uzaktan öğretim programlarının tasarımı ve uygulamasında önemli sorumluluklar almış olan bir ekibin deneyimi yansıtılmaya çalışılmıştır. Teorik ayrıntıya, araçların özelliklerinin teknik detaylarına girmeksizin hem teknik hem de pedagojik bir yaklaşımla bir canlı dersin nasıl yürütülmesi gerektiği belli bir çerçeve içerisinde, adım adım ve somut örneklerle uygulama odaklı sunulmuştur.

Kitap içerisinde canlı derslere özgü olarak ders öncesi çevresel düzenlemeler ve teknik kontrol; dersin planlanması, giriş etkinlikleri, işleyişi, özetlenmesi, kapanışı ve değerlendirilmesi; derste etkili sunum yapma, kullanılan çeşitli araç ve teknolojiler, ders materyalleri ve etkileşim çeşitleri ayrıca derslerde iletişim, geri bildirim, zaman yönetimi ve etik konularına yer verilmiştir. Bu başlıkların her biri ayrı bölümler halinde ve tanım, önem, somut ilkeler ve kontrol listesi şeklinde ortak bir yapıda tasarlanmıştır.